

germán arciniegas

biografia caraibelor

cultură generală

Germán Arciniegas

Biografia Caraibelor

Titlul original: *Biografia vel Caribe*
Buenos Aires, 1973

Traducere: Paul Alexandru Georgescu
Şi
Ruxandra Georgescu
Prefaţa şi Tabel cronologic de
Paul Alexandru Georgescu

EDITURA MINERVA
Bucureşti, 1978

*

Prefață

L-am cunoscut pe Germán Arciniegas în 1972, cu prilejul Congresului Internaţional de Viitorologie, într-un Bucureşti care trecea pe nesimţite de la ardorile verii la subtilităţile toamnei. În drum spre „Hanul lui Manuc”, unde aveam să-l întâlnesc pe eminentul scriitor şi om de cultură columbian, străbăteam străzi, pieţe şi parcuri, aurite de soarele înţelepţit al acelui început de septembrie şi mă gândeam la superioritatea omului asupra naturii: ceea ce în aceasta se întâmplă succesiv, în anotimpuri, în lăuntrul fiinţelor umane şi în operele lor poate exista simultan – înflăcărarea verii şi luciditatea toamnei, exuberanţa culorii şi delicateţea nuanţei. Spiritele creatoare au ştiut de totdeauna să reunească şi să îmbine virtuţile anotimpurilor spirituale, precum au făcut-o, în America latină, gânditori şi eseişti ca José Enrique Rodó, Alfonso Reyes, Mariano Picón Salas, prestigios continuaţi de Germán Arciniegas în cărţi preţuite în toată lumea hispanică şi în afara ei. Le citisem şi le ştiam purtătoare ale unor calităţi diferite, dar complementare: vehemenţa ficţiunii din romanul *El caballero de El Dorado (Cavalerul lui El Dorado),* şi fineţea eseurilor din *Nuevo diario de Noé (Noul jurnal al lui Noé),* ampla erudiţie şi capacitatea de construcţie din impunătoarea

istorie a culturii latino-americane intitulată *El continente de siete colores (Continentul celor şapte culori),* şi dezbaterea plină de vervă şi ascuţime de spirit din *El estudiante de la mesa redonda (Studentul la masa rotundă).* Cunoşteam de asemenea, componentele esenţiale ale personalităţii lui German Arciniegas: bogata experienţă de viaţă ca ministru al Educaţiei Naţionale şi ca ambasador al ţării sale, inteligenţa subtilă şi iscoditoare a scriitorului, ziaristului şi conferenţiarului, măiestria expresiei, care face din el unul din marii stilişti ai Americii latine.

Când m-am aflat în faţa lui Germán Arciniegas, inevitabilul joc de corespondenţe secrete şi revelatorii, declanşat de orice nouă şi importantă întâlnire, m-a făcut să-mi amintesc de portretul lui Erasm de Holbein. Scriitorul columbian reedita, în context modern, chipul subţiat de gând al umanistului olandez, sclipirea de indulgentă ironie din privire, discreta elocvenţă a mâinilor, dar cu o diferenţă: adăuga portretului zâmbetul, semnul şi dovada generoasei deschideri spre celălalt, spre prieten. Propunea un Erasm capabil de îmbrăţişare cordială.

În îndelungatele şi pasionantele discuţii care au urmat la Paris, în apartamentul scriitorului din Cartierul Latin, într-o casă rămasă parcă din vremea celor trei muşchetari, dar mai cu seamă la Bucureşti, în

timpul celei de a doua călătorii pe care a făcut-o în ţara noastră, German Arciniegas şi-a angajat strălucita pluralitate de valenţe şi calităţi pe drumul – nou pentru el – destinat să ducă la o mai adâncită cunoaştere şi la o mai rodnică apropiere între valorile literare româneşti şi cele latino-americane. Convorbirile noastre, cu schimbul viu de întrebări şi răspunsuri, de teze, antiteze şi sinteze, făceau tot mai puternică dorinţa de colaborare. Cartea de faţă reprezintă o împlinire a acestei dorinţe şi nu singura. Înainte de a vorbi despre ea, aş vrea să mă refer la alte două proiecte realizate prin strădanii comune. Îndemnul şi sprijinul lui Germán Arciniegas stau la originea *Antologiei eseului hispano-american* (Editura Univers, 1975), în care şi-au găsit loc de frunte două studii ale sale. La rândul meu, am adunat în volum, în ediţie bilingvă româno-spaniolă, admirabila serie de articole pe care Germán Arciniegas le publicase în marile organe de presă din Columbia, Venezuela şi Ecuador, după periplul său carpato-dunărean. În această carte, modest intitulată *Popas în România*[1] (*Estancia en Rumania*), scriitorul evoca istoria patetic-glorioasă a poporului nostru, exalta latinitatea limbii române, sublinia tonalitatea democratică a vieţii de azi a patriei noastre,

---

[1] Editura pentru turism, 1974.

deschiderea spre lume a spiritului românesc şi a culturii române. Şi mai mult decât orice, Arciniegas se apropia cu înţelegere şi profundă simpatie de forma românească de umanitate, de omenia pe care a simţit-o imediat şi a lăudat-o în pagini de antologie.

După ce *Popas în România* a înfăţişat cititorilor de limbă spaniolă frumuseţea şi vredniciile ţării noastre, am trecut la înfăptuirea celui de a treilea proiect comun: introducerea în circuitul culturii române a unei cărţi care să ofere, cu aleasă şi atrăgătoare ţinută literară, cu limpede nervură de idei generale, dar şi cu bogat ţesut de fapte specifice, o viziune cuprinzătoare a Americii hispanice, a formării sale, a locului şi rolului său în lume. A formula aceste exigenţe însemna, implicit, a opta pentru opera centrală a lui German Arciniegas, *Biografia del Caribe,* unanim elogiată, tradusă în numeroase limbi şi editată în tiraje de *best seller.* Valoarea excepţională a acestei cărţi, pe care succesul de critică şi de public nu au făcut decât să o confirme şi proclame, se datorează pe de o parte temei majore, de amplu şi profund interes uman, iar pe de alta, multiplelor modalităţi şi procedee literare, ingenios împletite, în care talentul polivalent al autorului se află la largul său. Amploarea ambiţioasă a temei este evidentă: Arciniegas priveşte Marea Caraibelor ca un punct de intersecţie şi iradiere a

principalelor procese sociale, politice, culturale, care leagă Lumea Nouă şi Lumea Veche, de-a lungul a patru secole, de la călătoriile lui Columb, la tăierea istmului de Panama şi la independenţa Cubei. Profunzime, întrucât întreaga istorie a ţărilor din jurul Mării Caraibelor, se defineşte prin semnificaţia emancipatoare şi populară care curge pe sub luxurianta agitaţie a personajelor şi evenimentelor. Arciniegas descoperă în adânc pe eroul Mării Caraibelor şi sensul înfăptuirilor sale. Toate *magna gesta* prin care se constituie America hispanică – descoperirea, conchista, războiul de independenţă şi, în general, mişcarea revoluţionară de emancipare naţională şi socială au ca protagonist „poporul, omul de rând, cetăţeanul necunoscut, sclavii... mulţimile de sute, de mii, de sute de mii de oameni umili, care pornesc să caute geana lor de lumină printre tenebrele lumii.” Desigur –, viaţa în Caraibe, ca şi în restul Lumii Noi, mai ales în America hispanică, era şi nu putea să nu fie frământată, violentă, sângeroasă. Arciniegas priveşte în faţă această lungă succesiune de silnicii şi cruzimi, dar nu uită să le explice în context istoric, în cadrul feudalismului spaniol şi al mercantilismului englez, importate, în versiune exacerbată, din Lumea Veche. La ele se adaugă undele războaielor europene care ajung în Caraibe, consecinţele tragice sau bufe ale rivalităţilor

dintre regi, principi, companii comerciale, ordine religioase şi multe altele. Pătrund însă totodată ideile umaniste ale Renaşterii şi Iluminismului, patosul libertăţii şi al demnităţii umane, care dobândesc aici o specifică virulenţă multitudinară. În aceste condiţii, trăsăturile proprii Americii hispanice au fost în mod firesc cucerirea libertăţii prin violenţă şi căutarea pasionată, vehementă, a justiţiei. Cu elevaţie eroică, aceste virtuţi se încarnează într-o serie de eliberatori şi luptători pentru progres, care culminează în cele două figuri care străjuiesc începutul şi sfârşitul secolului al XIX-lea: Simon Bolívar şi José Martí. Acest proces fundamental de emancipare, ca şi acela paralel de metisaj, de creare a unei noi sinteze etnice şi culturale, înaintează de-a curmezişul unor ciocniri şi lupte pe care autorul le denumeşte „pete negre" pe trecutul continentului hispano-american. Cu cât însă nedreptatea şi opresiunea erau mai agresive, cu atât era mai puternică reacţia „celor de jos" şi mai dătătoare de speranţă izbânzile lor. Succesul admirabilului conducător şi eliberator al sclavilor negri din Haití, Toussaint l'Ouverture, pe care numai Napoléon îl poate înfrânge, prin trădare, dovedeşte din plin puterea de răspuns emancipator a maselor hispano-americane, de preschimbare a „petelor" în izvoare de lumină. Este un adevăr pe care Arciniegas îl

exprimă printr-o sugestivă metaforă: „tot ceea ce este negru în istoria continentului nostru este cărbunele din care ţâşneşte văpaia”. Dovada că autorul a ştiut să prindă în tema cărţii o profundă legitate a istoriei hispano-americane ne-o aduce şi faptul că, în prelungirea celor arătate de Arciniegas, „văpaia” libertăţii şi justiţiei continuă să ardă şi să izbucnească azi cu puterea revoluţiei cubaneze şi a mişcării pentru înnoiri structurale, democratice, din întreg „continentul vulcanic”.

În privinţa sub-temelor cărţii, precum războaiele civile şi caudillismul, cititorul va aprecia aceeaşi siguranţă de diagnostic şi luciditate de explicaţie, vădite de autor în tratarea proceselor fundamentale din lumea hispano-americană. Descurcând fenomenologia atât de încâlcită, şi adesea deghizată, a luptelor delirante pentru o putere delirantă, dictatorială, Arciniegas desluşeşte o întreită cauzalitate: moştenirea colonialistă, uneltirile oligarhiilor locale şi intervenţia imperialistă, denunţând, la fiecare din aceşti factori, modul lor tipic de a opera: vidul politic creat de primul, diversiunea ordinii şi demagogia patriotardă promovate de cel de al doilea, corupţia, şi brutalitatea celui de al treilea.

Nici perspectiva lucidă a cărţii şi nici impunătoarea erudiţie a autorului nu au fost însă folosite în sens

abstract, arid, ştiinţific, ci în sens concret, viu, literar. Pentru calificarea şi deci pentru înţelegerea unei cărţi, nu tema este hotărâtoare – pe aceeaşi temă se poate scrie o monografie istorică, un manifest politic, o operă literară Sau... o prefaţă – ci modalitatea de tratare a temei. În cazul lui Arciniegas, modalitatea este, aşa cum am avertizat, multiplu-literară: *Biografia Caraibelor* îmbină în subtil dozaj şi cu efecte uimitoare, trei genuri literare. În ea coexistă elucidarea problematică a eseului, verva lui explicativă şi argumentatoare; ritmul vertiginos şi pitorescul unui roman de aventuri – a se vedea în special capitolele despre piraterie şi despre scandalul canalului Panama – şi, în sfârşit, descrierile nemijlocite, vizuale şi tangibile, ale unui jurnal personal de călătorie.

Apropierea eseistică predomină, desigur, în tablourile generale pe care autorul le trasează la începutul fiecărui secol şi al fiecărei epoci, şi de asemenea, apare în portretul pe care îl face figurilor dominante. Virtuţile caracteristice eseului, şi anume: intuirea fulgurantă a unei semnificaţii revelatoare, surprinderea cititorului printr-un joc nebănuit de imagini sau asociaţii şi seducerea lui printr-un joc subtil de idei sau concepte, pot fi găsite, în mod repetat, în paginile cărţii. Câte un exemplu pentru fiecare procedeu, începând cu semnificaţia fulgurantă. Pentru

a ilustra schimbările profunde pe care Renaşterea le aduce prin descoperirea sfericităţii pământului, prin explorarea Lumii Noi, prin viziunea coperniciană a sistemului solar, Arciniegas scrie eseistic: „lumea dobândeşte o nouă dimensiune, viaţa trece de la geometria plană la geometria în spaţiu”. Jocul surprinzător cu imaginile este încă mai frecvent. Figura infidelului rege englez, Henric al VIII-lea, cel cu prisos de neveste, este asociată cu fidelitatea lui faţă de... tron: în succesivele soţii căuta, cu disperată încăpăţânare, un fiu care să-l moştenească. Bineînţeles – altă fulguraţie, ironică, a destinului – îi va succeda o fiică, Elisabeta I-a, care va depăşi orice bărbat. În privinţa jocului cu conceptele, el va avea de cele mai multe ori un subînţeles ironic, ca în caracterizarea aparent inocentă pe care o face tinerelei Germaine de Foix, puţin şchioapă, foarte zvăpăiată şi pusă pe plăceri, soţia, în vârstă de 18 ani, a regelui spaniol Fernando Catolicul, care avea 52 de ani: „unii găseau regina urâţică, alţii frumuşică, toţi plăcută”.

În cea mai mare măsură însă, *Biografia Caraibelor* este un roman de aventuri mai ales atunci când se relatează căutarea halucinantă a miticului rege acoperit cu aur, trăind într-un palat şi într-un oraş unde totul ar trebui să fie de aur: El Dorado. Capitolele despre piraţii din această mare întrec ca pitoresc, dinamism şi teribilitate

tot ce a putut inventa un Stevenson, care este menţionat, de altfel, ca termen depăşit de comparaţie. Naraţiunea dinamică a faptelor asumă colorit diferit în funcţie de personaje, de loc şi timp. Astfel peripeţiile amoroase ale lui Contés alcătuiesc un fel de comedie de capă şi spadă *à la* Lope, în timp ce lupta pentru independenţa Cubei dusă de Cespedes şi Perucho Figueredo este relatată cu efecte de stampă şi cu ingrediente sentimentale asemănătoare povestirii romantice. Nu lipsesc din acest foarte variat roman de aventuri elementele misterioase. Astfel în capitolul al XVII-lea apare un personaj enigmatic, venit de nu se ştie unde, cu identitatea ciudată de desenator de păsări, ascunzând – cine ştie? spun iubitorii de legende din Noul Orléans – pe aceea de fiu legitim al lui Ludovic al XVI-lea, scăpat de la ghilotină şi refugiat în America. Şi iarăşi, cine ştie dacă Dominique You, ultimul corsar în Caraibe şi admirator fanatic al lui Napoleon, nu a înarmat o corabie şi nu l-a furat pe „adevăratul" împărat care a fost înmormântat apoi în taină aici, la gurile lui Mississipi. Desigur, interpretarea lui Arciniegas rămâne simbolic confirmativă. „Şi este adevărul, nu pentru că oasele lui ar fi ajuns în aceste cimitire unde sicriele navighează în lagune de noroi, ci pentru că acel căpitan al vulturilor francezi şi-a clădit ultimul cuib în inima piraţilor din Barataria. În mintea

ultimului corsar”. Nu este singurul caz când relatarea unei aventuri dobândeşte valori simbolice.

În sfârşit, ultima componentă literară a *Biografiei Caraibelor*: notaţia directă, trăită a lucrurilor. Cartea asumă în general apropierea nemijlocită, testimonială a unor note de călătorie. De aci caracterul plastic, tangibil al descrierilor, apropierea de la care sunt văzute şi înfăţişate peisajele, cadrul de viaţă, situaţia, obiectele. Scriitorul columbian ne pune în contact fizic, ca să zicem aşa, cu scene pe care, le-a trăit parcă el însuşi. Iată-ne în mijlocul furtunii care sfărâmă corăbiile lui Columb şi anunţă drama finală a amiralului. „Începe vântul. În pumnul uraganului lumea tremură ca o mică pasăre. Ce zgomot înfiorător fac frunzele arborilor zguduite de mâinile lui violente! Palmierii, cu panaşul răsucit înlăuntru, nu mai mătură nisipul, ci spuma mării. Spuma pare şi mai albă în furtuna întunecată. Valurile înaintează până în inima pădurii. Ramuri smulse se frâng de colibele spaniolilor: se văd zburând în lumina fulgerelor. Pâraiele sunt adevărate viituri de noroi; cadavre, butuci, frunze uscate, care învăluie în murdărie coroanele celor mai înalţi copaci. Marea scutură caravelele ancorate în port cu o furie care face să pârâie scheletele corăbiilor, să despice punţile, să aplece catargele.” Cu aceeaşi intimitate şi simţ al concretului sunt descrise personajele şi gesturile lor.

Privim cu încântare cum este încununată la Florenţa, ca regină a frumuseţii, Simonetta Vespucci, imortalizată de Botticelli sub trăsăturile zeiţei iubirii din celebrul tablou *Naşterea lui Venus.* Urcăm cu Núñez de Balboa, „căpitanul poporului”, coasta colinei de pe care va descoperi Oceanul Pacific, asistăm la viaţa piraţilor, inclusiv la pregătirea faimoasei fripturi care le va da numele de *bucaneros* şi tot astfel până când pătrundem în tăcerea catifelată a cabinetelor ministeriale şi privim peste umărul aventurierului Buneau-Varilla, care redactează tratatul menit să rupă zona canalului Panamá de Columbia şi să o supună dominaţiei imperialiste. Mai mult: sub forma de jurnal şi notaţie directă este evocată figura lui Simón Bolívar şi povestită epopeea războiului de independenţă datorită căruia se nasc cinci republici. Şi măreţia eliberatorului nu pierde nimic din această notaţie concretă ci, dimpotrivă, câştigă în credibilitate şi căldură umană. Sentimentul acesta de trăire şi participare personală propriu notelor de călătorie este întărit şi de intervenţiile autorului în relatarea evenimentelor, de vorbirea lui adresată direct când personajelor istorice, când cititorului. În astfel de cazuri, autorul amestecă savuros realitatea istorică cu ficţiunea literară, personajele reale cu cele romaneşti, şi scrie următoarele rânduri despre piraţii care, urmăriţi de justiţie şi pe cale

de dispariţie, persistau eroic în păstrarea ceremonialului de steag negru, picioare de lemn, rom şi pradă. „Sărmanii – exclamă autorul cu falsă compătimire – au făcut tot ce-au putut pentru ca Stevenson să aibă bune modele pentru *Comoara din insulă*.”

Dacă am insistat asupra acestor trei modalităţi literare adoptate de autor – elucidarea eseistică, naraţiunea romanescă şi notaţia jurnalistică – am făcut-o nu numai pentru valoarea estetică a rezultatelor îmbinării lor, ci şi pentru că prin intermediul lor se transmite cititorului, sub o formă atrăgătoare, asimilabilă şi stimulatoare, o cantitate şi o calitate de informaţie istorică, geografică, politică, literară, care sunt pur şi simplu extraordinare. Din memorii, portrete, mărturii de epocă, cronici, documente, studii de specialitate, opere artistice, Arciniegas scoate şi revarsă în carte o densă şi abundentă substanţă în care totul – iubirea, puterea, aurul, aventura, războiul, arta, violenţa, revoluţia, eroismul şi, de asemenea, cotidianul, viaţa obişnuită – se înfăţişează cu relieful, culoarea, detaliile concrete ale realităţii. Este adevărat că din spectacolul acestei totalităţi existenţiale se desprinde o măreţie epică incontestabilă, dar o măreţie care nu exclude omul, ci dimpotrivă se corelează

organic cu destinele individuale, cu drama personală Se poate spune chiar că *Biografia Caraibelor* confirmă teza lui Georg Lukács despre romanul istoric, în care adevărurile generale, istorice ar trebui să se întrupeze şi să se reveleze în adevărurile artistice, particulare. În cartea lui Arciniegas, eposul emancipării şi etosul demnităţii umane se află într-adevăr în această relaţie dialectică faţă de personajele şi întâmplările în care şi prin care se vădesc.

Înlăuntrul acestei totalităţi reprezentată, cum am văzut, la trei nivele – al ideilor, al evenimentelor şi al obiectelor – autorul îşi exercită dreptul său indeclinabil la preferinţă istorică şi la modelare umană. Este evident că, dintre marile epoci istorice, simpatia lui merge către iluminism, către „izvorul de lumină” dat de deşteptarea raţiunii şi de deşteptarea popoarelor la îndemnurile critice dar şi creatoare ale acesteia. În ceea ce priveşte pe protagoniştii istoriei, preţuirea şi admiraţia autorului se adresează unui tip uman exemplar în care se aliază Simón Bolívar şi José Martí, eliberatorul generos – de adăugat Toussaint l’Ouverture – şi poetul angajat în istorie, jertfindu-se pentru independenţa patriei. La polul opus, figurile pe care le detestă sistematic şi minuţios Arciniegas sunt fanaticul – aberaţie mintală – şi stăpânul de sclavi – aberaţie socială – cu toate infinitele lor variante, vechi şi

moderne. În sfârşit, dintre forţele motrice ale istoriei, Arciniegas pune în primul plan po porul, oamenii de rând care străbat mările şi descopăr lumi noi, întemeiază oraşe şi fac să rodească pământul, răstoarnă silniciile, înalţă pe eroii şi poeţii chemaţi să le eternizeze strădaniile şi împlinirile în memoria genului uman. Aceasta este perspectiva fundamentală a autorului – un umanism laic, raţional, popular – şi acesta este mesajul cărţii – puterea de creaţie a omului multitudinar.

Paul Alexandru Georgescu

Tabel cronologic

1900 Naşterea lui Germán Arciniegas la Bogotá.

1910 Izbucneşte Revoluţia mexicană.

1916 Moare corifeul curentului poetic denumit „modernism”, Rubén Dario.

1917–1922 Arciniegas studiază dreptul şi literele la Universitatea Naţională a Columbiei (la Bogotá).

1919 Îşi începe activitatea Federaţia studenţilor din Bogotá, al cărui fundator şi secretar permanent este Arciniegas.

1924 Apare romanul *La vorágine (Viitoarea)* de José Eustasio Rivera.

1925–1929 Arciniegas întemeiază şi conduce, ca

director, revista *Universitatea.*

1929 Apare *Doña Bárbara,* roman de Rómulo Gallegos.

1928 German Arciniegas devine redactor şef al marelui ziar *El tiempo* din Bogotá.

1929–1931 Este numit viceconsul al Columbiei la Londra.

1932 Apare cartea lui Arciniegas *El estudiante de la mesa redonda (Studentul la masa rotundă).*

1932–1935 Arciniegas este ales deputat în Parlamentul columbian.

1938 Publică *Los comuneros,* carte dedicată acestei mişcări eliberatoare din secolul al XVIII-lea.

1941–1942 şi 1945–1946 Ministrul Educaţiei în guvernele columbiene.

1945 Apare *La biografia del Caribe (Biografia Caraibelor)*

1946 Miguel Angel Asturias publică *El señor Presidente (Domnul Preşedinte),* roman virulent antidictatorial.

1948 Asasinarea liderului liberal columbian, Jorge Gaitán.

195*5–1958* Dictatura generalului Rojas Pinella.

1956 Se conferă lui Germán Arciniegas premiul Alberti-Sarmiento, la Buenos Aires.

1959 Victoria revoluţiei cubaneze conduse de Fidel Castro.

1959–1962 Arciniegas este numit ambasador al ţării sale în Italia şi apoi în Israel.

1965 Publică istoria culturii latino-americane intitulată *El continente de siete colores (Continentul celor şapte culori).*

1966 Apare romanul *Cien años de soledad (Un veac de singurătate),* de Gabriel Garcia Márquez.

1968 Arciniegas este acreditat ca ambasador în Venezuela.

1972 Prima călătorie a scriitorului în România.

1974 A doua călătorie în ţara noastră; publică la Bucureşti, în ediţie bilingvă, *Estancia en Rumanía (Popas în România)* şi, la Buenos Aires, *Este pueblo de America (Acest popor al Americii).*

1976 Ambasador al Columbiei la Vatican.

Germán Arciniegas este membru al Academiilor de istorie şi de limbă din Columbia, Spania, Mexic, Venezuela, Argentina.

A fost profesor sau a ţinut conferinţe la Universităţile din Columbia, New York (Columbia University), Chicago, California, Paris, Bucureşti.

Soţiei mele, Gabriela, cu dragoste

Cartea întâi
Secolul de Aur

În amintirea lui Alberto Arango Uribe

Prefaţa

Este un adevăr că secolul al XVI-lea înseamnă, pentru Spania, Secolul de Aur: nu este însă tot adevărul. Secolul al XVI-lea e de aur nu numai pentru Spania, ci şi pentru Anglia, pentru Franţa. E secolul lui Cervantes, Shakespeare, Rabelais. Literele nu au cunoscut nicicând, în cele trei regate, o asemenea strălucire. Şi nici regii: Carol Quintul şi Filip al II-lea, Elisabeta Angliei, Francisc I sunt, la curţile lor, regi de aur, cu care istoria se înveşmânta din nou. În realitate însă este vorba de ceva mai mult. Odată cu descoperirea Americii viaţa dobândeşte o nouă dimensiune; se trece de la geometria plană la geometria în spaţiu. Înainte de 1503, oamenii se mişcă pe mici domenii strămoşeşti, stau într-o ogradă sau navighează pe lacuri. După 1500 apar continente şi oceane. Asemeni trecerii de la a treia la a patra zi a Genezei.

Drama aceasta a fost trăită tot atât sau mai mult decât în orice parte a planetei în Marea Caraibelor. Acolo s-a săvârşit descoperirea, de acolo a început conchista,

academia aventurierilor acolo s-a format. Violenţa cu care s-au lărgit orizonturile i-a împins pe oameni pe drumurile îndrăznelii temerare. Nu a fost salahor sau cavaler, paj sau rege, poet sau călugăr care să nu aibă ceva de aventurier. Aşa au fost Columb şi Vespucci, Cortés şi Pizarro, Drake şi Hawkins, Carol Quintul şi regina Elisabeta, Cervantes şi Shakespeare, Las Casas şi Ignacio de Loyola. Totul pare o epopee. Totul pare un roman picaresc. Închisoarea au cunoscut-o atât Elisabeta, cu puţin înainte de a ajunge regină a Angliei, cât şi Francisc I, rege fiind al Franţei, tot aşa Cervantes şi Columb.

Toţi oamenii mari pe care i-a avut Europa, bărbaţi sau femei, nu au fost străini de aventura esenţială din Marea Caraibelor. Descoperire, cucerire, jaf, totul s-a făcut având regi în fundal. Columb vorbeşte în numele Regilor Catolici; Balboa pune stăpânire pe Pacific şi Cortés pe Mexic, sub stindardul împăratului Carol Quintul; Hawkins şi Drake atacă porturile din Caraibe sub scutul reginei Elisabeta; piratul Jean Florentin apare ca asociat al regelui Franţei, Francisc I. În Marea Caraibelor începe lupta dintre Anglia şi Spania. Ziua în care viceregele Mexicului face ţăndări navele contrabandiştilor englezi, în portul San Juan de Ulúa, marchează o schimbare de direcţie în politica europeană. Istoria Caraibelor, în secolul al XVI-lea,

trebuie privită ca un câmp de bătălie unde se joacă, cu zarurile piraţilor, coroanele regilor din Europa. Acolo dobândesc grad de amiral marinarii englezi.

Lupta regilor a început la modul medieval. Totul, aranjamente de familie. Prin căsătorii şi testamente se umflau sau se dezumflau imperii ca nişte foaie mânuite de capricioase mâini regale. Neapole părea o minge pe care şi-o aruncau din mână în mână regii Spaniei şi ai Franţei. Portugalia avea uneori un rege propriu, alteori pe cel al Castiliei. La fel şi Ţările de Jos. În persoana lui Carol al V-lea s-au unit coroanele Spaniei şi ale Germaniei. Pe dedesubt curgeau însă forţele subterane: făptuirile poporului, trezirea burgheziei. Odată cu ele se năşteau statele moderne. Iniţiativa a fost privilegiul acestei seve anonime, în Spania, în Franţa, în Anglia. Oamenii de rând, ţărani, pescari, tâlhari, negustori, studenţi, au fost cei ce au săvârşit conchista. Au înarmat vasele piraţilor, au împins şi au amestecat pe regi în războaie neaşteptate. Pe oamenii de rând îi vedem deopotrivă scoţând America din adâncul mării şi purtând războaie pietate cu oţel, carmin şi smarald.

Poporul nutrea uri şi iubire, avea prejudecăţi şi superstiţii; într-un cuvânt: îşi avea credinţa lui. Ca întotdeauna, se putea vedea în el chipul trecutului şi chipul viitorului: tradiţia şi speranţa; istoria şi aventura. În el aflai îndrăzneala, jocul curat sau tulbure

cu viaţa sau moartea, care a ţinut întinse corzile dramei, care a făcut cu putinţă să fie scrutate într-un pătrar de veac toate mările şi în alt pătrar până şi ultimul ungher al Noului Continent. Aceşti oameni din popor făceau înconjurul mărilor pe o scândură sau ajungeau până în inima Amazoanelor sau până pe culmile Anzilor, cu o spadă şi o secure. Aşa este: harta lumii s-a făcut în secolul al XVI-lea cu o pânză, câteva scânduri şi câteva cuţite. Aceste trei obiecte constituie adevărata stemă a Mării Caraibelor.

Poporul îşi avea religia lui. Pasiunile erau atât de mari încât războaiele păreau mai degrabă religioase şi nu purtate de regi pământeni. Spania îşi avea propria ei biserică. Nu ştiu pentru ce nu se vorbeşte de biserica catolică, apostolică spaniolă aşa cum se vorbeşte de biserica romană, greacă, rusă sau de cea a Angliei. Fiecare din ele a avut culori proprii atât de aprinse încât oricine poate să le recunoască în lume. Veacul al XVI-lea e veacul lui Luther şi Calvin şi tot în acest secol Spania organizează miliţiile bisericii ei cu Sfântul Ignacio de Loyola, ridică zidurile spirituale ale mănăstirilor cu Sfânta Tereza, reface şi întăreşte apărarea dogmei cu Cisnenos, îşi afirmă credinţa, îmbrăcând în straie de călugăr pe Carol Quintul şi arzând pe eretici – luterani, hughenoţi, evrei – pe rugurile în care Torquemada îngrămădeşte lemne

uscate cu palidă fervoare. În apele Mării Caraibelor, Drake nu este nici englez, nici pirat: e luteran. Şi pentru Drake, guvernatorii din Cartagena sau Santo Domingo nu reprezintă pe regele Spaniei, ci, mai rău: pe Papa, vrăjmaşul Bisericii anglicane.

Aşadar, Secolul de Aur e şi secolul violenţei, al focului, al lăncii, al pasiunii şi în el îşi dau mâna ca buni camarazi oameni cât se poate de deosebiţi. Toţi fac parte din acea mulţime slobodă la gură. Rabelais plăsmuieşte călătoriile fantastice ale lui Pantagruel, poate cea mai uimitoare carte a sa, stimulat de călătoriile piratului Jean Florentin. Cervantes se gândea în acelaşi timp dacă să scrie *Don Quijote* sau să plece în Marea Caraibelor, la Cartagena, în Guatemala sau în Noul Regat al Granadei: refugiu, după cum o spune chiar el, de *picaros* şi de tâlhari. Shakespeare a încorporat în dramele lui imagini scoase din călătoriile lui Raleigh prin Guayana, Lope de Vega a compus *Dragontea,* inspirându-se din viaţa lui Francis Drake, numit şi Dragonul. Cel care ar desena harta literară a Mării Caraibelor ar găsi în ea numele tuturor poeţilor, romancierilor şi dramaturgilor, ca şi cum ar fi fost un vis pentru ei toţi să-şi instaureze republica literelor acolo unde îşi întindeau corturile piraţii şi unde tâlharii îşi aprindeau focurile.

I

De la marea Grecolatina la marea Caraibelor

„Mediterana noastră, sau mai bine spus-a eroul nostru, este un lac”.

Emil Ludwig

„Putem spune că Antilele au fost arena luptelor de cocoşi pentru stăpânirea mării”.

Waldemar Westergaard

La început a fost Mediterana. Tot ceea ce se apropie de coastele ei rămâne ca atins de mâini albastre. Tot ceea ce se depărtează de ea devine tulbure, înfricoşător. Africa, spre interiorul ei, era continentul negru; la nord, de la Alexandria spre Ceuta, străluceşte litoralul cu şcolile lui de filosofie şi cuiburile de case albe. Asia, densă, şi misterioasă, se închidea, nepătrunsă, în vastele imperii ale Chinei şi ale Indiei; apropiindu-se de balta luminoasă, se află „Asia Mică”, poetică şi muzicală la Smirna, Tir, Damasc, Sidonia, cântată în *Cântarea Cântărilor.* Europa e veselă şi diafană, de la dantela de marmură ce împodobeşte gâtul Atenei, până la porturile spaniole, deschise larmei arabilor. În faţa mării, coasta albastră. Înăuntrul uscatului, de la Alpi către nordul ceţos, o lume de barbari, o Pădure Neagră.

În textele istorice se vorbeşte de Occident, de popoarele din Orient, de lumea antică. Vorbe. Frânturi ale unei fraze fără verb şi fără subiect. Şi aceasta pentru că subiectul e marea, mai bine spus: Marea Mediterană. Verbul, a naviga. Această mare nu este numai singura realitate istorică, ci şi imaginea poetică prin care sunt exprimate toate luptele, munca şi iluziile câtorva veacuri. Căci a existat acea epocă marină în care geografia politică nu era pe Pământ Ferm, ci pictată pe valurile mării. Fiecare colţ al ei purta un nume propriu şi îşi proclama suveranitatea ca un regat. Flamurile regilor fâlfâiau pe catarge. Stemele nobiliare erau înscrise pe bordul navelor. Castelele erau de lemn. Armatele erau de marinari care muşcau apele cu vâslele. Pe vechile hărţi şi chiar pe cele de azi, se citeşte: Marea Tracică, Marea Cretei, Marea Egeei, Marea Adriatică, Marea Ionică, Marea Tirenaică sau a Toscanei, Marea Cartaginei, Marea Iberică. Dincolo de aceste nume nu există, uneori, decât un oraş, un far. Istoriile lor sunt poeme pentru că la popoarele tinere istoria nu se scrie: se cântă. În mica Mare a Egeei – oul de unde urma să prindă viaţă Mediterană – Homer şi-a împins popoarele spre nemurire. Era un adevărat căpitan. Poezia se naşte cu rapsodiile sale.

Dintre cele trei vârfuri pe care le avea pe atunci lumea, oamenii, s-au mişcat spre Mediterana. În urmă,

rămâneau stepele Siberiei, munţii Indiei; mările – atunci când nu erau tăcute – erau moarte: nisipurile Saharei. Oameni curioşi care simt nevoia să vadă, să audă, să vorbească, porneau spre marea comună, internaţională, guralivă ca o cumătră glumeaţă. Toţi se străduiau să intre în această pânză transparentă. Numai unii dintre barbarii din centrul Europei, când au dat de o lumină atât de strălucitoare, s-au simţit jigniţi şi s-au înapoiat în pădurile lor. Pentru mai multe secole este însă un adevăr că acolo s-au privit faţă în faţă trei continente. De la un ţărm la altul îşi vorbeau cei din orient şi din occident, cei din nord şi din sud. Acolo se încrucişau sufletele lor de neîmpăcat şi ajungeau chiar să se înţeleagă.

Cu mai bine de patru mii cinci sute de ani în urmă, au coborât egiptenii de-a lungul Nilului şi Alexandria, pe deltă, a legat firul bărcilor sacre de nodul universal al navigărilor. Încetul cu încetul, în toate punctele ţărmului au răsărit oraşe cu nume de neuitat: Atena, Cartagina, Roma, Genova, Marsilia, Barcelona, Sevilia, Tunis, Veneţia... Ce colier s-ar putea face cu toate aceste nume! Cerul multor secole – cu sori ce au aprins părul castaniu al femeilor pictate de Tizian şi cu stele pe care Salambô le-a numărat în cea din urmă noapte a Cartaginei – se sprijină deopotrivă pe Acropole din Atena, pe viile italiene şi pe portocalii din Valencia.

Piraţi şi tâlhari din Grecia, soldaţi de ai lui Iuliu Cezar, neguţători din Femeia, filosofi, apostoli, sfinţi, oameni liberi şi sclavi la vâsle: de toate s-au văzut acolo. Păstorii coborau în câmpie să se scalde, să adune melci. Praxitele a oprit în marmoră spumele mării. În câteva poeme se vorbeşte de marea „Albă”, iar celorlalte, oare se desprind din ea ca degetele mâinii, li s-a spus „Marea Roşie”, „Marea Neagră”.

Astăzi se mai descoperă încă statui în nisip, în câmp sau săpând pe locurile vechilor cetăţi, în împrejurimile lor. S-au rostogolit, probabil, de pe altarele lor acum o mie cinci sute sau două mii de ani. Există o insulă minusculă în Marea Egeei, cu grote, care au fost cândva refugii de tâlhari şi de poeţi; poate şi loc de întâlnire între tinerele eline şi zei, de unde s-a născut mitologia. Mică insulă e vulcanică. Pe stâncile ei golaşe, acolo unde apare vreun petec de pământ, cresc măslinul şi viţa. Într-o zi, un plugar a smuls un copac: rădăcinile lui au descoperit o peşteră: iar în peşteră era ascunsă Venus cea cu braţele rupte. Strigă plugarul: Ce noroc! A răspuns omenirea: Ce minune! Mica insulă Milo a ajuns celebră. Au existat cetăţi sau, mai bine spus, a existat o cetate: Veneţia, care a ieşit din pământ pentru ca pietrele ei să se afunde în ape. Veneţia a fost asemuită cu un lampadar. Nu: flacăra era în aer, Lampadarul era, însăşi marea. Până unde ajungea violenta ei lumină – ce

se răspândea fără ca vreun ecran s-o poată împiedeca – până acolo ajungea lumea.

Cum o ştim cu toţii, a fost o zi în care această jumătate de portocală a lumii s-a întunecat. Europa a simţit spaima superstiţioasă care pune stăpânire pe sălbateci când e eclipsă. A fost Evul Mediu. Unii îl numesc Evul Întunecat. Alţii, Noaptea Mistică. Totul a rămas învăluit în tenebre timp de câteva secole. Oamenii s-au retras în păduri.

A fost cataclismul, s-a spus. Au năpădit barbarii. Iar când s-a stins glasul aspru al lui Atila – uriaşul bărbos neştiutor de carte – s-au născut mănăstirea, naosul bisericii gotice cu rozeta de vitralii plutitoare în penumbră. Autorii discută dacă poate fi numită „întunecare a vieţii" o epocă în care mistica a atins momente de sublimă elevaţie, o epocă în care omul s-a străduit să ia cu asalt lăcaşurile lui Dumnezeu cu lovituri de sfinţenie. Nu aceasta e însă problema. Este evident că atunci când omenirea se îndepărtează de Mediterana pentru a se adânci în păduri, ea întoarce spatele lumii soarelui. Pe vechea şi minunata lampă, pinii îşi atârnă creponul lor de umbră.

Contrastul trebuie să fi fost violent. În ajun, Roma era strălucitoare. Se îmbulzeau mulţimile, formând cozi care aşteptau ore în şir ca să intre la circul unde

dansatoarele din Spania, luptătorii din Africa, comicii din toate părţile lumii făceau să fie date uitării micile probleme ale vieţii cotidiene. Pentru un ban de aramă se petrecea o zi întreagă la terme. Apa încălzită pe sobe lasă în trup o plăcută senzaţie de moleşeală: apele răscolite ale bârfei alinau sufletul cu necazurile semenului. Se găseau acolo, pentru toţi, bănci pentru pălăvrăgeală şi, împrejur, statui de marmură şi trupuri elastice şi mobile de tinere femei care se jucau cu mingea. Roma avea mai bine de un milion de locuitori. Totul era enorm şi uşuratic, cu palate cu temelii solide pe pietre de secole, cu o viaţă intensă de politică şi jocuri, în care numele vechilor familii, ca şi pietrele din Forum, păreau centrul lumii. Vin însă barbarii şi se năpustesc asupra Romei. Se aude cornul lui Alaric şi copitele călăreţilor goţi care răsună ca o cireadă de vite. Totul pare culmea insolenţei, a stupidităţii şi a nebuniei. Oamenii continuă să se ducă la circ, la senat, la forum, la terme. Alaric strânge cleştele. Începe foametea. Se golesc hambarele celor avuţi. Şi ca şi cum nu ar fi destul, izbucneşte ciuma: nu mai există loc unde să fie îngropate mormanele de cadavre. Nici nu mai are cine să arunce pământ peste şanţurile adânci în care muribunzii îşi răsucesc trupurile în descompunere. Nu există forţă oare să ţină piept puterii acestor uriaşi cu capete de piatră şi atunci se

recurge la clemenţă.

Basil, senator hispanic, primeşte greaua sarcină de a lua contact cu regele goţilor. Îl însoţeşte Ioan, un tribun care se pricepe la tratative şi care stabilise relaţii de prietenie cu goţii. Sosesc la cortul principelui cu inima cât un purice, declarându-i însă cu multă aroganţă: „Venim, principe, să vă propunem o pace onorabilă; dacă nu o obţinem, vor suna trompetele ca să se ridice întreg poporul, şi el, în disperarea lui, îşi va impune drepturile”. Barbarul răspunde: „Cu cât e mai des fânul, cu atât mai uşor e cositul”. Nu mai rămâne nimic de făcut. Trimişii cedează. „Ce cere Regele stăpân?” „Tot aurul şi argintul din cetate, toate bogăţiile mobile, toţi sclavii!” „Dacă acestea sunt pretenţiile tale, oh, Rege! atunci ce ne mai laşi?” „Vieţile voastre!” Generozitatea nu e neînsemnată, iar replica lui trufaşă o aruncă în faţă aşa cum arunci câinelui ultimul os.

Şi aceasta nu este decât o scenă din primul act. Căderea Romei este lentă. Până ce palatele ei se cufundă sub straturi de gunoi. Imperiul e şters de pe hartă. Lumea uită Marea Mediterană. Începe domnia Pădurii Negre.

Câteva secole mai târziu, lampa începe din nou să răspândească lumină. E reîntoarcerea la marea grecolatină. La început sub mănunchiul de scântei al cruciadelor nu pare decât o pâlpâitoare flacără mistică

pe care o alimentează, într-o candelă de om sărac, untdelemnul măslinilor din Italia. De acum înainte însă lumina sfâşie pânzele de păianjen şi înaintează cu puterea unui incendiu. Pentru a cuprinde încă o dată cerul, a pătrunde lumea şi a dezbrăca trupul femeiesc cu entuziasmul sporit al unei sărbători păgâne. Din oraşele care renasc pornesc stoluri de pânze albe; pânze care pleacă mai întâi să cucerească Ierusalimul; apoi, să aducă cuişoare, piper, mătase, covoare, pumnale. Treptat se aud tot mai multe voci răsunătoare care îşi multiplică ecourile în vechiul amfiteatru: Genova, Pisa, Neapole, Veneţia.

Nimeni nu pictează scena atât de desăvârşit ca Sandro Botticelli; el înţelege aceasta ca o întoarcere a zeiţei Venus pe coastele Italiei. Zeiţa, fără veşminte, netulburată, sprijinindu-se pe echilibrul propriei sale frumuseţi, înaintează. Aduce cu ea sufletul vechilor poeme. Aerul călduţ o învăluie şi-i aureşte părul. Vântul scutură penajul copacilor care lasă să le cadă florile ca nişte păsări. Zeiţa este încă în mare; picioarele şi le sprijină pe creasta unei scoici care pare un val trandafiriu. Încă un pas şi va călcă pământul Italiei. Are tot avântul şi graţia, prinse în jocul mâinilor, două porumbiţe, gata să se deştepte şi să-şi ia zborul. Botticelli face o greşeală sau au făcut-o cei care spun că acest tablou se numeşte „Naşterea lui Venus”. Este, pur

şi simplu, „Renaşterea”.

Pictura acestei imagini a Mediteranei coincide cu descoperirea Americii, sau, pentru mai multă precizie: a Mării Caraibelor. În Italia s-a ajuns la ultima scenă a dramei: aici de abia se ridică cortina. În acelaşi an 1492, în care moare Lorenzo Magnificul, Columb ajunge la Guanahani. Ce văd oamenii lui de pe punţile celor trei caravele? Indiene de culoarea arămii se ivesc sperioase printre arborii despletiţi ai pădurii. Venus, cea din Caraibe, umblă goală, aşa cum Domnul a aruncat-o pe pământ. Părul negru îi cade pe spate ca nişte şuvoaie de catran. Capiii, căţăraţi în frunzişul înalt al copacilor se amestecă cu maimuţele şi dialoghează cu papagalii. Pe măsură ce trece surpriza, indienii prind curaj. Vor să vadă feţele bărboase ale europenilor. Saltă peste valuri, călăreţi pe micii lor mânzi de trunchiuri. Pe chipurile lor late de sălbatici apare râsul dinţilor albi şi egali, şi tot aşa în ochii lor mici şi negri, maliţioşi.

Aceşti oameni din Caraibe au ideile lor. În războaie, duşmanul care cade, omul care e sfârtecat, e pregătit cu condimente şi e pus la cuptor. De colibe sunt atârnate picioare, ca nişte şunci afumate. Ferindu-se de arşiţa soarelui, bătrânii se ghemuiesc sub streşini de palmieri şi, dedându-se la o îndeletnicire ciudată, ard nişte frunze uscate în vase de lut cu jăratec şi aspiră fumul, pe care îl scot apoi afară pe nări. Cu ocazia sărbătorilor

îşi împodobesc capul cu pene şi-şi vopsesc trupul în roşu, cu bija[2]. Poartă coliere de oase, dinţi, melci, unghii de animale sălbatice. Mănâncă viermi şi alte lucruri greţoase. Sunt liberi şi indecenţi.

A spune „caraibe” e ca şi cum ai spune „indian războinic”. E un strigăt de luptă care acoperă toată pădurea americană întocmai ca otrava cu care se unge vârful săgeţilor. Şi tot aşa e şi marea. Uraganul dezlănţuit ridică valuri, munţi vii, şi le sparge de plajă şi le plimbă înăuntrul ţărmului, rupând şi despicând arborii. După o furtună, ramuri din pădure se văd plutind pe vârtejul apelor ca scândurile unei bărci sfărâmate.

În mare sunt rechini. În mlaştină, caimanii se bălăcesc în noroi. În colibe, indienii îngraşă nişte animale lungi de câteva şchioape, jumătate şopârle, jumătate şerpi: iguane. În vadul nurilor, amestecate, aur şi nisip. Băştinaşii schimbă aurul pe cioburi de sticlă. Îşi pierd capul pentru un clopoţel, pentru o oglindă. Se arată atât de sălbatici încât spaniolii spun despre ei lucruri fantastice: de unii că ar avea coadă asemeni câinilor, de alţii că mătură cu urechile pământul.

În aceste părţi ale lumii existaseră în timpuri mai

---

2 Arbore american din care se extrage o vopsea roşie, cu acelaşi nume (n. trad.).

vechi şi există şi când vin spaniolii, oraşe populate, mari temple şi palate. Toate, în inima continentului, pe culmile munţilor. Pentru greci, cartaginezi şi romani nu a existat decât marea. Pentru azteci, incaşi şi chibchas, muntele. Niciunul din acele popoare din continentul nostru nu a avut un port, nu a ştiut ce e o flotă, regii lor nu au urmărit cu priviri visătoare vreo pânză călătoare. În interior, pământurile erau blânde, fertile şi primitoare. Coasta Caraibelor, arzătoare, bântuită de uragane. Pe podiş oamenii trebuiau să scormonească pământul pentru ca grânele să dea rod. A luat fiinţă şi a prosperat agricultura. Jos, în insule, ca să trăiască ajungea doar să arunce undiţa în mare, să culeagă fructele din pom, să aprindă frunze de tutun.

Vechile noastre popoare au rămas ferecate în castelele lor de stânci. S-au născut, au crescut şi chiar au murit fără să afle unele de altele. Poporul care pe malurile lacului Titicaca, atingând aproape norii cu mâinile, cioplea monoliţii uriaşi de la Tiahuanaco, n-a ştiut niciodată că popoarele maya depuneau şi ele o strădanie asemănătoare în alt punct al emisferei, pentru a-şi înălţa piramidele. Incaşul vorbea cu soarele. Aztecul vorbea cu soarele. Nu era o mare comună care să uşureze întâlnirea acestor popoare. Nu a fost cu putinţă un schimb de idei, vreun şoc din acelea care fac ca umanitatea să fie mai fecundă şi orizonturile

inteligenţei mai largi. Locuitorii din insule, atunci când populaţia devenea prea deasă, porneau pe mânzii lor de lemn până ce dădeau, pe pământul ferm, de gurile râurilor: drumuri oare duceau pe văile interioare ale ţării, către munţi. Nu se mai întorceau niciodată. Populaţii întregi au părăsit Antilele, marea. Când au sosit corăbiile lui Columb, Caraibele, dintr-o dată, au ajuns să fie răscruce a tuturor drumurilor. Pentru întâia oară oamenii din această emisferă s-au văzut la faţă. Şi i-au văzut oamenii de pretutindeni. Din Europa soseau cei ce veneau să le facă istoria, să dea drumul, pe aripile vânturilor, unei poezii noi. Caraibele au început să se dilate şi au devenit marea Lumii Noi.

Aceasta a fost ultima mare aventură a marinarilor din Mediterana. Aici au venit cu gând de descoperitori cei din Genova şi Florenţa, cei din Cadiz şi chiar din Grecia, căci pentru toţi se găsea un loc în caravele. Primele pagini ale acestei istorii sunt presărate cu nume italiene: Columb, Vespucci, Verrazano. Toscanelli a fost cel care a aţâţat curiozitatea lui Columb. Oamenii de afaceri ai familiei Medici erau cei care la Cádiz încărcau corăbiile cu pesmeţi, ceapă, vin şi făină. Oamenii aceia, în care Renaşterea făcuse să se nască un anume neastâmpăr, au ajuns să-şi dea seama că pe drumul care ducea spre Asia Mică, Mediterana era o mare fără ieşire: poarta se afla la coloanele lui

Hercule, în Atlantic, şi pe acolo s-au avântat, luându-şi navele până atunci prizoniere.

Şi astfel, această mare sălbatică, cu palmierii ei şi cu indienii care mâncau *yuca* şi fumau frunze de tutun, s-a preschimbat într-un loc în care se îngrămădeau fantastice avuţii. Tinerii din bătrâna lume şi-au pierdut minţile. Din insule trebuiau să pornească drumurile care să ducă la El Dorado. Se credea că plajele erau semănate cu ouă de aur, iar fundul golfurilor, cu perie. Pădurile, îmbălsămate cu scorţişoară. Columb se gândea la oraşul cu păduri de marmură din povestirile lui Marco Polo. A afirmat că acolo era paradisul pământesc. A fost o exaltată comedie de exagerări.

Şi astfel Mediterana şi Marea Caraibelor se găsesc faţă în faţă pentru prima oară în istoria lor. Două oglinzi magice: una oglindeşte imaginea timpurilor antice, cealaltă a celor ce vor veni. Curios este faptul că momentul unic este imortalizat, atât pentru o mare cât şi pentru cealaltă, în numele unei familii din Florenţa. E vorba de una din acele familii de curteni din care se nasc diplomaţi, navigatori, negustori, predicatori, oameni care vântură lumea. Oameni îndrăgostiţi de artă şi de aventură, atraşi de idei nebuneşti, uneori săraci, alteori bogaţi, dar pentru ei nu există fereastră deschisă spre curiozitate prin care să nu-şi scoată capul. E vorba de familia Vespucci. Nu poţi pătrunde în nicio

direcţie în viaţa Florenţei fără să dai de vreun Vespucci. Îi găseşti în orice întreprindere de seamă, în preajma oricărui bărbat celebru. Şi au farmec, putere de atracţie. Sunt elocvenţi, par geniali. Înconjuraţi mereu de prieteni. Ghirlandaio decorează capela familiei. Savonarola primeşte pe Giorgio Antonio Vespucci în mănăstirea sa, îi încredinţează traducerea în latină a unor istorii greceşti. Amerigo se joacă cu Pietro de Medici, fiul Magnificului. Şi cum familia îşi are steaua ei, pare mai degrabă natural decât miraculos faptul că vânturile acelei vremi bat şi rămân pentru eternitate în arborele familiei lor.

Supremaţia Mediteranei durează până în acest moment. Apoi Europa devine independentă, începe să aibă propria ei istorie, devine un continent. Repet: ultima şi cea mai desăvârşită stampă a Mediteranei o constituie tabloul pictat de Botticelli. Cine este acea Venus nudă, sub a cărei piele trandafirie curg, prin vinele albăstruii, douăzeci sau treizeci de secole de poezie? Cine a făcut să se nască în Botticelli o atare inspiraţie? Cine e ea? Simonetta Vespucci. Şi în ceea ce priveşte Marea Caraibelor, cum ajunge să fie cunoscută de Europa – de data aceasta, nu din Spania – vestea despre Lumea Nouă? Cine scrie prima cronică ce poate fi citită şi e citită în toate limbile şi în toate ţările? Amerigo Vespucci.

Amerigo şi Simonetta sunt doi tineri de aceeaşi vârstă. Pentru mai multă precizie, Simonetta cu doi ani mai mare decât Amerigo. Amerigo este fiul lui Anastasio Vespucci. Simonetta, soţia lui Marco Vespucci. Amândoi locuiesc în casa strămoşească a familiei Vespucci, în cartierul Santa Lucia de Ognissanti. La câţiva paşi se află casa lui Sandro Botticelli. Ochii curioşi ai Simonettei şi ai lui Amerigo văd perindându-se prin casa lor şi prin cele ale prietenilor lor, alături de membrii familiei Vespucci, pe cei din familia Medici, pe Savonarola, Botticelli, pe cei din familiile Ghirlandaio, Polaio, pe Leonardo da Vinci... Figuri, unele care de abia se ridică, altele deja cu aureolă de glorie, toţi în zenitul inspiraţiei. Îşi dă oare seama cititorul ce înseamnă să trăieşti într-o asemenea societate?

Ultima loterie, pe cea decisivă, au câştigat-o Simonetta şi Amerigo. Stefan Zweig a scris despre soarta lui Amerigo o cărticică vie şi atrăgătoare cu titlul *O comedie a erorilor în istorie.* Despre viaţa Simonettei s-ar putea scrie un tratat nu mai puţin fantastic. Nu-mi explic de ce nimeni până astăzi nu a prins aceste două vieţi într-un singur roman.

Simonetta e genoveză. Are 15 ani când intră pe porţile Florenţei şi, în prezenţa ei, Florenţa se umple de

lumină. Nicicând nu s-a văzut o frumuseţe asemănătoare. E una din acele femei cu viaţă efemeră, oare de abia ating pământul şi de care apoi vorbesc, timp de secole, poezia, pictura, legenda, romanul, într-un cuvânt, istoria. Un an mai târziu, la Florenţa are loc sărbătoarea cea mai strălucitoare pe care o patronează familia Medici. Domneşte Lorenzo. Este deja Magnificul şi nu are decât 26 de ani.

Giuliano, fratele lui, mai frumos şi mai atrăgător, are 22 de ani. Piaţa Santa Crace se înveşmântă cu mătăsuri şi flori. Scuturile pe care le poartă Lorenzo şi Giuliano sunt desenate de Verrocchio. Opt mii de florini costă costumul lui Giuliano, cu armura lui de argint. Când apare Simonetta, glasurile, muzica, cântecul tuturor bogătaşilor, al întregi mulţimi, al bărbaţilor şi femeilor, oare răsună până dincolo de zidurile oraşului, amuţeşte. Este frumuseţea liniştită a celor şaisprezece ani, uşor înfiorată de triumf. Florenţa o aclamă ca „Regină a Frumuseţii”. Toţi poeţii, în frunte cu Poliziano, care face relatarea lirică a turnirului, o încunună cu cântece. Giuliano o priveşte, îndrăgostit. Lorenzo cântă în ea, tinereţea:

„Quant’é bella giovinezza
Che si fugge tuttavia,
Chi vuol esser lieto sia

Di doman non é certezza”.[3]

Strofa aceasta se cântă într-una, ca un refren, în amintirea zilei celei mai strălucitoare pe care o cunoscuse Florenţa. Este asemenea acelei cortine de muzică pe care, patru secole mai târziu, o va pune Rubén Darío în versurile sale, unde, în fundal, se mişcă uşor leagănul său din Caraibe:

„Vai, tinereţe minunată,
cum trec podoabele-ţi divine...”

Simonetta este, deci, încântătoarea femeie care intră în casa Vespucci. Pe portretul pe care i-l pictează Pietro da Cósimo, se poate citi: SIMONETTA IANVENSIS VESPUCCIA. Literele sunt mari, ca pentru medalionul unei regine. Nimeni însă nu-i face atâtea portrete ca Botticelli. Amintirea ei îl obsedează. Acest vecin al casei împleteşte şi despleteşte părul ei de aur – este exerciţiul preferat al penelului său – în tablouri care vor rămâne nemuritoare. Simonetta e muza picturii sale. E Primăvara *Primăverii* sale. E Venus din *Venus şi Marte.* Şi mai presus de orice e Venus din *Naşterea lui Venus,*

[3] „E tinereţea-ncântătoare, / fugar prilej de bucurie; / chiar azi culege dulcea-i floare, / căci mâine... mâine cine ştie.” (n. trad.).

adică a Renaşterii. Ce extraordinar e să compari în opera lui Botticelli portretele pe care le face lui Giuliano de Medici cu cele în care pictează pe Simonetta Vespucci. Giuliano, cu buzele strânse, subţiri ca nişte spade, priveşte întotdeauna în jos, cu pleoapele căzute. Ca şi cum ceva l-ar ruşina sau l-ar jigni. Simonetta, în schimb, pare o stăpână peste Giuliano şi peste întreaga lume a Florenţei. Ţine mereu fruntea sus, ochii sunt liniştiţi şi larg deschişi. E bună, e dulce, dar este, înainte de orice, Regină.

Când moare Simonetta are 23 de ani. E o moarte neaşteptată, bruscă, care face să se plece frunţile oamenilor din Florenţa. Întregul oraş urmează familia Vespucci şi păşeşte în tăcere în urma sicriului. Iată pe Leonardo da Vinci, a cărui tinereţe a fost şi ea captivată de Simonetta. Lorenzo de Medici, care în vremea aceea se găsea la Pisa, primeşte vestea morţii în timpul nopţii. Era o noapte luminoasă. Stă de vorbă cu prietenii săi în grădină. Pe cer e o stea mai strălucitoare pe care înainte nu o văzuse. Lorenzo nu şovăie: „E Simonetta”. Giuliano, la puţin timp după aceea, cade răpus în înfiorătoarea conspiraţie a familiei Pazzi. Magnificul, dorind să-i perpetueze amintirea, îi încredinţează lui Botticelli pictura serbării în care Simonetta a fost Regina Frumuseţii. În acest ordin îşi are izvorul operelor nemuritoare ale pictorului.

Cam în vremea în care moare Simonetta, Amerigo Vespucci părăseşte Florenţa. Izbucneşte ciuma în oraş. Ceva tragic pare să planeze asupra republicii. Domnia lui Lorenzo e cupolă. Tatăl său a fost Pietro cel Gutos. Fiul său va fi Pietro cel Nenorocos. El e Magnificul. Moare Magnificul şi familia sa trebuie să fugă. Florentinii cei nestatornici îi jefuiesc palatele. În furia sa ascetică, Savonarola aruncă pe ruguri tot ce poate, până ce şi pe el îl ard judecătorii oraşului cu propriii săi buşteni. Nu e decât jocul normal al vieţii în acele timpuri şi oraşe. În ceea ce priveşte pe familia Vespucci, ea rătăceşte răzleaţă în lumea largă. Sunt acum trei fraţi. Antonio a intrat la universitate la Pisa, Girolamo a plecat în Palestina să-şi încerce norocul: pierde şi ultimul fiorin; Amerigo trece în Spania. Pleacă să lucreze în casa de comerţ a familiei Medici. Aceştia, înainte de a fi artişti, sunt politicieni şi au fost neguţători şi bancheri. Agenţii lor de comerţ străbat toate pieţele din Europa şi acum, când Pietro, cu care Amerigo se juca când era copil, la Florenţa, conduce casa de comerţ, Amerigo se duce la Sevilia să lucreze cu el. Prin această poartă intră în lumea care îi va purta numele.

Soarta lui Amerigo este fantastică. Vârsta lui, aceeaşi ca a lui Columb. S-au născut în acelaşi an, unul la

Genova, celălalt la Florenţa. În timp însă ce Columb – posomorât, tragic, semeţ, lăcrimând uşor – este deja un bătrân, încercat de toate nenorocirile, Vespucci discută vesel şi dezinvolt, nimic nu-l reţine, nimic nu-l apasă. Poate să scrie povestiri plăcute, în timp ce Columb suspină în memoriile sale.

Columb e acela care a plănuit întreprinderea gigantică, a luat iniţiativa, a clarificat misterul de cum ar fi lumea. Îndărătnicia lui l-a făcut să obţină comanda celor trei caravele şi el e cel care a făurit descoperirea. Destinul însă nu-i lasă liberă nici limba nici condeiul pentru a putea înfăţişa lumii descoperirea sa. Din scrisorile şi jurnalele lui, pe care regii le ascund cu multă prudenţă, nu se publică, în timpul vieţii sale, decât scrisoarea adresată lui Rafael Sánchez, cu vestea primei sale călătorii, în care vorbeşte de insulele din India pe care le-a găsit pe Gange şi, mai târziu, scrisoarea din Jamaica, şirag de strigăte sfâşietoare care par proferate la zidul plângerilor. „Am plâns până acum – spune – pe alţii; acum să aibă îndurare cerul şi să plângă pentru mine pământul”. Acesta este bilanţul vieţii sale. Cei din Castilia se îndoiesc de el. Este străinul suspect. Din funcţia de Amiral al Oceanului ajunge să fie o figură de petiţionar. Lumea luminoasă pe care a descoperit-o el însuşi o acoperă cu mâini tremurătoare.

Vine Amerigo şi peste acea nebuloasă tulbure aşază limpezimea graţiei sale. Călătoreşte de trei sau patru ori în America – nu are importanţă de câte ori – şi acolo compune nişte scrisori extraordinare, menite să distreze pe Pietro de Medici cel Nenorocos; pe Pietro Soderini, prieten din tinereţe, acum gonfalier al Republicii Florenţa. Pietro de Medici rătăceşte prin Franţa, urmărit de compatrioţii săi, formând ligi pentru a recuceri demnităţile sale pierdute. Lupta lui e plină de necazuri, nenorociri, dezamăgiri. Amerigo, pe care acum l-am putea numi Amerigo Magnificul, vine într-un fel să-i întindă o mână. Îi aduce cea mai extraordinară veste: apariţia unei lumi noi. Este primul om care spune asemenea lucru. Insulelor de pe Gange pe care le-a văzut Columb, Amerigo le dă forma unui continent, a unei lumi noi! Aceste este miracolul condeiului său. Lui Pietro Soderini pe care-l vede istovit de forfota politicii şi a guvernării îi spune: „Uită de acele sarcini şi ascultă un lucru minunat!” Vespucci vorbeşte de Dante şi de Petrarca, dar aminteşte de Boccaccio. Povestirea lui e un capitol de roman picaresc, pe scena prodigioasă a unor insule necunoscute, a unui continent ce se naşte. Face pictura nemuritoare a Mării Caraibelor. E un Botticelli pentru marea oare se naşte în mâinile lui. O mare sălbatică, locuită de barbari. Vespucci e cel care pentru prima

oară încearcă să facă folclor şi să zugrăvească lucrurile noastre tipice pentru desfătarea unui demnitar al Florenţei. „Excelenţa-voastră este ocupată neîncetat cu treburile publice, o rog să-şi ia câteva ore de odihnă şi să le cheltuiască cu lucruri mai uşoare şi plăcute”. Şi adaugă: „Căci după grijile şi preocupările pentru treburile publice, scrisoarea mea vă va aduce o mică desfătare, aşa cum mărarul dă un miros mai bun bucatelor care s-au mâncat şi face ca digestia să fie mai uşoară...”

Din tot ce vede Vespucci, femeia e cea care-l ispiteşte mai mult. Venus din Marea Caraibelor, puţin mai goală decât aceea pe care o picta Botticelli, eu pielea roşiatică, cu trup svelt, graţios, bine proporţionat. Dacă ar umbla îmbrăcate aceste Venere – spune – ar fi tot atât de albe ca ale noastre. Înoată mai bine decât europenele, aleargă leghii fără să obosească. Nici zbârciturile, nici grăsimea nu le deformează. Bărbaţii nu sunt geloşi. Ele, uşuratice, de o nesăţioasă voluptate. „Şi-au arătat din plin atracţia pentru noi...”

După femei, hamacele. Ce încântător se văd aceste plase suspendate în aer, unde se doarme mai bine decât în greoaiele paturi europene. Cuvintele vorbăreţului florentin se traduc printr-un elogiu al siestei. E adevărat că par barbari aceşti oameni, care aşa cum

spune el, nu folosesc şervete şi tacâmuri şi mănâncă la orice oră, fără ordinea şi ceremonialul naţiunilor culte. Să dormi în hamace este însă o desfătare.

Vespucci şi oamenii săi se amestecă cu indienii. Uneori îi sperie cu lovituri de tun; alteori îi ademenesc cu sticle şi alte nimicuri. Cu unele populaţii se războiesc, cu altele stabilesc înțelegeri. Întâlnesc sate de pescari oare locuiesc în sate ridicate pe pari, deasupra apelor, şi cătune, înăuntrul ţării, la care se ajunge trecând munţi şi râuri. Într-o zi, Vespucci, oare şi-a făcut prieteni aici ca pretutindeni, pătrunde în interior ca să cunoască pământul. Atât de mult au insistat indienii să vină încât nu se poate sustrage rugăminţilor lor. Vespucci, împreună cu vreo 20 de oameni, fac o incursiune care durează nouă zile. Ce bucurie pricinuieşte sosirea lor în fiecare sat. Toţi îi pipăie, îi mângâie, îi sărbătoresc! Le oferă masa cea mai îmbelşugată, hamacul cel mai bine împletit, fata indiană cea mai atrăgătoare din fiecare cătun. Când se înapoiază la corăbii, sălbaticii îi poartă în triumf. Dacă vreunul pare obosit, îl duc în hamac, mai bine decât în literă. Şi tot în hamace duc şi darurile: arcuri, săgeţi, pene, papagali. Nesfârşiţi papagali care stropesc cu culoare primele cronici ale Lumii Noi.

Vespucci este cel dintâi care zugrăveşte Lumea Nouă prin cuvinte ce entuziasmează pe oamenii Renaşterii.

Zboară scrisorile sale. Se traduc în toate limbile, se publică pretutindeni. În această epocă în care mai degrabă se răsplăteşte un scriitor agreabil decât un navigator frământat, se poate spune că primul premiu al romanului e atribuit florentinului Amerigo Vespucci. Cineva, care în entuziasmul lui merge mai departe, spune: Dacă ar trebui să se dea vreun nume acestor noi pământuri despre care vorbeşte pentru prima dată Vespucci, să nu alegem cuvinte efeminate ca Europa, Asia, Africa: să le numim cu numele său: să fie pământul lui Amerigo. Şi astfel rămâne botezată Lumea Nouă, fără ca însuşi Vespucci să ajungă s-o ştie.

Există de obicei contraste violente în istorie. Când Vespucci scrie şi i se publică prima scrisoare, Columb o adresează pe a sa, din Jamaica, regilor Spaniei. Vespucci face să răsune trâmbiţa de triumf: Columb cere cu disperare compătimire. Soseşte, apoi, a doua scrisoare a lui Vespucci. Prezenţa lui, navigator fericit pe marea norocului, umple scrisoarea de la primul la ultimul rând. De ce a trecut de data aceasta Atlanticul? Pentru că regele Portugaliei îl roagă. Vespucci nu vroia să plece: era angajat în numeroase demersuri cu Regii Castiliei. Dar regele Portugaliei insistă. Şi astfel, deoarece regele *don* Manuel „ştiind că eu nu puteam merge atunci la curtea sa, a trimis din nou la mine pe Julian Bartolomé Jocondo, care în vremea aceea locuia

la Lisabona, cu însărcinarea de a mă lua cu el cu orice preţ. Venirea şi puterea rugăminţilor sale m-au făcut să pornesc în călătorie la acea curte, hotărârea mea fiind dezaprobată de toţi cei care mă cunoşteau. În felul acesta am plecat din Castilia unde primisem numeroase onoruri şi însuşi regele avea despre mine o părere bună; şi mai rău e că am plecat fără să-mi iau rămas bun de la nimeni” Aşa i-a fost plecarea. Dar cum a sosit? „Am intrat din nou în portul Cádiz, cu 222 de captivi!” Omul era într-adevăr extraordinar. Ce făcea în acel moment Columb? îl ruga pe regele Fernando să-i îngăduie să vină la curte pe un catâr. Catârii erau rezervaţi pentru persoane de altă categorie decât a sa. Dar fapt era că bietul bătrân nu se putea mişca. Nu a fost mică strădania de a obţine îngăduinţa. Îi împărtăşea fiului său, *don* Diego, neliniştea sa: „Dacă, fără să supăr, aş obţine îngăduinţa că călătoresc pe catâr, m-aş strădui să plec într-acolo după ianuarie şi până la urmă, oricum, aşa voi face...”

II
Relatarea lui Cristofor cel Nenorocos

„Nicicând ochii omului n-au văzut o mare atât de înaltă, furioasă şi înspumată.”

Columb

A fost o zi când Columb s-a simţit omul cel mai fericit din univers. E ziua în care, pentru prima oară, ochii lui văd şi mâinile lui pipăie pământul Lumii Noi. Până în ajun, mulţi îl considerau nebun: acum văd că este omul care avea dreptate. El însă, oare mai înainte judecase senin şi hotărât, îşi pierde, de bucurie, cumpăna judecăţii. Lucru ciudat: în contradictoria balanţă a vieţii sale, pe măsură ce se îndeplineşte ceea ce era esenţial în teoria sa – şi anume că navigând spre occident se poate ajunge în orient –, Columb se scufunda într-o mare de confuzii. Tinereţea sa luase sfârşit. Termină prin a nega propria sa ştiinţă şi în ceasurile de disperare se lasă târât de telegarii imaginaţiei. O singură rază de lumină în viaţa sa: 12 octombrie 1492.

Ne aflăm în această zi. Rămân în urmă necazurile şi mizeria. Până chiar şi regina e o regină dură: cu o mână îi ridică pe creştini, cu alta îi loveşte pe evrei. Când a plecat Columb, se auzeau în Spania numai lamentaţiile evreilor care se ridicau până la cer. Nici în cele trei ambarcaţii ale sale nu se respira un aer mai bun. De multe ori aripa morţii a atins fruntea sa luptătoare. Tocmai îşi jucase viaţa şi nu rareori vreun membru al echipajului, înspăimântat, ajunsese să gândească: „Cel mai bun lucru ar fi să-l zvârlim pe bătrânul ăsta peste bord sau să-l spânzurăm de catargul cel mare şi să ne

întoarcem liniştiţi în Spania”. A existat şi ziua în care acest gând ucigaş aproape că s-a împlinit: atunci când s-a iscat un început de răzmeriţă la bord. Columb a discutat cu Martín Alonso. Martín, bărbat mai vârstnic, cu experienţă şi care era mai stăpân pe oamenii săi, i-a spus fără şovăială: „Senior, domnia-voastră să spânzure o jumătate de duzină din ei sau să-i arunce în mare, şi dacă nu cutezaţi, eu şi cu fraţii mei o să ne năpustim asupra lor şi o s-o facem, căci o flotă oare a pornit la porunca unor principi atât de înalţi nu trebuie să se întoarcă înapoi fără veşti bune”. Pe Colomb l-a înspăimântat sfatul primit. „Martín – îi răspunse – să ne avem bine cu aceşti hidalgi şi să mergem încă vreo câteva zile, iar dacă în ele nu descoperim pământul, vom da alt ordin în ce priveşte ceea ce avem de făcut”. Când bietul Columb se închide în propria sa meditaţie – ceea ce la el e un lucru obişnuit – şi îşi pipăie trupul şi îşi vede aripile, trebuie că îşi spune: „E în mine ceva de vultur şi ceva de găină...”

Numele familiar al caravelei lui Columb era „La Gallega”. Grijuliu însă de a se arăta bun creştin – poate fiindcă de abia se număra printre cei noi – a numit-o întotdeauna „Santa Maria”. Pe celelalte două a lăsat să fie numite cu poreclele lor: „La Pinta” şi „La Niña”[4].

[4] În limba spaniolă, *pinta* înseamnă pată, semn, iar *niña*, copilă (n. trad.).

„La Niña” e cea mai frumoasă şi mai iute: puţine ambarcaţiuni de dimensiunile ei au trecut vreodată oceanul de atâtea ori: are acum la bord douăzeci şi patru de persoane. Trebuie să ne închipuim pe aceşti oameni – vreo două duzini – spunându-şi rugăciunile, mâncând pesmeţi, bând vin şi mestecând usturoi, în mijlocul unui ocean care nu fusese niciodată străbătut, în goană după o nălucă, oare nu era a lor. „La Niña” a fost întotdeauna norocoasă: ea se numeşte „Santa Clara”. „Santa Maria” e mai doamnă, mai mare şi mai fără de noroc. Are la bord patruzeci de oameni. Pe o punte care are numai douăzeci şi doi de metri lungime, marinari de treizeci şi de patruzeci de ani se amestecă de-a valma cu tinerei fără umbră de mustaţă. Aceştia, când vântul nu sufla tare, se aruncau în mare şi înotau în jurul vasului, ca şi cum să mergi să descoperi o lume ar fi fost o distracţie de vacanţă. Aşa e tinereţea. De la un vas la altul zburau glume şi măscări. Cu pietrele destinate tunurilor, un tinerel a omorât un pelican.

Prezenţa Lumii Noi se face simţită în aer, în apă, în nori. De la 7 la 11 octombrie, pământul nu se vede, dar se simte, se presimte. La 7 octombrie, de pe „Niña”, care, fireşte, merge înainte, se strigă: „Ura”, se înalţă steagul pe catarg, se trage cu tunul. A fost o greşeală. Nu e pământul, e un nor. N-are importanţă: toţi

scrutează depărtările, toţi se scoală dis-de-dimineaţă. Amiralul simte o mireasmă în aer. Mirosul de pădure oare anunţă întotdeauna coastele Antilelor. „Aerul e plin de dulceaţă, ca în aprilie la Sevilia”. Luni, 8: se văd multe păsărele de câmp. Marţi, 9: toată noaptea am auzit trecând păsări. Miercuri, 10: oamenii nu mai pot să suporte. Joi, 11: o trestie, un băţ, iarbă care creşte pe pământ. O bucată de scândură! Cu toţii respiră uşuraţi şi se bucură. Încă nu se vede pământul.

Cât de mare este emoţia: să vezi născându-se o nouă lume asemenea dimineţii deasupra muntelui. O lume care este numai în mirosul aerului, într-o pasăre de pe pământ, într-o trestie. În noaptea asta însă cântă mai vesel musul când cheamă la masă: „La masă, la masă, domnule Căpitan! Trăiască Regele Castiliei pe pământ şi pe mare! Celui care îi face război să i se taie capul; celui care nu spune amin! să nu i se dea de băut! Masa la ceasul cuvenit, cine mi vine să nu mănânce!”

Se termină masa. Noaptea înaintează. Vine ora rugăciunii „pe care marinarii obişnuiau s-o cânte în felul lor”. Columb spune celor care fac de strajă la tengi: „Un pieptar de mătase cui va spune primul că vede pământul!” Regii oferiseră zeci mii de *maravedis*[5].

---

[5] *Maravedi,* veche monedă spaniolă, având diferite valori; în genere era de aramă şi echivala cu 1/100 dintr-o pesetă (n. trad.).

De la tenga de la proră ochii lui Columb încearcă să sfredelească un orizont de tenebre. I se pare că zăreşte o luminiţă. Nu spune nimănui nimic: nu vrea să pară un visător. Apucă însă de braţ pe Pero Gutiérrez, un cofetar: „Vezi o lumină mică?" Lui Pero i se pare că o vede. Aduce pe Rodrigo Sánchez, supraveghetorul: „Vezi luminiţa?" Rodrigo nu vede nimic. Tăcerea continuă; mulţi vorbesc cu stelele. La două dimineaţa de pe „Pinta" se aude strigătul. Rodrigo de Triana a văzut pământul. Nimeni nu mai poate dormi. Se strâng pânzele. În faţa lor se află Lumea Nouă. Cei nouăzeci de oameni ai aventurii văd colorându-se în roz ţărmurile ei răsăritene.

Ca om, Columb avea şi el slăbiciunile lui. Îi suflă bunului Rodrigo dania regală. Fernando Columb povesteşte, eu haz, în biografia tatălui său: „ «Pinta» a dat semnalul că se vede uscatul pe care, primul, l-a zărit Rodrigo de Triana, marinar, şi se afla la o distanţă de două leghe de el; nu i s-a acordat lui însă darul de treizeci de galbeni, ci Amiralului care, cel dintâi, a văzut lumina în întunericul nopţii, ceea ce însemna lumina spirituală care prin el pătrundea în tenebre".

Jurnalul lui Columb nu este un jurnal de bord, tehnic, cu notaţii de vânturi şi dialoguri cu steaua polară, cu acul busolei şi cadranul solar. Nu, amiralul pictează

arbori, povesteşte miracolul insulelor care se înmulţesc între degetele lui şi pe care, rând pe rând, i le predă Marea Caraibelor. Vorbeşte de oameni ciudaţi, prinde accentul unor voci neauzite mai înainte. Pace poezie. Este prima cântare a Americii şi este, neîndoielnic, o cântare foarte frumoasă. Această scriere a sa nu are soarta fericită pe care o vor avea scrisorile lui Vespucci şi puţin a lipsit ca ea să nu fie niciodată publicată. Abia după mulţi ani de la moartea sa o vom cunoaşte, şi atunci, ştirbită şi maltratată. Poate e mai bine aşa: se adaugă aceste peripeţii la incongruenţa condeiului înnebunit care sare de la o insulă la alta, într-un arhipelag de miracol, smuls din noaptea secolelor. Trebuie să fie el, Cristofor Columb, şi nu altul, cel care să lase scris primul cuvânt. Care să schiţeze primul profil al unei insule de-a noastră. Peste mai bine de patru sute de ani, o doamnă bogată din Spania va avea norocul să-i cadă în mâini un carneţel de însemnări, bine legat în pergament, cu cea mai mare parte din foi distrusă: carneţelul în care Columb şi-a scris însemnările intime. Acolo se află primul profil al insulei Española. Ca hartă, destul de exactă; dar e mai mult decât o hartă: sunt trăsături de pasiune, de aventură umană.

Acelaşi lucru se întâmplă în jurnal. Nu numai că se vede în el cum se naşte Noua Lume. Este totodată şi

prima pagină a literaturii hispano-americane. Pentru întâia oară limba Castiliei se exersează în zugrăvirea acestor pământuri. La puţin timp, va porni de aici o avalanşă neaşteptată de cronici, romane, versuri care vor forma o provincie aparte în republica literelor. Hernán Cortés, Díaz del Castillo, Hernández de Oviedo, Las Casas, *fray* Pedro Aguado, Alvar Núñez vor veni mai târziu. Cărţile lor vor zugrăvi aventuri dar nu din cele închipuite. Scena lor va fi aceea pe care o descoperă treptat, cu lăncile lor, cei care apoi vor zgâria hârtia cu condeiele lor, ca s-o descrie.

Războiul va fi purtat pe pământuri necunoscute, escaladând unul din lanţurile muntoase cele mai mari ale lumii şi străbătând păduri, mlaştini, deşerturi, într-un marş condus parcă de temeritate. Toate acestea sunt însă în germene în cărticica lui Columb. O cărticică care se poate citi într-un ceas în tramvai. Este primul dialog dintre Europa şi America.

Se găseşte acolo povestea Amazoanelor: el vorbeşte cu multă siguranţă de insula locuită doar de aceste muieri războinice. Şi primele povestiri despre populaţii monstruoase sau despre fiinţe care au cozi sau boturi de câine. I se pare că aceşti oameni de treabă care îi privesc barba îl cred trimisul Cerului: sugerează cum s-ar putea profita de acest avantaj pentru a-i reduce la sclavie. Columb, încă dinainte de a se îmbarca, se

gândea la aur şi la sclavi. Avea în minte pe Marco Polo. Lumea Nouă îi oferă alte lucruri. Cunoaşte cele două noutăţi ale Mării Caraibelor: tutunul şi hamacul. Plăcerea tutunului, care avea să revoluţioneze lumea, nu o înţelege, dar dăruie navigaţiei beneficiul hamacului şi pentru prima dată marinarii nu mai dorm pe scândura duşumelei, ci legănându-se în plase de bumbac.

Primul care iese în întâmpinarea Amiralului e papagalul. Oricine l-ar putea lua drept pasărea heraldică a acestei emisfere. Când caravelele erau încă în largul mării, La 7 octombrie, Martín Alonso a văzut, în după-amiaza aceea, papagalii mici, apoi papagalii mari. La 12 octombrie, indienele vin înot până la corăbii „şi ne aduc papagali”. În ziua aceea, Columb îşi încheie jurnalul cu aceste cuvinte: „Nu am văzut niciun fel de vietate, în afară de papagali”. Şi când Columb se va întoarce în Spania, va intra cu papagali drept afiş; timp de sute de ani aceasta va fi pasărea continentului. Cine se gândeşte la noi, fără intenţie rea, cu dragoste, ne va împodobi cu penele ei şi ne va pune în cioc accentele acestei păsări.

Columb nu are stofă de conchistador. Îi lipseşte hotărârea fulgerătoare şi brutală faţă de soldaţii care aveau să-i urmeze. Este însă un precursor al vânătorilor de aur. Încă de când a semnat acordul de cedare a

pământurilor pe care le va descoperi, a promis aur Regilor Catolici. Nimeni altul ca el nu va avea obsesia de a pune mâna pe aur. Încă nu l-a văzut şi aleargă deja după el. În ziua de 12 octombrie s-au arătat pe plajă indieni, având drept podoabe doar picturi negre şi colorate. În ziua următoare „eu eram atent şi încercam să aflu dacă exista aur”. Îl descoperă la câţiva băştinaşi care vin cu o bucăţică prinsă de nas; se hotărăşte pe loc să-l caute; se găseşte în sud-est, spune, ca şi cum l-ar vedea. Şi scrie: Aici se naşte aurul. Numai după două zile se şi duce în altă insulă „pentru a şti dacă acolo e aur”. Şi în ziua următoare în altele. Căci „după câte am înţeles e o mină de aur”. Ce putea să înţeleagă, sosit din Europa la 12 octombrie! Şi astfel, în primele zece zile din jurnalul său, zile în care străbat insulele, cuvântul „aur” apare de douăzeci şi una de ori. Pe alocuri se pot citi însemnări de felul acestora: „este aur, nu pot să greşesc; cu ajutorul lui Dumnezeu nădăjduiesc să nu mă înşel asupra locului unde se naşte”. De fiecare dată când scrie un cuvânt mistic, îl însoţeşte de o cerere de aur. Poate presimte cât de efemere sunt onorurile sale şi i se impune cu tărie puterea banului, cheie care deschide multe uşi atât celui care are o patrie cât şi celui care nu o are. Aurul – ajunge să spună într-o zi în cuvinte care îi scapă Dumnezeu ştie cum – aurul cu care ajungi să scoţi şi sufletele din Purgatoriu.

Fără îndoială, Columb este însă fericit. Totul îl înclină să vadă lucrurile la lumina norocului său. Un dezastru devine atunci o dovadă a unei soarte providenţiale. Ca şi cum însuşi Dumnezeu l-ar duce de mână.

Într-o zi, „Santa Maria” se despică în două, lovindu-se de un banc de coral. Abia au timp să ducă la mal încărcătura şi să se salveze echipajul. E vasul amiral, dar n-are importanţă! Nu se gândeşte nicio clipă că se va întoarce numai cu două caravele; nu ţine seama că va trebui să lase treizeci de oameni pe insulă; nici măcar nu se lamentează, el, expert în lamentaţii. Nu vede în asta decât un semn al lui Dumnezeu ca să se oprească câteva zile să exploreze insula. Cum aceasta s-a întâmplat la 24 decembrie, a fost un dar de crăciun. Va face un fort, va pune bazele unei colonii. Astfel a fost fundată La Navidad, unde lasă treizeci de oameni în fort.

Prima insulă pe care a văzut-o este Guanahaní, care înseamnă Insula Iguanelor. O numeşte San Salvador. Apoi, ca bun curtean, face o plecăciune regilor şi le închină trei insule: Isabela, Fernandina şi Juana. Aceasta din urmă, cum se vede, principelui. De acum înainte stropeşte harta cu bucurie: Cabo Hermoso, Cabo lindo, Cabo de la Estrella, Cabo de la Campania, Río de la Luna, Valle del Paraíso, Isla de la Amiga. Nu mai e geografie, e poem. E un poem unde totul se

înveşmântă cu frumuseţe, peştii sunt ca nişte cocoşi pictaţi cu cele mai frumoase culori din lume, în o mie şi unul de chipuri; din păduri vine o mireasmă atât de plăcută şi de suavă de flori şi de arbori, încât e o încântare; vântul a început să adie uşor şi să umfle toate velele navei.

Jurnalul lui Columb este, în felul acesta, ca o tapiserie a Antilelor, care poate fi atârnată ca fundal al istoriei noastre, ca apoi să defileze prin faţa ei conchistadori, călugări, viceregi, nebuni, tâlhari şi sfinţi. Când acele pagini sunt citite în Spania, oamenii încep să trăiască din imaginea Americii. Cronicarii regelui, istoricii se inspiră din ele. Va veni ziua în care Cervantes sau Lope le vor folosi pentru romanele, comediile sau versurile lor. Un preot şi bun povestitor, Andrés Bernáldez, capelan al episcopului Seviliei, va zugrăvi, cu înseşi cuvintele lui Columb, unul dintre cele mai frumoase tablouri oare ne-au rămas ale acestor încântătoare Antilii: „Sunt pământuri înalte, aflându-se între ele lanţuri foarte înalte de munţi şi piscuri semeţe, nespus de frumoase şi având mii de forme, toate putând fi străbătute cu piciorul, cu belşug de arbori de felurite soiuri şi înfăţişări, atât de înalţi că par să atingă cerul şi care cred că nu-şi pierd niciodată frunza, după cum se înfăţişau, căci era în timpul când aici e iarnă şi toţi copacii îşi pierd frunzele, iar acolo erau aşa cum sunt

aici în luna mai, înfloriţi, iar unii din ei cu fructe şi seminţe, şi în desişul acelor arbori cântau privighetorile şi alte păsări în luna lui noiembrie ca aici în mai; palmierii sunt de şase sau şapte soiuri încât te prinde mirarea văzând felurimea lor şi tot astfel a fructelor, arborilor, ierburilor din această insulă, încât e o minune; pădurile de pini, luncile şi câmpiile sunt foarte întinse; arborii şi fructele nu sunt ca cele de aici; şi sunt de asemenea mine din care se scoate metal de aur...”

Columb se înapoiază. O furtună îl aruncă pe coastele Portugaliei. Celui care nu se apropie să-l salute cu consideraţie, îi spune de sus: Ai grijă să nu mă superi, căci eu mă duc la Regii Catolici. E atâta lume oare vine să-l vadă încât bărcile şi luntrele lor acoperă marea însuşi regele dă poruncă să meargă să-l întâmpine nobilii de la curte şi-l copleşeşte cu semne de preţuire. Intră apoi în Spania. Străzile şi drumurile sunt negre de mulţimile care vin să-l vadă şi Barcelona iese toată în întâmpinarea lui. Regii, pe jilţuri bogate cu baldachin de brocard de aur, îl aşază alături de ei. Când regele iese călare îl întovărăşeşte, de o parte, Columb, de cealaltă, infantele. E acoperit de titluri. El le arată papagalii şi indienii lui, inele de nas şi pepite de aur...

Nouăsprezece nave. O mie două sute de luptători. Iată ce comandă acum acel italian bun de gură, de care

probabil îşi râdeau în barbă, cu câteva luni în urmă, considerându-l nebun, firoscoşii doctori din Salamanca. Şi acum pleacă în calitate de amiral, vicerege şi guvernator, i s-a. Adăugat titlul de „*don*” şi-l însoţesc pedestraşi şi călăreţi. Au fost îmbarcate zece iepe, trei catârce, porci şi scroafe, juncani, capre, vaci şi oi. Împreună cu marinarii pleacă plugari şi meşteşugari. Şi călugări, care mai înainte nu-l însoţiseră şi care oficiază pe punte liturghia. Sunt şi cosmografi, ca Juan de la Cosa, şi viitori descoperitori, ca Ponce de Léon, Alonso de Ojeda şi italianul Michele de Cuneo şi medicul chirurg Chanca şi Diego Columb, fratele Amiralului. S-a dat luptă la Sevilia pentru a stăpâni valul de hidalgi şi de curioşi care au încercat să vină printre nave. Niciodată nu s-a văzut ceva mai strălucitor. Regina, care se şi gândeşte la un imperiu şi la multe colonii, porunceşte să se aducă seminţe de, trestie de zahăr şi butuci de viţă. Nava amiral este „Santa Maria” căreia marinarii îi spun „La Marigalante”.

Cu veselie se traversează marea. Insulelor pe care le întâlnesc li se dau nume frumoase şi cucernice: La Deseada, la Marigalante, Mil Virgenes. Pe aceasta o numesc La Bien Aventurada, Virgen Antigua; pe aceea, insula lui San Juan Bautista... Nu totul este însă perfect. Locuitorii din Caraibe îi primesc pe noii sosiţi cu

săgeţile lor ascuţite. Un marinar rămâne ţintuit ca un fluture. O fată sălbatică nu-i cedează lui Michele de Cuneo şi-l sfâşie cu unghiile. Toate acestea sunt ca o prevestire rea.

Columb înaintează temător în căutarea camarazilor pe care i-a lăsat în fortul La Navidad. O să cunoască rezultatul primei sale fundaţii. Îi va îmbrăţişa pe acei viteji care aşteaptă, probabil nerăbdători, sosirea sa. Mândra flotă cu cele şaptesprezece corăbii atinge ţărmurile insulei Española. Nu se vede nicăieri vreo urmă de oameni. În cele din urmă, câţiva marinari, oare au coborât să exploreze malurile unui râu, găsesc două cadavre, unul cu o frânghie legată de gât, altul de glezne. Sunt oare creştini? Încă două cadavre. Unul, cu barbă. Nu există nicio îndoială. Indienii – cei mai blânzi din lume, scrisese Columb – n-au lăsat pe niciun creştin în viaţă. Oasele sunt pârjolite. Butoiul pe care trebuiau să-l aibă aici plin de aur, e gol. Columb îl priveşte ca pe orbita unui ochi pe care ar fi golit-o vulturii cu lovituri de cioc. E tot ce poate arăta spaniolilor plini de iluzii care s-au îmbrăcat sub steagul fanteziei sale. Steaua lui începe să apună. Se află pe un pământ ostil, fără să ştie ce va face cu o mie două sute de ostaşi şi având de guvernat o populaţie pe pământ, el care n-a ştiut decât de catarge pe mare.

Ceea ce urmează e anunţarea dramei finale.

Fundează oraşul Isabela ca bază a coloniei, la întâmplare sau, mai exact, în cel mai rău loc, acolo unde marea nu face port. Trimite o armată înăuntrul uscatului ca să caute aur. Aur! Aur! Aur! De el are nevoie imperioasă ca să renască iluziile şi să se aprindă iarăşi steaua lui. Îl cere cu lacrimi în rugăciunile sale. Insula nu are însă aur. După ce au cutreierat-o îndelung, sosesc vânătorii de aur doar cu câţiva pumni. Aşteptau tone de aur. Columb, care îşi dă seama ce-l aşteaptă, vrea să scape de cât mai mulţi cu putinţă. Unii s-au îmbolnăvit. Aproape toţi murmură: dacă nu trimite înapoi în Spania câteva sute vor sfârşi prin a-l spânzura, de data aceasta fără putinţă de scăpare. Încarcă, deci, aşa cum poate, douăsprezece corăbii ale flotei sale şi le îndreaptă spre Cadiz. Mai mult decât aur, duc scrisori prin care cere Regilor tot felul de lucruri de care are nevoie colonia. Ce ghimpe trebuie să simtă cei din Cadiz când văd întorcându-se atât de repede atâtea corăbii fără bogăţii.

Iată-l, însă, devenit mai liber, încă o dată, cu cele cinci corăbii ale sale. Îi stă în faţă o lume întreagă de cunoscut spre nord, spre sud, spre apus. Cu cei mai ispitiţi de aventură porneşte în largul mării. Lasă colonia în seama lui Diego, fratele său, şi a lui Pedro Margarit, catalanul. Străbate jumătate din coastele Cubei, crezând că sunt un ţinut din India, şi descoperă

Jamaica. Sunt luni de rătăcire pe mare. Când se înapoiază pe insula Isabela, bătrâneţea începe să se deseneze pe chipul său. Îl chinuie guta. Pe capul lui plouă cu cenuşă. Şi aşa cum i se va întâmpla mereu, de acum înainte, lucrul cel mai rău: vine cu mâinile goale. O vede în ochii lacomi ai cavalerilor: nu vrem pământ, vrem aur.

Dramă în sufletul Amiralului; dramă în insula Isabela. Spaniolii se confruntă acum cu un trib dintre acelea care numai plăcere nu le face: tribul Columb. Nu mai sunt doar Cristofor şi Diego. Acum sunt trei fraţi, deoarece Bartolomé, care cutreiera Anglia şi Franţa, după după ce a aflat de descoperirea lui Cristofor, a abţinut de la regele Franţei o sută de galbeni pentru a ajunge în Castilia şi aici regina i-a dat încuviinţarea să plece în Caraibe pentru a fi părtaş la gloria lui *don* Cristofor. Primii la nemulţumire şi răscoală sunt catalanii Margarit şi călugărul Buil. Pun mâna pe cele trei caravele pe care le-a adus Bartolomé Columb şi cu ele pleacă cu toţi nemulţumiţii să facă cunoscute în Castilia tristele eşecuri din Antile. Călugărul Buil, un benedictin, cu perseverenţa caracteristică ordinului său se dedică să facă o prolixă diatribă împotriva lui Columb.

Şi în insula Isabela lucrurile merg din ce în ce mai rău. Nu ştiu ce să se facă cu bolnavii. Sifilisul otrăveşte

sângele acestor nesăţioşi care în desfrânarea lor se năpustesc asupra indienelor sălbatice şi înfocate. Băştinaşii din Caraibe cad în şerbie. Columb, care vede subţiindu-se şuviţa aurului, inventează tributul. La fiecare trei luni, fiecare indian va preda un clopoţel de Flandra plin cu pulbere de aur. Ca recipisă a tributului i se va atârna de gât o medalie de tinichea. Ordinul este fantastic, căci în Española râurile abia dacă duc o pulbere uşoară de aur în nisipurile lor. După fantezie urmează violenţa. Pedepse brutale, cazne: celui care săvârşeşte un furt i se taie urechile şi nasul.

Regina Castiliei a ascultat pe cei nemulţumiţi. Trimite un judecător care să-şi bage nasul în actele de guvernământ. Regina continuă să-l trateze cu respect şi afecţiune pe amiral, dar i s-a cerut dreptate şi nu refuză să o facă. Cristofor îl trimite pe fratele său Diego să pledeze pentru el: nu vrea ca el să meargă cu mâinile goale şi va duce sclavi indieni în cele patru caravele pe care i le pregăteşte. O mie cinci sute au fost vânaţi în insulă. Sunt aleşi cinci sute dintre cei mai frumoşi şi sunt îmbarcaţi în corăbii. Cum caravelele nu pot adăposti o asemenea încărcătură de oameni, două sute mor în timpul călătoriei. Pe unde trec caravelele rămâne plutind carnea arămie a indienilor din Caraibe.

Soarta se arată duşmănoasă şi acum. Începe vântul. În pumnul uraganului, lumea tremură ca o mică

pasăre. Ce zgomot înfiorător fac frunzele arborilor zguduite de mâinile lud violente! Palmierii, cu panaşul răsucit înăuntru, nu mai mătură nisipul, ci spuma mării. Spuma pare şi mai albă în furtuna întunecată. Valurile înaintează până în inima pădurii. Ramuri smulse se frâng de colibele spaniolilor: se văd zburând în lumina fulgerelor. Pâraiele sunt adevărate viituri de noroi, cadavre, butuci, frunze uscate, care învăluie în murdărie coroanele celor mai înalţi copaci. Marea scutură caravelele ancorate în port cu o furie care face să pârâie scheletele corăbiilor, să despice punţile, să aplece catargele. Patru nave are Columb şi din patru trei sunt făcute ţăndări. Când vântul se potoleşte, când străluceşte soarele şi marea se linişteşte, sub albastrul desăvârşit al unei zile tropicale, Columb nu vede decât arbori acoperiţi de nămol, crengi rupte care astupă drumurile, corăbiile lui distruse. Călugării şoptesc: pedeapsă dumnezeiască. Partea proastă e că ceea ce şoptesc e adevărul. Pe chipuri e zugrăvită spaimă.

Amiralul hotărăşte să fie construită o corabie cu scândurile pe care reuşesc să le pescuiască după dezastru. Va fi prima caravelă care se construieşte în Lumea Nouă pentru a trece Atlanticul. Pare absurd, dar se pun pe lucru. Fiecare face ce poate şi în mica colonie se aud ciocănituri, scârţâit de ferăstrău, sudălmi, forfota unui minuscul şantier naval. O

speranţă îi însufleţeşte pe toţi: pe această corabie se vor întoarce în Spania. Astfel se naşte „India”. Din naufragiu s-a salvat – bineînţeles! – norocoasa „Niña” şi, ca purtându-se de mână, „Niña” şi „India” pornesc la drum către Spania.

Sunt trei ani şi trei luni de când, la 15 martie 1493, Columb intra în Spania spre a fi încununat de glorie. Papagalii îi vesteau trecerea pe străzile Seviliei ca un vesel afiş de sărbătoare. Camarazii care veneau cu el nu erau marinari, ci descoperitori. Şi ca celălalt Cristofor, sfântul, pe umerii lui ducea o lume nouă. Bucuria lui era atât de mare încât îi scrisese o scrisoare lui Santángel, vistiernicul reginei, care se termina aşa: „Să se celebreze procesiuni; să se facă sărbătoriri solemne; să se umple bisericile de ramuri şi de flori: să se bucure Cristos pe pământ aşa cum se bucură în ceruri văzând apropiată salvarea atâtor popoare lăsate până acum pierzaniei! Să ne bucurăm deopotrivă de întărirea credinţei noastre, cât şi de sporirea bunurilor noastre pământeşti, care vor reveni nu numai Spaniei, ci întregii creştinătăţi”.

Acum Columb se întoarce posomorât, cu capul plecat. În cele două mici corăbii cu care a sosit revin două sute douăzeci şi cinci de creştini şi cei ce au supravieţuit din cei treizeci de captivi. Cum a putut să

încapă numărul acesta de oameni în două nave de mărimea caravelei „Niña” în care călătoriseră înainte douăzeci şi patru de marinari constituie un mister pe care îi explică numai arzătoarea dorinţă de a părăsi infernul Antilelor. Oamenii aceia plecaseră să găsească paradisul zugrăvit de Columb. Preotul Andrés Bernáldez, sub al cărui acoperiş se adăposteşte amiralul, viceregele şi guvernatorul, îi vede sosind „îmbrăcat într-un veşmânt de culoarea rasei ordinului Sfântului Francisc, oarecum deosebit însă prin aspect şi croială, încins, din evlavie, asemeni sfântului, cu o frânghie”. Când se duce să-i vadă pe regi, îi aşază înainte pe indienii săi. Aduce cu el un lanţ de aur care atârnă cât şase sute de galbeni şi când intră în oraşe îl atârnă ca pe un colier la gâtul unuia dintre indienii săi. Încărcat cu aceste mărfuri, Columb pare mai degrabă un vânzător de mărunţişuri sau un gitan şi nu amiral şi vicerege.

Columb continuă să se bucure de sprijinul regal. Nu mai e susţinut însă de popor. Nu se mai întoarce în Caraibe cu strălucitoarea sa flotă de nouăsprezece nave: cu multă trudă izbucneşte să pregătească şase. În port nu se mai îngrămădesc călăreţi şi infanterişti cerând să facă parte din echipaj. Nimeni nu vrea să se îmbarce. E nevoie să se recurgă la criminalii din închisori. Li se oferă alternativa de a zăcea în

continuare în temniţe sau de a porni în aventură în Lumea Nouă. Bandiţii, la urma urmelor, sunt şi ei supuşi amăgirilor, şi mulţi acceptă propunerea. Soluţia asta nu are nimic ciudat din punct de vedere penal: prin tradiţie, galerele au fost închisori plutitoare şi, cu timpul, idealul Franţei va fi să-i trimită pe condamnaţii la munci silnice pe viaţă tocmai în pământurile pe care le va descoperi Columb. E curios faptul că Regii Catolici patronează o asemenea idee. Ei nu văd în cucerirea Americii decât o întreprindere spirituală, aceea de a duce pe aceste pământuri lumina *Evangheliei.* Papa le-a dat privilegiul de a pune stăpânire pe pământurile pe care le vor descoperi, pentru că ei pleacă într-o cruciadă a credinţei. În mâinile cui vor pune însă regii o operă atât de pioasă şi de exemplară? Răspunde la această întrebare, cu acidă ironie, textul de graţiere a criminalilor: „Noi, dorind să hotărâm prin aceasta, atât pentru săvârşirea convertirii şi a colonizării, cât şi pentru a arăta clemenţă şi iertare faţă de supuşii noştri, vrem şi poruncim ca toţi, orice persoană de sex bărbătesc, şi mulţi supuşi naturali ai noştri oare au săvârşit, până în ziua în care a fost făcut cunoscut acest hrisov al nostru, omoruri sau răniri sau orice altă fărădelege de orice natură sau gravitate ar fi ea – în afară de erezie sau crimă de *Lese Majestate,* sau trădare, sau perfidie, sau moarte adeverită, săvârşită

prin foc sau prin săgeată, sau crimă de falsificare de bani, sau sodomie, sau scoatere de monede de aur sau de argint sau alte lucruri pe care noi am poruncit să nu fie scoase din Regatele noastre – să meargă să servească în insula Española”; putând să iasă din temniţă pentru a se îmbarca pe corăbii. Vorbind fără ocolişuri, în felul acesta îl pun pe dracul să tămâieze.

Şi aşa se îmbarcă Columb. În această a treia călătorie merge într-adevăr să descopere continentul. Singurul lucru pe care l-a văzut până acum este acest colier de insule verzi care, începând cu Guanahaní, la nord, până la Marigalante şi Dominica, la sud, separă Marea Caraibelor de Atlantic. Dar dincolo de insule – nimeni nu o ştie până acum – se află continentul, pământul ferm, ceea ce va fi marea Americă a Anzilor, a fluviilor Mississippi, Amazoane, La Plata. Cel care va păşi primul pe acest pământ va fi tot Columb. Dar acum, un Columb cu ochi osteniţi, închis în sine şi în amărăciune, profetic, încetând de a mai fi o figură istorică pentru a se converti într-un personaj de tragedie. Înconjurat de bande de asasini şi aventurieri, cu pupile injectate de sânge, cu figuri lungi, răvăşite, bătute de vânt, amiralul se înălţă la proră ca o transfigurare mistică a nebuniei.

A fost unul dintre acei oameni care nu-şi fac prieteni. Uscăciunea sufletului lui nu-i îngăduie acea apropiere cordială şi expansivă în care oamenii îşi dau mâna,

simplu şi firesc. Spiritul lui Cristofor cel Nefericit nu păşeşte pe drumurile umile ale sufletului, unde bunii camarazi se unesc sub umbra plăcută a prieteniei. Columb nu a avut prieteni, ci asociaţi. Fie printr-o fatalitate a destinului, fie prin comunitatea de sânge, cei care l-au sprijinit la curte, oamenii cărora le vesteşte în primul rând descoperirile sale – înainte chiar de regină – sunt floarea vechii evreimi: Luis Santángel, vistiernicul reginei, şi Gabriel Sánchez, vistiernicul Aragonului. Este un miracol că aceştia doi îşi salvează propria lor piele, în timp ce alţi Santángel şi Sánchez, rudele lor cele mai apropiate – care umplu paginile Cărţii Verzi a evreilor – alimentează, chiar în acea vreme, rugurile Sfintei Inchiziţii. Este evident că aceşti doi bărbaţi care gândesc în cifre aritmetice sunt mai degrabă asociaţii decât prietenii săi. Şi tot asociaţi sunt cei din familia Columb, precum asociaţi sunt şi genovezii pe care, pentru motive ascunse, vrea să-i lege de întreprinderea sa. Cu spaniolii, care sunt însăşi carnea descoperirii, măruntaiele caravelelor, nervul acestui imens trup care luptă ca să pună stăpânire pe Lumea Nouă, nu leagă prietenii. Nu se împrieteneşte cu cei de jos pentru că are delirul marelui senior, nici cu cei de sus, pentru că între el şi căpitanii săi există distanţa impusă de rezervele şi suspiciunile sale, lipsa permanenta de cordialitate simplă.

El însuşi este primul care simte golul. Ştie că regina nu va fi de partea sa într-o luptă în care sunt pe cale să se formeze două partide: de o parte Columb, de altă parte, castilienii. Către cine să-şi îndrepte ochii? Către Dumnezeu. Către Dumnezeu, dar cu o pasiune disperată şi superstiţioasă, puţin improvizată şi intelectuală, învăluită în belşug de cuvinte biblice. Vrea să fie mai catolic decât Isabel Catolica. Şi Isabel, care este, de fapt o femeie cu simţul realităţii, vede că omul este înnebunit. Acesta este fondul eschilian al celei de a treia călătorii în care descoperă continentul.

De pe primul pământ care se zăreşte nu apar decât vârfurile a trei înălţimi. Minune! Simbolul Sfintei Treimi! Şi aşa rămâne botezată insula: Trinidad. Celelalte pe care le descoperă le închină Fecioarei: Asunción, Concepción. Extraordinar este însă faptul că navele sale ating, într-adevăr, coasta Venezuelei. În sfârşit, continent! Continentul? Nu: Columb „poartă în suflet credinţa că acolo este paradisul pământesc". Pentru părinţii Bisericii a constituit temă de curioase speculaţiuni să ştie unde era paradisul. Acum Columb a descoperit locul exact. Aproape că nu trebuie să demonstreze: e evident. El călătoreşte purtat de mâna Domnului. Şi dă vestea că nu are forma unui munte aspru, cum cred unii teologi, ci că, aşa cum a văzut el acolo, e o înălţime ce arăta ca un vârf de pară.

Pentru că spune aceste lucruri, pe care nimeni, începând cu regina, nu le crede, scrisoarea care i-a putut servi lui Columb ca învăţaţii din Europa să vadă în el pe descoperitorul Lumii Noi, scrisoarea în care el vorbeşte de „marele continent”, ajunge să fie Socotită o elucubraţie de om nebun. Pietro Martir spune că sunt „născociri asupra cărora nu are rost să te opreşti”. Fernando, fiul său, le trece sub tăcere, cu milă filială. Ca ironie a soartei, chiar acolo unde Columb vede paradisul, va fi scena, patru secole mai târziu, a unor drame, pe care un scriitor, foarte atent la realitate, le va zugrăvi într-o carte intitulată *Paradisul Diavolului.* Sunt pădurile tropicale pe care noi le vom numi „Infernul Verde”

Şi Columb ajunge în insula Española. Nu se duce, ca mai înainte, la colonia Isabela, pentru că populaţia ei nu mai există. Merge la Santo Domingo, pe care altul l-a fondat. Mai târziu, în puţine cuvinte, avea să-i spună, fiului său ceea ce găseşte: „Toate familiile din insulă erau în mare agitaţie şi răzvrătire. Cea mai mare parte a oamenilor pe care îi lăsase erau morţi acum şi nu rămăseseră acolo decât vreo sută şaizeci de bărbaţi, bolnavi de sifilis”.

Istoria acestui eşec spectaculos este, în parte, şi istoria celuilalt Columb: Bartolomé. Guvernarea lui Bartolomé

în Española fusese o adevărată catastrofă. Bartolomé era din alt aluat decât Cristofor. Descoperise paradisul său personal în Española, făcând dragoste cu o indiană, căpetenie de trib, idilă care va da naştere la poveşti ce vor circula din gură în gură, zugrăvind scene de petreceri vesele şi dezmăţate cu dansuri în care fete goale scutură ghirlande de flori. Idila a fost însă curmată de aspra realitate a guvernării. Oamenii au început să flămânzească şi Francisco Roldán, suflet aprig, în numele „celor mulţi” a făcut prima revoluţie a poporului în America, de data aceasta împotriva dictaturii fraţilor Columb. Când Cristofor soseşte la Santo Domingo, Roldán cu oamenii săi fundaseră o republică aparte. Cristofor nu ştie ce să facă. Se umileşte faţă de Roldán. Îi cedează. Şi din această cedare se naşte o instituţie care va sta mai târziu la baza politicii coloniale în America: repartizarea[6]. Împarte pământ şi indieni chiar răzvrătiţilor conduşi de Roldán, pentru ca să trăiască liniştiţi din munca altora. Bizuindu-se pe această pace care e în fond o complicitate, Columb se îngâmfează şi începe să

---

[6] *Repartimiento,* concesiune de indieni făcută colonilor spanioli, care dobândesc anumite drepturi asupra acestora, cu obligaţia, in schimb, de a-i instrui, civiliza şi ocroti. In pofida prevederilor legii, indienii „repartizaţi” au fost, în multe cazuri, consideraţi ca şerbi de acei *encomendores* care trebuiau să-i protejeze (n. trad.).

pedepsească orice nesupunere cu spânzurătoarea. Acum nu mai este el singur: sunt cei trei fraţi Columb care respiră şi se odihnesc liniştiţi când de la un capăt la altul al oraşului se ridică ştreangurile, întotdeauna ciorchine.

De pe corabia sa, Bobadilla, vede spânzurătorile şi, atârnând de ele, doi proaspeţi executaţi. E judecătorul care vine trimis de regină, aducând cu el puteri depline pentru a-i pune ia respect pe fraţii Columb. Acesta va fi sfârşitul celei de a treia călătorii. Cei trei fraţi Columb – Cristofor, Bartolomé şi Díego – după o scurtă rezistenţă trebuie să plece capul şi să se preda în mâinile justiţiei. Şi cum justiţia spaniolă se face cu fier şi sânge, acela care cândva ajunsese vicerege, guvernator şi amiral, îşi va târî acum lanţurile în închisoare. Bobadilla nu a găsit numai cele două spânzurători în activitate, ci încă şaptesprezece spanioli pe care amiralul îi ţinea gata, într-o groapă, ca să alimenteze, la rândul lor, ştreangul. Lucrurile nu se opresc însă aici: toată lumea declară împotriva lui Columb şi fraţilor săi, iar la plângerile mărunte se adaugă o acuzaţie mult mai serioasă: că amiralul e înţeles cu genovezii să le predea lumea pe care a descoperit-o.

Există o serie de coincidenţe oare trebuie să fi alimentat bănuiala majorităţii. Nu a fost nicio călătorie a sa în care Columb să nu fi luat italieni la bord:

Giacomo il Rico, din Geneva, Antonio di Calabria, Giovani di Venezia, în prima călătorie; în cea de a doua: pe Michele di Cuneo, tot din Genova, prietenul lui din copilărie; acum, în cea de a treia călătorie, pe genovezul Giovanni Antonio Columbo, fiul unchiului său Antonio, care pleacă în Spania, trimis de confraţii săi genovezi, şi soseşte la Santo Domingo, în calitate de căpitan pe una din nave. Tot genoveză a fost casa Centurione, care a servit ca intermediară pentru a furniza fondurile necesare celei de a treia călătorii. La Genova, Pantaleone, italianul şi Centurion vând grâul aparţinând ordinului Calatrava şi pe baza creditului acestor vânzări girează Columb pentru a-şi arma navele; iar când pleacă din Spania lasă stabilit el însuşi, prin testament, să se ia un anume procentaj din încasările lui, în vederea formării la banca San Giorgia din Genova, a unui fond acumulativ care să uşureze de impozite pe genovezi şi să menţină în consideraţie casa familiei Columb din acel oraş. Pe măsură ce Castilia îi scapă din mâini, Columb îşi întoarce privirea spre bătrânul pământ al patriei.

Niciodată nu se va şti până la ce punct clevetirea nemulţumiţilor deduce din aceste fapte vreo acuzaţie concretă împotriva lui Columb. Procesul pe care urmăreşte să i-l facă Bobadilla nu are loc. Preotul Bernáldez spune că unii l-au acuzat că ar ascunde aur,

alţii că ar vrea să dea insula genovezilor. Călugării ordinului Jerónimo scriu că relele insulei vin din timpul în care amiralul Columb le-a descoperit „pe temeiul înţelegerii făcute cu genovezii”. Oricare ar fi adevărul, Columb se întoarce în lanţuri în Spania, trimis astfel de judecătorul reginei. Trebuie să aştepte şapte săptămâni până să vină porunca regală să-i fie scoase lanţurile. A vrut s-o facă mai înainte căpitanul corabiei, dar Columb, care se complace puţin să facă pe victima, „nu a îngăduit: nu vroia ca altcineva în afară de Alteţele-lor să poruncească aşa cum le va fi voia: el hotărâse să păstreze fiarele ca relicve şi amintire a răsplatei pentru multele lui servicii şi aşa a făcut – încheie fiul său – pentru că eu le-am văzut mereu la locul unde erau păstrate şi a dorit să fie îngropate odată cu el”.

Pe malurile insulei Jamaica trăiesc nişte naufragiaţi. Cea mai mare parte sunt copii de treisprezece-paisprezece ani. Se hrănesc cu turte de maniac, *chicha*[7] şi gogoşi de mălai, pe care le iau de la indieni, dând în schimb sticle şi clopoţei. E vorba de supravieţuitorii ultimei aventuri a lui Columb; a celei de a patra călătorii la care a început să viseze când s-a

---

[7] Băutură alcoolică, obţinută din porumb (n. trad.).

văzut eliberat de cătuşe. Călătoria s-a încheiat aşa cum se vede. S-a scurs un an, trei luni şi patru zile de când au plecat din Sevilia, coborând pe Ghadalquivir. De atunci şi până acum n-au cunoscut decât foamete, furtuni, lupte. Au pornit cu patru corăbii; numai două au ajuns pe ţărmul acesta. Erau două nave „putrede, împovărate, numai găuri”. N-au fost bune decât ca să fie transformate în două colibe. Acolo locuiesc cu toţii. Acesta e un ţărm la care nu ajunge nimeni. Se gândesc că dacă un bărbat temerar s-ar arunca cu o luntre în mare ca s-o treacă şi să ajungă la insula Española poate ar îmblânzi sufletul împietrit al guvernatorului şi el le-ar întinde o mână. Toţi ştiu că atunci când veneau de la Sevilia, fiind surprinşi de furtună, au vrut să ajungă la insulă pentru a-i cere să se îndure să le dea o corabie. Guvernatorul nu a îngăduit nici măcar aceasta. Columb nu avea dreptul să calce pe pământurile pe care le pusese în mâinile regilor. Niciodată nu a ştiut dacă din mormanul de scrisori pe care le-a trimis, cerând ajutor, a fost deschisă vreuna.

Columb se află în mijlocul acestui grup de disperaţi, îşi priveşte mizeria, îşi scrutează propriul său suflet şi încearcă să-şi aline durerea într-un monolog care uneori face ca ochii lui să scapere scântei de orgoliu, iar alteori îi inundă plânsul. A petrecut la curte un an şi jumătate, umblând ca un câine după regi, cerând,

implorând, promiţând, până a izbutit să facă să renască o ultimă iluzie în sufletul reginei, care sfârşea mereu prin a-l crede. Columb a fost ca un profet al cabalisticii şi până la urmă nimeni nu va şti în ce măsură cunoaşte secretele lumii sau în ce măsură e un somnambul al fanteziei sale. Nu mai vorbea de descoperirea unei lumi noi: lucrul acesta era făcut. Acum era vorba de ceva, dacă vreţi, şi mai extraordinar. Să descopere strâmtoarea care duce la cealaltă mare. Ceea ce timp de patru secole vor continua să caute naţiunile, până ce mâna omului o va înfăptui la Panama: chiar acolo unde Columb a venit s-o caute. Cu această iluzie au fost armate corăbiile cu maşini de război şi au fost încărcate cu bătrâni şi copii. O sută patruzeci au plecat din Sevilia. Cât de diferite au fost aceste călătorii: în prima, a pornit Columb cu marinarii cei mai temerari, în a doua, cu oameni de vază, în a treia, cu asasini, iar în a patra, cu copii. Povestea cu înţelegerea lui cu italienii probabil că s-a spulberat la Curte: de fapt, au plecat acum cu el nu mai puţin de şapte genovezi în afară de un italian din Milano. Dacă ar fi dat ceva adevărat din cele spuse, aceştia nu ar fi fost admişi pe nave. Şi astfel a ajuns Columb pe pământurile din Veragua, în Panama. A găsit aici în patru ceasuri mai mult aur decât văzuse în patru ani în Española şi tot aici şi-a pierdut corăbiile. Să-i ascultăm:

„În optzeci şi opt de zile de înspăimântătoare furtună nu am văzut soarele şi nici stelele mării: corăbiile erau găurite, velele rupte, pierdute ancorele şi cordajul şi bărcile şi bastimentele. Oamenii, bolnavi, cuprinşi de căinţă, făceau cerului tot felul de promisiuni şi, înspăimântaţi, se spovedeau unii altora. Acolo era Fernando, fiul meu, cu cei treisprezece ani ai lui. Când îl priveam, inima mi se sfâşia de durere. Fusesem bolnav; dintr-o cabină pe care am poruncit să mi-o facă pe punte, îndrumam mersul corabiei. Şi mă gândeam cât de puţin folos mi-au adus cei douăzeci de ani de servicii: nu am în Castilia nici măcar un acoperiş; ca să mănânc sau să dorm trebuie să merg la han sau la cârciumă şi uneori îmi lipsesc chiar puţinii bani pentru a plăti. Altă mâhnire îmi chinuia sufletul: lui Díego, fiul meu, pe care îl lăsasem în Spania, i se răpise onoarea şi averea (...). Cariay, Veragua. Minele de aur, pământul unde se află cantităţi nesfârşite de aur din care indigenii îşi fac podoabe pentru picioare şi braţe şi cu care incrustează şi căptuşesc mesele şi lăzile. Femeile purtau coliere de aur pe care le prindeau de cap şi le lăsau să cadă pe spate. La zece zile de drum se afla fluviul Gange. De la Cariay la Veragua e tot atât de aproape ca de la Pisa la Veneţia. Eu ştiam toate acestea din Ptolomeu şi din Sfânta Scriptură şi i-am spus reginei: aici este locul paradisului pământesc (...). Eram

ostenit din cale afară. De asemenea, corăbiile şi oamenii. Tot răul îndurat face să mi se deschidă din nou rana: nouă zile am zăcut fără speranţă de viaţă. Nicicând ochii omului n-au văzut o mare atât de înaltă, furioasă şi înspumată. Părea o mare de sânge, fierbând ca o căldare pe un foc uriaş. Niciodată nu am văzut un cer atât de înfricoşător: într-o noapte începu să ardă ca un cuptor şi, când fulgera, scotea astfel de flăcări încât de fiecare dată mă uitam dacă nu-mi smulsese catargele şi pânzele (...). Ziua Naşterii Domnului: talazuri mari porniră spre ţărm. De Bobotează, ploua fără încetare. Ianuarie, 24. Fluviul crescut şi năvalnic a rupt otgoanele. Am trimis oameni mai departe, înăuntrul insulei: găsiră multe mine. Peste tot era aur. În patru ore toţi au adunat aur. Cum oamenii mei erau marinari şi cei mai mulţi muşi, niciunul nu văzuse mine şi mare parte din ei nici aur (...). Au venit asupra noastră indieni ca să ne omoare. Ne-am războit. Marea a devenit iarăşi furioasă, cu valuri mari. Eu stăteam singur, pe puntea uneia din corăbii, prins de friguri. Am urcat cu greu, cât mai sus, chemând în ajutor, cu voce temătoare, plângând, pe maeştri, în toate cele patru vânturi, dar nimeni nu mi-a răspuns. Obosit, am adormit şi am auzit o voce îndurătoare spunându-mi: «— Oh, necugetatule! De ce atâta zăbavă în credinţă şi în slujirea lui Dumnezeu? A făcut el oare mai mult

pentru Moise şi pentru David, slujitorul lui? De când te-ai născut, el te-a avut în mare grijă şi pază. Ca prin minune a făcut să răsune numele tău pe pământ. Indiile ţi le-a dat să fie ale tale. Tu le-ai împărţit cui ţi-a plăcut. Şi ţi-a dat cheile pentru a dezlega întinderile Oceanului, oare erau ferecate cu lanţuri atât de puternice. Ce-a făcut mai mult pentru poporul ales al Israelului pe care l-a scos din Egipt, sau pentru David pe care din păstor l-a făcut regele Iudeii? întoarce-te la el şi cunoaşte-ţi greşeala; mila lui e nesfârşită; bătrâneţea ta nu va fi o piedică pentru niciun lucru măreţ. Multe şi mari binefaceri poate hărăzi el. Abraham trecuse de o sută de ani când l-a zămislit pe Isaac. Şi Sara, era o copilă?...»

Eu, zăcând în amorţire, am auzit totul. Îşi încheie cuvântul, glasul acela, oricine o fi fost, spunându-mi: «— Nu te teme, să ai încredere. Toate aceste încercări şi suferinţe sunt scrise pe marmură, şi nu fără temei».

M-am ridicat şi după nouă zile marea s-a liniştit. Am plecat, în numele Sfintei Treimi, în noaptea de Paşte, cu navele încărcate, deşi putrezite şi numai găuri. La Belén am părăsit o corabie. La Belpuerto, alta. Am plecat spre Española. Marea înfuriată mi-a fost potrivnică. M-am întors fără pânze. Am pierdut toate sculele. Corăbiile găurite de viermi arătau ca un fagure de albine. Oamenii înfricoşaţi (...). Şi acum mă aflu aici. Nimeni

nu ştie unde sunt pământurile pe care le-am văzut, atât de bogate în aur. Se poate spune însă cu tărie că oamenii au văzut aur, că în acest ţinut Veragua s-a văzut mai mult aur în două zile decât în Española în patru ani. Pământurile nu pot fi mai frumoase şi mai lucrate, nici oamenii mai sfioşi, nici portul mai bun, nici râul mai frumos. Alteţele-voastre sunt tot atât de stăpâne pe toate acestea ca pe Jérez sau Toledo. De acolo se va scoate belşug de aur. Aurul este nepreţuit, din el se alcătuiesc comorile, şi cel care îl posedă face prin el tot ce vrea în lume. Ajunge chiar să vâre sufletele în paradis. Din aurul găsit în Veragua s-au adus 666 de chintale lui Solomon. Din acest aur s-au făcut 300 de lănci şi 2000 de scuturi precum şi acoperământul lor tot de aur şi multe vase, foarte mari, cu nenumărate pietre preţioase. David a lăsat lui Solomon, prin testamentul lui, 3000 de chintale de aur din India ca ajutor pentru clădirea templului şi, după Iosif, aurul venea chiar din aceste ţinuturi. Ierusalimul şi Muntele Sion vor trebui ridicate din nou de mâini creştineşti. Cine va face acest lucru va veni din Spania. Profetul a spus-o abatelui Joaquin, arătând şi cine se va oferi pentru aceasta. Dacă Dumnezeu mă va aduce în Spania, eu îmi iau această îndatorire (...). Câte despre aurul pe care-l are şeful indian Quibian din Veragua, nu mi s-a părut potrivit să-l iau pe calea furtului: cu

bună ordine se va evita scandalul şi proasta reputaţie şi se va face ca tot aurul să intre până la ultimul grăunte în tezaurul alteţelor-voastre. Acest fiu nu trebuie lăsat să fie crescut de o mamă vitregă. Nu e drept ca cel care a fost atât de potrivnic acestei expediţii să se bucure de roadele ei şi nici fiii lui. Cei care au plecat din Indii, fugind de osteneli şi spunând numai rele despre ele şi despre mine, s-au întors cu funcţii importante. Această teamă m-a făcut să vă rog înainte de a veni să fiu lăsat să le guvernez în numele vostru regesc, şi majestăţile-voastre au binevoit să-mi satisfacă rugămintea: înscrisul o spune pe larg. Şapte ani am rămas la Curte şi toţi cărora li s-a vorbit de această expediţie au spus că era un lucru smintit; acum până şi croitorii cer încuviinţare să descopere. Cred că se vor îmbogăţi, şi li se dau încuviinţările, ştirbindu-mi-se onoarea şi dăunând treburilor. Eu am fost arestat şi, împreună cu doi fraţi, am fost aruncaţi pe corabie, goi şi puşi în fiare. Acum nu am niciun fir de păr care să nu fie alb şi trupul mi-e bolnav. Înapoierea onoarei mele şi pedepsirea celui care a săvârşit toate acestea va face să răsune regeasca voastră nobleţe (...). O vitregie atât de nemeritată nu mai îngăduie sufletului să tacă. Rog pe alteţele-voastre să mă ierte. M-am jeluit până acum altora, acum îndură-se de mine cerul şi jeluiască-se pentru mine pământul...”

Columb aşterne pe hârtie, chiar cu aceste cuvinte, soliloqui-ul său şi-l trimite drept scrisoare Regilor Catolici. Poate că nu era nebunie să gândească aceste lucruri, nebunie era să le scrie şi nebunie încă mai mare să le adreseze regilor, fără să se poată sprijini decât pe cele patru scânduri ale unui naufragiu. Dar aşa este Columb. Şi alături de Columb mai e un nebun: Díego Méndez. Díego Méndez va duce scrisoarea. Díego Méndez bate un par într-o luntre mai mare şi atârnă de el o pânză şi aşa porneşte pe marea pe care o ştim, ca şi cum ar fi pe un lac liniştit în cea mai elegantă barcă cu vele. Nu este singura ispravă a acestui bărbat neobişnuit, a cărui viaţă merită cărţi. Mai multă îndrăzneală încă a fost în faptul de a pătrunde până la cortul căpeteniei tribului în Panama, atunci când indienii ameninţau cu război pentru a afla intenţiile lor secrete. Méndez nu e soldat, nu e nici marinar, ci e filosof. E un cititor a lui Erasm. Singura comoară pe care o vor găsi fiii la moartea sa va fi un mic raft de cărţi, aproape toate ale celui care scrisese *Laus Stultitiae.* Acesta este omul pe care-l văd plecând naufragiaţii, cu o mână de indieni la vâsle. Columb a găsit, în sfârşit, în pragul morţii, un prieten. Şi acest prieten ajunge la insula Española. Guvernatorul îl ţine şapte luni prizonier. Guvernatorul se bucură de nenorocirile lui

Columb. În Jamaica, Columb şi naufragiaţii lui se gândesc dacă nu cumva Díego Méndez a murit. Nu. Nu a murit. Se încăpăţânează. Iese din închisoare şi-şi petrece săptămânile şi lunile privind orizontul până ce vede venind nişte corăbii din Spania. Cu una din aceste corăbii, graţie lui Díego Méndez, Columb se întoarce în Spania.

Despre acest Díego Méndez trebuie să mai spunem câteva cuvinte, deoarece este imaginea a multor altora care, mai târziu, vor veni să lase frânturi din viaţa lor pe aceste pământuri. Omul acesta a ajuns, ca şi Columb, în Spania, şi Columb i-a recomandat lui Díego, fiul său, să-l aibă în grijă. Díego ajunge să guverneze în Indii, nu atât pentru că era fiul tatălui său, ci pentru că se agăţase de fustele unei doamne de la Curte, pe care o ia în căsătorie. Şi devine stăpân al insulei. Când ajunge guvernator, cu amabilă curtenie, întoarce spatele lui Díego Méndez şi îl iasă cu mâna rugătoare... Méndez moare uitat de toţi. În testamentul său nu cere decât să i se pună o piatră la căpătâiul mormântului, să se graveze pe ea o luntre, iar dedesubtul ei, cu litere foarte citeţe, să se scrie: LUNTRE...

Să revenim la Columb. Se întoarce în Spania. Îl însufleţeşte o speranţă: să o vadă pe regină. El o

cunoştea foarte bine: regina îi va înapoia totul, îi va întinde mâna, îi va pedepsi pe duşmanii săi. Când pune piciorul pe pământ, primul lucru pe care-l întreabă este: „— Şi regina? Unde se află? Unde e Curtea?” Regina e în agonie... regina va muri şi, desigur, nu se îngăduie ca acest nebun s-o tulbure. Nu o va mai vedea. Moare. Acum va fi nevoit să aibă de a face cu Fernando de Aragón. Înrăutăţindu-se guta de care suferea, Columb nu ştie cum să ajungă la Curte. Se gândeşte să închirieze de la Catedrala din Sevilia un magnific catafalc, care fusese folosit la funeraliile ducelui de Infantado. Domnul Amiral nu ar fi putut să aleagă o caleaşca mai potrivită. Apoi trece însă pe un plan mai umil: solicită regelui un permis ca să călărească un catâr. Numai episcopii merg călare pe catâr. Timpul trece şi permisul nu soseşte. Amiralul simte cum i se apropie moartea. Scrie scrisori. Despre problema cu catârul, despre aceea a fiilor săi sau a treburilor sale. Una din ele avea să fie citită mai târziu cu o uşoară notă de ironie: în ea recomandă fiului său pe Amerigo Vespucci. Amiralul vrea să-l ajute pe acest prieten italian, o persoană excelentă, ale cărui servicii merită o răsplată mai bună decât cea pe care a avut-o...

Adevărul este că Fernando de Aragón e acum ocupat cu o treabă foarte importantă: se va căsători cu o veselă tânără de optsprezece ani, pentru a face mai puţin

aspru doliul său. E vorba de Germanie, care la Curtea Franţei s-a educat ca să trăiască viaţa în mod plăcut. Spania pare acum un viespar: nu e decât intrigă şi făţărnicie. Filip cel Frumos vine să pună mâna pe regatul Castiliei, încălcându-şi angajamentele. Vine cu soţia sa, Juana, nebună de legat. Fernando nu poate să-l sufere pe ginerele său. Ginerele nu poate să-şi sufere socrul. Tatăl nu poate să-şi îmbrăţişeze fiica (Filip nu-i îngăduie). În fiecare curtean al Castiliei se ascunde un trădător. E mare lucru că, în sfârşit, Fernando îi acordă lui Columb permisiunea de a veni la Curte pe catâr. Şi între povestea cu catârul, durerea de gută, căsătoria bătrânului Fernando şi a fetei, trădările regelui Frumos, melancoliile Juanei şi veştile noi din America, care, în mâinile altora, mai violenţi şi mai puţin plângăreţi, începe să reverse perle asupra Spaniei, Cristofor Columb moare de o moarte oarecare, nu foarte sărac, dar fără prieteni. E o coborâre tăcută într-un mormânt care se deschide sub privirea celor patru sau cinci persoane venite să-l însoţească şi se închide pentru adevărata odihnă a unui marinar atât de frământat. Aceasta este cea de a cincea călătorie a sa: adevărata sa călătorie spre paradis. O singură corabie mică, un singur navigator şi patru sau cinci camarazi oare îl spun foarte liniştit, de la ţărm: Adio, Căpitane.

III
Santo Domingo, sau lumea care se naşte

„Ştiu prea bine că orice asemuire e nesuferită acelora care ascultă ceea ce nu vor să audă; şi aşa se va întâmpla cu câţiva cititori sicilieni sau englezi cu această carte a mea şi mai cu samă cu ceea ce vor afla în acest capitol, în care spun din nou ce am mai spus şi am mai scris în alte dăţi; că dacă un principe nu ar avea alt ţinut decât numai această insulă (La Hespaniola), în *scurtă vreme va ajunge astfel încât să întreacă alte insule, precum Sicilia şi Anglia, căci ce aici prisoseşte ar face alte provincii foarte bogate.”*

Oviedo

Din fericire Lumea Nouă nu e aşa precum o zugrăveşte Columb în ultimele sale scrisori. Mai este aici şi altceva decât lacrimi şi exclamaţii biblice. Viaţa e senzuală, uneori veselă şi uşuratică. După războaie şi munci, urmează unele compensaţii mai atrăgătoare decât naufragiile şi nălucirile Amiralului. Şi astfel – capriciu al soartei – singura descriere a Lumii Noi care nu place e aceea a propriului ei descoperitor. E o descriere lipsită de atracţie. Şi ciudat e faptul că el scrie astfel nu din lipsă de talent pentru naraţiune picarescă, căci uneori îi scapă în scrisori unele rânduri care, să mă bată Dumnezeu... Şi nici fiindcă n-ar fi văzut lucruri

care să-l îndemne la descrieri asemănătoare acelora care-i desfată pe cititorii lui Amerigo Vespucci. Samuel Eliot Morison, urmărindu-i paşii cu minuţioasă exactitate, spune: „Trebuie să se fi întâmplat multe între oamenii mării şi tinerele din insule, căci în obiceiurile de aici domneşte promiscuitatea.” Adaugă însă: „Columb, totuşi, nu spune nimic despre toate acestea, deoarece jurnalul lui era scris pentru a ajunge sub ochii unei regine cucernice”. Acesta e punctul fundamental. Columb reprezintă în literatura descoperirii nu Spania oare începe să se deştepte cu frivolitate, ci Spania oare se îngroapă cu Regina Isabel. O Spanie fără Renaşteri ce îndeamnă la păcat, fără libertăţi şi toleranţe; Spania cruciată oare se aude în depărtare ca zumzetul unui cor de călugări. Columb, temător de a spune ceva nepotrivit cu severa morală catolică, aplică cu anticipaţie formula lui Gracián Dantisco asupra artei de a povesti pentru consumul intern al Castiliei: „Să aibă grijă gentilomul oare vrea să povestească vreo istorioară sau fabulă s-o facă în aşa fel încât să nu cuprindă în ea nici cuvinte necuviincioase, nici murdare sau porcoase oare să poată provoca scârbă celui care le ascultă, căci se poate spune pe ocolite şi cu vorbe curate şi cuviincioase, fără să fie numite clar asemenea lucruri, mai ales dacă în auditoriu s-ar afla şi femei.”

Să ne dezvăluim însă gândul până la capăt: nici Spania nu e în acel timp aşa cum o gândeşte Columb, nici Lumea Nouă aşa cum o zugrăveşte. Iar istoria şi viaţa se pot pune de acord fără atâtea greutăţi şi ocolişuri ca acelea pe care el le-a căutat.

În vremea în care moare regina Isabel şi moare Columb, Spania intră într-o perioadă de dezordini. Atunci când regina Isabel l-a găsit pe Fernando şi s-a căsătorit cu el, a săvârşit o minune: a cusut peticele de regate oare constituiau Spania pentru a face o mare naţiune. Înainte de Isabel trebuiau citite istoriile separate ale Castiliei, Navarrei, Aragonului şi Granadei. Toate acestea le-a legat regina, ca o salbă peste veşmântul ei. Imediat însă ce regina face ultimul pas, cel care o rostogoleşte în mormânt, câte pofte se deşteaptă, câte pasiuni uşuratice explodează gata să rupă în bucăţi naţiunea spaniolă! Asupra celei ce fusese o Castilia austeră şi săracă se năpustesc păsări de pradă, vulturii Austriei, şi chiar şi o mică păsărică ciripitoare oare soseşte din Franţa ca să cânte la urechea bătrânului *don* Fernando Catolicul cele mai dulci melodii. Niciodată nu se văzuse la această curte ceva atât de internaţional. Tinerii îl citesc pe Erasm, şi în palat se aud limbi foarte ciudate.

Nimic nu zugrăveşte mai bine această scurtă scenă a

dramei spaniole decât întrevederea dintre Fernando Catolicul şi ginerele său, Filip cei Frumos. Are loc la Sanabria. La moartea reginei, Fernando a rămas regent al Castiliei, dar moştenitoare a tronului este Juana, fiica sa, oare e nebună, şi Filip, soţul ei, care e frumos. Castilienii sprijină venirea lui Filip şi a Juanei, pentru a pune mâna pe cârmuirea ţării. Îi apasă regenţa lui Fernando, deoarece e aragonez şi gândesc că la o schimbare de guvern cei îndemânatici ar putea pescui ceva mai bun. Filip nu mai avea nevoie de încurajări. Vroia cu ardoare să se vadă încoronat. Şi violând tratat, promisiuni şi cuvânt de onoare, intră înarmat până în dinţi să pună mâna pe regat. Vine din Flandra. Curtenii din Castilia se grăbesc să-l înconjoare cu acea delicioasă căldură pe care o dau mantiile de Curte. Regele Fernando care, împreună cu Isabel, înălţase Spania acolo unde era acum, contemplă azi împrăştierea prietenilor săi, pentru a se aduna, ciorchine, în jurul noului venit. În toate acestea, Fernando păstrează totuşi o anumită măreţie.

Cad de acord să se întâlnească cu toţii la Sanabria pentru a lichida litigiul în bună pace. Totuşi, Filip vine la întâlnire pe calul său de război, cu armură strălucitoare şi eu garda sa călare pe armăsari. Îl preced soldaţii germani, în linie de bătălie. Apoi, strălucitoarele escadroane ale cavaleriei castiliene. Din

partea cealaltă vine socrul său, liniştit. Călare pe paşnici catâri, urmează cei două sute de nobili din cortegiul său. Fernando poartă mantie neagră şi bonetă, după obiceiul aragonez. Zâmbeşte puţin văzând desfăşurarea de forţe a ginerelui său. Şi mai cu seamă când începe să salute foşti prieteni. Îmbrăţişează pe Garcilaso de la Vega, vechiul său ministru la Roma; îmbrăţişarea cam stânjeneşte, deoarece catifeaua ascunde cămaşa de zale, pentru că, cine ştie... Situaţia se rezolvă cu un surâs, căci regele îi spune: „Te felicit, Garcilaso, căci te găsesc mult mai voinic decât ultima oară când te-am strâns la piept...”

Nu este însă nimic de făcut. Filip cel Frumos rămâne cu Castilia, iar Fernando întoarce caii spre Aragón. Spania se desface în două jumătăţi. În partea Castiliei rămâne un rege fanfaron şi o regină nebună. În Aragón un rege de 53 de ani, căsătorit cu o fetişcană de 18 ani. Pe aceasta unii o consideră frumuşică, alţii urâţică, dar toţi plăcută. Mai mult încă, sprintenă de picioare, în pofida unei ne egalităţi între membrele inferioare sau poate tocmai din cauza aceasta. Un cronicar spune că Fernando s-a căsătorit pentru a întineri bătrânul său sânge cu vârsta fragedă a nepoatei sale, şi adaugă despre aceasta:

„Era regina nu prea frumoasă, puţin şchiopă, şi mult îi mai plăcea să petreacă şi să meargă la ospeţe şi

sărbători, în grădini şi livezi. Doamna aceasta a introdus în Castilia mese fastuoase, deşi castilienii şi chiar regii lor arătau multă moderaţie în aceasta. Cea care cheltuia cel mai mult cu sărbători şi banchete în cinstea ei îi era cei mai bună prietenă. În anul 1511 îi oferiră la Burgos un banchet unde s-au cheltuit 11.000 maravedi numai pe ridichi. Din această lipsă de măsură s-au produs certuri şi morţi, căci altora mâncarea prea multă le-a adus sfârşitul”.

Fără îndoială, în Spania se naşte o lume nouă. Deocamdată nimeni nu ştie cine o va domina, dacă va fi spiritul veneticilor sau cel al pământului. Dincolo de mare se naşte, de asemenea, o lume nouă. În aceasta, datorită schimbărilor de regi în Spania, sufletele sunt descumpănite. Trebuie să trăieşti sub ameninţarea acestui mister care se numeşte „favoarea Curţii” pentru a înţelege multe capitole din istoria Caraibelor. Deasupra politicii e însă viaţa. Caraibele se lărgesc mereu, îşi dezvăluie contururile sub lumina violenţei pe care o aprind conchistadorii temerari. Insula Santo Domingo sau Española apar ca imaginea tuturor viitoarelor colonii pe care Spania le va avea în America. În mic, se desfăşoară aici întreaga dramă. Cine cunoaşte viaţa lor, în toate ascunzişurile ei, în primii cincizeci de ani, poate spune că a văzut, condensată,

viaţa întregii Americi coloniale. Istorie din care nu lipseşte niciuna din cele şapte culori. Pare stampa unui papagal.

Santo Domingo e primul oraş stabil pe care îl fundează europenii în America. Aici se instalează primul guvern, e ca şi cum am spune: Curtea. Guvernatorul se va numi foarte curând „vicerege”, locuieşte în „palatul” său. Fernando Columb povesteşte că guvernatorul Bobadilla a avut neobrăzarea să locuiască în „palatul” unchiului său. Guvernatorul încheie pace cu „regii” sau „reginele” populaţiilor băştinaşe sau le declară război. Pentru cititorul timpurilor următoare aceste cuvinte par puţin confuze. O regină este în realitate o şefă de trib, un palat e o colibă. Un oraş, locul unde se reunesc o sută sau două sute de spanioli cu servitorii lor arămii şi sclavii lor negri. Se iscă un uragan, smulge acoperişurile de paie, doboară parii care sprijină pereţii şi ia cu el oraşul pe care l-a fundat Bartolomé Columb. Ovando, noul guvernator, îl construieşte din nou. Îl face cu case din piatră; nu mai sunt castele în vânt, trasează străzi foarte drepte. Se profilează edificiile principale pentru un oraş de tip spaniol: biserica, fortăreaţa, spitalul şi închisoarea. Vor urma, mai târziu, catedrala şi universitatea. Toate aceste cuvinte, pe care

trebuie să continuăm să le ascultăm cu rezervă, ascund orgoliul naiv al acestor oameni. Puşi în mijlocul furtunilor şi săgeţilor, modelează cu mâinile lor noi republici. Le fac şi le simt cu mâini bucuroase. Credinţa şi voinţa lor creatoare dezarmează orice comentariu ironic.

Hernández de Oviedo, primul care descrie oraşul, spune: „Cât despre clădiri, niciun oraş din Spania nu-l întrece, fie chiar şi Barcelona, pe care eu am văzut-o foarte bine de multe ori; toate oasele din Santo Domingo sunt de piatră ca şi cele din Barcelona, sau de zid preafrumos şi rezistent, căci au un mortar foarte deosebit; iar aşezarea, mai bună ca cea din Barcelona, întrucât străzile sunt la fel sau încă mai netede şi mult mai largi şi, fără asemuire, mai drepte”.

Pe aceste străzi încep să se vadă cele trei culori ale steagului Lumii Noi: cea a indianului, a spaniolului şi a africanului. Indienii sunt de culoarea „papagal deschis”. Umblă îmbrăcaţi cu aer şi soare. Ca soldaţi războinici, pântecele servesc drept scuturi. Spaniolii sunt la început oameni de arme, cu timpul încep însă să sosească un număr tot mai mare de hidalgi. *Hidalgo* înseamnă, propriu-zis, fiu din tată cunoscut pentru a-l deosebi de acel care nu avea părinte cunoscut şi era considerat mai jos decât bastardul. Totuşi „generozitatea” regilor i-a făcut să poruncească

judecătorilor ca persoanele vinovate de a fi săvârşit delicte grave, fără a merita pedeapsa cu moartea, să fie condamnate şi exilate în insula Española unde să trăiască libere şi nestânjenite. Singurul lucru de care se preocupă Coroana e ca în Española să nu ajungă mauri, nici eretici, nici evrei, nici persoane recent convertite la sfânta credinţă catolică, „afară doar dacă erau sclavi negri sau alţi sclavi”. Fiecare castilian care se îmbarcă pentru Española poate, la început, să aducă o sclavă. Mai târziu, până la douăzeci. Bineînţeles, toţi vor să aibă sclavi. Părintele Las Casas o cere regelui cu entuziasm. Călugării jeronimi sugerează că s-ar putea organiza expediţii pentru a fi vânaţi la Capul Verde sau în Guineea. *Fray* Bernardino de Manzedo scrie: „Toţi locuitorii din Española roagă pe alteţele-voastre să binevoiască a da îngăduinţa să aducem negri: ni s-a părut tuturor că era lucru bun ca să fie luaţi, cu condiţia ca să fie tot aţâţi bărbaţi cât şi femei şi să fie de curând din Africa şi nu crescuţi în Castilia, pentru că aceştia se păcătoşesc”.

Viaţa se organizează. Nicolás de Ovando – de ce să nu spunem adevărul? – e Guvernator cu majusculă. Cheamă la el cu cuvinte dulci pe spaniolul care i se pare prea incomod şi cu mână blândă îl îmbarcă pe o corabie şi-l trimite înapoi, în Spania. Pentru călugării care încep să sosească deschide mănăstiri. Începe

lucrările pentru spital. Pământurile, cu indienii de pe ele, le repartizează între cei din Castilia: unuia cincizeci de indieni, celuilalt, o sută. Fiecare are grijă ca indienii să-i muncească până crapă. Rezultatul nu e rău: încep să înverzească plantaţiile de trestie de zahăr şi aerul să fie rănit de strigătele vătafilor care mână caii la acele rudimentare instalaţii din care curge şuvoaie mierea şi unde se fac enorme căpăţâni de zahăr. Se scoate şi ceva aur curat. Soţiile seniorilor, unele albe, altele de culoare, se împodobesc. Există topitorii de aur şi permisiunea ca atunci când se topeşte să se poată face lanţuri şi giuvaiere de aur, lucrat cu ciocanul, fără sudură, pentru ca fiecare să se poată împodobi după rangul său. Hidalgii duc o viaţă încântătoare, asaltând indiene, jucând cărţi, scoţând cuţitele, făcând turnire, călărind nărăvaşi roibi andaluzi. Peste tot se văd cai, câini, porci, capre şi găini. Până şi călugării găsesc un teren incomparabil pentru treburile lor: li se repartizează indieni ca şi seniorilor, cunună, botează, predică. Franciscanii ţin predici împotriva dominicanilor şi dominicanii împotriva franciscanilor – „francişti” spun ei –, cu atâta ardoare încât fiecare ordin călugăresc trimite un delegat la Curte pentru ca regele să impună tăcere adversarilor.

Indienele sunt blânde şi dezinvolte. În faţa guvernatorului au cântat şi au dansat *areytos,* una din

distracţiile cele mai delicioase din lume. Regina Anacaona a organizat o serbare cu trei sute de tinere. Anacaona este „graţioasă şi atrăgătoare în vorbire, în cântec şi în mişcări, tare prietenoasă cu creştinii”. *Areytos* se dansează însoţit de cântec. Uneori luându-se de mâini, alteori cu braţele prinse ca un şirag sau în cerc, tinerele indiene repetă toate ceea ce face fata care le conduce, înaintând şi dând înapoi în contrapas, totul în desăvârşită armonie, cântând uneori cu voce tare, alteori încet, în timp ce răsună tobele. Povestesc în cântecele lor întâmplări ale tribului şi o fac atât de bine încât spaniolii spun că le reamintesc cântecele şi dansurile ţăranilor care, în unele regiuni din Spania, vana, bărbaţi şi femei petrec în sunetul panderetei.

Castilienilor tineri şi chiar celor mai puţin tineri li se par strâmte străzile şi împrejmuirile oraşului: pleacă să măsoare pământurile cu lăncile Ilar. Sunt indivizi care au plecat din Spania, ca orice necunoscut, din dorinţa de a-şi face un nume. Aici se înalţă până ajung să atingă norii ca enormi figuranţi ai istoriei. Unul dintre aceşti tineri e Juan Ponce de León: va cuceri insula San Juan, va descoperi Florida. Altul, mai întâi cuceritor de tinere frumuseţi în Spania, va ajunge în scurtă vreme cel mai de seamă conchistador al Indiilor: Hernán Cortés. Şi ca ei, mulţi alţii. În aceste străzi şi oase din Santo Domingo, îi vezi îmblânzind cai, dormind în hamace,

discutând în misterioase conciliabule, aducând veşti, povestind minunăţii. Setea de aventuri îi împrăştie în cele patru vânturi. Au sosit aici Juan de la Cosa, Vespucci şi Alonso de Hojeda, cu povestea că au descoperit insula Giganţilor. Vicente Yáñez Pinzón, că ar fi văzut gura râului Amazoanelor. Bastidas, că ar fi străbătut coasta, din Venezuela până în Panama, pe unde nu a trecut Columb. De aici pleacă Balboa ca să descopere Pacificul, Pizarro să cucerească Peru, Heredia să fundeze Cartagena, Díaz de Solís să descopere marea ce-i poartă numele şi să moară la Río de la Plata, Sebastián del Campo şi Diego Velázquez să recunoască Cuba ca insulă şi s-o guverneze. Pentru toţi aceştia, Santo Domingo este universitatea, ziarul, cârciuma cu glume şi cu ştiri secrete, sindrofiile unde inima bate cu violenţă. Aici se învaţă mânuirea armelor, se omoară primii indieni, se adună şi se joacă primul aur. Uneori fulgeră în aer pumnalele şi, mai des, blasfemiile.

Într-o zi sosesc în oraş Alonso Niño şi Cristóbal Guerra. S-ar putea scrie o carte uimitoare despre călătoria minunată pe care au făcut-o. Au plecat din Spania cu treizeci şi unu de oameni, cu o singură corabie. Din anumite rânduri dintr-o scrisoare a lui Columb au aflat de perlele din Venezuela şi au venit să le caute. Cele pe care le-au adunat pot să înnebunească

pe oricine. Cei din Santo Domingo le privesc cu exaltare: unele sunt mari cât alunele. Şi lăsându-i aşa, Niño şi Guerra continuă către Spania. Debarcă într-un port din Galicia. Arată compatrioţilor o sută cincizeci de mărci[8] de perle.

Coboară, spune cronicarul „încărcaţi de perle de parcă ar purta paie”. Mai hotărâtoare decât scrisorile lui Columb este călătoria acestei caravele solitare, care a durat numai şaizeci şi una de zile.

Nu e om în Santo Domingo cane să nu plece după perle. Chiar şi dominicanii şi franciscanii traversează marea şi rămân în Venezuela. Când sosesc mai târziu colegii lor, călugării jeronimi, să le facă vizită în numele regelui, îi găsesc instalaţi şi gata să-şi pună casa în ordine aşa cum porunceşte Domnul. „Părinţii franciscani ne-au cerut unele lucruri pentru sacristie, de care spuneau că au nevoie în acele pământuri, şi atât ei cât şi dominicanii ne-au cerut piese de artilerie şi pulbere şi alte arme...”

În timp ce spaniolii o duc într-o veselie, de indieni se ţin necazurile. Nu le lasă în pace femeile. Pe ei îi trimit în mine pentru „scurtă vreme”, ceea ce de fapt

---

[8] Marcă, unitate de măsură (230 g), pentru cântărirea aurului şi argintului (n. trad.).

înseamnă opt luni de muncă, iar pe femei le lasă acasă pentru a pune mâna pe ele. Când se întorc îşi găsesc căminele în ruină. Femeile, decât să crească copii care să fie sclavi, mai bine îi omoară la naştere. Sute de indieni mor în munci silnice. Alţii se sinucid. Un indian îndeamnă pe tovarăşii săi să pornească la luptă, pentru că judecătorul căruia i s-a plâns că un spaniol abuzează de femeia sa i-a răspuns cu un picior în spate. Un spaniol, pentru a se distra, îşi asmute câinele împotriva unui şef de trib, iar câinele, în câteva clipe, îi scoate măruntaiele indianului. Supuşii acestuia se ridică împotriva spaniolului. Dominicanii, luând apărarea indienilor, strigă cât pot mai tare. Franciscanii sunt de partea spaniolilor. Dumnezeu să mă ierte dacă gândesc cu păcat – murmură Las Casas – dar franciscanii au indieni repartizaţi... Şi aşa se stârneşte un nor de predici odată cu vociferările vătafilor. Santo Domingo e un centru de educaţie fizică şi de exerciţii spirituale.

Guvernatorul nu vrea scandal nici dezordine. A venit pentru ca totul să meargă pe roate. Vede ceea ce se petrece şi gândeşte: cel mai bine e să începi cu capul. Oferă o serbare în cinstea reginei Anacaona – cea cu dansul *areytos* şi cu legănările – şi a şefilor ei de trib. Se va organiza, în faţa palatului reginei, o mare petrecere la modul spaniol, la care cavalerii vor lupta în turnir. Mare entuziasm la indieni. Regina şi şefii ei de trib,

vopsiţi în roşu şi negru, se pregătesc să asiste la plăcutul turnir. Spaniolii aşteaptă doar semnalul guvernatorului. Saluturi, surâsuri, frumoase cabrări ale cailor. Ovando îşi duce mâna la piept, deasupra crucii de Calatrava. Acesta e semnalul. Cavalerii spanioli se năpustesc în palat, îi înjunghie pe toţi şefii de trib, îşi rezervă doar pe Anacaona. Pentru a o cinsti mai bine, o spânzură în piaţă. „Pedeapsa a fost atât de îngrozitoare pentru indieni, încât, începând de atunci, şi-au plecat capul. Şi în amintirea celor întâmplate guvernatorul a fundat o aşezare pe care a numit-o Santa Maria de la Vera Paz”[9]. Spune cronicarul Oviedo: Guvernatorul era „foarte cucernic şi bun creştin, tare milostiv şi darnic cu săracii, blând şi vorbind frumos cu toţi. I-a ocrotit mult pe indieni şi pe creştinii: s-a purtat ca un părinte cu toţi şi pe toţi îi învăţa cum se cuvine să trăiască: cavaler plin de credinţă şi om cu multă prudenţă, a făcut ca pe acel pământ să fie multă pace şi linişte”.

Sunt lucruri care se întâmplă. Nu pot să se adune laolaltă indieni şi albi, şerbi şi seniori şi sclavi din Africa, într-o societate nouă, fără să se işte încăierări. Numărul indienilor descreşte, dar alţii proaspeţi sunt aduşi din Lucayas. Cu fiecare zi oraşul e tot mai arătos.

---

9 Santa Maria a Adevăratei Păci (n. trad.).

În faţa lui curge râul frumos, pe care pătrund corăbiile din Spania, cu pulbere, usturoi şi untdelemn şi pleacă încărcate cu zahăr, aur şi perle. Se indignează uneori regele de veştile pe care i le duc dominicanii, dar întotdeauna îi revine bucuria când primeşte lingouri de aur şi mărci de perle. Cât despre mine, insula nu e prea bogată, dar maşina servituţii face ca aurul să fie scos cu violenţă." Vistiernicul din Santo Domingo se îmbogăţeşte într-atât încât îşi pierde capul: într-o zi, la un banchet, pune în solniţe în loc de sare pulbere de aur. Cu asta chiar şi fruntea cea mai încreţită se luminează.

Soseşte acum o flotă mai mare. Corăbiile aduc ceva mai important: un Vicerege. În cele din urmă, don Diego Columb a izbutit să i se încredinţeze această guvernare. Soţia lui e dona María de Toledo, dintr-o familie de granzi ai (Spaniei. Şi dona María soseşte ca o adevărată viceregină, cu multe domnişoare de onoare, toate necăsătorite, şi cu cărturari. Viceregele are înfăţişare aleasă, e înalt şi plin de demnitate. Viceregină, activă şi cu capul pe umeri. Vor vedea toţi acum cum arată o curte: o vor vedea hidalgii şi acei *pícaros* veniţi din Spania, negrii şi indienele care au mai rămas pentru a dansa şi a cânta *areytos.* La început, viceregii se instalează în fortăreaţă, dar apoi îşi construiesc „palat". De data aceasta, palat adevărat:

patru secole vor trece peste pietrele lui şi pietrele vor rămâne acolo, adeverind-o. Cine l-a văzut îl zugrăveşte pentru ca regele să ştie cum e: „Casa este într-atât de frumoasă, încât eu nu ştiu în Spania să fie familie de viţă nobilă oare să aibă una asemănătoare, toată din piatră şi cu încăperi foarte bune şi multe şi cu privelişte frumoasă peste măsură asupra mării şi pământului. Majestatea voastră ar putea să locuiască în ea întocmai ca într-una dintre cele mai alese case din Castilia”.

Nu putea fi altfel. Fiul celui care descoperise acest pământ respiră, în sfârşit, se vede onorat, se simte puternic ca un rege. Este copia în miniatură a suveranului Castiliei şi Aragonului. Viceregina le căsătoreşte pe rând pe tinerele pe care le-a adus cu ea cu cei mai bogaţi dintre *encomenderos*[10]. Sunt primii arbuşti genealogici pe care ea însăşi îi seamănă, îi udă, îi curăţă şi îi priveşte crescându-i cu viu entuziasm matern. Viceregele are pământuri, sclavi, instalaţii de zahăr; vede curgând mierea din trestie asemeni primului sirop din viaţa sa.

Don Diego e un om hotărât, ştie ce vrea, îi ţine în frâu pe duşmanii săi. Nu poate suporta ca cineva, în afară de el, fiul tatălui său, să facă vreo descoperire fără

---

[10] *Encomendero,* persoană căreia i se atribuie o *encomienda, o* proprietate cu indieni care efectuau muncile (n. trad.).

încuviinţarea lui. Odată, în Castilia, l-a atacat chiar pe Ferdinand de Magellan, care, în numele regelui, îşi pregătea flota. Acum, la Santo Domingo, trufia sa e şi mai mare. Regele vede cum creşte insolenţa celui pe care, în copilărie, l-a avut la curte ca paj. Într-o bună zi se vede obligat să-l tragă de urechi: „Mult mă miră – îi scrie – că domnia-ta te simţi jignit fiindcă, în problemele de guvernare, îţi scriu domniei tale la un loc cu ofiţerii, căci toţi pe care eu i-am văzut în funcţia de guvernator obişnuiesc să se bucure când au pe cineva care să-i sfătuiască. Ştii foarte bine că atunci când regina – odihnească-se în pace – şi cu mine am trimis ca guvernator al acelei insule pe comendadorul Ovando, din cauza lipsei de grijă de care a dat dovadă tatăl domniei-tale în funcţia pe care acum o deţii, insula era răzvrătită, pierdută, fără niciun folos. Mult te rog şi îţi recomand ca de acum înainte să faci în aşa fel încât să nu mai fie nevoie să-ţi scriu scrisori ca aceasta...”

Sub mâna aspră a noilor stăpâni pacea se consolidează. Ceea ce făcuse guvernatorul Ovando nu putea fi mai bine calculat: corpul reginei Anacaona, legănându-se în aer, i-a făcut pe indieni să-şi plece capul. Dacă uneori se ascund în păduri, câinii îi scot făcuţi bucăţi. Acum însă i se întâmplă ceva nou lui *Don* Diego Columb: răzvrătirea negrilor, care începe cu cei douăzeci de sclavi de pe plantaţia sa de trestie de

zahăr. În a doua zi de Crăciun, zi de speranţă şi de visare, aceşti negri fug ca să se înţeleagă în taină cu cei de pe plantaţiile învecinate. Deşi e foarte devreme în lume pentru ca să se gândească la libertate, ei încearcă. Merg din plantaţie în plantaţie, cu cântec de război. Primii creştini care le ies în cale cad în încăierare. Când află de aceasta, *Don* Diego, se urcă pe cal şi porneşte cu toţi cavalerii şi hidalgii. Pare o vânătoare de mistreţi. Câini adulmecă, latră, îşi mişcă coada. Caii se cabrează şi nechează. Şi, ca într-o stampă englezească, viceregina priveşte tabloul plecării cu dulcea satisfacţie a stăpânirii. Indienii privesc şi tac. Negrii cutreieră pădurile.

Au omorât nouă creştini. Au atacat cirezile lui Melchior de Castro. Au spus că vor trece prin ascuţişul cuţitelor pe toţi albii din satul Azú. *Don* Diego şi cavalerii săi ar vrea să aibă caii aripi ca să zboare să pedepsească mai repede asemenea insolenţă. Melchior de Castro nu se mai poate stăpâni. Îi clocoteşte sângele în cap şi în piept parcă i-ar mugi toate vacile din cireadă. I-o ia înainte lui *don* Diego. Organizează şi dă lupta. Oviedo o povesteşte într-o pagină oare e ca un adevărat goblen, cu cel mai perfect desen medieval:

„În ceasul în care luceafărul dimineţii se ivea la orizont, s-au găsit faţă în faţă cu negrii. Au hotărât să isprăvească cu ei, şi-au îmbrăţişat scuturile; au apucat

lăncile, de luptă şi, invocându-i pe Dumnezeu şi pe apostolul Iacob, toţi doisprezece călări, formând un escadron, puţini la număr, dar bărbaţi viteji, şea lângă şea, cu frâiele întinse, au trecut prin mijlocul acelor negri care îi aşteptau cu mult curaj ca să reziste atacului creştinilor; cavalerii însă le-au rupt rândurile şi au trecut peste ei. În această primă întâlnire au căzut câţiva sclavi, dar cei rămaşi au continuat să se adune, azvârlind multe pietre şi bâte şi darde şi, huiduind şi mai tare, aşteptau cel de al doilea atac al cavalerilor creştini. Acesta nu a întârziat, căci cu toată rezistenţa pe care o opuneau, aruncând multe bârne aprinse, au năvălit apoi cei călări asupra lor, cu aceeaşi chemare a apostolului Iacob şi, lovindu-l cu mult curaj, au rupt din nou rândurile răzvrătiţilor, trecând prin mijlocul lor; negrii, văzându-se despărţiţi unii de alţii atât de neaşteptat şi cu atâta hotărâre de atât de puţini şi atât de curajoşi cavaleri, loviţi şi înfrânţi, n-au mai îndrăznit să aştepte ai treilea atac, oare tocmai se pregătea. Şi-au întors spatele, puşi pe fugă, printre stânci prăpăstioase oare se găseau aproape de locul unde se petrecu înfrângerea, şi rămaseră câmpul şi izbânda creştinilor, zăcând morţi acolo şase negri şi răniţi alţi mulţi; şi numitului Melchior de Castro îi străpunseră braţul stâng cu o prăjină. Şi învingătorii zăboviră acolo în câmp până se lumină de ziuă, căci cum era noapte şi

foarte întuneric şi pământul aspru şi cu copaci pe alocuri, nu au putut să-i vadă pe cei ce fugeau”.

Viceregele a fost satisfăcut. Cavalerii lui urmăresc prin păduri şi râpe pe cei învinşi în ajun. Cad pe rând unul câte unul şi din loc în loc rămân semănaţi pe drum în nenumărate spânzurători. *Don* Diego se întoarce în oraş. *Dona* María de Toledo îl strânge în puternicele ei braţe. Cavalerii îşi mângâie bărbile negre. Acest vicerege – notează cronicarul – şi-a îndeplinit prea bine datoria faţă de Dumnezeu şi de majestăţile lor: au fost pedepsiţi negrii răzvrătiţi şi ceilalţi au fost înspăimântaţi şi avertizaţi.

Nu trece multă vreme şi sosesc la Santo Domingo, cu multe puteri, călugării jeronimi. Cum în Spania porunceşte când Fernando, când Filip[11], apoi Cardinalul Cisneros, imediat după aceea Carol Quintul şi întotdeauna vreun ministru, mai puternic decât regele însuşi, prin Santo Domingo defilează oameni cât se poate de diferiţi. Un guvernator care soseşte e un duşman care a triumfat faţă de guvernatorul anterior şi un semn că la curtea regală s-a schimbat vântul, vânt care în Antile se preface în uragan. Acum, *fray* Bartolomé de las Casas, cu îmbelşugată elocuţiune, cu nestăvilită pasiune şi cu zugrăvirea atât de duioasă a

---

[11] Filip cel Frumos (n. trad.).

nefericiţilor indieni înjunghiaţi, obţine să fie trimişi călugări jeronimi şi să se redacteze în Castilia un proiect de republică ideală, o Utopie, din care mai târziu se vor inspira iezuiţii pentru statul comunist din Paraguay. Călugării vin cu instrucţii de a face un recensământ general al indienilor şi de a-i grupa în sate de trei sute de suflete, care se vor funda acolo unde sunt ape limpezi, păduri bogate, păşuni mănoase. Fiecare familie va avea casă mare, pământ pentru a semăna maniac şi porumb, douăsprezece găini şi un cocoş. Va exista în fiecare sat biserică, spital, casă pentru şeful indian. Se va face astfel ca toţi să umble îmbrăcaţi, să doarmă în paturi şi să nu mănânce pe jos. Fiecare să fie mulţumit având nevasta lui. Fiecare sat va avea bunuri comunale, izlazuri unde să pască vitele şi zece sau douăsprezece iepe, cincizeci de vaci, cinci sute de porci şi o sută de scroafe. Indienii să meargă la biserică şi să se aşeze în ordine, bărbaţii de-o parte şi femeile de alta.

Nu există nimic mai frumos şi mai edificator decât să faci o republică pe hârtie. Şi pe hârtie rămâne.

În pofida tuturor violenţelor şi contradansurilor, la douăzeci şi cinci de ani de la venirea spaniolilor, insula este o altă insulă. Totul, până şi peisajul, s-a schimbat, indienii au cunoscut caii, fierul, pulberea, călugării,

limba castiliană, numele lui Isus Cristos, sticla, catifeaua, clopoţeii, spânzurătorile, caravelele, porcii, găinile, măgarii, catârcele, zahărul, vinul, grâul, pe negrii din Africa, pe oamenii cu barbă, pantofii, hârtia, scrisorile sau, aşa cum cred ei, nişte foi albe care vorbesc la ureche. Copiii încep să vorbească o limbă pe care mai înainte nu o auziseră. Câmpurile se acoperă de trestie de zahăr, în mine se lucrează. Unde mai înainte fusese o pădure acum se aude zgomotul primitivelor instalaţii de fabricarea zahărului. Nici o altă generaţie nu a asistat la schimbări atât de radicale şi de violente. Şefii indieni au pierit în spânzurători. S-a ridicat un oraş de piatră. A sosit un vicerege. Şi tâmplari, şi croitori, şi cizmari. S-a auzit clopotul care cheamă la liturghie. Şi hidalgi, cu semeaţa lor vitejie, au fost văzuţi îngenunchind şi plecându-şi fruntea în faţa tăcutei înălţări a ostiei. Pentru indieni insula e o nouă lume. Mai nouă pentru ei decât chiar pentru spanioli. Cei care supravieţuiesc acestui şoc şi propriei lor perplexităţi văd cum însăşi pielea lor îşi schimbă culoare, iar indienele, cum din sângele lor şi cel a-l celor de curând veniţi începe să se umfle o vână misterioasă oare, în cele din urmă, se subţiază în note de duioşie atunci când încep să plângă, în cuiburi de paie, primii metişi.

Spaniolii, de asemenea, încep să cunoască tot felul de

lucruri. Turta de manioc, porumbul, *chicha,* tutunul, plăgile noii boli, hamacurile, canoele, săgeţile, bancurile de scoici cu perle, războaiele, crocodilii, mările, pădurile în care fiecare copac e deosebit de cei din Spania, unde fiecare pasăre cântă un cântec nou, fiecare revărsat de zori descoperă un munte necunoscut, fiecare luptă o experienţă mai strălucitoare decât aurul pe care înainte nu-l văzuseră niciodată şi care acum îl cântăresc în căuşul mâinilor lor tremurătoare.

IV
Pacificul, lucruri descoperite de oamenii din popor

„Salută Marea Australă şi aduse prinos de mulţumire lui Dumnezeu şi tuturor sfinţilor din cer, care îi acordaseră graţia unei biruinţe atât de mari lui, care nu era un om foarte luminat, nici cărturar, nici de viaţă nobilă.”

Pietro Martire D’Anghiera

Iată, aici sunt insulele. În faţa lor, Pământul Ferm, care nu e altceva decât o linie a coastei. Continentul nu există: e un presentiment. Mexic şi Perú – cu oraşe de piatră şi regi înveşmântaţi în aur – şi lanţul verde al Anzilor cu cununile lor de zăpadă, şi Orinocul, Amazoanele, Paraná şi Potosí, cu măruntaiele lui de

argint, şi Muzo, cu vânele sale de smarald, sunt râuri şi munţi, oraşe, mine, figuri de regi, care nu sunt cunoscute, ci doar imaginate. Castele plăsmuite pe nisip, care se înalţă în Santo Domingo din hamacuri, la ceasul siestei, sub aerul cald al tropicului.

Profilul Lumii Noi îl vor desena, cu lovituri îndrăzneţe, cei ce cunosc mai puţin geografia. Coasta perlelor a fost explorată de Alonso Niño şi Cristóbal Guerna cu o singură corabie; râul Amazoanelor e descoperit de Vicente Yánez Pinzón, cu patru vase; cu două, Diego de Lepe porneşte către sud şi merge mai departe decât. Oricare altul. Aceşti oameni întreprinzători se ridică fie din mulţimea de marinari, fie din masa ţăranilor, care niciodată mai înainte nu văzuseră nici măcar schiţa vreunei corăbii. Nu i-a ajutat nici învăţătura, nici favoarea regilor, nici banii: părinţii Americii noastre sunt fii nimănui. Şi, totuşi, America e fiica unor oameni de înaltă statură cum puţini pot fi văzuţi în analele lumii.

Într-una din acele călătorii, Columb explorase coastele Guayanei şi Venezuelei până unde a încetat semnul perlelor. Într-altă călătorie a văzut America Centrală până la Veragua, unde a găsit pentru prima dată aur pe Pământul Ferm. Acum trebuie să fie unite aceste două puncte ale hărţii şi să se exploreze o bucată de pământ pe care imaginaţia castilienilor o vede

suspendată de o broşă de perle şi de nişte coliere de aur. Arabii, în *O mie şi una de Nopţi* nu au visat poveşti mai frumoase.

Într-o mahala din Sevilia trăieşte un grămătic care nu mai poate să scrie când aude despre toate minunăţiile astea; pana nu-i mai dă ascultare. El trebuie să plece să cucerească coasta aceasta. Se numeşte Rodrigo de Bastidas. Îşi prinde de cingătoare, împreună cu spada, cornul cu cerneală şi invită la descoperiri. Datorită înclinării naturale pe care o au spaniolii de a face lucruri nemaipomenite, nu lipsesc cei care să-l urmeze, şi cele două nave ale grămăticului se umplu de oameni. De data aceasta cavalerul cernelii nu va scrie: va face istorie. Şi o face. Explorează întreaga bucată de coastă pe care n-a explorat-o Columb. Această bucată de pământ – aşa sunt toate în lumea aceasta – ajunge să fie singurul lucru pe care America îl consacră memoriei Amiralului; se va numi Columbia.

Cum se întâmplă de obicei, corăbiile grămăticului se fac bucăţi şi naufragiaţii ajung printr-o minune la Santo Domingo. Bastidas a văzut însă aurul. Constituie un mister şi o ispravă vijelioasă pe care toţi o cunosc şi despre care se vorbeşte în şoaptă în grupările ce trăncănesc: în pofida naufragiului, Bastidas a venit cu două lăzi pline de aur. Cineva de pe vapor o spune, altul l-a văzut, un al treilea l-a pipăit cu mâinile lui.

Mare noroc a avut acest om, amestecat în această legendă, că a izbutit să iasă din închisoarea în care, aşa cum e de rigoare, guvernatorul îi pregăteşte nişte lanţuri. Între timp, însă, poporul se îndeletniceşte cu plănuirea şi chiar cu înfăptuirea expediţiei. Darién, pământul lui Bastidas, e acum un cuvânt care ispiteşte sufletul. Urmează patru sau cinci ani de căutări şi sondaje care duc la convingerea tuturor că cel care va ajunge să guverneze aceste regiuni va avea în mâinile lui cheia descoperirilor. Căci Darién nu este aurul din lăzile lui Bastidas; este drumul către marile cuceriri din America.

Darién se află pe vârful unde se unesc America Centrală şi cea de Sud. Încă din prima zi, oamenii aceştia simpli văd aici punctul crucial al lumii oare se naşte. Tot aşa acum, ca şi patru secole mai târziu, cine strânge în pumnul lui acest nod de pământ va avea în lume însemnată stăpânire. Pentru moment nu e altceva decât adăpost pentru tigri, ţânţari şi indieni săgetători. Golful Urabá ar servi ca refugiu pentru nave, însă coastele sale – păduri şi mlaştini – constituie un refugiu atât de precar pentru om, încât indienii locuiesc în colibe aeriene; sprijinite pe coroanele copacilor, ele par nişte cuiburi enorme. Dedesubt rămân mlaştinile clocotitoare de năpârci. Femei, copii, bătrâni se caţără ca maimuţele pe lungi scări de liane. Deşi n-ar părea,

acesta este Pământul Ferm şi acolo vor trebui să fundeze spaniolii primele oraşe. Omeneşte, e o prostie. Geografic, o izbândă deplină.

Care dintre ei cred că vor fi guvernatori? În nopţile luminoase din Santo Domingo, indivizi foarte deosebiţi discută probleme: iată pe Juan de la Cosa, cosmograf, care i-a însoţit pe Columb şi pe Bastidas şi mai târziu s-a pornit pe mare pe cont propriu; este dintre puţinii care se pricep la vele, numele lui şi-l vor aminti secolele, pentru că a întocmit prima hartă a Lumii Noi. Îi e prieten fiorosul Francisco Pizarro, care în copilărie nu a făcut altceva decât să păzească porci, în mijlocul cărora se născuse; a fugit în America pentru că odată îi scăpaseră murdarele animale şi a considerat că e mai uşor să traversase marea decât să se descurce cu stăpânul ciurdei. Altul este Hernán Cortés; în Spania făcuse pe don Juan-ul, lăsând în urma lui o dâră de *romances* dramatice; pentru acest motiv a fost cunoscut acolo ca un adevărat conchistador, deşi nu pământuri cucerise. Se află şi Enciso, avocăţel care în insulă se îmbogăţeşte cu profesiunea sa; aici toată lumea joacă, suduie, face datorii şi procese, iar pentru un avocăţel bun de gură nu există în toată Spania un loc atât de prielnic ca Santo Domingo. Pe deasupra, Enciso are şi pretenţii de scriitor; va lăsa o carte.

Poate însă că dintre toate aceste remarcabile figuri, cu

antecedente atât de ilustre, nimeni nu se poate asemui cu Alonso de Ojeda şi Diego de Nicuesa. Ojeda e bine cunoscut pentru că el este acela care a introdus excelentul obicei de a le tăia indienilor urechile şi nasul pentru a-i învăţa cât de urât este să iei ceea ce nu e al tău, fără vrerea noului stăpân. Regina Isabel a ţinut mult la el, mai întâi pentru că l-a considerat mare echilibrist şi om plin de talent. Mic de statură, cu o forţă frumoasă, cu ochi mari, e una din acele flori ale poporului spaniol care înveselesc o mahala şi cuceresc o curte. Când regina s-a urcat în turnul catedralei din Sevilia – povesteşte Las Casas – de unde, privind în jos, oamenii îi apăreau ca nişte pitici, Ojeda a înaintat pe bârna care iese douăzeci de picioare în afara turnului, a măsurat-o cu paşi repezi, ca şi cum ar fi alergat pe un pavaj cu dale, la capătul bârnei a ridicat un picior în gol, s-a răsucit şi, cu aceeaşi grabă, s-a întors în turn. Regina a rămas încântată. Cel mai grav lucru al lui Ojeda, şi care l-a făcut să câştige şi mai mult afecţiunea reginei, a fost o ispravă de acrobaţie combinată cu ingeniozitate, pe care a săvârşit-o la Santo Domingo. Într-o zi s-a dus să-l viziteze pe şeful indian, cu intenţia ascunsă de a-l prinde; l-a invitat, cu dulci cuvinte, să se scalde împreună în râu unde îi va arăta giuvaerele pe care în Europa le poartă regii ca brăţară. Erau nişte cătuşe pe care i le-a pus naivului indian şi, când i-a

prins mina cu ele, l-a dus, pe crupa calului său, la închisoare. A fost una din isprăvile care i-au plăcut şi au făcut-o să râdă cel mai mult pe regină. Pe şeful indian l-au spânzurat.

Diego de Nicuesa face o bună pereche cu Ojeda. Ca şi acesta, e de statură potrivită, dar atât de agil şi curajos încât, la turnirul cu lănci, rupe oasele adversarilor cu loviturile de lance pe care le dă în scuturile acestora. În insulă, stârneşte admiraţia indienilor şi chiar şi a spaniolilor prin minunăţiile de circ pe care le face pe iapa sa andaluză. A fost curtean şi ceea ce a aclamat mai mult la el curtea au fost serenadele; secole întregi a fost amintit ca „mare cântăreţ de lăută”.

După cum se vede, misiunea de a termina descoperirea şi cucerirea Lumii Noi stă în mâinile acestui minuscul grup, format dintr-un muzicant, un echilibrist, un cosmograf, un avocăţel, un păzitor de porci, un *don* Juan şi a altora de aceeaşi teapă, care se nutresc cu turte de manioc şi cu speranţe. În Spania se vântură alte probleme: ridichile pe care la o cină le consumă regina Germaine împreună cu veselele sale prietene şi care costă atâţia *maravedis* încât le scandalizează pe cumetre; moartea – nu îndeajuns de slăvită – a tânărului Filip cel Frumos: unii spun că sfârşitul i s-ar fi tras pentru că a băut un pahar de apă

fiind încălzit, alţii că ar fi fost pricinuită de o indigestie; revenirea ca regent al Castiliei a lui *don* Fernando pentru a cârmui în numele fiicei sale, *doña* Juana cea Nebună, toate acestea îi descumpănesc pe oportuniştii din palat. Etcetera. După cum este ştiut, adevăratul Consiliu al Indiilor este cel al acestor refugiaţi din Santo Domingo, iar conchista, mai degrabă decât Spania, o face America; mai degrabă decât regele, poporul. America poporului e cea care începe să apară în Marea Caraibelor. Regele se limitează la a da aprobarea finală. Acum când trebuie să aleagă un guvernator pentru provincia Darién, pe care a descoperit-o grămăticul din Sevilia, regele împarte guvernarea între echilibrist şi muzicant: între Alonso Ojeda şi Diego de Nicuesa, şi astfel, dintr-un mic infern verde, regele Spaniei scoate două guvernări. Cele pe care i le impun aventurierii.

Ojeda pleacă primul cu corăbiile sale. Pleacă cu el cosmograful şi păzitorul de porci; apoi avocăţelul şi nu se ştie câţi alţii mai necunoscuţi şi mai obscuri. Mai târziu, împreună cu restul oamenilor, pleacă Nicuesa. Primul oraş care este fundat e simbolic: se numeşte San Sebastián. Întemeindu-l, Ojeda se gândeşte la imaginea sfântului care a suferit martirajul de a fi străpuns de săgeţi. La prima înfruntare a lui Ojeda cu indienii,

aceştia îi omoară, în acest fel, pe câţiva spanioli, printre ei pe cosmograful Juan de la Cosa, care rămâne cu mai multe vârfuri de săgeată împlântate decât un porc-ghimpos.

Bravul Ojeda vede cum foamea, febra şi indienii îi devorează colonia. Se spune că atunci când s-a întâlnit cu Nicuesa a izbucnit în plâns. Într-o zi i-au străpuns piciorul cu o săgeată. A chemat pe felcer şi i-a poruncit să-i ardă rana cu fier înroşit. Felcerul ezita. Ojeda i-a strigat: Or îmi dai imediat ascultare, or ţi se pregăteşte spânzurătoarea. Un miros uşor de carne arsă şi guvernatorul rămâne şchiop, dar în viaţă. Oamenii nu mai rezistă foamei. Enciso, avocăţelul, întârzie să sosească cu ajutoare din Santo Domingo. Ojeda hotărăşte să lase colonia în mâinile lui Francisco Pizarro, păzitorul de porci, şi să plece el însuşi să caute sprijin la Santo Domingo. Este pentru ultima oară că-l vedem. Ajunge atât de ruinat în oraş încât intră în ordinul franciscanilor şi moare fără nicio leţcaie în buzunar. Când îşi pleacă capul slăbit, pare un om bun. Cu piciorul său şchiop şi cu faţa ca de ceară, e departe de a aminti pe veselul echilibrist din Sevilia, care îşi răsucea piciorul în aer din înaltul Giraldei.

În timp ce Ojeda se pregăteşte în Santo Domingo pentru călătoria sa pe celălalt tărâm, oamenii pe care îi lăsase la San Sebastián hotărăsc să părăsească aşezarea

şi pleacă să ridice alt oraş în altă parte. Au drept conducător nominal pe Enciso, oare, în cele din urmă, adusese ajutoare. Aleg partea cealaltă a golfului şi noul oraş va fi numit Santa María la Antigua din Darién, căci Enciso, care fusese pe punctul de a naufragia, făgăduise solemn această ofrandă Sfintei Maria la Antigua, la San Sebastián cresc – pe străzi, în piaţă – ierburi, iar pomii dau lăstari.

Soldaţii îşi fac bilanţul. Îşi dau clar seama că aici nu comandă nimeni, dacă nu comandă ei înşişi: poporul, oamenii de rând. Ojeda e mort. Regele nu a numit pe nimeni. Pe Enciso, pentru că e avocăţel, nu-l iau în seamă. Pizarro pare încă păzitorul de porci din Extremadura. Trebuie numit un căpitan dintre oamenii de rând. Cine poate fi? Răspunsul e unanim: să fie Vasco Núñez de Balboa!

De unde a ieşit acest Balboa? Balboa este un perfect necunoscut. Nu e nici măcar muzicant sau echilibrist. Cu atât mai puţin cosmograf sau avocăţel. În ceea ce priveşte apariţia lui în istoria Americii se vor forma două mari şcoli de academicieni, care vor discuta cu lăudabilă aprindere: vor spune unii că a apărut ieşind dintr-un butoi, alţii, că s-a ivit din cutele unei pânze. Asta nu mai e echilibristică; e scamatorie. Lucrurile s-au întâmplat astfel:

Între oamenii care la Santo Domingo şi-au pierdut până şi cămaşa – la joc – se găsea Balboa. Venise cam cu zece ani în urmă în America, după ce în Spania fusese servitorul surdului Portocarrero, şi în Santo Domingo, ca şi în patrie, era un datornic încolţit de creditori din toate părţile; zadarnic se gândea să se înroleze în expediţii, căci avea insula drept închisoare. El ştia însă de Pământul Ferm şi de bogăţiile lui, pentru că le văzuse când venise din Spania cu Bastidas şi, punându-şi speranţa în acest pământ ferm, a hotărât să facă saltul cel mai îndrăzneţ: să fugă ascuns în corabia care prezenta cel mai mare pericol, în nava avocatului, a clănţăului Enciso, care îşi ridica pânzele spre Darién. Aici îşi încep istoricii frumoasa lor luptă, unii străduindu-se să-l scoată dintr-un butoi iar alţii din cutele unei pânze. Cele două operaţii sunt complicate pentru că, pe deasupra, Balboa nu venea singur: îşi luase cu el, câinele. Niciodată în academii nu se va cunoaşte o comedie mai pasionantă. Fapt e că atunci când vasul se află în largul mării şi Balboa apare pe puntea vasului, mânia avocăţelului nu cunoaşte margini. Se gândeşte să acosteze în oricare din insule şi să-l lase acolo: n-au decât să-l devoreze caraibii. Cu procesele – prietene Balboa – nu e de glumă! Membrii echipajului, însă, care sunt de acelaşi soi ca cel apărut pe punte, îl domolesc pe avocat, iar când corabia

ajunge la coastă, oricine poate vedea că cel care comandă nu mai e Enciso, ci Balboa. Balboa e cel care sugerează să se întemeieze Antigua acolo unde o va funda Enciso. El e cel care vorbeşte cu oamenii de rând ca să-i facă să-l numească căpitan. El este cel care, primul, pune mâna pe topor ca să deschidă drum prin pădure, îngrijeşte pe soldatul bolnav, propune pe unde să se pătrundă pentru a-i supune pe indieni şi a pune mâna pe aur şi porumb. Sugerează ca aurul să fie împărţit între cei care îl câştigă cu sudoarea frunţii lor şi nu să ajungă în mâinile leneşe a celor care trăiesc înşirând slove în jilţurile lor din Antigua. Când se aşteaptă mai puţin, Balboa se ridică deasupra tuturor. Cosmograful şi echilibristul muriseră; pe muzicantul oare are pretenţia să ţină în mâinile lui cele două guvernări, Balboa îl îmbarcă pe o corabie putredă care se desface în bucăţi pe mare: îl înghit rechinii; pe avocăţel îl bagă la închisoare, declarându-l conspirator şi, ca să nu-l spânzure, îl judecă şi-l trimite la Santo Domingo; îl păstrează numai pe păzitorul de porci, pe care îl face căpitan. Adevărul este că singurul om care izbuteşte să facă o colonie din aceste două guvernăminte, unde nu domneau decât foametea, moartea şi caznele, este căpitanul din popor, *don* Vasco Núñez de Balboa.

În vreme ce se petrec aceste lucruri, la Santo

Domingo guvernează Diego Columb. Lui nu i se pare lucru rău ca Balboa să continue să guverneze, şi-i confirmă căpitănia. Regele, căruia Balboa începe să-i trimeată scrisori, confirmă şi el hotărârea lui *don* Diego. Şi Balboa nu doarme. Toată lumea – spune – trebuie să-l respecte pe căpitanul din popor. Un preot – propriul său confesor – nu-şi scoate bareta preoţească pentru a-l saluta; plăteşte greşeala cu închisoare; câţiva clănţăi conspiră împotriva lui; îi bagă într-o cuşcă. Încheie alianţe cu triburile de băştinaşi. Îi obligă pe indieni să semene porumb pentru soldaţii lui. Pune mâna pe ceva aur, ici şi colo. Îşi ia ibovnică pe o tânără, fiica unui şef indian, în semn de alianţă şi de prietenie; e o fată foarte atrăgătoare care se îndrăgosteşte de el cu sălbăticia unei indiene pătimaşe. Balboa începe să aibă prieteni atât printre albi cât şi printre cei de culoarea papagalului deschis. Când un trib indian îi întinde o cursă, o indiană îndrăgostită îl anunţă, şi datorită ei, colonia e salvată. Fiul unui şef indian, care i-a văzut pe spanioli certându-se pentru împărţirea aurului, îi spune lui Balboa: „Nu înţeleg aceste încăierări pentru ceva pe care toţi pot să-l aibă; dacă râvniţi atât aurul, de ce nu treceţi dincolo de aceşti munţi, unde găsiţi cât aur vreţi şi unde se află cealaltă mare, cu mulţimi de oameni bogaţi şi prosperi?” Balboa nu are nevoie decât de aceste cuvinte pentru ca să descopere Oceanul

Pacific. Imediat trimite regelui o scrisoare exaltată, în care informaţiile indianului sunt brodate pe urzeala iluziilor sale. Este unul dintre cele mai frumoase documente ale acelor zile. Dumnezeu i-a îngăduit să fie el, Balboa, un om de rând, cel care să descopere acele minunate ţări; inima lui se umple de recunoştinţă şi bucurie. El ştie însă prea bine că pe cel care se scoală devreme Dumnezeu îl ajută: el nu va fi dintre acei guvernatori care rezolvă treburile rămânând în pat. A fost şi va fi primul în luptă, cel care va înainta prin păduri şi mlaştini, cot la cot cu soldaţii săi. Să vorbim însă de aur – spune. Există şefi de trib cărora indienii le duc aurul în coşuri mari, purtate pe spate; în Davaive îl culeg în două feluri: unul, aşteptând să crească râurile; după ce ele descresc, se pescuiesc grăunţele, printre pietre, mari cât nişte portocale, cât pumnul unui bărbat. Altul, dând foc pădurii. După ce trece focul, nu faci decât să aduni pepitele de aur. Există şefi indieni care schimbă pepitele de aur pe copii; acestor indieni le place mult carnea de copil şi-i prepară pe aceştia ca pe nişte purcei de lapte afumaţi. Într-o aşezare a unui astfel de şef indian muncesc o sută de oameni. Există locuri unde aurul e adunat în grămezi, ca porumbul... Balboa anunţă apoi cealaltă mare, care nu e zbuciumată ca Marea Caraibelor, ci strălucitoare, adâncă şi liniştită. În insulele ei se pescuiesc perlele cele mai mari. Corăbii

ale altor regate îi brăzdează apele. Dacă regele mă împuterniceşte şi îmi trimite o mie de oameni, voi descoperi toate acestea. O mie de oameni din Santo Domingo – avertizează – pentru că cei din Castilia nu sunt buni la aşa ceva: nu sunt învăţaţi cu clima; aici Balboa rosteşte primul cuvânt al unui spaniol care se simte american împotriva celui care nu cunoaşte decât lucrurile din peninsulă. Balboa, în embrion, are spiritul de independenţă al Americii. Ga garanţie a întreprinderii sale, oferă singurul lucru pe care îl poate oferi şi pe care-l are cu adevărat: capul său.

Un amănunt final şi grăitor: „Alteaţa-voastră să poruncească să nu vină niciun *avocat* chiţibuşar pe aceste pământuri, sub grea pedeapsă, căci nu s-a perindat niciunul pe aici oare să nu fi fost dracul gol şi să nu ducă o viaţă drăcească, căci oamenii ăştia nu sunt numai răi, ci fac şi îndeamnă să se facă mii de procese şi nelegiuiri...”

Cu scrisoarea acesta toţi, până şi regele, îşi pierd capul! Acolo se află aurul şi marea. Ştirea zboară mai întâi prin Española, apoi prin întreaga Castilie. Oamenii sunt invitaţi să pescuiască aur. Regele înţelege acum totul foarte limpede: prea abilul Díego Columb nu a sprijinit nici pe Ojeda, nici pe Nicuesa, pentru ca nimeni, în afară de el, fiul tatălui său, să nu cucerească Pământul Ferm şi marea care duce în Orient, la

Cipango. A avut dreptate regele când i-a scris o scrisoare, pentru a-l pune la locul ce i se cuvenea: „Şi ca să mă slujiţi, să nu daţi ocazia, de acum înainte, ca cineva să poată spune că nu mai îndepliniţi poruncile mele, căci vă daţi seama cât de rău e acest lucru şi cât de neplăcută ar fi îndreptarea lui...”

Don Fernando, preacatolicul, crede că acum poate organiza o expediţie oare să lase în umbră pe cele ale răposatei sale soţii, regina Isabel. Sub regenţa sa urmează să se descopere cealaltă jumătate a portocalei lumii. Nu mai vorbeşte de Darién, nici de Urabá – cuvinte care nu apun nimic – ci de „Castilia de Aur”. Aşa începe s-o numească în scrisorile lui. Şi, evident – lucru foarte omenesc – regele Fernando, ca rege bun, începe prin a-i da lui Balboa o lovitură de pumnal în spate, încredinţând guvernarea unuia dintre curtenii săi, pentru ca întreaga glorie să rămână prietenilor lui. Atâta mai lipsea ca un căpitan din popor să descopere cealaltă mare. Dimpotrivă, noul guvernator are în buzunar ondine foarte clare ca imediat ce va pune piciorul pe Pământul Ferm să bage în închisoare pe Balboa şi „trimiteţi-l arestat la Curtea noastră...”

Nostim lucru e să-l vezi pe regele Fernando, cu întinerirea sângelui pe care i-a adus-o tânăra regină Germaine, grăbind lucrurile, discutând cu cei de la

Casa de Contratación[12], pentru că acestora li se pare exagerat cincisprezece mii de *arrobas*[13] de făină şi trei mii de chintale de pesmeţi. Cum e cu putinţă? Nu şi-au dat seama că va fi o expediţie faimoasă? Şi nu ştiu că dacă făina e bine cernută nu se strică? Nu: să se pună de toate, untdelemn şi oţet în multe ulcioare şi o mie cinci sute de vedre de vin şi să nu lipsească fasolea şi năutul, iar pentru călătorie, sardelele şi peştele. Fernando vorbeşte cu precizia unui intendent şef şi cu generozitatea unui rege. Aşa sunt descoperirile care se fac de la curte.

Să facem o digresiune. După ce Columb descoperise pământurile acelea şi s-a îmbarcat ca vicerege şi amiral ca să se ducă la palatul său din Española, a fost autorizat să ia cu el trei cearceafuri, patru perne, o saltea subţire, şase prosoape, două ceşti de argint, două căni, o solniţă, 12 linguri, două furculiţe pentru bucătărie; patru tigăi, două mari şi două mici, două cratiţe, o oală mare de aramă şi una mică... Acum, pentru curteanul care i-a suflat descoperirea lui Balboa, totul e prevăzut din abundenţă. Lui nu i se va aplica pragmatica care limitează folosirea mătăsii şi va putea lua cu el tot ceea ce doreşte, chiar şi brocard, pentru ca

---

[12] *Casa de Contratación de las Indias,* organizaţie, cu sediul în Sevilia, având ca atribuţii comerţul cu America şi expediţiile maritime corespunzătoare (n. trad.).
[13] *Arroba,* măsură spaniolă de greutate, egală cu 11, 5 kg (n. trad.).

indienii să ştie „că lucrurile pe care noi poruncim să fie făcute sunt mai somptuoase decât ale lor”. Flota e plină de unelte şi mii de lucruri, unele cu destinaţie precisă, precum 200 de albii de spălat aurul. Pe guvernator îl însoţesc un fizician, un chirurg, un farmacist şi Ruy Díaz, giuvaergiu, expert în perle, diamante, rubine, şi în oricare alte pietre preţioase care se vor găsi.

Cine este însă curteanul norocos oare va veni ca guvernator? Omul este fantastic. Nu e nici marinar, nici muzicant: este în schimb un om foarte abil. Se numeşte Pedrarias Dávila. Are şaizeci de ani. Nu de mult, din greşeală, l-au dus să-l îngroape. Crezându-l mort, l-au privegheat în mănăstirea de călugăriţe de la Torrejón şi, când erau pe punctul să-l bage în mormânt, un servitor, luând sicriul în braţe, a auzit mişcând ceva înăuntru. Au scos capacul şi Pedrarias a respirat, a deschis ochii. În amintirea acestui miracol, el însuşi pune să i se facă, în fiecare an, un recviem pe care-l ascultă din mormântul său, săpat chiar în biserică. Când călătoreşte îşi ia întotdeauna cu el sicriul, oare se găseşte în odaia lui de oaspeţi. Aşa stau lucrurile cu acest bătrân. În afară de asta, e aspru şi agresiv. Galant şi curtenitor; odată, când regele Portugaliei i-a oferit două cupe pline de galbeni şi de bijuterii, ca învingător în turnire, le-a spus servitorilor: Puneţi toate acestea în mâinile doamnelor de onoare ale reginei ca să şi le

împartă între ele.

N-am putea spune că Pedrarias ar aparţine tocmai vechii nobilimi. E nepot al unui evreu convertit, care a ajuns bogat. În culegerea de romanţe ale familiei se pot întâlni strofe ca aceasta, care i se cântau bunicului său:

„Vultur, cruce şi castel
de unde le vei fi luat?
Vulturul de San Juan;
Castelul e din Emaús,
Iar pe cruce pe Isus
L-ai răstignit când eram
Eu, pe-acolo, căpitan...”

Dar nu lucruri de felul acesta îl interesează pe rege acum. Pedrarias are un scut oare face cât o sută: soţia lui, dona Isabel de Bobadilla, nepoata marchizei de Moya. Lui Fernando i se par veacuri zilele cu care îşi întârzie Pedrarias plecarea şi care, desigur, nu sunt puţine. În sfârşit, într-o bună zi, se văd pânzele desfăşurându-se în vânt. Douăzeci şi două de corăbii! Două mii de oameni. Se îmbarcă de toate: vestminte de mătase şi brocard, tunuri şi culevrine, stindarde şi nepoata marchizei, sardele, vedre de vin, pesmeţi, sicriul, făina bine cernută, înscrisul pentru întemniţarea lui Balboa, fizicianul, chirurgul, expertul în pietre

preţioase, grămătici... Nicicând nu s-a văzut o flotă atât de strălucitoare. Şi în frunte, ca mascaronul ei de proră, bătrânul Pedrarias care merge să descopere o nouă mare şi ţărmurile ei.

Cu câteva luni înainte, cu nouă canoe şi o brigantină, Vasco Núñez de Balboa îmbarcase în Antigua pe cei 190 de spanioli ai săi. Îi urmau o mulţime de indini. A aflat la timp de Pedrarias şi, în timp ce regele şi curteanul se preocupau de brocard, mătase şi pesmeţi, el a crezut nimerit să le-o ia înainte şi să facă lucrurile aşa cum se cuvine.

Acum merg mereu în frunte Núñez de Balboa şi Francisco Pizarro, imagine a soldatului necunoscut, care vor înfăptui minunea: să scoată din acel campament de bolnavi nenorociţi pe oamenii care să meargă să descopere, mai întâi, Oceanul Pacific şi, apoi, jumătate din America de Sud. Este prima oară când oamenii din popor iau în mâinile lor o întreprindere atât de vastă şi o duc la capăt în felul şi în chipul lor. Relatarea care urmează pare un roman.

Debarcă în portul Acla. Aici, Balboa lasă cea mai mare parte din spanioli şi indieni să îngrijească corabia, canoele. Porneşte mai departe cu puţini oameni. Duc cu ei câţiva pumni de porumb prăjit şi cuţitele: pentru a amăgi foamea şi pentru a-şi deschide drum prin

păduri. Merg atât de încredinţaţi că vor găsi marea, încât nimic nu-i opreşte: nici torentul, nici indienii necunoscuţi, nici năpârcile. Niciodată nu s-a auzit căzând copacii doborâţi cu atâta ardoare, credinţă şi putere. Par băieţi de douăzeci de ani. Indienii se contaminează de bucuria generală. Mulţi mor în marşurile istovitoare; îi lasă de o parte, fără nicio ceremonie: sunt neajunsurile meseriei. Şi merg înainte. Se apropie. Indienii le spun: De pe înălţimile acelei coline se vede marea. Balboa vrea să fie cel dintâi. Toţi – sunt 67 – să-l aştepte la poalele dealului: el se urcă singur. Nu se mai aud decât paşii mari ai căpitanului. Ca nişte statui, nemişcaţi, cei 67 îl văd urcând. Fiecare ramură de arbust pe care o rupe, fiecare piatră pe care o calcă cizmele sale, umple liniştea enormă şi răsună în suflet cu bătăile inimilor. Aici este! Marea! Albastră, profundă, nesfârşita întindere de ape, pe care abia dacă o încreţeşte vântul! E ora zece dimineaţa. Aerul transparent. Un val de dantelă se desenează pe plajele îndepărtate. Balboa cade în genunchi. Ridică mâinile spre cer. Rosteşte o rugăciune care se înăbuşe în propriile lui lacrimi şi în strigătele celor 67 de oameni, care, smulşi cu violenţă din tăcerea lor, se aruncă înnebuniţi la asaltul unei viziuni albastre. Marea! Marea! Marea! strigă întocmai ca grecii din legendă. Ca şi cum ar avea barbarii aceştia albastrul în suflet, în

mâini, în cuvinte. Doboară trunchiul unui copac, fac o cruce şi cu vârful cuţitelor scriu numele regelui Fernando... Un cleric rosteşte *Te Deum Laudamus.*

Grămăticul întocmeşte un act al descoperirii şi trece 67 de nume. Acolo vor rămâne toţi, pentru nemurire: Baracallo, dulgherul, Léon, argintarul, negrul Olano, Beas, cel de culoarea papagalului, clericul Pedro Sánchez (oare nu le-a ţinut nicio slujbă), Leontin, sicilianul, García, marinarul, Pizarro, păzitorul de porci.

Patru zile mai târziu, Balboa ajunge până la ţărm. Înaintează cu douăzeci de spanioli să ia în posesie Oceanul. E ora înserării. Intră în apa sărată a mării, până ce apa îi ajunge până la genunchi şi, ridicând stindardul alteţelor, începe să se plimbe, spunând cu voce tare, aspră: „Trăiască preaînalţii şi puternici regi *don* Fernando şi dona Johana, în numele cărora şi pentru coroana Castiliei iau în stăpânire aceste mări şi pământuri şi ţărmuri şi porturi şi insule australe! Şi dacă vreun principe sau căpitan, creştin sau necredincios, sau de oricare lege sau sectă sau condiţie ar fi el, ar pretinde vreun drept asupra acestor pământuri şi mări, eu sunt gata şi pregătit să i-o tăgăduiesc în numele regilor Castiliei!"

Ascultă, cei ce vin din Castilia, în linişte. Indienii sunt înmărmuriţi: niciodată nu vor vedea ceva mai ciudat.

Grămăticul zgârie hârtii pentru a da mărturie. Şi astfel pune în mâinile regelui Fernando aceste mări căpitanul din popor, *don* Vasco Núñez de Balboa.

Când Balboa şi oamenii săi se întorc la campament, entuziasmul este de nedescris. Cei din popor au triumfat. Balboa se grăbeşte să scrie regelui o relatare completă. Şi toţi lucrează la oraş, care pare acum mai oraş, învestmântat în triumfuri şi speranţe.

Când serenisimul rege *don* Fernando primeşte vestea, Pedrarias este deja în drum spre „Castilia de aur". Curând ochii curteanului zăresc profilându-se ţărmurile. America va fi a lui şi pupilele îi strălucesc. Corăbiile înaintează. Se şi văd, în port, veselii coate-goale ai colo nici care îl salută gălăgios. Pedrarias vrea ca prima impresie să nu lase niciun fel de îndoială şi ca toţi să ştie cine e el. Împodobeşte nava cu banderole, iar pe dona Isabel de Bobadilla, cu mătase şi brocard. Cei ce se află pe pământ îşi pun mâinile streaşină la ochi şi încearcă să-i identifice pe cei care încep să apară. Pe bunul Dumnezeu, avem episcop! Curteni cu grămada. Femei. Şi acela cu ochi vioi, cine e? Pe dracu! Iarăşi Enciso, avocăţelul! În buzunarul lui Pedrarias foşnesc înscrisurile pe care le are cu sine împotriva lui Balboa. Balboa surâde însă, şi pe buzele oamenilor din popor se schiţează un zâmbet amuzat, ca

şi cum lui Pedrarias i s-ar lungi nasul. Dacă şi l-ar atinge, l-ar simţi de două palme. Pedrarias întinde mâna Isabelei şi coboară ca doi prinţi. Nu apucă să calce bine pe pământ şi i se şi povesteşte totul: marea a fost descoperită, regele, înştiinţat.

Nu trec multe zile şi sosesc scrisori de la rege. Una din ele e pentru Balboa, dar Pedrarias o doseşte, încercând să nu ajungă în mâinile căpitanului. Faptul se află. Episcopul tună şi fulgeră. Pedrarias nu are de ales, cedează şi înmânează hârtia; ea cuprinde lucruri însemnate: mulţumirile regelui pentru serviciile sale şi numirea căpitanului ca Adelantado del Mar del Sur[14]. Regele îi scrie lui Balboa cuvinte mieroase, şi-i spune: Chiar acum îi scriu guvernatorului să aibă în grija sa toate nevoile voastre şi să vă favorizeze şi să vă trateze ca pe o persoană căreia eu doresc atât de mult să-i acord favoarea mea, care m-a servit şi mă serveşte şi sunt sigur că aşa va face. Dumneavoastră, în timpul acesta, pentru a mă servi, să-l ajutaţi şi să-l sfătuiţi în toate câte va avea de făcut, chiar dacă nu întreabă asupra tuturor lucrurilor, aveţi grijă să-i atrageţi atenţia şi să-l sfătuiţi".

Trebuie să recunoaştem că pentru moment Pedrarias nu-l bagă la închisoare pe Balboa; episcopul, desigur,

---

[14] Comandant al Mării din Sud.

nu ar îngădui-o. Pedrarias se mulţumeşte să-i deschidă judecată de rezidenţă[15], ca să nu se poată mişca, şi sfârşeşte prin a-i lua tot ce are. Optzeci şi cinci de ani mai târziu, un nepot al lui Pedrarias, ilustrul conte Puñonrostro, va scrie: „Cea mai mare culpă care i se poate aduce bunicului meu e aceea de a nu-i fi tăiat capul când i-a deschis judecată de rezidenţă”. Adevărul este că regele i-a dat lui Balboa dreptul de a guverna coastele Pacificului şi că ambiţia lui Balboa e de a pleca să descopere pământuri noi prin acele părţi, poate până în Peru, lucruri care, probabil, încep să frământe şi imaginaţia lui Pizarro. Într-o bună zi plănuieşte plecarea. Totul se face în taină. A obţinut să i se trimită de la Santo Domingo ajutoare, şi camarazii săi sunt gata să-l urmeze. De îndată ce Pedrarias află, ţipă ca din gură de şarpe. Trădare! Şi-l bagă pe Balboa în temniţă. E răzmeriţă în popor. Episcopul mediază. Şi, în sfârşit, o soluţie diplomatică: Balboa să o ia în căsătorie pe fiica lui Pedrarias, care se află în Spania, şi totul să rămână astfel în familie. Acordul se aprobă în mod foarte solemn. Dându-i pe fiica sa, Pedrarias a făcut exact ce făcuse mai înainte şeful de trib din Darién cu acelaşi Balboa, întocmai cum fac regii în Europa.

---

[15] *Juicio de residencia,* obligaţia demnitarilor din coloniile spaniole de a rămâne la reşedinţă un anumit timp, după expirarea mandatului, pentru a răspunde eventualelor reclamaţii şi acuzaţii (n. trad.).

Dar, în sfârşit, este o bază de înţelegere, şi Balboa, cu un grup de oameni de ai săi, se duce în pădure să construiască corăbiile care îi vor servi la descoperirea şi cucerirea coastelor Pacificului.

Bineînţeles, Pedrarias nici nu se gândeşte să o aducă pe fiica sa şi nici nu-l va lăsa ca Balboa să facă descoperirile; imediat ce corăbiile vor fi gata le va pune sub comanda altcuiva. Trădarea e plănuită în formă perfectă.

E răzbunarea lui. Poate ca însuşi Balboa s-o bănuiască, dar nu-i pasă: are o încredere nezdruncinată în întreprinderea sa. Îşi împarte muncitorii în echipe şi încep să doboare arbori, să taie cu ferăstrăul scândurile, să le încarce în spinare până dincolo de înălţimile împădurite care privesc spre marea cea nouă. E minunat să-i vezi pe aceşti oameni construind astfel primele două corăbii care vor naviga în Pacific. Multe luni, mai bine de un an, de la Balboa până la ultimul muncitor, până la ultimul indian, cu toţii trudesc să dea formă corpului navei cu mâinile lor nepricepute, pregătesc copacii pentru vele, cos pânzele, toarnă catranul, până când văd coborând pe un râu ciudat acele castele de lemn pe care le-au construit cu mâinile lor.

În timp ce oamenii lui Balboa săvârşesc acestea, lui Pedrarias i se destramă strălucitoarea colonie. Oamenii

mor pe stradă, tânguindu-se: „Daţi-mi o bucată de pâine”. Se schimbă brocart pe porumb. O tunică roşie, pe o jumătate de pâine. Cronicarul spune că o persoană de vază care mergea pe stradă, strigând de foame, s-a împiedicat şi, căzând, „şi-a dat sufletul”. Prietenia cu indienii a dispărut. De fiecare dată când intră în păduri, spaniolii seamănă groază şi dau prilej de război. Căpitanii lui Pedrarias – spune Herrera – au ars oameni de vii, i-au ciomăgit, i-au furat, i-au lovit cu lăncile, i-au omorât ca să le scoată grăsimea cu care să vindece rănile, au atârnat picioare de indieni de un cârlig ca să hrănească câini sălbatici. În casa lui Pedrarias se joacă mai mult decât se cuvine. Acesta a pierdut la şah, într-o noapte, o sută de sclavi. Altfel, bătrânul e ca un stejar. Trebuie să fie ţinut zdravăn ca să nu plece şi el să descopere.

Regele încearcă să-şi explice acest enorm eşec al celei mai bune expediţii pe care a organizat-o în timpul domniei sale, însuşindu-şi ceea ce Pedrarias îi spune în scrisorile sale: „E vina lui Balboa care nu a dat guvernatorului informaţii juste”. Pune deci întreaga vină în spinarea lui Balboa: îi scrie că se miră că a îndrăznit să comunice lucruri atât de nesigure. Şi trimite scrisoare lui Pedrarias ca el să i-o dea numai după ce îl va fi arestat. În acest incident regele şi Pedrarias se vădesc din aceeaşi plămadă, şi mereu

uniţi, ca butonii unei manşete.

Întemniţarea lui Balboa se petrece în modul cel mai simplu şi neprevăzut. De fapt, guvernarea lui Pedrarias se apropie de sfârşit; Balboa o ştie şi nutreşte o speranţă. Trimite pe unul din oamenii săi să se informeze de lucrurile acestea de la cei care sunt în apropierea lud Pedrarias, dar acesta surprinde spionarea şi ordonă ca Balboa să fie întemniţat. Însuşi Francisco Pizarro îl arestează pe Balboa. Avocaţii intentează într-o clipă procesul. Sentinţa e definitivă: să i se taie capul. Guvernatorul porunceşte aceasta, şi astfel, cu capul plecat pe butuc, moare căpitanul din popor Vasco Núñez de Balboa, cel care a descoperit Oceanul Pacific. A sfârşit încă mai rău decât Columb.

Două ultime amănunte:

După ce Pedrarias a văzut rostogolindu-se pe pământ capul lui Balboa, ca o nucă de cocos, a plecat să ia în posesie oceanul, ca şi cum tot ce făcuse Balboa nu s-ar fi întâmplat. Stârneşte râsul să-l vezi pe bătrân la mal, cu grămătic după el, ţipând că ia în stăpânire, în numele alteţelor-sale, apele şi pământurile, „de la pietrele nurilor până la frunzele pădurilor”, aşa cum atât de frumos o spun cavalerii. Şi apoi să-i vezi, repetând, cu apa până la genunchi, scena cu stindardul!

Rămâne însă plutind în Spania legenda că Balboa

lăsase o avere imensă. Trec câţiva ani, însuşi, împăratul Carol al V-lea crede această poveste şi-l trimite în „Castilia de Aur” pe Fernández de Oviedo ca să se ocupe personali de chestiunea aceasta şi să facă împărţirea bunurilor, pe care în realitate Oviedo nu le găseşte, pentru că nu existau. Curioasă este însă destinaţia care urma să li se dea şi motivul stăruinţei de a le găsi: a cincea parte din moştenirea lui Balboa trebuia să-i fie atribuită lui Carol de Puper, senior de Laxao: unul dintre acei flamanzi famelici oare au venit la Curtea lui Carol Quintul ca să sugă sângele Spaniei.

V
Frământări democratice sub Carol Quintul cel Melancolic

„În general în toate naţiunile din lume se ia propria cenuşă pentru a se acoperi jăratecul.”

Prudencio de Sandoval

Acum castilienii duc cadavrul regelui Fernando la Sevilia şi-l aşază la locul lui, adică alături de soţia sa, regina Isabel. Principele Carol se găseşte în Flandra, învăţând să poruncească. Are cincisprezece ani. Odată cu vestea morţii, mesagerii îi aduc şi testamentul regelui; rămân în mâinile lui regatele Castilia şi Léon.

De acum încolo se vor aduna coroane pe capul lui. Deocamdată e un băieţandru căruia nu i-au dat încă tuleiele, cu chip plăcut, cu un caracter moale, nevorbăreţ şi supus preceptorilor. Nu ştie o boabă de spaniolă. Flandra a fost şcoala sa. Din Flandra au fost preceptorii lui. În Flandra l-a îndrumat împăratul Germaniei, care îl avea în pază. A avut doi tutori: unul a încercat să-l facă să aibă înclinaţii spre cărţi, altul spre cai. El s-a hotărât pentru cai. Nu va ajunge să se exprime bine în latină, dar va fi considerat bun călăreţ. Şi, fiind melancolic, într-o bună zi va lăsa caii şi se va retrage într-o mânăstire. Aşa e secolul al XVI-lea.

A trăit departe de Spania şi nu numai că ignora lucrurile din Castilia, dar n-are nici vârsta să le înţeleagă.

Asta face ca poporul să-l aştepte cu suspiciune. Însuşi regele Fernando înclina să-i fure coroana, ca s-o pună pe tâmplele infantelui Fernando, oare, crescut în Castilia, înţelege limba. Era însă o viclenie pe care chiar consilierii săi nu-l lasă pe bătrânul Fernando s-o facă. De problema aceasta s-a vorbit mult chiar în jurul patului, unde el încerca să-şi încheie socotelile cu Dumnezeu şi unde curiozitatea curtenilor dădea târcoale. Se afla acolo Adrian, decan la Louvain, viitorul papă Adrian al VI-lea, profesorul lui Carol şi acum ambasador al său la curtea regelui. Adrian a vrut

să-l salute şi să-i cerceteze intenţiile. „Nu vine decât ca să vadă dacă mor; spuneţi-i să plece că nu mă poate vedea”, a fost răspunsul în care Fernando şi-a vărsat toată antipatia pe care o nutrea pentru germani şi flamanzi. Fernando moare însă, şi asupra Spaniei se năpustesc vulturii din Germania, pe care poporul îi vede nu numai cu două capete, ci şi cu mai multe gheare decât cele pe care heraldica le presupune.

La Bruxelles, funeraliile pe care le ordonă Carol sunt la înălţime. De la palatul său până la biserica mare, ard torţele, încununând un gard pe ambele părţi. Două sute de oameni săraci, îmbrăcaţi în doliu, poartă tot atâtea făclii în mâini. Biserica este acoperită în crepuri de doliu şi în altare strălucesc 6000 de lumânări aprinse. Catafalcul, acoperit cu armele Castiliei şi Aragonului, făcute din brocart, se înalţă într-o pădure de lumânări oare luminează feţele de ceară ale clericilor, călugărilor, canonicilor, episcopilor şi stareţilor, înveşmântaţi în odăjdii, şi chipurile aspre ale cavalerilor. Pe străzi, oasele par să fie pe punctul de a se dărâma sub greutatea ciorchinilor de oameni care se înghesuie în uşi, la balcoane şi înnegresc cornişele şi acoperişurile ca să vadă trecând trei heralzi şi vânjosul cal acoperit cu damasc gri şi verde şi stindardele Regilor Catolici şi steagurile tuturor principatelor cucerite de la mauri.

Pe o pernă purtată de un cal acoperit în catifea violetă

se vede coroana de aur; atenţie! o păzesc şase cavaleri. Principele călăreşte un catâr acoperit cu postav negru. De o parte, ambasadorul Papei. De cealaltă, cel al Împăratului. Urmează trimişii regilor, Cavalerii Lânei de Aur, oameni mergând pe jos.

Episcopul Manrique oficiază slujba de înmormântare şi apoi sunt aruncate pe jos armele regale de trei ori, însoţite de cuvinte care vibrează sub bolta răsunătoare şi cheamă cu voce tare şi solemnă: Rege *don* Fernando! Rege *don* Fernando! Rege *don* Fernando! Un bas profund răspunde cu glas oare vine parcă de dincolo de mormânt: „E mort!” E ceea ce toţi aşteptau. O senzaţie de uşurare umple piepturile. Şi se ridică o maree de odăjdii, mătăsuri, brocarturi, dantelele care vin să se spargă lin la picioarele tânărului Carol: sunt granzii care-l salută ca rege. El intră într-un fel de cort oare a fost ridicat în preajma sa, îşi scoate toca neagră pe care o purta pe cap şi apare foarte surâzător, cu un surâs care se multiplică pe toate buzele, în fiecare pupilă din mulţimea îngrămădită. E regele!

Carol intră în Castilia. E o delicată floare a lipsei de experienţă pe care o împinge şi o poartă pe creasta lui spumoasă talazul zgomotos al curtenilor. Sunt flamanzii avizi care înspăimântă pe ţăranul şiret, pe cavalerul încărcat de privilegii, biserica catolică

apostolică a Castiliei. Vânzarea de slujbe se transformă într-un târg plin de învălmăşeală; acolo nu se ţine seama de capacitate ci de bacşiş. Curtea nu e un salon, ci un târg. La cererea sa, papa îi permite lui Carol, printr-o bulă, să bage în buzunarul propriu a zecea parte din veniturile bisericii. Scandalul ajunge până la cer. „Nu se mulţumeşte Mr. de Chievres cu banii pe care i-a furat de la săraci şi bogaţi, ci vrea din nou să fure şi tezaurele bisericilor." *Cortés*-urile[16] refuză să voteze docil subsidiile pe care le cere regele atunci când vine să i se jure ascultare. Şi când prin aceste împotriviri începe să cunoască poporul peste care va domni şi se schiţează în faţa ochilor lui poftele nobililor şi năzuinţele poporului şi încep să-i mijească primii peri din barbă, moare celălalt bunic al său: Maximilian, împăratul. Aceasta înseamnă că în curând va primi coroana imperiului german. Carol e modelul nepotului norocos. Şi peste coroana germană, la care se putea gândi, căci Maximilian era cu un picior în lumea cealaltă, îi cade alta, neaşteptată, cea a imperiului Mexicului.

Când Carol ia în stăpânirea sa Castilia, America nu e decât o linie pe hartă. Continentul nu are decât o faţă:

---

[16] Adunările reprezentanţilor, nobilimii, clerului şi, în măsură redusă, a păturilor populare. Aveau rol consultativ, prezentau cereri monarhului aprobau sau refuzau dările şi subsidiile solicitate de acesta (n. trad.).

cea a Atlanticului. În partea mării pe care a descoperit-o Balboa, nimeni nu ştie ce se află. Şi din Caraibe nu se cunoaşte decât jumătate. Mai trebuie văzută întreaga coastă care merge de la Florida până la Yucatán. În timpul celor patruzeci de ani cât va domni Carol, întreg continentul va fi explorat şi cercetat: vor fi patruzeci de ani care vor schimba lumea. Carol va împinge corăbiile lui Magellan care vor măsura centura sferei; vor fi întemeiate viceregate şi guvernăminte; se vor înălţa toate capitalele din America, cu excepţia lui Santo Domingo şi Havanei. Vor exista exploratori care să intre pe coasta Pacificului, să treacă cordiliera Anzilor şi să iasă navigând pe gurile Amazoanelor, ale Orinocului, ale fluviului La Plata. Se vor întemeia oraşe, începând cu ţărmurile mării, ca Buenos Aires, până pe vârfuri de munţi, ca La Paz, Quito sau Bogota. Armatele vor merge cu Valdivia până în Chile, sau, la nord, cu Coronado, până în California. Cu crucile, caii şi câinii lor, conchistadorii vor măsura, pe pământul Americii, de câteva ori lăţimea şi lungimea Europei. Cortés, Pizarro, Valdivia, Jiménez de Quesada, Mendoza, De Soto, Irala, Alvarado, Belalcazar, Federmann vor intra în Mexic, Perú, Chile, Noua Granada, pe fluviile La Plata şi Mississippi, în

Paraguay, Guatemala, Quito, Venezuela, invocând numele apostolului Iacob[17], ca să-i înjunghie pe indieni şi să-i subjuge, înfigând pe pământurile lor steagul lui Carol al V-lea. Istoria începe în felul acesta:

Carol soseşte, furios, la Tordesillas. *Cortés*-urile din Barcelona, cu zgârcenia lor, i-au luat dulcea perspectivă de a fi împărat al Germaniei. Acum se îndreaptă ca să suporte pe cea a *Cortés*-urilor din Castilia, care nu sunt mai favorabile. Poporul începe să strige că nu vrea germani în Spania. Pe cizmar sau ţăran, pe fierar sau brutar nu-i interesează nici seniorii din Flandra, nici coroana din Aquisgran, nici bancherii din Germania, ci treburile lor proprii: pământul, pâinea, tăbăcirea pieilor, potcovirea cailor. Pluteşte în aer violenţa populară. Între *Cortés*-urile din Barcelona şi cele din Castilia, Carlos face un popas la Tordesillas, pentru a pune o notă de melancolie între cele două extreme ale trufiei sale umilite. Căci la Tordesillas se află mama sa, nebună, şi el vrea să sărute fruntea nebuniei. Stă într-un jilţ de piele, la Tordesillas, când sosesc în mare grabă de la Sevilia nişte tineri inoportuni, încăpăţânaţi, impertinenţi, învingând pe cei din Consiliul Indiilor cu rugăminţi şi pe miniştri cu daruri, ca să se poată prosterna la picioarele regelui. Mai mult încă: ei nu vin

---

17 Santiago, apostolul Iacob, patronul Spaniei.

de la Sevilia, ci de dincolo de mare; au sosit în umbra unei pânze slinoase şi cârpite, înghesuiţi într-o corăbioară veche, având pe fund, drept balast, aur. Vin din Mexic – Carol n-a auzit niciodată astfel de nume –, şi-i înmânează un disc enorm de aur şi altul de argint şi un coif plin de pepite de aur şi pumni de giuvaere care lasă înmărmurite sufletele curtenilor. „Toate acestea vi le trimite Hernán Cortés, preaplecat servitor al alteţei-voastre, care are fericirea să vă ofere un imperiu în America, mai mare decât cele din Europa. Iată scrisorile lui şi pe acelea ale oamenilor care-l însoţesc...”

Şi în felul acesta îi vor cădea în mâini astăzi Mexicul, mâine Peru, mai târziu Quito, Noua Granada, Chile, întreaga Americă. Pare un adevărat miracol! În timp ce cavalerii din Flandra şi Castilia, precum şi bancherii din Germania şi călugării din Toledo, îl sărbătoresc, îl cinstesc, îl manevrează şi trag foloase de pe urma sa, în campamentul din Caraibe aventurierii plănuiesc conchistele. Cei mai mulţi dintre ei, sau toţi, sunt răzvrătiţi, care, în spatele sau spre nemulţumirea guvernatorilor, repetă isprava lui Balboa şi par chiar să iasă din fundul aceluiaşi butoi, din aceeaşi cută a velei. În timpul acesta suveranii şi prinţii din Europa privesc cu invidie loviturile norocoase ale soartei care-l înalţă pe Carol. Băieţandrul care a plecat din Flandra să ia în

stăpânirea câmpiile cenuşii ale Castiliei e pe cale să se transforme într-un senior plin de ambiţie, în cavalerul din tabloul lui Tizian. Regii Franţei şi ai Angliei nu ştiu unde să-i întindă cursa, unde să-i dea bătălia, dacă în Italia sau în Flandra sau în marea Caraibelor. Şi, într-o bună zi, Caraibele, din această cauză, vor fi locul luptelor de cocoşi dintre puterile maritime europene.

Lucrurile în America s-au întâmplat în felul următor:

Marea Caraibelor şi golful Yucatán formează un 8 pe care-l strânge la centură strâmtoarea Yucatán. De la strâmtoare în jos, în bucla inferioară fusese văzut totul Aceasta a fost misiunea celor din Santo Domingo. Acum trebuia să se pătrundă prin poarta Yucatán ca să se exploreze golful Mexicului, oare asemeni unei mări încă necunoscute îşi dilată contururile ca un amfiteatru încăpător pentru a începe să se scrie istoria Mexicului, a Americii de Nord, a Floridei. Ceea ce a reprezentat, jos, Santo Domingo, este ceea ce va fi, privind către Nord, insula Cuba.

Cuba – la Fernandina, cum a numit-o Columb – începe să simtă în interiorul ei trecerea spaniolilor, când, după douăzeci de ani de la descoperirea ei, Diego Velázquez ajunge guvernator şi se întemeiază Santiago, Havana, Baracoa, Bayamo, Camagüey, Santi Spiritus şi Trinidad. Câmpiile ei se transformă în verzi plantaţii

de trestie de zahăr. Însoţitorii guvernatorului vânează indieni în insulele vecine. Au adus câţiva negri şi câţiva cai. Peste puţini ani insula va deveni una din marile crescătorii de cai şi una din cele mai mari concentrări de negri. Deocamdată este campament de aventurieri. Nu există casă de piatră. Nu există curte viceregală. O populează cei care la Santo Domingo nu au avut pământuri, nici indieni, pentru că au sosit târziu la împărţire, sau cei care nu stau bine cu justiţia, sau cei care, pur şi simplu, caută noi aventuri. În afară de aceştia, au sosit mulţi din Darién, sătui să vadă luptele dintre Pedrarias şi Balboa. Soarta va face ca acestor oameni să le revină să găsească nu pădurile şi mlaştinile din Darién, ci palatele şi templele lui Montezuma. Ca şi în Santo Domingo isprăvile vitejeşti le vor reveni celor de jos. Istoria se deschide cu aceste cuvinte ale unui soldat: „Am hotărât să ne unim o sută zece camarazi, dintre acei care veniserăm de pe Pământul Ferm şi dintre cei care în insula Cuba nu aveau indieni, şi am convenit cu un hidalgo, pe nume Francisco Hernández de Córdoba, om bogat, să fie căpitanul nostru”. Oamenii care pleacă sunt, deci, cei care nu posedă nimic. Corăbiile pe care se îmbarcă le cumpără pe credit. Pe bogătaşul Hernández de Córdoba îl iau ca pe un felinar. Nimeni nu ştie cu precizie unde merge şi se vorbeşte numai de capturare

de indieni în insule pentru a fi schimbaţi pe aur în piaţa din Cuba. Căpitanul se hrăneşte cu iluzia că vor ajunge în vreun pământ bogat pe care va pune mâna, făcându-se guvernator. Pleacă astfel în aventură şi cu câteva pale de vânt, câteva manevre ale cârmei, puţin noroc, navele ating insula Cozumel, coastele Yucatánului, înseşi porţile imperiului aztec.

Ceea ce văd nu mai sunt nici mlaştini, nici coline care să se ridice deasupra coamelor copacilor. Ţărmul e uscat şi aspru. Există case de piatră şi temple de zid unde preotul, îmbrăcat în mantie de bumbac, deschide, cu un cuţit ascuţit de cremene, pieptul victimei, ca şi cum ar fi un pui, şi scoate inima palpitândă. Indienii poartă aur la nări, la urechi. Aceasta nu pare insulă, ci continent. Atunci când căpitanul Hernández de Córdoba se întoarce în Cuba povestind toate acestea, guvernatorul se entuziasmează şi căpitanul are mare noroc că moare de oboseală la puţin timp după ce termină de povestit descoperirile sale. Guvernatorul armează navele şi pregăteşte armata pentru cucerire. Şi pentru ca ea să rămână în familie, încredinţează comanda expediţiei nepotului său, Juan Grijalba.

Expediţia lui Grijalba confirmă cele povestite de Hernández de Córdoba. Grijalba nu numai că întregeşte conturul Yucatánului, „pământ de maniocă”, ci are şi o întrevedere cu trimişii lui Montezuma, care,

cu multe steaguri albe, i-au ieşit în întâmpinare. Pe ţărm, unde soarele dogoreşte şi zalele te apasă, se reunesc, la umbra unui arbore de copac. Trimişii lui Montezuma îi dăruiesc ananas şi *zapotes*[18]: sunt primele desfătări prilejuite de conquistă. Mai mult decât aurul au însemnat şi vor însemna fructele Lumii Noi, care răcoresc atât pe bogat cât şi pe sărac, şi pulpa lor e cea mai aleasă mâncare. Bernal Diaz del Castillo, un soldat care a însoţit pe Pedrarias la Darién şi apoi a trecut la Santo Domingo şi în Cuba, care a mers cu Hernández de Córdoba şi acum se află alături de Grijalba iar mai târziu va participa, urmând pe Cortés şi Alvarado, la conquista Mexicului şi a Guatemalei, e un tip curios. Apropiindu-se de optzeci de ani, va lăsa spada şi va lua pana pentru a scrie una dintre cele mai frumoase cărţi de istorie din lume. Acum, în timp ce soldaţii lui Grijalba şi el însuşi merg să vâneze pepite de aur, seamănă nişte seminţe de portocal. Şi astfel, mâna lui, ca din distracţie, devine de două ori nemuritoare, pentru că oamenii şi-o vor aminti mereu, datorită nu numai povestirilor sale, ci şi parfumului, aurului şi mierii portocalelor.

Grijalba înaintează până la insuliţa San Juan de Ulúa, în faţa actualului oraş, Veracruz, cheie pentru cucerirea

---

[18] Fructe comestibile ale unui arbore din familia ebenaceelor (n. trad.).

Mexicului. Când se întoarce în Cuba, cu veşti de la Montezuma, amintirea fructelor *zapotes* şi multe giuvaere de aur şi securi de aramă – despre care s-a crezut că sunt de aur – viziunea Mexicului se preschimbă în realitate. Guvernatorul îşi dojeneşte nepotul că nu a pătruns mai adânc în pământul cucerit. Cum face parte din acei guvernatori de care vorbeşte Balboa, oare fac cuceririle din vârful patului, începe să caute un nou căpitan pentru cea de a treia expediţie. Acesta va fi Hernán Cortés.

Hernán Cortés este poate singurul dintre toţi cei care-şi plimbă paşii prin Cuba, care nu a făcut o carieră de arme. De cincisprezece ani bate insulele şi, ca şi în Spania, a cucerit mai mult femei decât pământuri. Nu a mers în niciuna din expediţiile trimise pe Pământul Ferm. A fost pe punctul de a se îmbarca pentru Darién, dar l-au făcut să rămână nişte dureri de care suferea. „Prietenii lui spuneau că era sifilisul, căci indienele, mult mai mult decât spaniolele, infectează pe cei cu care au legături”. Ultima sa aventură face să se agite toată lumea. Eroina este Catalina Suárez, numită „La Marcaida”. Este una dintre cele patru Suárez, fete drăguţe, care fac furori pe colină. Diego Velázquez, guvernatorul, e îndrăgostit nebuneşte de una din ele, „de proastă reputaţie”. Cortés o monopolizează pe „La

Marcaida”, dar dragostea lui nu ajunge până la binecuvântarea legală. Umblă vorbe, se proferează, ameninţări, intervine guvernatorul. Cortés e încăpăţânat din fire. Aşa apare şi faţă de „La Marcaida”, cu forţa nu se căsătoreşte. Guvernatorul îl pune în butuci. Cortés scapă şi fuge la biserică, pentru a se pune sub sfânta ocrotire. Aici nimeni nu poate să-i atingă niciun fir din barbă. Dar cum se plictiseşte, iese în tinda bisericii, şi pun mâna pe el. E ameninţat cu spânzurătoarea. Scapă încă o dată. Dar de data aceasta se reîntoarce când are chef şi, într-o noapte, intră pe neaşteptate, înarmat, în casa guvernatorului: vine să se împace. Foarte bine: se căsătoreşte cu Catalina. Şi atât de bine se împacă cu guvernatorul, încât, scrie Gómara, „şi-au strâns mâinile ca prieteni şi, după multe discuţii, s-au culcat amândoi în acelaşi pat, unde i-a găsit dimineaţa Diego de Orellana”.

Şi astfel, Cortés, care nu e cunoscut nici ca războinic, nici ea navigator, devine o persoană pe care nimeni în insulă nu o ignoră. A muncit în mine şi la ferme. Avea nouăsprezece ani când a sosit La Santo Domingo şi a plecat din Spania pentru că sufletul îi era prea mare pentru locurile şi împrejurările de acolo. A fost atât de sărac, încât, într-o vreme, el şi cu doi prieteni foloseau aceeaşi mantie ca să meargă să negocieze în piaţă. Peste secole, când el îşi va face istoria şi istoria îşi va face

bilanţul, se va vedea că omul acesta, care acum nu e decât un aventurier în Cuba, va putea fi comparat numai cu Alexandru Macedon şi cu Iuliu Cezar. Înainte de orice se cuvine să citim portretul lui, aşa cum ni l-a lăsat López de Gómara:

„Era Hernán Cortés om de statură înaltă, bine făcut şi cu pieptul lat, cu faţa smeadă, – barba de culoare deschisă, părul lung. Avea mare putere, mult curaj şi îndemânare în mânuirea armelor. În tinereţe neastâmpărat, dar chibzuit ca bărbat şi, astfel, în război a avut un loc de seamă, iar în timp de pace a fost primar în Santiago de Barucoa, cea ce era cea mai mare cinste între locuitorii oraşului. Acolo şi-a dobândit renume pentru ce a fost mai târziu. Îi plăcea să umble după femei, şi într-adevăr umbla mereu. Tot aşa la joc, că dădea zarurile de minune, vesel şi norocos. Mânca zdravăn, dar era cumpătat la băutură, deşi avea din belşug. Putea să îndure foamea şi alte nevoi, aşa cum a dovedit-o în drum spre Higueras şi pe marea căreia i-a dat numele lui. Era dârz, încăpăţânat şi de aceea a intrat în mai multe certuri decât se potrivea stării sale. Cheltuia cu mărinimie în război, cu femeile, cu prietenii şi cu poftele oare i se năzăreau. Dar în alte lucruri se vădea strâns la cheltuială, pentru care lucru îi spuneau bogat cu toane. Straiele îi erau mai mult îngrijite decât bogate şi ţinea foarte mult la curăţenie.

Plăcere multă îi făcea să aibă casă încăpătoare şi mulţi credincioşi, să fie servit la masă în vase de argint şi cu respect. Se purta ca un mare senior, cu atâta gravitate şi prevedere, încât nu supăra şi nu părea ridicat de curând între cei mari. Se spune că i-au prezis când era băieţandru că avea să câştige multe ţinuturi şi să ajungă un foarte mare senior. Era bănuitor în casa lui şi îndrăzneţ în case străine, cum obişnuiesc să fie desfrânaţii. Se ducea la biserică şi se ruga, ştia multe rugăciuni şi psalmi cântaţi. Foarte larg la pomeni, şi chiar i-a poruncit stăruitor fiului său să aibă mare grije de pomeni când va muri, spunând că prin acea dărnicie îşi răscumpăra păcatele. A pus să se scrie pe arme: *Judicium Domini aprehendit eos, et fortitudo ejus corroboravit brachium meum*[19]; deviză foarte potrivită conchistei. Aşa a fost, cum aţi auzit, Cortés, conchistadorul Noii Spanii".

Un lucru a învăţat Cortés în cuceririle sale domestice, un lucru pe care căpitani şi soldaţi îl ignoră: politica. Diplomaţia. Arta de a-i amăgi şi de a-i guverna pe bărbaţi, de a le seduce pe femei. În toată această maşinărie brutală care este America în prima jumătate

---

[19] Judecata Domnului i-a călăuzit şi puterea lui a întărit braţul meu (lat.) (n. trad.).

a secolului al XVI-lea, resortul cel mai fin este Hernán Cortés. Cariera lui nu e o ciocnire de arme dure, ci o operă de artă. În faţa soldaţilor buni să turtească platoşele, el este un principe care-i mănâncă de vii pe regi. Este aproape inexplicabil de ce guvernatorul Velázquez i-a încredinţai flota. Era acolo nepotul guvernatorului care a început descoperirea şi pe care soldaţii îl respectau. Erau acolo oameni bogaţi şi căpitani cu experienţă în lupte. Pe Cortés, veşnic datornic, îl văzuse în cele mai rele încurcături, îl pusese în butuci, trecuse pe lângă spânzurătoare. Şi, totuşi, până la urmă se culcă în acelaşi pat cu el şi mănâncă la aceeaşi masă. Cei iniţiaţi privesc cu invidie norocul lui Cortés. Acesta râde, căci râsul este unul din lucrurile cele mai încântătoare pe care ştie să le facă. Pentru a ajunge căpitan al flotei, Cortés a tras sforile cum nu se poate mai bine. A căutat prieteni care trebuiau să sugereze guvernatorului numele său. Fără ca el să fi făcut nimic în mod direct, la momentul oportun Velázquez îi încredinţează flota. Cortés nu are, aşa cum e de rigoare, nicio centimă. În ziua următoare însă pune stindarde la casa sa şi împrumută bani ca să-şi încarce masa. Iese pe stradă cu panaşe de pene, medalie şi lanţ de aur, cu veşmânt de catifea, ţesut cu fir de aur. Catalina Suárez, „La Marcaida”, nu e mai puţin elegantă.

Se aud pe stradă, strigăte din răsputeri, chemările care invită la conchiste şi, în casa lui Cortés, cu voce confidenţială, invitaţii pentru a aduna avuţii. Un nebun îi şopteşte la ureche, guvernatorului adevărul: că Hernán Corfe va pune mâna pe guvernare. Cei cu mintea întreagă l-au avertizat, în secret. Pieptul lui Cortés, cu dantelele şi bijuteriile lui, înaintează triumfător prin această mare agitată. Guvernatorul începe să vadă limpede şi tremură: urzeşte într-o formă sau alta arestarea lui Cortés, întemniţarea sa. Cortés înaintează. Nimic nu-l opreşte. E neîntrecut în dibăcie. Corăbiile au şi ieşit în larg. Au fost încărcate în ele 5000 de bucăţi de slănini, 6000 de măsuri de porumb şi maniaca, găini, undelemn, năut. Cortés a cumpărat o prăvălie întreagă de mărgele de sticlă pentru schimb şi singurii 16 cai şi iepe oare au putut fi cumpăraţi, pentru că în Cuba s-au scumpit foc. Sunt unsprezece corăbii. Cei care pleacă: 580 soldaţi, 109 marinari, 2 preoţi. Pentru a cuceri Mexicul nu se pleacă din Sevilia ci din Santiago de Cuba. Aşa cum pentru a cuceri Peru se va pleca din Panama.

Coboară guvernatorul, călărind pe un catâr, coasta port. Corăbiile sunt gata de plecare, nu trebuie decât să se urce Cortés, a cărui mică ambarcaţie aşteaptă să-l ducă la vasul ancorat. Guvernatorul e palid de mânie, deşi ascunde. „Fiule – îi strigă lui Corfe – ce faci? De ce

te îmbarci fără pâine şi carne pentru călătorie?” „Senior – îi răspunde acesta foarte surâzător – sărut mâinile înălţimii-voastre: corăbiile sunt bine aprovizionate şi acolo unde sunt eu, soldaţii nu vor suferi nicio lipsă. Dumnezeu să vă aibă în paza sa, căci eu plec să-l slujesc pe Dumnezeu şi pe regele meu şi, împreună cu camarazii mei, să căutăm norocul!” Se trage salva de tun care vesteşte plecarea. Marinarii, soldaţii, toţi muncesc cu înfrigurare. Velele încep să se desfăşoare, să li se desfacă încreţiturile, să le umfle vântul. Pe corăbii, hohote, ţipete, lacrimi ale soldaţilor (care întotdeauna plâng).

„Dumnezeu şi Sfânta Fecioară din Sevilia să vă aibă în pază!” strigă femeile de pe plajă, cu lacrimi în ochi. Dacă cineva ar fi maliţios, ar vedea un surâs jucând pe buzele lui Cortés.

Acum, călăreţul pe catâr suie coasta, în drum spre guvernarea sa. Merge încet, întorcându-şi paşii, cu spatele la cea mai de seamă aventură a Lumii Noi.

Cortés, cu mână drăgăstoasă, începe să pipăie contururile lumii lui. Râsul lui cordial îl apropie de căpitani şi soldaţi. Se impune însă întotdeauna. Nu îngăduie ca indienii să fie furaţi sau înfricoşaţi. Vede foarte limpede că pământul pe care calcă este în realitate un continent. În fund se află lanţul de munţi cu

piscuri de zăpadă, care strălucesc în soarele dimineţii iar seara se pierd printre nori. La Tabasco încheie prima lui alianţă cu indienii. Îi sunt aduse patru diademe, câteva şopârle mici, două animale ce seamănă a câine, cercei şi cinci răţuşte de aur. I se atârnă o cunună de flori. „Şi acest dar nu e nimic în comparaţie cu cele douăzeci de femei şi, între ele, una mult aleasă, căreia i se spune *doña* Marina”. Cortés primeşte cu bucurie ofrandele. Pe femei le acceptă cu condiţia să se creştineze şi să se boteze. După ce se îndeplineşte aceasta, le împarte: fiecărui căpitan una, şi pe dona Marina, mai îndrăzneaţă şi cu prestanţă, o dă lui Alonso Puerto Carrero, văr al contelui de Medellin. Va fi amanta lui Cortés şi mama fiului său, Martin. Distruge idolii. Înfige în pământ o cruce. Şefilor de trib le vorbeşte de domnul nostru Isus Cristos şi de un rege foarte mare şi puternic, Carol al Castiliei.

De la Tabasco, flota îşi continuă drumul la Veracruz, unde va trebui aşezată tabăra şi întemeiat oraşul. Numirea pe care o are Cortés din partea lui Velázquez este dată pentru a descoperi şi a face aşezări. Ceea ce văd soldaţii este un continent, dar de altceva e nevoie: cârmuire proprie, organizaţie statală. Cortés cheamă poporul, face adunare, numeşte primari şi *regidores* şi rosteşte foarte solemn: „A voastră este puterea: eu renunţ de acum pentru totdeauna la funcţia de căpitan

general punând-o în mâinile domnilor primari şi *regidores*[20], pentru ca această conducere să numească căpitan general[21] pe cel pe care îl va considera mai bun". Şi cu aceste cuvinte se retrage foarte calm, lichidând toate puterile guvernatorului din Cuba. Scoate strigătul de independenţă şi pune totul în mâinile poporului, aşa cum a făcut Balboa şi cum vor face de acum înainte toţi marii căpitani ai conchistei. Chiar aici *primarii,* oare ştiu ce le revine să facă, „discută despre lucruri trebuincioase binelui public; hotărăsc să aleagă drept conducător şi căpitan pe Hernán Cortés şi, pentru ca alegerea să aibă mai multă greutate, cheamă tot poporul". Soldaţii se adună veseli: ca atunci când râdeau de guvernatorul Cubei. Unul pronunţă un discurs în numele republicii: este apologia lui Cortés. Poporul trebuie însă să aleagă: să-şi spună cuvântul poporul! „Cortés! Cortés", strigă cei din popor. Şi toţi, o adevărată mulţime, se duc la el. Mişcat, Cortés îi primeşte. E o surpriză la care nu se aştepta... „S-a lăsat mult rugat şi, aşa cum spune proverbul, tu mă rogi şi eu o vreau". Oratorul care-i oferă rangul de căpitan spune cu aroganţă şi clară demagogie: „Venim în faţa înălţimii-voastre să vă rugăm şi să vă cerem şi,

---

[20] *Regidor,* funcţie administrativă; membru în consiliul comunal sau municipal (n. trad.).

[21] Cel mai înalt grad în armata spaniolă (n. trad.).

dacă este necesar, să vă poruncim să primiţi funcţia de căpitan general pentru că întreg poporul e de părere să nu fie ales altul şi de aceea bine ar fi ca înălţimea-voastră să iubească pe cel care-l iubeşte...”

Şi astfel se şterge la orizont până şi ultima imagine a acelui călăreţ Care, pe catâr, ocoleşte coasta Havanei.

Au ajuns la Veracruz în Săptămâna Patimilor. Un călugăr, mare cântăreţ, oficiază serviciul religios. Însuşi Cortés ajută să se înfigă bârnele, să se brăzdeze pământul, pentru a se ridica oraşul. Sosesc acum mesagerii lui Montezuma. Întind pe jos nişte rogojini şi pun pe ele ce ştim: un mare disc de aur şi altul de argint, pumni de giuvaeruri, tot tezaurul pe care Cortés îl va trimite regelui Carol. Cortés nu e mai puţin darnic: îi trimite un jilţ sculptat, un şirag de mărgele, o bonetă de catifea cu medalia Sfântului Gheorghe omorând balaurul. Indienilor din apropiere le dăruieşte două cămăşi, două bonete, mărgele şi clopoţei; îi aduc, în schimb, o cască plină de pepite de aur, care pleacă de asemenea spre Spania împreună cu scrisorile Consiliului Comunal în care sunt zugrăvite frumuseţile Lumii Noi şi se spune cele mai rele lucruri despre guvernatorul Velázquez, cerându-se drept căpitan pe Hernán Cortés. Să spunem în trecere că atunci când regele Carol primeşte, aşa cum am văzut, bijuteriile şi hârtiile la Tordesillas, le pune în sipetele sale şi, cu

grandoare imperială, nici măcar nu-i mulţumeşte lui Cortés şi nu-i răspunde la scrisorile sale. Pepitele de aur ajung până în inima Germaniei. Câteva secole mai târziu, curioşii care vor căuta scrisorile lui Cortés le vor găsi în arhivele Vienei.

Să ne întoarcem însă la Cortés şi la republica lui. Hotărăşte să meargă până în inima Mexicului, unde se află împăratul care îi trimite bijuteriile şi munţii încununaţi de zăpadă. Pentru a izbuti, trebuie înlăturată tentaţia întoarcerii; Cu alte cuvinte, distruse corăbiile. Dar toate făcute cu abilitate politică, discutând chestiunea în Consiliul Comunal, făcând ca piloţii să declare că sunt roase de moluşte pentru ca el, Cortés, să nu facă altceva decât să execute un mandat. Fapt e că puţin după aceea sfredelesc corpul navelor, smulg catarge, ducând în tabără pânzele, cordajele, ferecăturile. Cei care n-au curaj nici ambiţie să continue să se gândească la Cuba.

Cei care vor pământuri, aur, aventuri şi glorie să privească înainte, la muntele cu zăpadă şi aur! Muşcaţi de soare şi de ţânţari, cu bâte şi cuţite în mâini, cu părul şi cămăşile îmbibate de sudoare, dulgherii, soldaţii, călugării, salahorii fac să răsune în aer glasul plebei: Spre Mexic! Spre Mexic. Este strigătul lui Hernán Cortés care se multiplică în cinci sute de glasuri spaniole. Inima Marinei tremură ca aceea a unei păsări.

După cum se mişcă soldaţii de la malul mării către poalele muntelui, merge cu ei şi oraşul. Cortés l-a botezat Villa Rica de Vera Cruz. Ar fi mai potrivit să i se spună: Villa Rica de la Veracruz, Rătăcitoarea. Trec numai câteva săptămâni de când Cortés a ridicat oraşul, chiar pe plajele unde au debarcat, că se şi apucă să desfacă colibele pentru a le reface câteva leghe mai înăuntrul ţării. După doi ani, s-a gândit probabil Cortés că au mers prea mult şi se întoarce din nou cu străzile şi piaţa lui, cu biserica şi Consiliul Comunal, ca să fie mai în apropiere de ostrovul San Juan de Ulúa, care este farul şi apărarea sa. Vor trece anii, va izbucni febra galbenă, care-i va decima pe albi, pe negri şi pe papagali, şi va spune viceregele: „Să plecăm de aici”, şi-şi va lua iarăşi străzile şi piaţa şi biserica şi Consiliul Comunal câteva leghe mai spre sud. Colibelor din lut şi paie pe care le construieşte Cortés în oraşul său boem le vor urma fortăreţe, ziduri groase, castele de piatră, guri de foc, pentru a apăra Mexicul de francezi, de englezi şi chiar de spanioli. San Juan de Ulúa va fi martorul unei bătălii oare va schimba politica europeană şi va pune faţă în faţă, în linie de luptă, Anglia şi Spania. Deocamdată, Veracruz este scena unei mici capodopere ivite din geniul lui Hernán Cortés, care, după ce s-a făcut căpitan al poporului, va ajunge să instige cea mai mare revoluţie a indienilor şi va deveni mai întâi

conducătorul, apoi stăpânul lor.

Aproape de Veracruz se află Cempoal, cel mai mare neam pe care aztecii îl ţin subjugat. Cortés, în acelaşi timp, trimite mesagii fraternale lui Moctezuma şi ridică în secret pe cei din Cempoal împotriva lui. Revoluţia indienilor se dezlănţuie. Strângătorii de dări pe care îi trimite Moctezuma, şi în prezenţa cărora mai înainte indienii tremurau înfricoşaţi, sunt făcuţi prizonieri. Ocrotiţi de armata lui Cortés, nu vor mai plăti tribut regelui aztecilor. Se organizează dansuri şi serbări, cu strigăte de luptă, zgomot de tobe, fluiere din ghiocuri de melc. Cortés devine idolul celor din Cempoal... E şi speranţa şi bucuria oamenilor lui Moctezuma, pentru că dă drumul pe ascuns prizonierilor şi-i trimite la rege, spunându-i că e indignat de cei din Cempoal, oare au vădit atâta neobrăzare, şi să-i lase pe seama lui ca să-i pună iarăşi la locul lor.

Chiar în campamentul lui Cortés mai sunt încă prieteni de ai guvernatorului Velázquez oare conspiră împotriva lui. Aranjează cu o corabie pentru a se întoarce în Cuba şi se adună în taină cu arme şi bagaje. Cortés îi surprinde, îi judecă şi judecătorii săi îi condamnă. Pedro Escudero şi Juan Cermeno sunt spânzuraţi; pilotului Gonzalo i se taie picioarele; unor marinari, Penates, li se dau două sute de lovituri de bici. „De n-aş şti să scriu, pentru ca să nu semnez

condamnarea oamenilor la moarte!” exclamă Cortés când autorizează sentinţa. Díaz del Castillo comentează: „Pare-mi-se că vorbele acestea sunt foarte obişnuite la judecătorii care dau sentinţe de moarte...”

Şi Cortés o porneşte spre interior. Nu are nici 500 de soldaţi, cu 32 de arbalete şi 13 puşti. Nu are decât 15 cai. În Spania, un conte se duce cu mai multe arme şi cai la vânătoare de cerbi, iar Moctezuma are în armata sa peste 40.000 de războinici indieni. Conchista se va face cu spade, cioburi de sticlă şi cuvinte dulci. Oraşul Mexico, înălţat în mijlocul lacurilor, cu turnurile mari de piatră, cu drumurile pietruite care taie apa, cu canalele care se umplu de negustori, cu templul masiv, cu piaţa mai mare decât cea din Salamanca şi palatul lui Moctezuma e minunea lumii americane. Cortés ajunge până în inima oraşului. Îl prinde pe Moctezuma în pumnul lui de fier şi de catifea şi începe să devină stăpân al conchistei. Cu mai puţin de o duzină şi jumătate de cai. Cortés e tocmai pe oale să săvârşească acest prodigiu de echilibru, când însuşi Moctezuma, oare o ştie prin curierii săi, află că guvernatorul din Cuba se pregăteşte să-l distrugă. A adunat o flotă de necrezut. Nouăsprezece nave, cu 900 de oameni, turnuri, arbalete, puşti, lănci şi optzeci de cai au sosit sub comanda lui Pántilo de Narváez pentru a-l supune pe Cortés şi a da guvernatorului Velázquez stăpânirea

acestor conchiste. Cortés lasă paza lui Moctezuma în seama lui Pedro de Alvarado, căruia îi dă 100 de oameni, şi cu restul părăseşte oraşul pentru a ieşi înaintea lui *don* Pántilo. Aşa e soarta: când începe să comande indienilor îi aţin calea albii, şi acum pare mai greu să se descurce cu *don* Pántilo decât chiar cu regele aztecilor. Când Hernán Cortés se apropie de armata oamenilor lui Velázquez nu are decât o treime faţă de cei pe care îi comandă Pántilo. El începe să mineze fortăreaţa duşmană pe dinăuntru, să-şi formeze a cincea coloană. Face să le parvină căpitanilor din tabăra adversă plăci mici de aur şi cuvinte promiţătoare. Făgăduielile lui sunt mai plăcute La auz decât ordinele aspre ale comandantului. Când soseşte ziua bătăliei, Cortés o are ca şi câştigată. Dis-de-dimineaţă intră, prin surprindere, în lagărul lui Narváez. Fiecare dintre căpitanii săi are o misiune precisă: acesta va cădea asupra artileriei; celălalt, asupra căpitanului Salvatierra, oare pare cel mai aspru şi perfid; cel de al treilea, asupra bietului Pántilo. E treabă de o oră sau ceva mai mult. Când puţinul sânge vărsat începe să se evapore, sub focul soarelui, pe care îl cunoaştem, *don* Pántilo e dezarmat şi făcut prizonier, iar Cortés are 900 de oameni mai mult, 80 de cai, pulbere, muniţii şi slănină. Este ultimul dar pe care i-l face guvernatorul Cubei.

Folosind puţinele lecţii pe care le-a primit în cei doi ani cât a frecventat cursurile universităţii din Salamanca, Cortés, în câteva nopţi în care zgârie hârtia, face cea de a doua relatare lui Carol al V-lea, acum, nu numai rege al Spaniei, ci şi împărat al Germaniei. Şi mai mult decât împăratul Germaniei, împărat al Lumii Noi, pentru că pământurile pe care Cortés le pune sub barba de culoarea scorţişoarei a acestuia sunt mai bune, mai extinse şi mai bogate decât cele din bătrâna Germanie: „Sunt atâtea şi asemenea pământuri încât, aşa cum scriam în cealaltă relatare, înălţimea-voastră se poate intitula împărat al lor, titlu nu cu mai puţin merit ca cel de împărat al Germaniei, pe care, prin graţia lui Dumnezeu, sacra voastră majestate îl posedă”.

Scrisoarea odată trimisă, revine la conchiste. Războiul continuă. Din oraşul Mexic sosesc veşti: indienii s-au ridicat împotriva lui Alvarado şi l-au încercuit. Acum, ca să înainteze, va trebui să-şi deschidă drumul cu lăncile. Toţi ştiu însă ce va însemna această cucerire ca bogăţie şi glorie. Cei vechi şi cei noi pleacă radioşi la această luptă, sub steagurile căpitanului poporului. Va trebui să se construiască ambarcaţiuni pentru a ajunge la oraş, navigând pe lac, atunci când nu s-ar putea merge pe drumuri. Din fericire, pentru a le construi sunt acum destui dulgheri, fierari şi iată şi velele şi cordajele de la navele pe care

le-a adus *don* Pántilo. Pentru uşurarea şi măreţia lui Cortés.

În timp ce Hernán Cortés luptă în Mexic împotriva spaniolilor de viţă nobilă şi-i învinge, în Spania Carol al V-lea a trebuit să lupte împotriva celor de jos până i-a subjugat. Poporul e cuprins de frământări democratice de o parte şi alta a Atlanticului. În ambele părţi s-a vorbit, în numele mulţimii, de căpitanii poporului. Dar în timp ce nobilii din Castilia îneacă în sânge revolta celor de jos, *los comuneros*[22], iar în jurul împăratului înfloresc privilegiaţii curţii, aici, în America, nu e nimeni care să-i poată opri pe cei de felul lui Cortés, Balboa, Pizarro, Belalcazar, oare înaintează împotriva voinţei guvernatorilor neputincioşi.

Încoronarea lui Carol Quintul la Aquisgrán e deosebit de solemnă. Într-o duminică, în oraşul îmbrăcat în steaguri. Nu va putea să uite niciodată trecerea lui triumfală, în dulcea lumină a toamnei, când frunzele pe copaci sunt de aur, nici înaintarea între lucirea de aramă a heralzilor, nici sărutatul mâinii şi plecăciunile curţii. Ce frumos se grăbeşte cardinalul de Maguncia ca să-l sprijine când se dă jos de pe cal!

---

[22] *Comuneros,* participanţi la mişcarea populară patriotică spaniolă care s-a produs Împotriva lui Carol Quintul la începutul domniei acestuia (n. trad.).

Spectacolul este măreţ. Înainte merg cei trei mii de călăreţi germani, cu steaguri colorate, galbene şi albe; urmează senatorii din Aquisgrán şi ducele de Juliers cu cei trei sute de călăreţi şi halebardieri, şi cardinalul de Maguncia, şi ambasadorul Bohemiei, toţi cu veşminte ce par desprinse din vitraliile catedralelor, şi călăreţii săi, steaguri, săbii, hermine, mantii de purpură, giuvaere, centuri de aur, broşe de perle, şi pe zale, vulturii imperiali, iar pe scuturi, leul şi castelul spaniol.

Când ajunge Carol la biserica unde urmează să fie uns împărat, îi ridică poala mantiei Frédéric, contele Palatin, principi, cavaleri, prelaţi ies să-l întâmpine. Episcopii, în odăjdii de sărbătoare, cu toiaguri şi mitre. Împăratul se întinde în cruce pe scările altarului. I se cântă litanii. Carol ascultă vocea răsunătoare a episcopului care, mişcând toiagul cu mâna stângă, îl binecuvântează cu dreapta. Apoi se ridică, şi episcopul îi primeşte promisiunile. La fiecare întrebare pe care i-o pune în latină, Carol răspunde: „Volo”. Episcopul se întoarce apoi spre adunare şi întreabă: „Voiţi pe Carol ca împărat şi rege al romanilor?” „Da! Da! Da!”, răspund curtenii într-un singur glas. Împăratul cade în genunchi. I se desfac vestmintele prin spate şi cu ulei *cathecriminos* i se ung încheieturile braţelor, umerii, pieptul, mâinile şi creştetul capului. De fiecare dată

episcopul rosteşte: „*Ungo te regem oleo santificato*”.[23]

Şi au început serbările. Mareşalul Imperiului – la ceva trebuie să slujească şi mareşalii – a făcut pe grăjdarul şi, în public, i-a dat să mănânce calului împăratului, iar contele Palatin a făcut pe majordomul şi „a adus la masă o bucată de bou care fusese fript întreg în piaţă şi era umplut cu multe păsări, ale căror capete ieşeau printre coaste”. Şi continuă cronica: Contele de Limburg „sluji ca paharnic şi aduse o cană plină de la un butoi din care curgea vin prin trei cepuri”. Tot el serveşte ca lacheu, ţinând, pentru împărat, ligheanul cu apa de spălat pe mâini, iar marchizul de Brandenburg, prosopul.

În timp ce se petrec toate acestea, *los comuneros* din Spania colindă satele răzvrătindu-i pe oameni, îndemnând la luptă, căci nu vor să mai vină germani în Spania, şi nici să scoată din Spania banii poporului, nici aurul care soseşte din America. Şi nu vor ca regele Castiliei să trăiască şi să domnească în afara Spaniei. Au cutezanţa să spună toate acestea, punct cu punct, într-o scrisoare lungă, pe care chiar un îndrăzneţ din rândurile lor o pune în mâinile imperiale. Îi spun mai mult: că atunci când el ar pleca din Castilia, cel care ar urma să rămână în fruntea cârmuirii trebuie să fie un

---

[23] Te ung ca rege cu undelemn sfinţit (lat.) (n. trad.).

om născut în Castilia sau în Léon. Nu vor flamanzi, nici alt soi de străini. *Los comuneros* luptă cu disperare. Dau bătălii sângeroase, asediază şi ocupă sate şi oraşe, iau drept stindard pe Juana la Loca. Luptă chiar cu săgeţi înveninate, învăţând poate ceva din dibăciile indianului american. Depozitele de mărfuri cărora le-au dat foc valorează mii şi mii de ducaţi. Împăratul urlă de mânie. Îl pedepseşte pe mesagerul care-i aduce scrisoarea pentru nemaipomenita îndrăzneală. Încetul cu încetul se pune în mişcare întreaga maşină a imperiului, până ce amuţeşte şi ultimul glas al celor din popor. Şi iarăşi intră Carol în Spania, pe drum de catifea, cu cortegiul lui de germani şi castilieni. Poate că totuşi a învăţat ceva: împăratul ştie acum că sub pumnul lui de fier există o Spanie de piatră. Aceasta o învaţă un om prin firea lui aplecat spre tristeţe.

În timp ce Carol se aşeza la masă la Aquisgrán, ca să se înfrunte cu boul fript, Cortés, la Veracruz, scria scrisoarea sa de relatare. I-a ajuns împăratului în acelaşi timp cu cea pe care i-o scriau din Castilia *los comuneros.* Scrisoarea lui Cortés avea suflare de aur. Cea din Castilia, de plângeri şi cereri. Sunt cele două mari documente ale poporului, în care sunt zugrăvite năzuinţe, îndrăzneli, nefericiri, naivităţi şi fapte oare însufleţesc inimile şi mişcă braţele. La scrisoarea celor din Castilia, împăratul răspunde cu praf de puşcă şi

lanţuri. Pe cea a lui Hernán Cortés o pune graţios în mâinile lui Jacob Cromberger, germanul de la imprimeria din Sevilia, căci germanilor le fuseseră dăruite toate afacerile din Spania. Şi Cromberger o publică cu iscusit meşteşug, cu litere gotice, cum se cuvine.

VI
El Dorado şi izvorul eternei tinereţi

„Se *crede, şi creştini cucernici o spun şi experienţa a arătat-o, că după ce Sfintele Daruri au fost aduse în bisericile insulei acesteia, au încetat uraganele. Nimeni nu trebuie să se minuneze de acest lucru, căci pierzând Diavolul puterea asupra acestui pământ şi Dumnezeu întorcându-se spre el, ceva deosebit trebuie să se întâmple şi în vreme, şi în vijelii, şi în furtuni şi* în *toate cele”.*

Oviedo

„Să creadă fiecare ce socoate de cuviinţă:
eu gândesc că natura poate face lucruri mărete.”

Pietro Martire D’Anghiera

Spaniolul din secolul al XV-lea şi al XVI-lea nu este regele creaţiei, ci o creaţie a lui Dumnezeu. Nu are încă ştiinţa care să-l ajute să se apere în lupta sa cu natura.

Ar fi admirabil să dispună în timpul furtunilor de o vergea care să adune trăsnetele, sau, ajungând la o pădure, să aibă o maşină care să zboare pentru a trece peste copaci fără pericol, sau o pastilă albă pe care, atunci când îl doare măseaua, s-o înghită şi să-i treacă durerea. Nimeni nu a inventat astfel de lucruri fantastice. Când vânturile se burzuluiesc şi se dezlănţuie furtuna, singurul lucru pe care îl poate face omul este să se lase în voia Domnului. Medicii sunt vrăjitori. Omul are de ales între calea Domnului şi aceea a Diavolului. În faţa acestei dileme şovăie în fiecare clipă cel supus păcatului, şi aceasta este tema şi drama vieţii sale. Sunt oameni care în ceasurile de grea cumpănă cer ocrotirea Sfintei Fecioare; alţii, fac pact secret cu Ucigă-l-toaca. Spaniolul acesta nu este deci un animal raţional, de care se obişnuieşte să se vorbească, ci un suflet imaginativ. Timp de secole, făcându-se recensământul oraşelor, nu se va spune: „Toledo are atâţia locuitori”, ci: „Toledo e un oraş cu atâtea suflete”. Omul natural, simplu, în stare să vadă fără spaimă, cu oarecare stăpânire de sine, propriul său loc înăuntrul naturii, nu s-a născut încă. Spaniolul conchistei este dominat de cele patru elemente – aerul, focul, apa şi pământul – iar apărarea lui stă în supranatural. Pentru el totul se roteşte în orbita superstiţiei, a misticii, sfinţeniei, miracolului, providenţei, magiei. Cu cât este

mai mare disproporţia oare se stabileşte între nimicnicia omului şi milostivirea infinită a lui Dumnezeu, între mizeria păcătosului şi puterea demonului, cu atât se înţelege mai bine această lume. Formula de apărare este miracolul. Şi cu cât e mai absurd miracolul, cu atât e mai frumos.

Pentru mulţimea de ţărani, dulgheri, fierari, brutari, păstori, oare în viaţa lor au cunoscut numai piaţa satului şi predicile preotului, măgarii încărcaţi cu vase pline de măsline, butoaiele în care se odihneşte vinul, cuptorul în care se coace pâinea, biserica unde se primeşte botezul şi cimitirul în care se doarme în pace, a străbate mările sărate, timp de săptămâni şi săptămâni, fără a vedea altceva decât ape colorate, e o adevărată minune. Iar a ajunge de partea cealaltă a mării, o favoare a lui Dumnezeu. Însuşi Columb înţelegea că ideile lui nu-şi pot deschide drum decât prin supranatural. „Pe mine nu mă ajută nici ceasloavele, nici hărţile – a spus într-o zi într-o izbucnire violentă –, ci în mine se împlineşte, simplu, ceea ce a spus profetul Isaia.” Într-altă zi, i-a scris reginei: „Majestate, am ajuns în paradisul pământesc”. I-a scris-o ca cel care trimite o scrisorică de salut din satul vecin. În ultimii ani ai vieţii sale, Amiralul s-a ocupat să facă un inventar al profeţiilor. Ceea ce i-a adus lui Columb reputaţia de nebun nu a fost atât

faptul că făcea profeţii, ci că le aplica într-o direcţie greşită, prea mult în beneficiul propriu. Spre răul lui, nu a fost decât atât.

Este evidentă diferenţa care există pentru omul spaniol între imaginaţia care-l stârneşte şi raţiunea care nu-l frământă. Cu numere şi compasuri, nimeni nu-l face să părăsească pământul sigur pentru a se aventura într-o lume neexplorată: cu fantezii, în schimb, este dus de pe o parte a mării pe cealaltă, de la un capăt al pământului la celălalt. Ceea ce e eroic îl entuziasmează pentru că intră în teoria lui a disproporţiilor. Am mai spus-o: cu cât e mai absurd un miracol, cu atât e mai frumos. Pentru acesta e cu putinţă ca un Cristóbal Guerra să se urce într-o corăbioară cu treizeci de însoţitori şi să treacă Atlanticul pentru a descoperi coastele Venezuelei, sau ca un oarecare Méndez, într-o canoe, să treacă Marea Caraibelor pentru a duce câteva scrisori ale lui Columb.

Geografia, istoria se fac în imagini colorate. De aceea intră în domeniul artelor frumoase. America apare înveşmântată în aur, perle, argint, smaralde; pădurile ei au aromă de scorţişoară şi în ele trăiesc giganţi, amazoane, pitici; în mare, sirene. Cu cât cunosc mai mult, cu atât sunt mai siguri conchistadorii că totul este o minune. Mai sunt născociri de ale lui Platon care nu se adeveresc. Este ştiut că cele ce au fost considerate

născociri ale poeţilor greci şi latini nu erau decât prevestiri a ceea ce vedem azi. Acea insulă misterioasă din Antile, care apărea şi dispărea pe hărţile fantastice, acolo trebuie să se găsească. Asta trebuia să fie Atlantida, neapărat. Există conchistadori care caută cu ochi de linx şi credinţă naivă urmele apostolilor care trebuie să fi trăit în Lumea Nouă. Columb umblă după oraşele cu poduri de marmură despre care vorbeşte Marco Polo. Nu e nimeni care să nu se întrebe pe unde o fi ţara Marelui Khan. Ţărani din Aragón, care în viaţa lor nu s-au priceput decât la catâri, vorbesc acum de perlele din Ofir şi de templele lui Solomon. Atitudinea personală a conchistadorului se inspiră din isprăvile lui Amadís de Gaula.

Hărţile sunt hărţi de poeme epice. Din apele lor răsar monştri înfricoşători. În chenare, desene de indieni care rumenesc în frigări picioare de creştin. Lucrul cel mai extravagant este, poate, însăşi configuraţia acestor pământuri descoperite. Sunt mări şi fluvii care se lărgesc şi se lungesc până la inverosimil. Totul este nemăsurat, căci conchistadorul care a mers pe jos zece leghe vorbeşte de o sută, ca isprava să fie mai grozavă. El însuşi ajunge să creadă ceea ce spune.

Ei bine, cine nu crede în născociri să arunce primul piatra. Mai fantaşti decât spaniolii sunt italienii. Unii cu

alţii se completează. Oviedo îl citează pe Boccaccio ca pe o autoritate. Nu e oare genovezul Columb cel care vine primul să caute monştri pe insule şi să repete despre amazoane ceea ce citise în Marco Polo? Şi Vespucci vorbeşte despre giganţi. Şi Pietro Martire spune că la vreo sută de leghe de Panama, într-o mare neagră, au fost văzuţi peşti asemenea delfinilor, oare cântă armonios, ca sirenele, şi te adorm în acelaşi chip. Sebastián Caboto vorbeşte de oameni care au labe de struţ.

Nici germanii nu se lasă mai prejos, bine hrăniţi, aşa cum sunt, de pădurea baladei medievale. În Venezuela, Ehinger descoperă amazoanele, şi Nikolaus Federmann neamul pigmeilor. În La Plata, Ulrich Schmidl se amestecă în vârtejul celor care umblă după cavernele de argint unde trăieşte Regele Alb. Nici englezii nu şovăie. Nicio descriere a giganţilor din Patagonia nu o întrece pe aceea a lui Francis Fletcher, tovarăşul lui Drake în călătoria în jurul lumii. Şi mai presus de toţi am putea să-l punem pe Sir Walter Raleigh cu El Dorado din Guayana sa mitologică.

De altfel, nu există nici un alt loc al Americii unde fabulaţia să fie mai bine reprezentată decât în Caraibe. Aici se află insula Amazoanelor a lui Grijalba, aceea a giganţilor lui Vespucci, cea a monştrilor lui Columb. Dintre toate legendele, două sunt mai uimitoare şi ele

determină aventurile cele mai absurde şi eroice: legenda lui El Dorado şi cea a Izvorului Eternei Tinereţi. Ani de-a rândul, cei care explorează America de Nord pornesc în căutarea izvorului care să-i preschimbe pe bătrâni în tineri. Cei care explorează în Sud aleargă după iluzia unui şef indian oare atunci când se îndreaptă spre laguna sacră, supuşii aruncă asupra lui pumni de pulbere de aur până când devine strălucitor. Şi astfel, ceea ce mai târziu se va numi America de Nord şi America de Sud, acum nu este decât Florida sau. El Dorado. Sunt două aventuri în care se aruncă spanioli, germani, englezi, călare pe armăsarii propriei lor nebunii. Şi când te gândeşti că cel care-i împinge, din umbră, la fapte atât de nesăbuite este Cristofor Columb, primul predicator al unei atari fantezii, figura lui creşte în ochii noştri asemeni aceleia a unui umorist ce-şi bate joc de propriile lui născociri.

Ponce de León străbate de douăzeci şi cinci de ani aceste insule. Cu răsăritul fiecărei zile vede noi provincii ispititoare, şi indiene, ispititoare şi ele, oare cântă şi dansează *areytos* pentru a lua minţile tinerilor de curând sosiţi din Spania. Îşi aminteşte de primele sale experienţe în America, atunci când l-a însoţit pe Columb şi când, puternic, vesel, cutezător, cu cei 33 de ani ai săi în floare, a cunoscut cele mai desăvârşite bucurii ale vieţii. A plecat apoi cu Ovando: era încă

plăcut să mergi la chefuri şi să faci dragoste cu indienele în nopţile calde de la tropic. „Era un scutier sărac când a venit aici...”. Sărac, dar vesel, bogat în imaginaţie, senior în conchistele sale. A fost făcut căpitan al insulei Boriquén, numele poetic al insulei San Juan de Puerto Rico. Acolo a devenit faimos prin diferite isprăvi. Fusese mare vânător de indieni. Avusese procese cu Diego Columb. Şi îşi trăise tinereţea. Îşi făcuse un renume.

„El a ţinut, cu patimă notorie,
Puţin la viaţă, nesfârşit la glorie...”

Şi într-o zi înflorită de Paşte, în aprilie, căci aşa cum spune poporul,

„Paşte în aprilie,
An fericit!”

a ajuns la o coastă verde pe care a botezat-o Florida. Dar anii au trecut, el are acum şaizeci, cei din Santo Domingo au încercat să-l umilească luându-i guvernământul din Boriquén, şi bătrânul, dârz, întreprinzător, capabil încă de vise, se îndărătniceşte să-şi ridice capul semeţ. Mângâie ideea, idee amăgitoare, să se întoarcă la vremurile de bătălii

amoroase, de aventuri juvenile, de mândre trofee. Să fie încă o dată, aşa cum fusese când îl însoţea pe Cristofor Columb. Senior al Floridei, în numele regelui, se aşază sub umbra unei născociri pentru a merge să cucerească izvorul eternei tinereţi.

Indienii, care-i citesc în ochi dorinţa, îi dau ideea. Acolo, în fund – îi spun –, bătrânule drag, se găseşte izvorul... Ponce de León e ca vrăjit. Îl captivează deopotrivă născocirile pe care i le povestesc ca şi tulburarea pe care o simte în adâncul sufletului. Izvorul vieţii şi al tinereţii există, căci sunt planşe antice care îl zugrăvesc cu apele lui jucăuşe, oare sar şi râd într-un peisaj de primăvară. În fund, mereu, ca şi cum s-ar nota un detaliu, o scenă cu Venus. Este prima expresie grafică a ceea ce psihanaliştii vor numi subconştient. Stampa este acum un tablou viu. Cavalerul care se apleacă să bea, Juan Ponce de Léon. Iar acum, în fundal, Venus – o caraibă.

Poate cineva să creadă că este imposibil să fie găsit izvorul miraculos în această lume nouă plină de minuni? Columb e cel care a început să răspândească basmul cu paradisul lui pământesc. Acolo a pictat arborele vieţii şi, izvorând din stâncile vrăjite, cele patru mari fluvii ale lumii. Sunt fluviile de care vorbeşte Pierre d'Ailly în *Ymago Mundi,* acea geografie alegorică care a tulburat mintea Amiralului. Aceste

stânci sunt piscul lui Adam, care, după învăţaţii din Evul Mediu, marchează limitele Orientului. Cei care văd acum acest arbore al fluviilor americane, arborele cel mai frumos pe care apele lumii l-au format, unde lumina piaptănă bucle de aur în izvoare cu mii de culori, găsesc râuri negre care ţâşnesc din roci de bitum, albe ca laptele, aurii ca mierea, roşii ca vinul, sângerii ca un cuvânt în Sevilia. Unele sunt îngheţate, altele fierb. La Guancavélica din Peru se găseşte râul morţii: apa care ţâşneşte din izvoarele sale, spune părintele Acosta, se transformă în stâncă: oamenii dacă beau din ea mor, căci le îngheaţă în pântec şi se face piatră. Că un contrast, există izvorul vieţii care-i preface pe bătrâni în flăcăi. Este izvorul din cartea cu minunile Asiei: „Eu, Prester Jean de Mandeville, am văzut acest izvor şi am băut în trei rânduri apa lui şi de când am băut mă simt bine, căci cei ce beau din ea sunt mereu tineri...”

Şi aşa începe descoperirea şi explorarea Americii de Nord, pe vârful unei fabulaţii. Ponce de Léon mobilizează cu ea o armată de vlăjgani naivi. În toată Florida nu rămâne râu nici pârâu din ale căror ape el să nu bea, baltă sau lagună în care să nu se afunde. E mare lucru ca aceşti hidalgi să se scalde. Cât despre efecte, aşa cum spune Oviedo în zeflemea, nu se vede decât moleşirea virilităţii şi faptul că aceşti bărbaţi par tineri

numai prin mintea puţină. „Unul dintre aceştia a fost chiar Johan Ponce, şi în aşa măsură încât a putut să dea crezare indienilor în privinţa unei asemenea nerozii...”

Şi totuşi spaniolii găsesc tinereţea în Florida. Nu însă aşa cum o căutau, ci la nişte arcaşi indieni, cei mai mândri şi puternici pe care i-au văzut. Arcurile pe care ei le mânuiesc nu pot fi întinse nici de cel mai voinic dintre spanioli. Săgeţile pe care le trag trec printr-un cal dintr-o parte în alta; străpung o armură. În Antile nu s-a mai văzut ceva asemănător. Ponce de Léon o simte în propria sa carne şi se întoarce în insule cu un picior săgetat: prin această rană intră moartea şi-l ia cu ea.

Se întâmplă cu născocirile ceea ce se întâmplă cu toate înşelătoriile: odată pornite să se rostogolească, nu mai există putere umană în stare a le opri. Nu trec decât câteva luni şi nimeni nu-şi mai aminteşte de nenorocirile lui Ponce de Léon: în aer pluteşte doar credinţa că Florida e un pământ vrăjit. Dacă a fost cineva care n-a ajuns până în inima bogăţiilor ei, altul va fi mai norocos. S-a văzut aceasta în Mexic. Mexic e un cuvânt oare dă imbold şi convinge, care te face să uiţi răul şi să nădăjduieşti binele. În acelaşi an în care Ponce de Léon moarte săgetat, Cortés intră în triumf în oraşul Mexic. Nu există oare alt Mexic îndărătul cortinelor verzi pe care Ponce de León nu a izbutit să le

rupă? Unde există continent trebuie să existe minunăţii. Florida e un continent. Toţi visează cucerirea ei, dar există cineva care o doreşte mai mult decât oricare altul. Un om care vrea să fie emulul lui Hernán Cortés: acel don Pántilo, care, plecat să-l subjuge, a fost învins de el şi făcut ridicol şi chior pe deasupra. Va fi alt Mexic – gândeşte *don* Pántilo – în pământul eternei tinereţi. Alt Mexic, iar eu, alt Hernán Cortés. Şi astfel porneşte, senior al Floridei, la marea cucerire, cu multe licenţe de la împărat şi cu multe iluzii în trufia sa.

Nu pleacă, modest, din Antile, ca Ponce de Léon, ci chiar din Spania. Şase sute de oameni se îmbarcă pe corăbiile sale. Speranţa i-a dat curaj. O sută şaizeci de soldaţi, poate cei mai tineri, rămân la Santo Domingo. Îi înlocuieşte cu veterani din Cuba. Nimic nu-l înfricoşează. Vine însă furtuna. El cunoaşte bine aceste nenorociri: corăbii care se fac bucăţi, trupe care se îneacă. Ajunge însă, în cele din urmă, în Florida. Este Vinerea Mare. Ziua anului în care în mintea soldaţilor sunt cântărite, în balanţa păcătosului oare se căieşte şi deasupra abisului eternităţii, patimile lui Cristos şi ticăloşiile omului. Nu rămâne decât consolarea îndurării divine şi, în a treia zi, sărbătoarea reînvierii; clopotele vesele din Sevilia răsună în suflet cu ecouri de mângâiere şi speranţă.

Plajele din Florida nu seamănă întru nimic cu cele din

Mexic. Ceea ce în Mexic era piatră şi aur, aici sunt copaci şi râuri. E o excursie prin regnul vegetal. În satele de indieni nu se văd decât colibe de paie, semănături de porumb. Drumurile se fac tăind râuri, lagune, canale. În fiecare nouă zi de drum, noi perdele de verdeaţă. Probabil că aurul e mai spre interior, în ţara indienilor *apalaches.* Oamenii din Castilia înaintează înfricoşaţi, neîncrezători, şi dacă îşi riscă viaţa o fac numai ca să nu fie pus sub semnul întrebării unicul lucru cert pe care îl are un castilian: onoarea. Sunt marşuri de zile întregi, în care soldatul nu are în raniţă decât două livre de pesmeţi, o livră şi jumătate de slănină. Foamea se amăgeşte cu boabe de porumb prăjit, când au timp ca să-l prăjească. Ajung în sate de *apalaches.* Ca de obicei, patruzeci de case, semănături de porumb. Aur, urme neînsemnate. Poate în alt sat, în Aute, să fie comorile. Nouă zile de mers prin păduri şi câmpii. Fiecare zi pare o lecţie de ştiinţe naturale. Liste de păsări, cerbi, iepuri, urşi, lei, animale sălbatice. La Aute, nimic: boabe de porumb.

Despre cutreierările lui *don* Pántilo prin Florida a rămas o carte: *Los naufragios,* pe care o va scrie Alvar Núñez Cabeza de Vaca. Titlul este grăitor pentru ca să ne dăm seama de bilanţul acestei istorii. Naufragii pe pământ şi pe mare. Armate oare se afundă în mlaştini, corăbii care se sfarmă de recife. Din cei 600 de soldaţi,

patru rămân ca să povestească cele întâmplate. *Don* Pántilo a pătruns înăuntrul ţării, fără să ştie încotro mergea. Oviedo îi spusese încă din Spania: să nu fie lacom nici temerar, să nu fie credul dar nici viclean, să se mulţumească cu ce avea şi cu averea pe care soţia sa i-o sporise – căci ea ştia să cucerească mai bine ca el – şi să nu se mai expună la alte lovituri cu pietre, ca aceea care l-a costat ochiul, în încăierarea din Mexic. Dar trufia a fost mai puternică şi iată-l acum pe *don* Pántilo în prag de dezastru. Nimeni nu ştie unde au rămas navele. Călăreţii fug. Trebuie căutată iarăşi marea. Când ajung la ţărm nu mai pot merge înainte şi nici înapoi nu se mai pot întoarce. *Don* Pántilo face singurul lucru cu putinţă în aceste cazuri: ţine sfat. Şi soldaţii hotărăsc ceva ce depăşeşte prin îndrăzneală tot ce ar putea spune cronicele conchistei: să construiască acolo câteva corăbii cu care să traverseze marea. Nu există unelte, nici fier, nici forjă, nici câlţi, nici smoală, nici cordaj; nici oameni care să ştie meseriile; nici mâncare ca să se hrănească în timp ce fac ambarcaţiunile. Şi totuşi, în patruzeci de zile, cu un dulgher, se construiesc cinci bărci în care se înghesuie întreaga armată. Caii fuseseră omorâţi unul câte unul pentru a avea ce mânca în timpul lucrului. Unii au adus porumb din apropiere, alţii au doborât arbori, alţii au cusut vele. Din scările de şea, din pinteni şi din arbalete au

făcut securi, fierăstraie, cuie. Din nişte piei de cerb şi tuburi de lemn, foaie, pentru a lucra fierul. Din coamele cailor, cordaje; din cămăşile soldaţilor, vele. Drept ancore au fost folosite pietre; în loc de catran, răşină de pini. Din pielea cailor s-au făcut burdufuri ca să ia apă proaspătă. Când soldaţii au intrat în ambarcaţiuni, acestea aproape că se afundau sub greutate. Erau înghesuiţi ca nişte ciorchini de banane.

În final, înfrângerea, eşecul, naufragiul. Pántilo, chiorul, nu poate răspunde decât cu un strigăt desperat spaimei soldaţilor: să se salveze cine poate! Şi unul dintre cei care se salvează este Cabeza de Vaca. Din inima Floridei până în Paraguay, la celălalt pol al Americii, în ani şi ani de aventuri de necrezut, se distinge ca unul dintre cei mai încercaţi şi nobili conchistadori. Istoria va trebui să-l înfăţişeze, în pofida numelui pe care îl are, cu un frumos profil de aventurier. Cade în mâinile indienilor, îl fac sclav, dar, om plin de şiretenie şi ingeniozitate, îşi salvează întotdeauna viaţa. Ajunge să fie mai degrabă vraci decât medic. Scoală bolnavi, învie morţi şi faima lui se răspândeşte din Florida până în Mexic. Din trib în trib, medicul Cabeza de Vaca, vrăjitorul Cabeza de Vaca se mişcă dintr-un loc în altul până ce, într-o bună zi, ajunge în Nueva España, chiar în imperiul pe care l-a creat Cortés. Şi cu naturaleţea şi simplitatea care

corespund acelor vremuri, notează în memoriile sale minunile pe care le-a făcut. Cum ştim cu toţii, în acea primă jumătate a secolului al XVI-lea poate fi însănătoşit un bolnav şi readus un mort din lumea cealaltă, suflându-i numai în faţă, cu condiţia să fie însoţită acea suflare de câteva cuvinte din *Ave Maria* şi de puţină credinţă, cartea lui Cabeza de Vaca constituie o convingătoare şi delicioasă lectură.

Există un interludiu în viaţa lui Cabeza de Vaca: sunt zilele pe care le petrece în Spania, după naufragiile lui în Florida şi înainte de a porni în aventura din Paraguay. În relatarea scrisă a călătoriei sale, spune: „Aici sunt notate numai nenorocirile mele; dar mai e ceva pe care nu-l spun decât regelui". În Castilia, castilienii sunt mai creduli decât indienii din Florida. Povestea începe să circule de la masă la masă, din han în han: că acel Cabeza de Vaca ştie ceva despre bogăţiile din Florida, ceva pe care nu-l va spune decât regelui. Fraza va urma dezvoltarea ei naturală: Cabeza de Vaca cunoaşte fabuloasele bogăţii ale marei Florida... Şi povestea termină prin a fi strălucitoare. Ce Mexic, ce Perú! Adevăratele bogăţii sunt cele ale Floridei, şi Cabeza de Vaca nu i le dezvăluie decât regelui!

După cum *don* Pántilo vroia să repete în Florida

isprăvile lui Cortés, există acum la curte un emul al lui Pizarro care vrea să descopere în Florida alt Perú. Acel cineva se numeşte Hernando de Soto. Venise în America doar cu scutul şi cu spada. A plecat cu Pizarro în Perú, a dobândit acolo o faimă la fel de mare ca acesta, dacă nu şi mai mare; a fost în temniţa lui Atahualpa; s-a umplut de aur. Cu o sută optzeci de mii de ducaţi se plimbă pe la curte, cu mulţi paji şi cu mare lux. A urcat pe scara socială: s-a căsătorit cu una din fiicele lui Pedrarias Dávila. În persoana lui se oglindeşte gloria dobândită în Perú. Comorile luate lui Atahualpa depăşesc în asemenea măsură pe cele din Mexic, încât nimeni nu-şi mai aminteşte de Cortés. Oamenii spun: dacă Hernando de Soto pleacă în Florida e pentru că Florida va fi alt Perú la pătrat. Până într-atât ajunge să strălucească balonul de săpun pe care Cabeza de Vaca l-a umflat cu vânt. Hidalgii îşi vând oasele, viile, măslinii, rentele, pentru a se alătura lui Hernando de Soto. Din Portugalia vin soldaţi care-l imploră pentru un colţişor în navele lui.

Hernando de Soto e bine făcut, abil, deştept. Ca vitejie, se spune că a fost a doua lance în cucerirea Americii. Mărinimos, este întotdeauna mai înclinat spre iertare decât spre ucidere. În Florida, aproape întotdeauna face pace cu indienii. Dacă însă îi întind o cursă, înainte ca ei să dea drumul săgeţii, spada sa taie

capete, lancea lui se înfige în piepturi, calul său sare peste cei înarmaţi cu cuţite. Şi astfel pătrunde în câmpiile întinse şi prin râurile adânci, hotărât să afle ceea ce Cabeza de Vaca nu vroia să-i spună decât regelui. E întreaga epopee a conchistei spaniole, zugrăvită cu roşu pe smalţul verde al Americii de Nord. Nu s-a scos nici măcar un pumn de aur. Au rămas însă alte câteva lucruri: povestirea cavalerului portughez, de Elvas, cu multe scene colorate, legenda eroică a lui Hernando de Soto, *Un Columb dinăuntrul Floridei,* pe care a reluat-o Garcilaso de la Vega el Inca, într-una dintre cele mai frumoase cărţi ale secolului al XVI-lea. Şi rezumat al tuturor celor sorise şi trăite, o hartă pe care probabil că a făcut-o vreun soldat: pare un pieptene de râuri care curg paralel să se verse în golful Mexicului. Au văzut râuri şi iarăşi râuri, au trecut peste râuri, uneori cu apa până în piept, alteori înotând, chiar şi pe poduri pe care le improvizează talentul genovezului Francisco, „trasate geometric”. Numele râurilor indică oboseala, speranţa, muncile pământului, momentul în care omului nu-i mai rămâne decât să-şi pună credinţa în sfinţi. Să se citească lista acestor râuri, aşa cum apare pe hartă, iar cititorul să pună ceva din imaginaţia sa sub fiecare dintre aceste nume şi va şti ce a însemnat aventura lui Hernando de Soto: Río de la Paz, Río de Canoas, Río de la Cruz, Río de la Navidad,

Río de Arenales, Río de Nieves, Río de Flores, Río de los Angeles, Río Bajo, Río del Espíritu Santo, Río de Montanas, Río de Oro, Río de Pescadores, Río de la Magdalena, Río de las Palmas. Dacă alţii au descoperit ceea ce se numeşte „pământul ferm”, Hernando de Soto a ajuns la apele curgătoare, la drumurile deschise, la Mississippi, care formează acest arbore enorm ce susţine între braţele lui America de Nord, ca pe propriul său frunziş. În america de Sud, în Mexic, alţii s-au căţărat pe munţi. În Florida, unde ia naştere mitul unui izvor, simbolul este râul care taie câmpia. De acum înainte, spaniolii care sunt oameni de pământ ferm şi care caută aur, vor întoarce spatele Floridei. Hernando de Soto îşi încredinţează oasele râului în care, totodată, îşi încheie viaţa şi-i începe gloria.

Într-o zi a simţit că-i vine moartea, aşa cum obişnuieşte ea să vină prin aceste părţi ale Caraibelor. Un cleşte de foc îi strângea tâmplele; carnea înfierbântată îi tremura. Cheamă preotul şi-şi mărturiseşte păcatele. Îşi încredinţează sufletul lui Dumnezeu. Cheamă apoi căpitanii ca să-şi ia rămas bun. Urmează, în grupuri, soldaţii. Nu vrea să se depărteze de niciunul fără un cuvânt de camaraderie şi de recunoştinţă. Trece valul de foc şi moartea întinde peste trupul lui un cearceaf de gheaţă. Oamenii aceia sălbăticiţi au ochii scăldaţi în lacrimi. În noapte adâncă

– ca să nu audă şi să nu vadă indienii şi să nu ştie – legat bine de trunchiul unui stejar – căpitanii şi soldaţii poartă trupul lui Hernando de Soto. Până şi suspinele se stâng. Se aude limpede muzica apei care aleargă printre degetele verzi ale malurilor. Ce uşor aluneca banca lui Hernando de Soto pe apele repezi şi adânci ale fluviului Mississippi! Castilienii văd numai cum în brazda pe care o lasă se lungeşte tăişul stelelor. Sunt boltă de spade pentru ca să treacă umbra soldatului.

În timp ce în Nord, Ponce de Léon, *don* Pántilo şi Hernando de Soto au suferit toate naufragiile la care i-a împins mitul eternei tinereţi, în Sud nu există campament spaniol în care oamenii să nu se gândească la un rege scăldat în aur. Pentru toţi aceşti oameni, oare sunt aprigi jucători de cărţi, viaţa este o aventură în căutarea cărţii câştigătoare. Indienii arată spre interior, spre crestele munţilor. Se poate spune că timp de zece ani din toate campamentele coastei de foc au pornit trupe spre zăpada munţilor, s-a navigat pe toate râurile, s-a acoperit harta Americii de Sud, căutându-se acest rege scăldat în aur.

Conchista s-a afirmat între contururile mării şi întinderea amplă a Anzilor. Pe ţărmurile Caraibelor şi Pacificului se nasc, din loc în loc, mici oraşe, corturi, unde sosesc în fiecare lună noi grupuri de conchistadori. Au fost întemeiate, în Venezuela, oraşul

Coro, în Columbia, Santa María, Panama în Castilia de Aur, Quito în Ecuador, Lima în Peru. Dintre toate aceste locuri se priveşte, în fundal, coroana munţilor. Mai întâi, e un secret între soldaţi. El Dorado este cuvântul care se rosteşte în taină, ca şi cum ar fi cheia magică. Mai târziu, este strigătul puternic al mulţimilor care vor, pentru ca să se sature de glorie şi bogăţii, să pornească în căutarea lui.

În acelaşi timp şi fără să ştie unii de alţii, se mişcă trei armate lacome. Una, pe câmpiile Venezuelei, merge sub un soare de foc: o comandă un german, Nikolaus Federmann, care iese din hotarele guvernământului său râvnind să muşte din fructul care străluceşte în ograda celuilalt. Cealaltă armată vine pe coama munţilor: a plecat din Ecuador şi are drept căpitan pe Sebastián de Belalcazar, care astfel iese de sub comanda lui Pizarro, ca să devină stăpân pe propriile-i cuceriri. A treia, afundându-se prin pădurile de pe valea râului Magdalena, în Columbia, urcă acum pe coastele povârnişurilor abrupte ale Anzilor: căpitanul ei. Jiménez de Quesada, abia depărtându-se de guvernatorul legitim, adună pe soldaţi şi-i sfătuieşte să-l aleagă căpitan. Trupa îl aclamă, conform reţetei lui Balboa şi Cortés.

Înaintează cu toţii către acelaşi punct: către acelaşi ţinut. Nu sunt marşuri de săptămâni, nici de luni, ci de

ani. Câteva mii de oameni se reduc la câteva sute. Trec mlaştini, păduri, deşerturi, înălţimi îngheţate, văi arzătoare, îndură foame, războaie, moarte, se luptă cu indienii, cu tigrii, cu caimanii, se îndepărtează temerar de ţărm pentru a urca munţi de 10.000 de picioare altitudine, unde apa le îngheaţă în bărbi. În sfârşit, ajung pe platou. E o câmpie bântuită de lagune, unde indieni, înfăşuraţi în pături de bumbac, fac, ghemuiţi, oale de pământ, iar cerbii sar speriaţi printre tufişuri de mirt. Plute de pescari, făcute din trestii, alunecă pe râul leneş între coruri de broaşte şi fuga unor răţuşte care au frumosul nume de *tinguas.* După-amiază totul e de aur: norii mari care plutesc peste inelul de munţi ce înconjură câmpia; apele bălţilor, până şi aerul oare învăluie colinele. Noaptea, totul e de gheaţă: drumul de lapte al stelelor care anunţă brumă în zori; vântul care amorţeşte zarurile; apa care îngheaţă în căni de pământ, în copăi de lemn. Dimineaţa, totul este trandafiriu: obrajii zorilor, apa care se colorează în picăturile de rouă, vântul care vine înmiresmat din munţi. Acesta este El Dorado: puţin cer, puţină apă, puţin aer; care-şi schimbă culorile şi se joacă în câmpia liniştită. Primii care înţeleg acestea, şi le înţeleg mai bine, sunt animalele. Câinele care se aruncă în apă apucă o răţuşcă şi se scutură bucuros pe mal. Găinile pe care le-a adus Federmann cotcodăcesc cu un entuziasm

neaşteptat de fiecare dată când ouă. Porcii pe care îi aduce Belalcazar se rostogolesc în noroi.

Jiménez de Quesada despoaie de giuvaerele lor pe şefii indienilor, smulge de la intrările locurilor îngrădite banderolele de aur care cântă în surdină când vântul le mişcă. Grămada prăzii de război – înaltă cât un călăreţ pe cal – se împarte: dar aceasta e totul şi nimic mai mult. Din armata sa mare, Jiménez de Quesada a ajuns pe culmea muntelui cu 160 de soldaţi. Cu 160 soseşte şi Belalcazar. Cu 160, Federmann. În felul acesta podişul pare o scenă pe care soarta a dispus-o ca un fel de patrie a echilibrului. Căpitanii nu trag spadele, căci câmpia rece şi poetică nu invită la luptă. Jiménez de Quesada nu dă nume mineral conchistei sale, ci nume de fruct, cu savoarea pământului său. Nu spune, ca regele, „Castilia de Aur”, ci simplu, „Nueva Granada”. Cei trei căpitani discută între ei şi apoi merg la curte. Pentru ca să hotărască în privinţa tuturor „seniorul lor natural”, care este Carol Quintul. Federmann se încrede în el pentru că e german, Belalcazar deoarece asupra carierei sale militare se reflectă strălucirea fraţilor Pizarro, Jiménez de Quesada pentru că are darul vorbirii.

După ce cei trei soldaţi coboară muntele, coboară pe râu, intră în largul mării şi se pierd din vedere în drumul lor spre curte, cei care rămân răscolesc muntele

în goană după aur. Găsesc o mină de smaralde, o înălţime cu măruntaie de sare şi fluturi cu aripi albastre şi roz, ca un sidef schimbător. Nu există aur. Jiménez de Quesada, care este un visător, nu se dă bătut: se va întoarce să-l caute. Iar în Spania, vorbeşte de El Dorado, care nu există, ca şi cum ar exista, în acelaşi an în care Hernando de Soto navighează pe apele morţii în barca lui dintr-un singur trunchi.

VII
Începe învălmăşeala de piraţi din franţa şi aventurieri din Germania

„La urma urmelor, aş vrea să ştiu, iubitul meu Machiavelli, cine îmi sunt prieteni şi cine duşmani.”

Ludovic al XII-lea

„Şi liberă pluteşte pe mări galera noastră, o flamură de sânge unduie pe catarg, o *roză-ntunecată, iar inimile noastre, pe-ntinderea albastră purtate de talazuri ce-n vuiet surd se sparg, de flamură şi roză, aprinse, se îmbată.*

Oceanul ne deschide nemărginita zare, iluzia, aventura şi toate la-ntâmplare.

Suntem piraţi şi ducem un cort rătăcitor pe mări neliniştite, sub cer întrebător...”

Léon Greiff

„La lettre de Verrazano est un document fort instructif: tout le programme de Pantagruel s'y retourve."[24]

Abel Lefranc

Europa este, acum, o istorie în culori. Trei tineri sunt regii Angliei, Franţei şi Spaniei. Cel ai Spaniei este cel mai tânăr. Cei doi rivali ai săi, care au văzut, cu paternă bunăvoinţă, încoronarea lui, încep să-l privească cu surprindere, suspiciune şi invidie: hotarele regatelor sale se lăţesc până la inverosimil, fără ca acest copilandru să rupă vreo lance. Henric al VIII-lea, regele Angliei, are opt ani mai mult, iar Francisc I al Franţei, şase. Dacă Francisc îşi piaptănă barba şi-o piaptănă şi Henric. Dacă Francisc şi-o taie, şi-o taie şi Henric. Francisc are faima de a fi unul dintre cei mai frumoşi principi ce s-au văzut vreodată. Carol a început să domnească la 17 ani. Henric, la 18, Francisc, la 21. Henric şi Francisc sunt veseli, strălucitori, vorbăreţi. Garai e taciturn.

Rivalitatea începe între Francisc şi Carol. Personifică două atitudini opuse în faţa vieţii. Francisc este Renaşterea. A crescut între poeţi, muzicanţi, curteni.

---

[24] Scrisoarea lui Verrazano e un document extrem de instructiv: întregul program al lui Pantagruel e acolo". (Fr.).

Între morală şi politică nu şovăie. Cu aceeaşi uşurinţă cu care îşi dă cuvântul, îl uită. Ludovic al XI-lea a lăsat ca moştenire un sfat profund: Să nu te angajezi niciodată cu intenţia de a-ţi ţine cuvântul. Francisc este primul care dă splendoare curţii. Călătorind dintr-un capăt al regatului în altul, fără să doarmă două săptămâni în acelaşi castel, se mişcă dintr-o parte în alta cu sute de servitori, cu nobili, doamne şi cavaleri, muzicieni, cântăreţi, scutieri, străji, cai, câini, litiere, veselă de aur şi de argint, vestminte, armuri, stofe, de toate, mai puţin soţia lui care rămâne să vegheze la rosturile casei. Este o imensă companie de teatru care oferă poporului un spectacol costisitor, dar în care numerele sunt toate de prima categorie. Cel care joacă rolul regelui este rege cu adevărat, iar cel ce face pe lacheul este lacheu până în fundul sufletului. În inelele, colierele şi brăţările regelui, diamantele, perlele şi rubinele sunt de rigoare. Dansuri, banchete, turnire, jocuri de artificii valorează ceea ce plătesc ţăranii pentru a susţine curtea, şi de aceea aici nu există *comuneros* care să ia în discuţie subsidiile regale: toţi plătesc veseli tributul şi când se îmbată nobilii, se îmbată şi poporul. Când intră regele e inutil să fie anunţat cu surle, tobe şi steaguri; este cel mai frumos dintre toţi şi, aşa cum spunea Homer despre Ahile, se recunoaşte ca taurul într-o cireadă de vaci. Îi place ca

servitorii să-l îmbrace şi să-i dezbrace în public, pentru că este la fel de frumos dezbrăcat sau îmbrăcat. Este mare călăreţ, luptător cu lancea şi îndrăgostit. Unii îl numesc Principele Renaşterii, alţii Regele Cavaler; în actele de stat „Regele preacreştin”. Când vine prizonier în Spania, femeile aleargă să vadă pe cel mai vestit erou de poveşti de dragoste şi îi întind braţele pentru ca lanţurile să pară arzătoare verigi de carne brună. Aşa intră în Spania învinsul de la Padova. Carol, învingătorul, se retrage în liniştea unei biserici.

Prima impresie care trebuie să se fi întipărit în mintea lui Carol, pe când era copil, a fost apariţia, într-o bună zi, în Flandra, a mamei sale, Juana. Urla de mânie. Venise să-i facă o scenă lui Filip cel Frumos, care, aşa cum e obiceiul la regi, avea amanta cu el. Juana caută pe amanta regelui – o fată, la urma urmelor, distinsă – şi ca o tigroaică se năpusteşte asupra ei: ţipă la ea, îi smulge părul, o zgârie. Să-şi închipuie cititorul una din acele scene animate din popor care se văd pe stradelele din Toledo sau în mahalalele din Sevilia. Carol – avea cinci ani – şi-a dat seama atunci cine era tatăl său, cine era mama sa, cum era curtea Flandrei şi cum era poporul spaniol... în ceea ce priveşte pe Francisc, ştim cu toţii că prima întâmplare oare i-a uluit copilăria a fost sosirea la curte a lui Cesare Borgia. Aducea bula pe care, la rugămintea lui Ludovic al XII-lea, Papa o

dăduse ca să anuleze căsătoria regelui. Vroia să schimbe regina cu alta mai plăcută şi care să-i dăruiască un fiu. Alexandru al VI-lea i-a acordat această favoare şi, pentru mai multă solemnitate, a dus bula chiar Cezar, fiul său, oare a uimit curtea cu revărsarea somptuoasă şi turbulentă a persoanei sale şi a cortegiului său: era Renaşterea care intra brusc în Franţa.

Mama lui Carol e nebună. Mama lui Francisc, Luiza de Savoya, nu e numai lucidă, ci un adevărat vultur. Frumuşică şi văduvă la 18 ani, şi-a pus ambiţia în tron. Dacă Ludovic al XII-lea nu avea un fiu, urma să moştenească coroana fiul Luizei. Adevărul e că lui Ludovic al XII-lea nu i-a servit la nimic bula papală: de fiecare dată când noua regină avea ceva de anunţat, era o fiică. Luiza de Savoya respira. O dată a fost un băiat: Luiza a pălit. Copilaşul a murit: Luiza a respirat. La urma urmelor, temerile erau inutile: San Francisc de Paula făcuse profeţia că Francisc va fi rege.

Şi în timp ce Ludovic al XII-lea înainta spre mormânt şi Francisc spre tron, Luiza de Savoya îşi menţinea curtea şi în ea Francisc era copilul răsfăţat. Creştea între fiicele bastarde pe care le lăsase tatăl său şi alături de sora lui – uimitoarea Marguerite d’Angoulême – şi de fosta amantă a tatălui său oare era acum prietenă a mamei sale. Domnea o atmosferă de uşurătate fără

prejudecăţi, Luiza însă avea ochii aţintiţi acolo unde trebuia să privească. Preceptor al familiei era poetul St. Gelais care i-a tradus pe Ovidiu şi pe Boccaccio pentru Luiza. S-a vorbit de legăturile Luizei cu poetul. Ea simţea însă că inima ei înclina cu violenţă către cel mai elegant cavaler al regatului, ducele de Bourbon, conetabil al Franţei. Pe această scenă se suie Francisc I.

Francisc, rege, face paradă de tinereţea sa. Soţia lui, Claude, faţă de care se poartă cu amabilă consideraţie, nu face altceva decât să-i crească copiii. Trăieşte retrasă. Oamenii îşi vor aminti de ea numai printr-o specie nouă de prune: renglote. Ceva tot rămâne din faptul de a fi fost regină a Franţei. Luiza, regina mamă, care nu uită niciun amănunt, are întotdeauna – aleasă de ea – o amantă pentru fiul ei: să fie cea mai frumoasă femeie din regat. Francisc îşi începe domnia pornind războiul pentru Milano, câştigă bătălia de la Marignano, unde pana bonetei sale pluteşte peste mănunchiul de lănci şi zdrobeşte duşmanii aşa cum se calcă în picioare cojile de ou. E un turnir frumos. Se cheltuiesc bani, se omoară oameni. Regele se întoarce cu cel mai frumos trofeu: Leonardo da Vinci, care urmează curtea învingătorului. Francisc îl copleşeşte cu onoruri, îi cumpără cele mai frumoase tablouri şi astfel începe să se adune tezaurul de la Louvre. Franţa se încunună cu castele. Grădinari italieni trasează desenul straturilor de flori, se joacă cu

apa în cascade şi fântâni arteziene. În fundal, geniul lui da Vinci.

Aşa se petrec lucrurile până în momentul în care se vor măsura forţele lui Francisc al Franţei cu cele ale lui Carol al Spaniei: bătălia pentru coroana Germaniei. Sunt şapte electori. Cât costă ei? înainte de a se fi gândit Carol, Francisc începe târguiala cu ei. Episcopul de Treveris se oferă, pentru 150.000 de ducaţi şi o pensie de 4000 de lire. Pe deasupra, Francisc să-i dea şi pe cea de a doua fiică a regelui Ludovic, Renée, care are opt ani, pentru a o căsători cu principele de Brandeburg. Episcopul de Maguncia aere tot atât în ducaţi, tot atât ca pensie, şi pălăria de cardinal. Şi aşa fiecare. Vot care se contractează, angajament care se semnează pe pergament şi se jură pe Dumnezeu şi pe sfinţi. Francisc are deja majoritatea. Electorii însă continuă târguielile. Episcopul de Maguncia îşi schimbă de şase ori părerea şi în felul acesta de şase ori urcă preţul. Şi tot aşa fiecare: contele palatin, ducele de Saxonia etc. Dacă e nevoie – spune Francisc – voi cheltui trei milioane de ducaţi. Germania se transformă într-un imens târg în care nu numai electorii îşi vând voturile, ci şi nobilii, influenţele. Într-o zi soseşte, sub puternică escortă, şirul de catâri, cu patru sute de mii de ducaţi pentru mituire pe care Francisc îi trimite în desagi mari de piele.

Francisc a început negocierile pentru voturi cu doi

ani înainte de moartea împăratului Maximilian. Pentru a dobândi cât mai multe, a redactat şi un înscris lăudăros în care arată meritele evidente pe care le are faţă de Carol, „Carol – spune – e un tânăr fără experienţă; eu, în schimb, am câştigat războiul pentru Milano, mi-am dovedit îndemânarea în lupte şi experienţa în treburile lumii”. Curtea lui este cea mai strălucitoare. Regatul lui, cel mai vechi dintre regatele europene şi primul convertit la creştinism. „De patru ori întinderea Angliei – scrie cancelarului englez –, de patru ori mai mulţi locuitori, de patru ori mai mulţi bani şi un credit mai bun decât toţi ceilalţi”. Faţă de Franţa, Italia e un mozaic pe care regii Europei şi papii îl folosesc drept câmp de bătălie. Spania de abia se formează: cu o generaţie în urmă era o colecţie de mici regate. Anglia e o insulă în penumbră. Henric al VIII-lea, oare şi el aspiră să cumpere electori şi-şi trimite miniştrii pentru a negocia, vede limpede că nu poate concura cu Francisc, nici cu Carol. Papa, un Medici acum, e de partea Franţei şi, pentru a mări ofertele, dă autorizaţia ca Francisc să ofere pălării de cardinal.

Delegaţii regelui Spaniei sosesc târziu la târgul electoral. Bătrânul Maximilian veghează însă asupra soartei nepotului său, ia afacerea în mâini, grăbeşte pe Carol la plata banilor, face şi desface, până când lasă

aproape distruse lucrăturile lui Francisc, atunci când îşi încredinţează sufletul lui Dumnezeu. Poporul german îl preferă pe Carol căci vrea împărat de acelaşi sânge. Cine decide însă asupra negocierii este liga bancherilor pe care se sprijină Carol. Aurul Casei Fugger şi Welser îl mătură pe Francisc. Carol îşi amanetează până şi cămaşa. La 1 iunie, electorii se întrunesc în biserica Sfânta Bartolomeu, la Frankfurt. După oficierea liturghiei, în care cer ca Duhul sfânt să-i inspire, unul câte unul jură pe prima pagină a Evangheliei Sfântului Ioan: „Cu credinţa care mă leagă de Dumnezeu şi de sacrul Imperiu Roman, jur că voi alege, după discernământul şi inteligenţa mea şi că voi da votul potrivit conştiinţei mele, liber de orice pact, de orice preţ, de orice arvună sau orice alt angajament...

Aşa să mă ajute Dumnezeu cu toţi sfinţii săi!” Încep apoi să delibereze. Se fac încă ultimele oferte. În cele din urmă, în unanimitate, votează pentru Carol. Carol rămâne dator până peste cap, dar este împărat. Francisc, om de lume şi deştept, se declară satisfăcut. În realitate jură război mucosului înveşmântat în negru.

Soarta a fost nestatornică cu Francisc. Papa, care-i oferise pălării de cardinal pentru ca să le distribuie electorilor, l-a abandonat în ultimul ceas. Henric al Angliei, care s-a întâlnit cu el la sărbătoarea cea mai

strălucitoare a regatului, în câmpul corturilor de aur, a sfârşit prin a fi intim cu Carol. Lui Francisc i se pare că-i vede îmbrăţişându-se de partea cealaltă a canalului. Şi e adevărat. Carol s-a dus să-l vadă pe Henric şi serile pe care le petrec în castelul Windsor sunt dulci reuniuni de familie. Carol o îmbrăţişează pe regină: e încântat de mătuşa lui, Catherina. Pentru a-şi lua rămas bun, Henric îl însoţeşte până la navă, „făcând şi unul şi altul mari semne de prietenie şi de afecţiune". Mai târziu, amândoi se năpustesc asupra Franţei. Încep pregătirile de luptă. E un război vesel. „Englezii, conform celor convenite, au format o flotă mare şi au început să bată cu ea apele întregi coaste, a Bretaniei şi au furat multe animale şi au prins mulţi bretoni, au prădat multe aşezări, au ars multe sate şi, de ziua Sfintei Magdalena, au jefuit o comună bogată, numită Saint Paul de Léon şi se spunea că prada valora patru sute de mii de ducaţi şi în toate acestea nu au înfruntat pericol pe mare şi nici împotrivire pe pământ; la 25 august s-au adunat toţi în Flandra, spanioli, germani, englezi şi flamanzi şi, alcătuind toţi o mare armată, au intrat pe pământul regelui Franţei, furând, arzând şi devastând toate ţinuturile pe unde treceau; asta a ţinut toată luna septembrie şi octombrie, şi pentru că a început iarna şi au căzut multe ploi şi zăpezi şi tot câmpul a fost desfundat, regele Franţei a recuperat în câteva zile tot

ce-i luaseră...”

Aşa se luptă în aceste vremuri: pornind război fără să-l declari, cu atacuri de piraţi. Sărbătoarea violenţei este unul dintre cele mai atrăgătoare numere în programul regilor. Francisc se gândeşte la revanşă. Se gândesc la ea şi pescarii din Bretania. De asemenea, piraţii. Privirea lui Francisc se îndreaptă spre Caraibe. Carol scoate din America aurul trebuitor întreprinderilor sale în Europa. Pepitele de aur ale lui Cortés au contat pentru cumpărarea electorilor şi contează acum pentru plata datoriei. Pe ce drept se bizuie Carol ca să fie unicul uzufructar al acestor pământuri? Papa Alexandru al VI-lea a dat o bulă fantastică, acordând regilor Spaniei şi Portugaliei dreptul de a împărţi între ei Lumea Nouă. Avea dreptul s-o facă? îi aparţineau lui aceste pământuri?

Pentru Francisc al Franţei, Alexandru nu a fost decât un papă spaniol, un Borja, mai degrabă decât un Borgia, şi el a vrut să fie părtinitor în favoarea patriei sale. Ambasadorii Castiliei îi adresează – lucru neobişnuit – discursurile lor în spaniolă. Roma a suportat în timpul lui o avalanşă de obiceiuri spaniole. Şi gesturi sentimentale: din primul aur al Americii, Regii Catolici se grăbesc să-i trimită o parte lui Alexandru al VI-lea, care l-a destinat decorării bisericii sale, Santa Maria della Neve, Santa Maria Maggiore. Şi

astfel străluceşte pe tavanul împodobit cu armele familiei Borgia acest aur, care este pentru ele un fel de leagăn fabulos. Columb a botezat una din Antilele Mici cu numele acestui sanctuar. Toate acestea nu sunt, în ochii lui Francisc, decât amabilităţi în familie. Bula papală nu-l obligă. Şi în mijlocul unui hohot de râs pantagruelic, exclamă: „Soarele luminează pentru mine la fel ca şi pentru ceilalţi şi aş vrea să văd clauza din testamentul lui Adam care să mă lipsească de dreptul de a revendica partea mea din Lumea Nouă!"

Şi bula începe să se înece în acest hohot pe care piraţii îl repetă mai târziu, cu aceleaşi cuvinte, atunci când atacă insulele din Caraibe. Din păcate, părerea pe care spaniolii o au despre papa Alexandru nu e mai bună. López de Gómara în ale sale *Annales de Carlos Quinto,* face acest portret în miniatură al papei: „Moare papa Alexandru, din cauza unor ierburi, pe care i le dăduse să le bea, din greşeala vânzătorului, fiul său, ducele Valentin, Cesare Borgia. Era născut în Játiva, învăţat, darnic, măreţ, dar cu gusturi laice. Şi astfel a introdus mult fast în biserică; a fost muieratic şi a avut mulţi copii, care i-au adus renume, precum a fost Lucreţia, despre care a spus Pesquin că a fost ca o fiică şi prietenă pentru ducele Valentin, pe care a încercat să-l facă rege. S-a băgat în multe războaie şi cheltuieli, nu fără infamie, a ridicat castelul Sant'Angelo şi biserica Santa

Maria Maggiore...”

În momentul acesta apare piratul. Se numeşte Giovanni de Verrazano. Deşi e din Florenţa, atacă navele Spaniei ca pirat francez. Spaniolii îi spun uneori Juan Florentin, alteori, El Francés. În aceste vremuri războiul se face cu mercenari: lucru admirabil, pentru că-i pune la adăpost de lupte pe ţărani, oameni paşnici, şi războiul rămâne pe mâna celor care, având firi sucite şi fiind de profesie zurbagii, sunt soldaţi excelenţi. Cei ce îl însoţesc pe Jean Florentin sunt francezi de velă şi cuţit, adică sunt în elementul lor, fie legănându-se pe catarge pe valuri, fie căutând pricini şi lichidându-le dintr-o lovitură. Verrazano, Florentinul, e socotit drept o autoritate în materie. În tinereţe a cutreierat prin Siria şi prin Cairo, făcând negustorie cu mătăsuri şi mirodenii. Se pare că i-ar fi însoţit pe portughezi în călătoriile lor în Orient şi pe spanioli în explorările din Caraibe. E un individ care ştie multe secrete. Are cunoştinţe: stabileşte poziţia unei nave cu o precizie atât de mare, încât Hieronimus, fratele lui, cu datele pe care el i le dă, în 1529, face unul din mapamondurile celle mai exacte şi complete care se cunosc.

Marea ispravă a lui Verrazano, cea care-l face celebru şi de temut, e atacul navelor care aduc cel mai mare tezaur al lui Cortés, adunat atunci când a pus stăpânire

pe oraşul Mexic, după moartea lui Moctezuma, Aur, perle, smaralde, obiecte lucrate în forme cât se poate de frumoase, măşti cu incrustaţii de pietre colorate, mantii bogate, unde păsări şi flori sunt desenate cu pene de mii de tonuri, tigri vii, sunt de toate în flota pe care Cortés o trimite lui Carol Quintul, însoţite de o scrisoare de relatare, oare e un fel de încheiere culminantă a conchistei. Cu vânt prielnic pornesc corăbiile din Veracruz. La bord se înregistrează numai micile incidente care întotdeauna fac din fiecare călătorie o dramă populară a treizeci de zile, în care alternează rugăciuni şi lovituri de pumn, bucurii şi spaime. Pentru o poveste de fuste, căpitanului Quiñones i se crapă capul cu o lovitură de spadă şi moare; e aruncat în mare. În timpul furtunii unul dintre tigri iese din cuşcă; fug soldaţii, unii, ferindu-se de el şi ascunzându-se după vele, alţii, ca să ia lăncile şi spadele; în luptă rămân morţi tigrul şi un soldat, în afară de patru răniţi. În definitiv, lucruri neînsemnate. Deodată, însă, corsari la orizont! E Verrazano care se aruncă la asalt. Împunsături de spadă, câţiva morţi şi, la urmă, două nave – cele care transportă tezaurul – rămân în mâinile piratului. Cu o atât de splendidă pradă intră în La Rochelle. Oviedo spune că ea valorează o sută cincizeci de mii de ducaţi. Numai perlele cântăresc 680 livre. Zahărul, două mii de

arrobas. Foarte leal, piratul se grăbeşte să informeze pe regele Francisc ca să-i dea partea lui din pradă.

Acum, ca reacţie, marea e bântuită de spanioli. În Spania, mânia răscoleşte deopotrivă trufia împăratului cât şi sufletul celor umili. *Cortés*-urile cer să fie pedepsiţi francezii aceştia. Împăratul proclamă războiul corsarilor, oferind jumătate din pradă celui care ar pune mâna pe Jean Florentin. Regele Francisc este mulţumit. Verrazano nu a descoperit un continent, dar a descoperit un nou mod de a purta război.

În timp ce regele Francisc întreprinde nefericita campanie din Italia şi cade prizonier, Verrazano continuă pirateria, aşa cum poate. Când se întoarce din închisoare, regele îi dă diplomă de pirat şi Verrazano îi scrie scrisori, povestindu-i din aventurile sale. Bancherii din Lyon contribuie la echiparea navelor. La Dieppe, numele lui Verrazano e un steag. Corsarul atinge în multe părţi coasta Americii şi numele lui rămâne legat de cel al marilor descoperitori. Este totdeodată un ilustru navigator. Pentru spanioli care, în repetate rânduri îi simt loviturile de gheare, continuă să fie un pirat bandit şi, în cele din urmă, într-o bătălie navală, îl fac prizonier. Relatarea cronicarului lui Carol Quintul seamănă cu povestirile ilustrate pentru copii: „Mergea în acea vreme pe mare un foarte vestit corsar francez care se numea Jean Florin şi care de 18 ani îi

fura într-una pe spanioli şi pe veneţieni şi pe italieni şi pe toţi duşmanii regelui Franţei, şi care rege îi dădea în fiecare an 4000 de coroane ca să-şi asigure vasele sale şi să poarte război cu duşmanii săi; şi la 3 octombrie s-au întâlnit la capul San Vincente şase galioane de vizcaini cu corsarul Jean Florin, şi de îndată ce au recunoscut flota zisului corsar au hotărât să-l atace şi să se lupte cu el şi, încleştate navele unora cu ale celorlalţi, a avut loc între ei o luptă atât de cutezătoare şi îndârjită, care a ţinut de la opt dimineaţa până la două după-amiaza, atacând şi apărându-se mult de corsarul Jean Florín, dar în cele din urmă, cum sosise ceasul soartei sale nefericite, scufundară galionul în care se afla, şi pe el l-au prins şi l-au băgat la închisoare, şi a mărturisit că a furat şi a scufundat 150 de nave şi galere şi galioane şi brigantine şi că odată a luat o corabie a Împăratului care venea din Indii, încărcată cu peste 30.000 de pesos de aur... îndată ce a fost înştiinţat, împăratul a trimis poruncă să fie executat şi, cum veneau cu el cei care îl prinseseră, întâlniră curierul care ducea porunca majestăţii-sale la Colmenar de Arenas, drept care i s-a tăiat în piaţă capul, şi în timp ce i se citea sentinţa, spune aceste cuvinte: Oh, Dumnezeule, care ai îngăduit aceasta, oh, soartă care într-atât m-ai trădat, e cu putinţă ca eu, care am ucis pe atâţia, să trebuiască să mor de mâna unuia singur? Oferea 30.000 de ducaţi

pentru răscumpărarea vieţii sale. Dar bunul împărat mai bine a vrut să pună capăt fărădelegilor lui decât să râvnească banii săi.”

Lui Verrazano i se taie capul, însă faima sa, banii pe care pusese mâna şi curiozitatea pe care au început s-o deştepte descoperirile sale se răspândeşte în Franţa printre oamenii mării şi aventurieri. Cel mai mare entuziasm e la Dieppe. Acesta este portul vechi, tradiţional, unde s-au format marinarii temerari şi negustorii lacomi, care fac piraterie şi alte afaceri prin împrejurimile canalului Mânecii. În Franţa, Dieppe, sprijinindu-se pe Normandia şi Bretania, şi, în Anglia, Plymouth, având în spate pe Devon, sunt cele două mari şcoli de piraterie. Furându-se reciproc şi asaltând vecinii, au deprins arta abordajului, a steagului negru şi a prăzii. În cărţile din aceste vremuri şi din altele trecute se găsesc numeroase povestiri despre aceste practici, oare aflau călduroasele aplauze ale regilor din Dieppe este Jean Terrier, unul dintre primii care pornesc la atacul navelor în marea Caraibelor. Şi tot din Dieppe, cei din familia d’Ango. Jean d’Ango[25] e o celebritate. Este viconte din burghezia bogată, favorit al Margueritei d’Angoulême[26]; regele Francisc, atunci

---

[25] *Jean d’Ango* sau *Angot* (1480—1551), armator francez (n. trad.).

[26] *Marguerite d’Angoulême* (1482—1594), regina Navarrei, sora lui Francisc I, poetă, autoarea povestirilor *Heptaméron* (n. trad.).

când călătoreşte prin Normandia, poposeşte în casa acestuia; este bancher şi se ruinează împrumutând sume enorme unui rău platnic: regele. În casa lui se adună marinari, geografi, artişti, nobili, piraţi, negustori. Pe masa lui rotundă pare să fi fost pictată, cu culorile cele mai vii, roza mărilor. Piepturile respiră aer sărat, furtunos, incitant. E tot una dacă nori furtunoşi acoperă canalul sau dacă cerul este albastru şi aerul transparent. Oamenii aceştia îşi cunosc marea, ştiu să se ascundă în ceaţă şi să sfideze la lumina zilei. Pe străzile înguste, mărunt pietruite, care duc la chei, cizmele răsună cu muzică de fier şi lemn. Când Jean d'Ango îi trimite pe corsarii săi, aceştia au aerul semeţ al unor bandiţi care ies veseli din peşteră. Pofta de aventură i se trage din familie. Tatăl său a fost cel care a armat corăbiile primilor corsari care au pornit la asaltul Caraibelor. Jean împinge acum îndrăzneala lui până a-şi băga flota pe râul Tajo şi a asedia pe regele Portugaliei. Expediţiile lui în America se întind de la Antile şi până la Canada. Regele nu numai că-i dă diploma de corsar, dar aprobă şi compania pe care d'Ango o întemeiază şi o conduce. Aşa cum spune scrisoarea, din prada ce va fi luată de la duşmanii sfintei credinţe catolice şi ai regelui, a zecea parte va fi pentru rege. Două sute optzeci de milioane de *maravedis* sunt luate într-un singur asalt dat flotei ce

vine din Caraibe. Dieppe este deci leagănul aventurilor care leagă numele Franţei de turbulentul destin al Caraibelor.

Viaţa în insulele din Caraibe îşi schimbă faţa. În porturi nu se mai vorbeşte decât de corsari şi de piraţi. Oraşele sunt mici fortăreţe pe care duşmanii le asaltează şi le dau foc, fără prea mare bravură. Fiecare spaniol e o sentinelă lipsită de experienţă. Uneori strigă: La arme!, fără motiv; alteori, când strigă, are cuţitul francezului la o palmă de gât. Chiar şi spaniolilor – aşa i se întâmplă lui Hernando de Soto la Santiago de Cuba – li se închid porturile regelui Spaniei pentru că sunt confundaţi cu bandiţii lui Verrazano. Lupta violentă e totuşi pitorească. Se războiesc cu multe curtenii de ton medieval şi cu ticăloşii vechi şi noi. Cortina pentru primul act se ridică cu o întâlnire între sevilianul Diego Pérez şi un corsar francez şi poate servi drept stampă tipică pentru epocă. Scena, Santiago de Cuba. Anul, 1538. Lucrurile se petrec astfel:

Când corsarul intră în golf, corabia lui Diego Pérez este ancorată acolo. Şi unul şi altul au artilerie bună şi oamenii lor – înarmaţi cu securi, spade, cuţite şi pumnale – la o cântărire ar fi oarecum în echilibru. Se trag câteva focuri ca semnal de luptă. Navele se alătură, se încleştează şi pe punţi încep să curgă loviturile de

cuţite şi de pumni. Lupta a ţinut toată ziua; abia dacă se acordă mici pauze pentru a înghiţi câteva sorbituri de vin şi nişte pesmeţi, pentru a pune pe răni cârpe cu oţet. Când se lasă noaptea, navele sunt stropite de sânge, se văd mulţi ochi învineţiţi, mulţi dinţi scoşi, multe umflături, dar lupta nu s-a decis. Ca final pentru primul act, o notă de cavalerism: acordul celor doi căpitani de a nu continua lupta în timpul nopţii, căci la lumina torţelor nimeni nu mai ştie în cine loveşte. Adversarii se retrag să se odihnească şi căpitanii schimbă între ei vin şi conserve, fructe uscate şi proaspete, cuvinte ceremonioase. Diego Pérez şi corsarul se simt ca nişte principi. E frumos să lupţi în felul acesta. Când se crapă de ziuă, fiecare îşi strânge cureaua, se spală de sânge, îşi leagă rănile şi e gata pentru loviturile de pumn. Au convenit să nu se tragă focuri de artilerie, căci să tragi cu arbaleta şi archebuza e treabă de oameni laşi, care şi-au pierdut curajul.

Vitejeşte e să parezi lovitura cu propriul braţ. Cei maliţioşi de abia remarcă, odată cu cronicarul, că hotărârea de a nu ataca cu artileria e determinată numai din teama de a pieri cu toţii fără niciun folos. Strălucesc din nou spadele şi curge sângele. Când cade noaptea, oamenii corsarului şi ai lui Pérez sunt istoviţi, dar propriile lor lovituri îi însufleţesc. Noi daruri şi cuvinte curtenitoare. Atleţii se întind pe scândurile tari

şi dorm buştean. În zori, ca şi în ziua precedentă, inamicii se pregătesc pentru înfruntare. Iarăşi se apropie şi se încleştează navele şi se strâng pumnii. De pe plaje ajung strigătele oamenilor care s-au sculat dis-de-dimineaţă pentru a vedea loviturile de cuţit şi pumnii daţi în ceafă. Autorităţile îl lasă pe Pérez în voia soartei şi ajutat numai de propriul lui curaj, ca şi cum unicul interes angajat în joc ar fi cel al fiecărui luptător. Pérez i-a implorat pe cei din oraş că, dacă e omorât sau pierde nava, ei să adune cât face aceasta şi să-i plătească lui sau moştenitorilor, căci e om sărac şi singura lui avuţie e corabia asta. E refuzat categoric. Sevilianul însă, a cărui onoare este în joc, numai ca s-o păstreze nepătată, pune mâna pe spadă cu şi mai mare bravură. Lupta continuă şi în cea de-a patra zi. Mor şi dintr-o parte şi dintr-alta, dar vine noaptea şi lupta încă nu s-a hotărât. Cel puţin cei doi căpitani sunt în viaţă. Cel care a pierdut mai mult e francezul, dar în noaptea aceasta, ca întotdeauna, acceptă provocarea pentru ziua următoare şi cu toţii se retrag să-şi îngrijească rănile, să mănânce şi să doarmă. Cea de-a cincea zi. Felinarul zorilor, încetul cu încetul, luminează golful. Oamenii sevilianului încep să-şi pregătească armele şi încearcă să desluşească silueta corabiei francezului, pentru ca nu cumva să se apropie pe neaşteptate. Gând zadarnic. Aerul e acum limpede precum cristalul, şi din

francez nu a rămas decât amintirea. A fugit blestematul. Diego Pérez se scarpină în cap şi rosteşte trei sau patru cuvinte alese din cel mai grosolan vocabular de care dispune. Era sigur că pentru el urma să fie ziua izbânzii.

Dintre toate aventurile maritime ale francezilor din acele zile, una va rămâne însă nemuritoare. Ea e însufleţită de spiritul unui medic mucalit şi îndrăzneţ, care călătoreşte cu corabia lui de hârtie. Vreau să spun că aventura se reduce la o carte. În ea totul e numai fantezie şi totul în ea e realitate. Insulele pe care le descoperă sunt insule de roman, dar de roman istoric. Gloanţele pe care le trage în Carol Quintul sunt cuvinte născocite de pana lui slobodă; sarcasmul răneşte însă uneori mai rău decât tunul. Dacă Vespucci sau Columb descriu în scrisorile lor monştri pe care nu i-au văzut, paradisuri pe care fantezia lor se preface că le vede pe pământurile Americii, de ce nu i-ar fi îngăduit acelui îndrăcit autor plin de talent să-şi imagineze un arhipelag în Antile în care să defileze mărimile lumii într-un carnaval literar. Din tot ceea ce se petrece în timpul domniei lui Francisc I, această modalitate nouă de a face descoperiri e cea mai aproape de spiritul Renaşterii. Aici arta nu întâlneşte obstacol şi cum autorul este un navigator prodigios, care ştie să evite

stâncile de la curte, cursele călugărilor, care râde cu poftă de învăţaţii de la Sorbona şi spune adevăruri pe care însuşi Erasmus n-a îndrăznit să le spună, călătoriile lui minunate se tipăresc şi toată lumea se distrează, fără ca dispoziţia nefavorabilă a inchizitorilor să-i poată opri zborul şi fără ca autorul să moară ars pe rug, aşa cum era de aşteptat. Peste carte plouă cu condamnări din partea Parlamentului, cu cenzurări şi cu pietre câte pofteşti. Din carte se înalţă corabia de hârtie în mijlocul valurilor furtunoase şi zgomotul apelor lovind prora se pierd în hohotul de râs universal.

Printre alte circumstanţe favorabile pentru autor să nu uităm plăcerea cu care Francisc I citeşte cartea. Francisc este eroul romanului şi, punându-se sub acest steag, autorul trage focuri asupra lui Carol Quintul sau asupra papei, cu un entuziasm care nu ştim întotdeauna dacă se naşte din veselie sau din mânie. Un francez nu-i va putea ierta niciodată lui Carol al V-lea că l-a întemniţat pe regele Francisc, lăsându-i doar o fereastră prin care să privească fie lumina, fie zborul păsărilor sau trecerea plictisitoare a norilor. Îl, cuprindea indignarea la gândul că tăiase zborul agil al regelui francezilor, acel împărat ce aducea a călugăr. Autorul priveşte în trecutul germanilor, la ostrogoţi, la saxoni, care au fost de neînvins şi-i vede acum sub

jugul profitorului Carol. „Pare ca şi cum – spune el – popoarele de dincolo de Rhin ne-ar cere să le întindem o mână de ajutor pentru răzbunarea şi alinarea lor, pentru a se bucura din nou de vechile lor libertăţi”. Cu aceste gânduri şi cu acest imbold în suflet, autorul întinde pânzele. „În luna iunie – spune – şi în ziua Vestei[27], în aceeaşi zi în care Brutus a cucerit Spania şi i-a subjugat pe spanioli, după ce a cerut permisiunea şi binecuvântarea părintelui său, bunul Gargantua, Pantagruel a pornit pe mare...”

Jurnalul pare cel al unui marinar tăbăcit de soare. Nu lipseşte niciun amănunt privitor la felul navelor şi dă numele fiecăreia, cu stindardele ei. Cum este firesc, o sticlă, sticla sacră, e cea care-l conduce pe amiral. Şi consultată ca oracol, ea indică acelaşi itinerar ca lui Columb. Adică, să meargă spre Catay fără să se comită eroarea portughezilor, spune autorul, oare fac acel înconjur inutil prin Africa, trecând de Capul Bunei Speranţe, ci să se navigheze pe deasupra liniei echinoxiale, fără să se piardă nordul. În felul acesta, insulele din călătoria lui Pantagruel – când o proiectează – sunt chiar Antilele din Caraibe. Într-o bună zi schimbă marea Antilelor cu mările din nordul

[27] *Vesta,* zeiţa focului şi a căminului, al căror cult era încredinţat vestalelor. Sărbătorirea ei avea loc în cadrul unor cicluri de festivităţi începând cu 9 iunie (n. trad.).

Canadei, că nu degeaba fiecare e stăpân pe propriile lui cărţi.

Deoarece însă autorul e nerespectuos când ajunge, bunăoară, în insula papagalilor, şi se întreabă care e origina acestor păsări nemaipomenite, răspunde hotărând că sunt din familia călugărgalilor, episcogalilor, arhiepiscogalilor, cardinalgalilor, ţâşnind o fantezie agresivă, la antipodul a ceea ce au văzut şi au respectat Columb şi catolicii săi monarhi.

Cum relatarea noastră trebuie să urmărească călătoriile reale şi să înlăture pe cele imaginare, suntem siliţi să lăsăm de o parte aceste aventuri, deşi sunt cele mai amuzante şi hazlii. Ar fi fost însă de neiertat să nu înregistrăm această consecinţă literară a exploatărilor din Caraibe. Dacă marea noastră din secolul al XVI-lea nu ar fi servit decât drept cortina de fundal a cărţii lui François Rabelais şi încă ar fi suficient pentru a-i asigura nemurirea.

Reluând firul relatării noastre, în timp ce francezii intră să prădeze în Caraibe, uneori ca piraţi, alteori corsari, întotdeauna sub graţioasa privire a regelui lor, sunt alţii – germanii – care vin sub steagul lui Carol Quintul, cu permisiune legală. Germanii aceştia sunt bancheri care fac din împărat ceea ce au poftă, nu numai pentru că l-au împrumutat când a dobândit

coroana, dar şi pentru că îl creditează de fiecare dată când împăratul e la strâmtoare financiară. Şi asta se întâmplă în trei sute şaizeci şi cinci de zile ale anului.

În materie de datorii, toţi regii sunt la fel de neruşinaţi şi încăpăţânaţi. Nu există expediente la care să nu recurgă pentru a dobândi bani. Cheltuiesc întotdeauna – ca nişte adevăraţi cavaleri – mai mult decât au. Îşi amanetează bijuteriile, hainele, regatele, familiile. Negociază zestrea fiicelor lor şi propriul lor sânge, oferindu-se în căsătorie familiei care plăteşte mai mult. Toate acestea sunt atât de obişnuite şi generale, încât ne-am familiarizat cu sistemul; totuşi, privit în cruda lui goliciune, e departe de a fi decent.

Regele Franţei şi împăratul Germaniei sunt nişte risipitori. Francisc zvârle bani pentru palate, serenade, curtezane, serbări şi veşminte. Carol, pentru războaie şi încoronări. Din punct de vedere contabil, rezultatul este acelaşi. Francisc amanetează dota logodnicei sale cu ani înainte de a se căsători. Mai târziu, îl ruinează pe prietenul său Jean d'Ango, care termină prin a privi cum cresc urzicile în palatul lui care fusese giuvaerul Normandei. Ducelui de Bourbon îi răpeşte proprietăţile. Motivul regal al acestui rapt ar face să roşească pe oricine: deoarece falnicul duce de care se îndrăgostise mama regelui Francisc nu se căsătoreşte cu ea, ci cu o tânără care i-a plăcut mult mai mult.

Uneori situaţiile în care se găseşte un rege sunt atât de dificile, încât recurge la expediente dintre acelea care duc la spânzurătoare pe un om sărman. Astfel, atunci când plăteşte propria sa răscumpărare împăratului Carol Quintul, regele amestecă o cantitate de monede false cu cele bune. Descoperindu-se escrocheria, în Spania se strigă de indignare, în Franţa se întoarce faţa de ruşine. Şi sărbătoarea continuă.

Nici Carol Quintul nu rămâne de căruţă. Propria sa căsătorie o negociază de două ori cu fiice ale regelui Franţei şi o dată cu cea a regelui Angliei. Cum e natural, se căsătoreşte cu alta. Când regele Angliei îi trimite o scrisoare de provocare, între motivele pe care le invocă este şi faptul de a-i fi împrumutat 500.000 de scuzi, pe care Carol nu-i plăteşte, deşi termenul a trecut de patru ani. Carol cere bani cu împrumut de la oricine are, chiar dacă îi este duşmanul cel mai aprig. Şi dă în gaj orice i se cere. Amanetează regelui Portugaliei Insulele Moluşte pentru 350.000 de ducaţi. Nu trebuie deci să ne surprindă că amanetează guvernământul Venezuelei celor din casa Welser. Pentru aceleaşi datorii îi acordă lui Fugger dreptul să cucerească şi să colonizeze Chile.

Şi astfel, timp de douăzeci sau treizeci de ani, agenţi ai bancherilor germani colindă ţanţoşi Caraibele, dintr-un capăt în altul. În Española agenţii lor cumpără

aur, vând sticle. În Mexic achiziţionează mine de argint. Cele mai mari speranţe şi le-au pus însă în Venezuela, pentru că au crezut, cu naivitate, în El Dorado şi alte poveşti. O serie de guvernatori germani, numiţi de Welser, păstrează timp de douăzeci de ani conducerea exclusivă a coloniei. Nu-l doare pe Carol să le dea această concesiune: cei din familia Welser au fost întotdeauna foarte darnici cu împrumuturile lor şi, la urma urmelor, Carol nu e numai rege al Spaniei, ci şi împărat al Germaniei; familia lui e cea a Habsburgilor; sângele lui e de calitatea pe care o cer cei de dincolo de Rhin pentru a dovedi că sunt de acelaşi neam.

Este curios să se citească în cronicele acestor zile şi în unele capitole ale conchistei spaniole nume ca Seiller, Ehinger, Hohermuth, Federmann, Von Hutten, Seisenhoffer, care stropesc cu accente ciudate istoria Venezuelei. La fel de ciudat e ca regele castilienilor să aibă numele de Habsburg şi nu Perez sau Villadiego. Singurul lucru demn de remarcat e că în timp ce în Castilia, Carol al V-lea devine în cele din urmă unul dintre acei seniori neaoşi care se îmbracă în negru şi la sfârşitul vieţii părăsesc curtea pentru a se duce la o mănăstire, în Venezuela sau în Antile, în schimb, pădurea îi înghite pe acei Welser şi pe agenţii lor de comerţ. În Lumea Nouă, germanii se apără cu sălbăticie. Incendiază aşezările indienilor, reduc pe

orice spaniol la situaţia de datornic al lor. Din indian fac un sclav oare, în lanţuri, străbate văi şi munţi, ducând poveri cu vigoare de catâr şi răbdare de măgar. Dar germanii eşuează: nu întemeiază niciun oraş, nu lasă fondată vreo colonie, aurul le scapă printre degete. Spaniolii din popor le refuză orice concurs. Indienii, câteodată, izbutesc să-i ţintuiască, aşa cum i se întâmplă lui Ambroso Ehinger, care moare, urlând de furie, cu o săgeată înveninată străpungându-i gâtul. După ani de îndărătnicie, din imperiul banului, pe care îl ţineau bancherii în pumnurile lor, se alege praf şi pulbere. Până la urmă, regele nu-i va plăti. Unii vor termina în întunericul temniţei, iar cei mai norocoşi – un Alrich Schmidl, un Federmann – sosesc în Europa cu un papagal pe umăr şi cu un caiet de memorii sub braţ. Lecţia e atât de violentă, încât ani de-a rândul germanii rămân la marginea conchistei. Mult, mult mai târziu va încerca să-şi sporească banii, prin comerţ cu negri, chiar familia de Hohenzollern. Aceasta însă aparţine altui secol şi deocamdată nu are nimic de-a face cu această relatare.

VIII
Regina angliei şi cei patruzeci de tâlhari

„Draka was lavish of his presents. He pressented the Queen

with a diamond cross and a coronet set with spendid emeralds. He gave Bromley, the Lord Chancellor, 800 dollar's worth of silver plate, and as much more to the others members of the council. The Queen wore her coronet on New Year's Day the Chancellor was contant to decorate his saidbord at the cost the Catholic King. Burghley and Sussex declined the spendid temptation; they said they could accept no such precious gifts from a man whose fortune has been made by plunder"[28]

James Anthony Proude

„Regina i-a dăruit un ac frumos de cravată..."

Valle-Inclán

La începutul secolului al XVI-lea, Anglia atârnă în lume cât un pachet de tutun. Pentru ca europenii să aibă o idee despre ceea ce este insula Santo Domingo din Caraibe, Oviedo şi părintele Las Casas o compară cu Anglia. Desigur, avertizează ei, Santo Domingo valorează mai mult. Cât despre bogăţiile naturale, cele

---

[28] „Drake era generos la daruri; s-a înfăţişat reginei cu o cruce de diamante şi cu o diademă de smaralde splendide. I-a dăruit lordului cancelar Bromley o farfurie de argint în valoare de 800 de dolari, şi la fel, dar mai multe, celorlalţi membrii ai consiliului. Regina a purtat diadema în ziua de Anul Nou, iar cancelarul a fost mulţumit să-şi împodobească masa pe seama Regelui Catolic. Burghley şi Sussex au refuzat strălucitoarea ispită; ei au spus că nu vor accepta astfel de daruri preţioase de la un om a cărui avere fusese făcută prin jaf. " (Engl.).

două insule nu pot fi nici măcar puse alături. În ce priveşte pe indieni, care se vopsesc cu roşu şi negru şi se împodobesc cu pene şi piei, aspectul lor aminteşte descrierea englezilor pe care Iuliu Cezar o face în cartea cuceririlor sale.

Părerea scriitorilor englezi nu e mai puţin concludentă. Geoffrey, Callender, în admirabila sa carte despre istoria navală a Angliei, spune: „Fenicienii, romanii, anglii, saxonii, iutlanzii, dianezii, normanzii; şi Iuliu Cezar, Aulus Plautius, Julius Agricola, Hangit, Horsa, Cnut, Hardrada, Wilhelm I, Henri d'Anjou, Bolingbroke, Warwick, denumit Făcătorul de Regi, Eduard al VII-lea, iată lista cu câţiva dintre cei care au invadat şi cucerit Anglia: şi catalogul poate continua fără nicio dificultate".

Experienţele pe care tocmai le-am văzut confirmă afirmaţia. Când Henric al VIII-lea încearcă să se prezinte la licitaţia de voturi pentru cumpărarea coroanei Germaniei, dintr-o rapidă aruncătură de ochi, împuternicitul său îşi dă seama că Henric nu poate intra în niciun caz în competiţie cu rudele sale, regele Franţei şi cel al Spaniei. Nu are armată, nici bani, nici credit. Flota engleză de-abia începe să se formeze şi abia se bănuieşte acest lucru în restul Europei. Lumea veche nu a avut decât două mări: Mediterana, jos, Baltica, sus. Flotele Mediteranei au fost cele ale

Veneţiei. Pe Baltica, cele ale Ligii Hanseatice. Londra, Plymouth nu au fost decât amănunte fără importanţă. Şi flota noastră ce-a fost? se întreabă un englez. Şi tot el îşi răspunde: Câteva bărci de pescari oare se duc în Islanda, când e vremea de pescuit bogat, şi la Kinsale, pentru pescuit de sardele şi de macrouri. În afară de aceasta, câţiva burghezi, piraţi sau corsari, care de pe coastele din Devon merg la Bordeaux sau Cádiz, la lisabona sau de la gurile Tamisei la Anvers.

Henric al VII-lea a vrut să facă ceva în timpul Regilor Catolici. El a fost primul care a încercat să dea impuls marinei comerciale, să participe la navigările transatlantice, dar nu era nici bogat, nici înclinat spre dărnicie. Columb a încercat în zadar să obţină sprijinul său; dacă ar fi izbutit, destinul lumii ar fi fost diferit. Când navele lui Columb s-au întors în Spania, Henric trebuie să fi avut remuşcări de conştiinţă. A venit atunci un veneţian, Sebastián Caboto, şi a propus regelui să câştige timpul pierdut. Sebastián, care servea uneori pe regii Castiliei şi alteori pe cei ai Angliei, a recunoscut coastele Americii de Nord, sub stindardul lui Henric al VII-lea. Henric i-a plătit lui Caboto pentru descoperirile lui ceva mai puţin decât zece lire sterline. Tot era ceva. Spania, plină de suspiciuni, vedea duşmani chiar şi în propria-i umbră şi a început să se teamă de englezi. Regii Catolici s-au grăbit să-i

poruncească lui Ojeda să ia în posesiune coastele Darién-ului, înainte ca piraţii englezi să o facă în numele lui Henric. Henric era departe de asemenea intenţii. În porturi însă, pescarii, burghezii, într-un cuvânt: corsarii şi piraţii au văzut lucrurile mai limpede. În Anglia, ca şi în Franţa sau în Spania, regii merg în urma oamenilor din popor, luptă cum dă Dumnezeu. În curând, piraţii din Anglia încep să intre în competiţie cu cei din Franţa.

Henric al VII-lea nu simţea nicio atracţie pentru navele de război. Era la o distanţă infinită de a lua ofensiva şi era dintre acei care credeau că insula era bine păzită în spatele zidurilor ei de apă. Henric al VIII-lea gândea altfel. Istoria spune că, în acest caz, al VIII-lea avea dreptate faţă de al VII-lea. Trebuiau făcute ziduri de lemn. Şi în pofida ocupaţiilor amoroase, care au încurcat atât de mult viaţa monarhului, a găsit timp pentru a construi nave, dotate cu tunuri mari. La moartea lui, insula avea 85 de vase de război. Pentru epoca regelui Henric, aceasta era enorm. Negustoria marinei comerciale a lăsat-o piraţilor şi piraţii au descoperit marea mină, mină oare în secolul al XVI-lea valorează mai mult decât toată huila din lume: Africa, cu carnea ei de culoarea cărbunelui. Problema era foarte simplă: să fie vânaţi negri în Sierra Leone şi să fie vânduţi la Santo Domingo. Şi astfel a început să crească

acea insuliţă – Anglia – de care se preocupa atât de puţin părintele Las Casas şi istoricul Oviedo. Dincolo de zidurile de scânduri şi de pânză, între ceţurile care învăluie Londra şi Plymouth, au început să se aprindă felinarele care încununau castelele de la pupa. Valurile şi briza le legănau. Puţini au fost aceia care au putut să interpreteze corect ceea ce vesteau, prin ceaţa cenuşie, aceste pupile de foc.

La curtea lud Henric al VIII-lea s-a văzut, într-o zi, ceva extraordinar: William Hawkins, un bogătaş din Plymouth, care vindea în Antile, de contrabandă, negri din Guineea, a adus din Brazilia un indian viu pe care l-a prezentat la Whitehall: „A fost primul şef de trib sălbatic importat în Anglia”. A plăcut mult. Cei din City, nu puteau să-şi contenească uimirea văzându-i găuriţi obrajii şi buza inferioară şi în găuri puse pietre colorate. Acest obicei al sălbaticilor a surprins mult, deşi englezii obişnuiesc şi ei să-şi pună pietricele în loburile urechilor. Moda cerceilor este răspândită printre cavalerii din aceste zile şi, uneori, cei însărcinaţi să facă justiţie taie urechi foarte bogate. Întorcându-ne la William Hawkins, isprăvile lui primesc răsplata firească: e numit de două ori primar la Plymouth şi apoi membru al Parlamentului. Ajunge să fie cel mai bogat om din partea locului.

Parodiind Geneza, să spunem: La început au fost

fustele. Există o încântătoare istorie a lui Henric al VIII-lea. A scris-o Francis Hackett şi e împărţită în şase cărţi. Iată cum se intitulează fiecare dintre ele: I: Henric şi Catherina; II: Ana Boleyn; III: Jean Seymour; IV: Anne de Cleves; V: Catherine Howard; VI: Catherine Parr. În muzeul de figuri de ceară din Londra va trebui să se facă o serie întreagă pentru a fi prezentat regele Henric cu cele şase soţii ale sale. Oamenii superficiali văd în aceste căsătorii succesive capriciul unui rege uşuratic. Nimic mai inexact. Un rege nu trebuie niciodată, ca să schimbe doamna favorită, să schimbe şi regina. Nu: bietul Henric este imaginea tatălui care merge în căutarea fiului. Nu era cu putinţă să fie pusă coroana Angliei pe capul fără minte al unei femei. Patru secole şi jumătate înainte de Henric, o singură dată Anglia a avut o regină: Matilda, de tristă memorie. Filosofii, politicienii, oratorii se revoltau în insulă la ideea unei noi experienţe. Şi Henric al VIII-lea vede că soţia sa, spaniolă, Catherina de Aragon, nu mai serveşte la nimic. Cei trei băieţi pe care i-a adus pe lume i-au murit de la naştere; numai fata creşte sănătoasă; pare un blestem al lui Dumnezeu. Şi medicii îi spun lui Henric că regina Catherina nu va mai avea copii. Henric vede că timpul e aur, a şi pus ochii pe Ana Boleyn, şi trimite ambasadori la Roma ca să negocieze cu papa anularea căsătoriei. În toată Europa nu exista

un catolic mai catolic decât Henric al VIII-lea. Când soldaţii lui Carol al V-lea, la Roma, întrec măsura şi-l fac prizonier pe Papa, Henric îl provoacă la duel pe Carol Quintul, indignat de asemenea ofensă. Prin acelaşi curier care ambasadorilor săi să releve aceste servicii în faţa sanctităţii-sale şi să facă presiune petru a grăbi anularea căsătoriei. Era zor mare. Henric se căsătorise în secret cu Ana – cum s-ar zice, pe credit – şi copilul era gata comandat.

Căderea în dizgraţie a reginei Catherina – a mătuşei mele, Catalina, cum va spune Carol al V-lea – satisface pe mulţi. Anglia, ca de altfel întreaga Europă, începe să se simtă incomodată de apogeul spaniolilor. Henric, la început, a fost complezent. Chiar încă după bătălia de la Padova a decretat sărbători la Londra: în pieţe au fost aduse butoaie mari de vin, care a curs şuvoaie, după placul inimii, pe seama regelui: în biserici, *Te Deum*; noaptea, focuri de artificii. E un lucru foarte bun să vezi un rival, ca regele Francisc, în închisoare. E însă foarte neplăcut – gândeşte imediat după aceea –, să vezi pe Carol care se înalţă prea mult; armele Spaniei acoperă jumătate din Europa, şi America intră în stăpânirea Castiliei. Însuşi papa nu îndrăzneşte nimic împotriva lui Carol. Carol, la rândul lui, se umflă în pene. Nu mai vrea să aibă de-a face cu Henric al VIII-lea. Au trecut timpurile în care se îmbrăţişau. Carol s-a angajat să ia

de soţie pe fiica lui Henric, şi acum o abandonează în felul următor: spusese să-i fie trimisă imediat – are de-abia nouă ani – împreună cu 600.000 de ducaţi. Este evident că încearcă să rupă angajamentul, aşa că Henric nu-i trimite nici copila, nici cei 600.000 de ducaţi. Carol se căsătoreşte atunci cu Isabel a Portugaliei, femeie frumoasă, care-i aduce un milion de ducaţi. Plăteşte trupele şi, fericit, se uneşte cu Isabel.

Papa nu e tot atât de liberal cu Henric al VIII-lea pe cât a fost faţă de Carol al XII-lea. Anularea nu soseşte, şi se naşte biserica anglicană. Ana Boleyn aduce pe lume o fată! E culmea! Henric se impacientează, căci vede că nu poate să facă o nouă experienţă şi să aştepte zece ani de încercări cu Ana, aşa cum a aşteptat cu Catalina. Ana e trimisă în turn, urmează unul dintre cele mai tulburi procese pe care le înregistrează istoria regilor; i se taie capul. Monarhul, care rămâne văduv în felul acesta, intră în istorie cu pieptul lui lat de taur; faţa cărnoasă, plină de viaţă, ochii larg deschişi, buzele bine desenate; e un bărbat blond care priveşte, tace şi doreşte; pe costumul brodat cu aur, două coliere grele de aur şi pietre; mâinile grăsuţe cu toate inelele de rigoare; boneta cu pene, mantia garnisită cu hermină. Sărmanul rege! Visând la fiul care ar salva coroana, rămâne ţintuit între patru regine: cele două soţii, Catherina şi Ana, şi cele două fiice care vor deveni

regina Maria şi regina Elisabeta... Aşa hotărăşte soarta viaţa bărbaţilor.

La moartea lui Henric al VIII-lea, Spaniei îi surâde ideea de a supune recalcitrantul regat. Nu numai că e plăcut să se gândească la insulă ca podoabă a regilor Castiliei, ci şi s-o vadă încă o dată catolică, apostolică şi romană. Coroana trece Mariei, căreia Catherina i-a dat o educaţie spaniolă. E catolică până în măduva oaselor. Ba chiar mai mult, căci este soţia principelui Filip, care după doi ani va fi încoronat rege al Spaniei sub numele de Filip ăl II-lea. În insulă încep iarăşi să se oficieze liturghii. Filosofii nordici privesc cu oroare această reacţie şi faptul că regatul este pe mâini de femeie. Cei bogaţi care au împărţit între ei pământurile Bisericii, tremură pentru ce le este mai sfânt: interesele lor. La Londra, poporul nu-i mai poate suferi pe spanioli, care acum înnegresc străzile: pentru un englez – spune cronicarul – se văd patru spanioli, „pentru a face nesuferită viaţa naţiunii engleze”.

Regina Maria nu are decât o obligaţie serioasă, pe lângă aceea de a restabili religia catolică: să aibă un fiu. În aşa măsură o obsedează această idee, încât uneori crede că-l va avea, se prepară pentru eveniment, se trag clopotele şi nimic: iluzie. Dacă nu vine fiul, coroana va reveni fiicei Anei Boleyn, care pentru Maria nu e decât

o protestantă bastardă. Şi într-adevăr, fiul nu vine, moare Maria şi se suie pe tron Elisabeta. Anglia, în pofida a ceea ce nădăjduiesc filosofii, se transformă în insula reginelor. Ele vor umple cele nouă secole ale istoriei ei. Din porturile întunecate de ceaţă şi de funingine, ele vor scoate regatul pentru a-l aşeza, ca pe o navă, pe mările lumii. Şi cea care săvârşeşte prima minune este această Elisabeta – prudentă, vicleană, prevăzătoare, avară, cultă; e marea celibatară, care figurează în istorie cu William Shakespeare de-o parte, şi, de cealaltă, cu Sir Francis Drake.

Un singur gând frământă mintea supuşilor ei: cu cine se va căsători. An după an, Parlamentul o imploră: Doamnă, Doamnă – îi spune, cu arzătoare dorinţă, înalta adunare – e timpul să vă căsătoriţi, să aveţi un fiu. Şi regina, vicleană şi cu haz ca întotdeauna: Cine poate fi mai interesată în această problemă decât mine? Şi se perindă pretendenţii şi se răspândesc zvonurile şi ea însăşi leagă idile, deşi cu prudenţă, pentru a evada la momentul oportun. E încă cald cadavrul reginei Maria, şi văduvul Filip al II-lea trimite o ambasadă specială pentru a negocia căsătoria sa cu noua suverană. Regina mării este însă alunecoasă ca ţiparul şi-i scapă din mâini.

Ea ştie încotro merge – lucru obişnuit la englezi – şi soarta o ajută. Îşi va deschide drumul, până când va

vedea sfărâmată, în faţa insulei, Invincibila Flotă a lui Filip al II-lea. Războiul cu Spania e destinul ei. După cum Spania, într-un anumit fel, e creaţia reginei Isabel Catolica, Anglia e creaţia protestantei Elisabeta. Războiul împotriva Spaniei trebuie purtat pe mare, în Caraibe. Lupta de fiecare zi şi cea mai eficientă trebuie să fie dată în acest ungher îndepărtat al mărilor sălbatice. Aici, pe coastele Mexicului, la Cartagena, cea cu castele de piatră, în golful Darién, în Guayana, la capul Floridei, se vor forma amiralii englezi. Cei mari vor începe prin a fi piraţi. Dacă secole mai târziu se va putea spune că lupta de la Waterloo a fost câştigată în colegiul de la Eton, cu şi mai mult temei se poate afirma că marina Angliei şi imperiul ei se formează la şcoala, mai puţin aristocratică, a corăbiilor pirate. Regina a găsit că sunt încântători acei bandiţi şi a pus pe feţele lor tăbăcite graţia strălucitoare a prodigiosului ei imperiu.

Numele pe care istoria îl dă corsarilor şi piraţilor reginei este foarte expresiv: sunt câinii mării. Cu ei este populat comitatul Devon. Acolo e patria lui Hawkins, a lui Drake. Acolo au învăţat să-i urască pe spaniolii lui Filip al II-lea şi s-au format cei ce merg în Africa, Brazilia, America de Nord, Caraibe. Cel mai bogat din Plymouth, William Hawkins, a deschis drumul. John,

fiul său, merge pe urmele tatălui şi-i eclipsează gloria. În cronicile din Spania e cunoscut cu numele de piratul Juan de Achines. Este o exagerare să fie numit pirat. Adevărata lui profesie e cea de contrabandist, negoţ în care e însoţit de crema societăţii din Londra. Pirateria e un lucru mai serios: pirat va fi Sir Francis Drake.

Afacerea pe care o propune John Hawkins bogătaşilor din City este aceea de a forma o societate care să vâneze negri în Guinea şi să-i vândă la Santo Domingo. Toţi istoricii se vor pune de acord mai târziu în a conveni asupra unui lucru care astăzi e foarte clar: că nu e nimic mai cinstit decât să faci comerţ cu negri. Spania dă licenţe de vânzare a negrilor propriilor ei supuşi, şi cel mai creştin şi umanitar dintre călugări recomandă să fie importaţi în Antile. De ce s-ar lăsa englezii mai prejos decât castilienii într-o astfel de treabă? Chiar în Africa, unele triburi iau în sclavie alte triburi şi negustorul de negri nu are altceva de făcut decât să cumpere de la învingători pe prizonieri. Este o operă de caritate, spun ei, căci oricât de rău le-ar fi negrilor în Antile, soarta lor de prizonieri ai altor negri în Africa e şi mai rea. Sunt aceste consideraţii juste sau nu, fapt e că problema nu se discută. Proiectul lui Hawkins e primit cu căldură. Conţii de Pembroke şi de Leicester cumpără acţiuni. Ia acţiuni chiar şi Sir Thomas Lodge, primarul Londrei. Ambasadorul

Spaniei protestează, nu în numele vreunui sentiment creştinesc, ci în apărarea monopolului stabilit de catolica majestate. Regina Elisabeta îl arestează pe Hawkins în timp ce ascultă acest protest şi agitaţia trece. Apoi, Hawkins ridică pânzele şi, călătorie bună!

Să vinzi negri nu e o problemă. Şi nici să ajungi în Antile. Hawkins cunoaşte drumul şi se pricepe la afaceri. Problema constă în organizarea vânzărilor. Toţi seniorii din Santo Domingo, Venezuela, Cartagena vor să cumpere negri, dar nimeni nu vrea să violeze legile Castiliei. Hawkins, la rândul lui, e prudent, viclean: vrea să facă lucrurile în bună ordine şi să lase o impresie favorabilă. Uneori ameninţă că va trage cu tunul în forturi, alteori, se preface că s-a rătăcit pe mări şi cere să fie primit în porturi. Într-o formă sau alta încearcă să vorbească cu guvernatorul, cu hidalgii, cu cine are bani; vinde marfa şi-şi umple punga. Nu arareori dobândeşte chiar şi un certificat de bună purtare dat de guvernator. El nu vrea să se lupte, ci să vândă. La Santo Domingo, după ce a vândut două sute de negri, lasă în garanţie o sută douăzeci şi cinci, pentru cazul în care ar fi de plătit vreun impozit. Aproape nu se poate imagina că John Hawkins ar spera să vadă vreun scud în schimbul acestor negri. Ceea ce a făcut e o perfectă contrabandă, dar există în ea un amestec de candoare şi gheară dură care aşază afacerile

Angliei pe bazele unei bune credinţe şi a unei implacabile precizii, pentru ca să nu se piardă nici ultimul *penny* din câştig. Spaniolii rămân uimiţi de dovezile delicate de încredere cu care englezii deschid un credit şi apoi de seriozitatea cu care îşi iau rolul lor de creditori; nu concep că pentru Hawkins legea comerţului e mai sacră decât legea comună şi că el pune o contrabandă corectă pe deasupra drepturilor unui rege care nu e al lui. Şi cu atât mai mult dacă e regele Spaniei.

Fapt e că Hawkins vine la Santo Domingo cu trei corăbii şi se întoarce cu cinci, pline de aur, zahăr, piei. Pieile sunt atât de multe şi neobrăzarea contrabandistului atât de ingenuă, încât trimite două corăbii pentru ca să fie vândute chiar în oraşul Cádiz. De prisos să spunem că regele Spaniei confiscă pieile şi pe negrii pe care i-a lăsat la Santo Domingo. Mister Hawkins rămâne perplex. Protestează vehement. Îi scrie însuşi regelui Filip, spunându-i cu o familiaritate plină de îndrăzneală: „Cum poate majestatea-voastră să facă un asemenea lucru unui vechi cavaler, care l-a sărbătorit primul pe majestatea-voastră când aţi venit în Anglia pentru a vă căsători cu defuncta regină Maria, Dumnezeu s-o aibă în pază. Nu-şi aminteşte majestatea-voastră că eu eram atunci membru al Consiliului Municipal din Plymouth şi că am cheltuit

trei sute de lire cu banchetul cu care v-am omagiat? Cum puteţi să mă lipsiţi acum de negrii şi de pieile mele?” Însăşi regina intervine în favoarea lui John Hawkins. Scrie o scrisoare lui Filip, rugându-l să-l ierte. Răspunsul lui Filip e tăios şi cât se poate de limpede: nu restituie nicio piele şi niciun negru şi orice englez care-şi bagă din nou nasul în Caraibe va avea o soartă identică. Este legea Spaniei.

Hawkins se întreabă şi socoate cum s-o scoată la capăt. Sir William Cecil o sfătuieşte pe regină să nu sprijine întreprinderi atât de tulburi. Regina vede lucrurile mai limpede decât Sir William; nu numai că-l lasă pe Hawkins să plece din nou ci, mai mult, cumpără acţiuni ale societăţii sale şi-i dă una din propriile ei nave. Hawkins, în realitate, este eroul zilei. Regina l-a sărbătorit în palatul ei, acţionarii au primit beneficii de 60% la investiţia lor. Locuitorii din Plymouth vor cu toţii să ia parte la întreprinderea sa. Pentru noua sa plecare se înscrie, între alţii, un tinerel oare a colindat prin aceleaşi locuri din Caraibe şi care în curând va fi o figură prestigioasă a insulei britanice: Francis Drake. Shakespeare, cum e firesc, ascultă cu atâta interes povestirile acestor oameni, încât vorbeşte în drama sa, *Henric al IV-lea,* de crocodilii pe care Hawkins îi văzuse în Rio Hacha:

„... As the mournful crocodile
With sorrow snares relenting passengers...”[29]

Pe când Drake era copil, băieţii din Anglia au inventat un joc: războiul între englezi şi spanioli. Unul trebuia să facă pe Filip al II-lea. Acesta pierdea întotdeauna şi, simbolic, îl spânzurau. Filip al II-lea reprezintă pe intrusul care voia să întoarcă insula pe dos, restabilind liturghia cu respectarea papei şi cu privilegiile bisericii catolice. Când sosea ambasadorul acestuia, băieţii îl primeau, zvârlind în el cu bulgări de zăpadă: vroiau să-l prefacă în statuie de gheaţă. Tinereţea lui Francis Drake se petrece astfel în mijlocul unui război politic şi religios. Papa i-a dat puteri Spaniei pentru ca numai ea să beneficieze de pământurile din America. De ce? Regele Spaniei a hotărât că numai spaniolii pot vinde negri în Antile. De ce?

Călugării, deposedaţi de pământurile lor, încurajează revolte în Devon, spunând ţăranilor că toate calamităţile de pe insulă provin din faptul că regele s-a separat de biserică. Îndrăzneala miniştrilor protestanţi ajunge într-o zi la culme, ordonând ca începând cu

---

[29] „... Cum sumbrul crocodil, spre mare jale, / În cursă prinde călători molateci... " (Engl.).

duminica Paştelui să se citească în biserici *Biblia* în engleză, cea a lui Eduard al VI-lea. Călugări şi ţărani explodează. Înaintează pe drumuri, în mulţimi ameninţătoare, ajung la Plymouth, fac să li se deschidă porţile oraşului. Cei care sunt pentru rege, pentru *Biblia* lui Eduard, pentru noua biserică a Angliei, trebuie să fugă. Fug Edmund Drake şi fiii lui, care pierd sau abandonează tot ce au în mâinile catolicilor. În insula Sfântul Nicolae sunt puternici protestanţii. Insula, care va ajunge să fie un simbol, e cunoscută cu numele Drake's Island. Războiul se continuă pe mare. Francis Drake e acum un băiat care trăieşte mai mult pe corabie decât pe pământ. Nu există colţ al coastei pe care să nu-l cerceteze şi să nu-l cunoască cu toate stâncile, golfurile, refugiile, plajele şi cotiturile ei. E un mus isteţ care învaţă să se caţere pe catarge şi cordaje, care ştie cum trebuie să foloseşti o rafală de vânt, cum să ţii piept unei furtuni, cum se înalţă o pânză. Ochiul lui scrutător recunoaşte în timpul zilei orizonturile îndepărtate, străpunge în noapte întunericul dens. Pe toată corabia însă nu există decât un singur lucru important: nu e băiatul, nu sunt pânzele, nici ancorele: e o grămăjoară de hârtie. *Biblia* lui Eduard al VI-lea. Când soseşte ora de a se aşeza la masă, Edmund Drake se ridică în picioare – şi tot aşa şi băieţii – cu capul plecat, şi într-o linişte în care e un pic de umilinţă şi un

pic de orgoliu, o privire pioasă şi o sfidare radioasă, ascultă lectura cărţii sfinte. Când Elisabeta îşi întăreşte domnia, orizontul se limpezeşte pentru ei toţi. Protestanţii respiră. Edmund Drake se întoarce pe pământ ca pastor într-o biserică. Francis rămâne pe mare. Lupta trebuie dusă de partea cealaltă a Atlanticului.

În satele din Devonshire se povesteşte în toate zilele despre englezi care au căzut în ghearele Inchiziţiei, la Sevilia: li se taie urechile, nasul, sunt arşi pe ruguri. Fiecare nouă fasciculă, pe care cumetrele o pregătesc şi o condimentează în felul lor, constituie un nou imbold pentru acte de piraterie. Adevărul este că Inchiziţia este neobosită în zelul ei contra luteranilor. Când despre cineva se gândeşte lucrurile cele mai oribile, se spune: „Poate e chiar luteran". Băiatului din Plymouth i se pare că simte, de dincolo de mare, miros de carne friptă, carne de englez ars. Poporul lasă treburile Europei în mâinile reginei; ea va hotărî dacă e sau nu în război cu Spania; dar dincolo de linie, dincolo de meridianul arbitrar pe care l-a fixat papa Alexandru al VI-lea, pe acolo, să nu fie pace. Drake nu gândeşte în termeni de contrabandist, care fac din Hawkins un negustor vulgar. El are un suflet de tânăr marinar aventurier. Se gândeşte entuziasmat să facă piraterie la modul francezilor. Să se arunce la asaltul tezaurelor. Să

nu se mulţumească cu vânătoare de negri, ci să pornească după aurul din galioane, după perle, după argintul de la Potosi, după nestematele din Perú. Să ia cu asalt oraşe, să umple de sânge cuţitul, să prefacă în cenuşă trufia spaniolă, să vadă cum aleargă înspăimântate femeile şi să-i facă să tremure pe preoţii papei de la Roma. Acestea sunt visurile lui Francis Drake care strânge la piept *Biblia* protestantă. Are douăzeci şi unu de ani şi e cunoscut în Caraibe. Merge să recunoască coastele şi să vadă unde pot fi ascunse navele şi cum pot fi atacate porturile. E lumea în care va trăi pentru faimă, până ce chiar aceste ape vor înghiţi trupul lui neînsufleţit. Marea Caraibelor e marea lui Francis Drake sau a lui Sir Francis Drake, cum doriţi.

Când într-o zi oarecare, în octombrie 1567, şase nave se pregătesc să plece din Plymouth spre Caraibe, nimeni nu bănuieşte că soarta pe care ele o vor avea va schimba pentru totdeauna relaţiile dintre Anglia şi Spania. Până în acest moment au existat resentimente populare, şi cele două naţiuni îşi aduc zilnic mici ofense, asemeni acelor mici ciupituri cu care se mortifică reciproc în mănăstiri călugăriţele care se urăsc dulce; regatele Angliei şi cele ale Spaniei au maniere diplomatice catifelate. Călătoria aceasta le va

obliga să-şi pună platoşele. Cel care o bănuieşte şi căruia îi convine cel mai puţin este cavalerul care comandă: căpitanul John Hawkins. El e întotdeauna de părere să se facă o contrabandă cinstită, în sfântă pace. Crede că se poate face război comercial, un război alb. Drake se gândeşte la altceva: la comerţul de război. Căpitan este însă John Hawkins, om cu experienţă, şi Drake, la cei douăzeci şi doi de ani ai săi, comandă doar o navă mică: „*Judith*”.

Regina Elisabeta a pus la dispoziţia companiei două vase de ale sale: „Isus din Lubeck”, care e nava amiral, şi „Minion”. Printre membrii echipajului sunt mulţi cavaleri, oameni din lumea aleasă a Londrei. Sunt şi câţiva francezi, hughenoţi, precum şi căpitanul Bland, din La Rochelle. Hawkins are paji şi e îmbrăcat ca un principe. Înainte de a ajunge la Cabo Blanco, cele şase nave s-au făcut şapte, căci a fost atacată piratereşte, în drum, o caravelă a Portugaliei, pe care Hawkins o pune sub comanda lui Drake. Cucernici peste măsură, o botează „Gracia de Dios”. În Sierra Leone surprind alte vase portugheze, cu sute de negri. De aici trec în America. Cu toată opoziţia spaniolilor, vasele acostează la Santo Domingo, Margarita, Borburata. „Am mers de-a lungul coastei de la o cetate la alta, făcând negoţ cu spaniolii, aşa cum s-a putut – spune Hawkins; lucrul nu era uşor, pentru că regele ordonase

formal guvernatorilor lui ca, sub niciun motiv, să nu permită niciun fel de comerţ cu noi; totuşi s-au făcut afaceri bune şi ne-am distrat”.

La Río Hancha, Drake, oare o ia înainte lui Hawkins, face lucrurile în felul său. Pentru ca să intre, cu o lovitură de tun găureşte casa Trezorierului. Pune în treaba asta tot sufletul, căci anul trecut, chiar aici suferise o înfrângere. Şi pentru a completa, trage cu tunul şi într-o navă a viceregelui oare intră în port. Când soseşte Hawkins şi vede ceea ce face Drake, nu mai are niciun fel de îndoială asupra bobocelului care se ridică. De la Río Hancha trec la Santa Maria şi de acolo la Cartagena. Sunt oraşele care marchează punctele de pe coastă pe Pământul Ferm, unde Spania îşi concentrează puterea. Cartagena este cheia care deschide porţile Americii de Sud.

Hawkins vinde negri ca orice negustor ambulant care merge din poartă în poartă, strângându-şi marfa. La Margarita se plăteşte cu perle; la Río Hacha, cu argint solid, la Cartagena, cu aur. Acum e timpul să se întoarcă.

O porneşte în direcţia strâmtorii Yucatán; de aici o va apuca către canalul Bahamas, înainte de a începe epoca uraganelor. Dar uraganele i-o iau înainte. Cerul se face ca un cărbune: vijelia loveşte necruţătoare timp de patru zile. Navele trosnesc, apa începe să pătrundă şi

Hawkins să sufere; dacă vijelia nu se domoleşte – gândeşte – se vor întoarce din nou în fundul mării perlele din Margarita. Vântul se linişteşte, dar vasele sunt bune de dus la spital. Nu există altă cale decât să intre în portul Veracruz, la San Juan de Ulúa, pentru a le repara. Hawkins, vulpoi bătrân, ştie că, dacă acostează cu pavilionul său, îi fac ţăndări: arborează pe cel al Castiliei. În port, unde tocmai e aşteptată flota regelui, lumea începe să mişte din mâini, salutând vesel „Priviţi – se pare că strigă femeile – sosesc deja corăbiile noastre! Iată că vine întreaga Sevilie, întreg Madridul vine aici!” Cei de pe vas – lucru ciudat – nu răspund cu strigătele şi gesturile obişnuite. Când vasele aruncă ancorele la mal şi spre ele se năpusteşte mulţimea entuziasmată, Dumnezeule! sunt englezii, luteranii, hughenoţii, piraţii. Hawkins şi oamenii lui nu pierd vremea: portul rămâne în mâna lui. În conformitate cu normele comerciale, Hawkins, minuţios, propune un acord şi trimite hârtii în capitală. Să nu fie stânjenit în timp ce-şi repară vasul. În treacăt, vinde negri, cumpără mâncare, pune mâna pe artilerie şi aşază tunuri pe insulă, la intrarea golfului. Urmează să sosească flota regelui şi trebuie să ia măsuri de prevedere.

Şi flota regelui soseşte, nici mai mult nici mai puţin decât cu noul vicerege al Mexicului. Vântul suflă cu

putere şi cele treisprezece nave ale viceregelui trebuie să intre ia adăpostul golfului ca să nu se izbească de stânci.

Hawkins le opreşte cu gura tunurilor „sale”. Dacă viceregele nu consimte şi nu-i oferă garanţii, trage. Pretenţia e fantastică. Anglia nu e în război cu Spania, Veracruz este port spaniol... şi eu – spune viceregele –, sunt viceregele. Puteţi să fiţi – îi răspunse Hawkins – vicerege al regelui dumneavoastră, *don* Felipe, dar dacă dumneavoastră sunteţi acesta, sunt şi eu vicerege al reginei mele, Elisabeta a Angliei şi dacă dumneavoastră aveţi pe corăbii soldaţi, eu am avantajul tunurilor „mele”. Nu e nimic de făcut. Viceregele acceptă propunerea lui Hawkins. Şi Hawkins devine din nou împăciuitorul şi prolixul comerciant care nu pare a se afla pe puntea unei nave, ci în dosul unei tejghele de prăvălie. Face o convenţie foarte clară şi, ca garanţii reciproce, se schimbă cam o duzină de oameni de vază şi dintr-o parte şi din cealaltă, oare sunt păstraţi ca ostatici. Având-u-i în mână pe cei 12 cavaleri spanioli, deschide în mod graţios portul pentru vicerege, ca şi cum i-ar spune: Intraţi, vă rog, şi consideraţi că sunteţi în casa Dumneavoastră.

Dacă viceregele nu s-a gândit la ceva, a fost la respectarea cuvântului dat. Am văzut că aşa e tradiţia

nu numai la cavaleri, ci şi la regi. Hawkins gândeşte altfel pentru că este un burghez din Plymouth. Cert este însă că viceregele, pentru cei 12 ostatici pe care i-a dat, a îmbrăcat în straie de cavaler pe oameni de rând. Spaniolii de abia îşi pot ţine râsul când îl văd pe bunul Hawkins, care a trimis floarea oamenilor de pe vasul său, făcând reverenţe şi cinstindu-i pe acei calici. Şi trec astfel trei – patru zile. Spaniolii se organizează în secret pentru a da lovitura. Lucrează liniştiţi, căci niciodată nu poţi acţiona mai sigur decât la adăpostul unui fals cuvânt de onoare.

Cu costumul lui cu nasturi de aur şi de perle, Hawkins e mai arătos decât chiar viceregele. În salonul lui, de pe „Isus din Lubeck” – vasul reginei – cere unui paj puţină bere. Îi este servită într-o cană de argint.

Această scenă intimă înăbuşe zgomotul a ceea ce se petrece afară. A bănuit ceva Hawkins, dar nu-i vine să creadă. Fapt e că spaniolii îi şi atacă, că dincolo de coline, trupele s-au organizat şi că, înghesuite în golful îngust, cele câteva corăbii ale lui Hawkins nu au cum să pareze focurile şi nici să atace. Hawkins îşi termină de băut berea, tacticos şi fără grabă, ca un adevărat senior, pune cana pe bufet. Nici n-a pus-o bine, când un glonte de culevrină o dă jos. Afară, ţipete în engleză, ţipete în spaniolă, totul cu vocabular de luptă. Un vas spaniol, încărcat cu pulbere, explodează. Drake o şterge şi iese

din port înaintea tuturor. Nu se sinchiseşte ce e cu şeful său. Hawkins părăseşte impozantul vas al reginei, care e pierdut, şi trece pe „Minion”. Aici se îngrămădesc toţi cei care au putut să scape cu viaţă şi izbutesc să iasă în larg. Oamenii sunt însă în număr atât de mare încât la primul loc unde se poate apropia de coastă lasă cam o sută din ei. Cu restul ajunge în Anglia şi povesteşte nenorocirile sale. În portul San Juan de Ulúa s-au scufundat perlele, argintul, câţiva negri, mulţi cavaleri, vasul reginei, cana de argint. Cei o sută de oameni pe care i-a lăsat pe plajă au trebuit să-i înfrunte pe indieni şi febra galbenă, până când, cei ce au rămas în viaţă, au căzut în mâinile spaniolilor. Sau mai exact, în cele ale Inchiziţiei, oare nu-i judecă ca piraţi sau contrabandişti, ci ca englezi, ca luterani.

Se răspândeşte în toată Anglia şi în toată Spania povestea celor întâmplate la San Juan de Ulúa. Fiecare, în felul său, ia o hotărâre: regina Elisabeta, regele Filip, John Hawkins, Francis Drake. Istoria se deschide cu evantaiul acestor patru nume. Regina Elisabeta se răzbună în felul următor:

La Plymouth se găseşte un vas spaniol, încărcat cu 500.000 de ducaţi. Sunt banii pe care regele Filip îi trimite, în Flandra, ducelui de Alba, pentru plata trupelor. Urmărit de piraţii francezi, vasul a căutat refugiu la Plymouth, ca navă a regelui Spaniei care

caută adăpost într-un port al prietenei sale, regina Angliei. În realitate a căzut în viesparul duşmanilor. Nu există englez, de sus până jos, de la coroană la cei cei de rând, care să nu fie hotărât să ia Spaniei o jumătate de milion de ducaţi. Cauza este sacră pentru că ducele de Alba poate plăti cu aceşti bani pe soldaţii care omoară hughenoţi şi luterani. Poate să tolereze aşa ceva poporul englez? Niciodată. Dar cum s-o împiedice? Aici e problema. Episcopul Juvel înlătură orice scrupul în conştiinţa reginei – ca şi cum ar mai fi fost nevoie, notează Froude –, spunând: Este meritoriu, în cel mai înalt grad, să interceptezi bani destinaţi să omoare protestanţi. Sir Arthur Champernowne, viceamiral al reginei, propune o soluţie: Nava spaniolă este în custodia sa şi el i-a spus căpitanului: „Nu vă temeţi pentru banii şi pentru corabia voastră: atât timp cât gărzile acestea sunt aici e în joc onoarea reginei mele”. În acelaşi timp îi scrie însă lui Sir William Cecil, Lord Burghley, care este trezorierul regal: „Dacă excelenţa-voastră găseşte de cuviinţă, aş putea da lovitura asupra acestui vas în beneficiul majestăţii-sale, ajutat de câţiva prieteni.” (Fiul lui Sir Arthur a cutreierat canalul cu trei vase pirate.) Şi adaugă: „Lucrul nu se va putea face fără să curgă ceva sânge. Dar nu numai că o voi face, ci voi lua asupră-mi întreaga vină pentru ca această bogăţie atât de

considerabilă să ajungă în mâinile reginei. Nutresc speranţa că după ce va trece amara vijelie a dezaprobării sale – pe care o va arăta la început pentru a acoperi toate acestea –, voi găsi balsamul favoarei sale, ce mi se cuvine pentru riscul pe care mi-l iau slujind cauza majestăţii-sale...”

Nu e nevoie să se recurgă la acest expedient. Se găseşte altul mai simplu, după cum comentează eminentul autor al lucrării *English Seamen in the XVI Century*[30]. Ideea vine de sus. Se aranjează ca banii să fie duşi pe pământ la Londra, pentru a fi în mai mare siguranţă. Trupele reginei îi păzesc şi, înconjurându-i cu delicate precauţii, sunt duşi în turnul Londrei. Acolo, în conformitate cu planul stabilit, trezorierul reginei descoperă că cei cinci sute de mii de ducaţi au fost împrumutaţi de Filip de la bancherii din Genova şi, atâta timp cât aceştia nu sunt predaţi în Flandra, nu pot fi consideraţi ca aparţinând lui Filip, ci genovezilor. Aceştia se află la Londra şi regina le spune: „Ce întâmplare: este exact suma de care am nevoie...” Şi cei 500.000 de ducaţi trec de la Filip la Elisabeta cu uşurinţă şi graţia cu care se girează un cec.

John Hawkins se răzbună astfel:

Regina i-a încredinţat comanda câtorva din vasele ei.

---

[30] Marinari englezi în secolul al XVI-lea (engl.).

Este membru al Parlamentului. Prestigiul lui e cel al bogătaşilor din Plymouth şi al autorilor de mari fărădelegi. Cu aceste titluri şi cu acela de a fi înainte de orice un negustor, se apropie de ambasadorul Spaniei. E vorba – îi spune – de ceva foarte intim: e sătul de regină; ea e – o ştie toată lumea – avară, meschină, ingrată; nu a ştiut să-i recompenseze serviciile aduse, şi, în flotă, mai sunt mulţi ca el, gata s-o trădeze. Ceea ce se întâmplă în Anglia e stupid şi vina e a Elisabetei. Vorbeşte cu exaltare. Dacă Spania doreşte, Hawkins este decis să ia parte la o lovitură pentru a o detrona. Ambasadorul crede ce-i spune Hawkins şi propunerea ajunge la regele Filip. Filip, care e mai vulpoi decât ambasadorul, spune: Dacă Hawkins este dispus la aceasta, să vină aici să mi-o spună. Hawkins, care e mai vulpoi chiar decât Filip, răspunde: Nu pot să vin (din cutare sau cutare motiv), vine însă prietenul meu Fitzwilliam, care e *alter-ego* al meu şi care răspunde de ceea ce spun: Singurul lucru pe care-l cer ca recompensă este libertatea oamenilor mei care se găsesc în închisorile din Sevilia şi să mi se dea banii pentru a pune în mişcare maşina. Regele îl ascultă pe Fitzwilliam şi cad de acord asupra planului. Regina va şti totul, punct cu punct, prin scrisorile pe care Hawkins le scrie lui Sir William Cecil, Lordul Trezorier. Ultima sună aşa: „Multiubitul meu Lord, nădăjduiesc

că-i va face plăcere înălţimii-voastre să ştiţi că Fitzwilliam s-a înapoiat din Spania, unde propunerea lui a fost primită favorabil atât de către rege cât şi de ducele de Feria şi de ceilalţi membri ai Consiliului său privat...” Şi astfel, printre alte lucruri, se descoperă şi conspiraţiile spaniole, drept care Maria Stuart va sfârşi prin a-şi pierde capul. Toţi soldaţii lui Hawkins se întorc în insulă, fiecare cu zece lire sterline în buzunar, în timp ce John Hawkins înşfacă cele 40.000 de lire care-i lipseau, după socotelile lui, în urma celor întâmplate la San Juan de Ulúa. De data aceasta, cel care râde la urmă e Hawkins.

Filip al II-lea se răzbună în felul acesta:

Deoarece nu are nici umbră de îndoială, deoarece misiunea lui pe pământ este să-i nimicească pe englezi, deoarece nu este un rege obişnuit, ci instrumentul lui Dumnezeu, tace şi aşteaptă. Omul este sumbru, hotărât, crunt; dacă e necesar, mai bine îşi omoară propriul său fiu decât să permită ca cineva să scape puterii bisericii catolice, apostolice, spaniole. Anglia, insuliţa ereticilor, a devenit trufaşă cu navele ei de război şi cu vasele pirate. O va lichida. Va face cea mai mare flotă din istorie. Flota invincibilă, care va ieşi pe neaşteptate din întuneric. Sub prorele acestor vase vor tremura ţărmurile Angliei şi catargele îndrăzneţe ale reginei protestante se vor da în lături ca nişte biete

trestii. Din înaltele castele de la prora mâna regelui inchizitor va fi implacabilă în pedeapsă.

Şi Francis Drake se răzbună în felul acesta:

La cei douăzeci şi şase de ani frumoşi ai săi, are o şcoală deosebită de aceea a celorlalte trei personaje făţarnice: are şcoala ofensivei. Nu are viclenia vărului său Hawkins şi nici calmul Elisabetei. Are o voinţă puternică ca Filip, dar îl întrece în repeziciune. Toată lumea ştie acum că Drake are geniu, viziune, îndrăzneală. Nu i se cunoaşte decât o scădere: aceea de a fi fugit din bătălia de la San Juan de Ulúa. Cei care şi-au scăpat pielea odată cu el îl laudă, spunând că a fost o fugă strategică, ceilalţi se plâng că l-a abandonat pe Hawkins. Acestea sunt însă discuţii pentru academicieni, care nu-l preocupă nici pe Drake, nici pe Hawkins. Drake distrage atenţia tuturor, servind câteva luni pe vasele reginei; în realitate se pregăteşte pentru a desăvârşi cunoaşterea Mării Caraibelor, la modul pirateresc. Timp de doi ani, cu una sau două nave, dând asalt când unui galion, când unui port, cunoaşte tot ce e esenţial din Lumea Nouă. Într-o zi, tinerele din Cartagena de Indias văd, de pe terasele caselor, lupta amuzantă dintre englez şi navele spaniole. Lupta – se spune – nu pentru onoare, ci pentru avuţie. E adevărul. Dar rezultatul e că dă foc la două vase spaniole, pune mâna pe ceva aur şi întoarce

spatele voios, cu o plăcută muzică de dobloni în buzunar. Descoperă un frumos golf, pe coasta Darienului, atât de ascuns încât poate adăposti mica flotă fără ca nimeni să bănuie. Este Puerto Escondido. Păduri frumoase, vânat bun şi pescuit şi mai bun. Foarte aproape se află Nombre de Dios, un cătun de colibe mizere şi o coastă nesănătoasă. Pe un drum îngust pentru călăreţi, care traversează istmul Panama, sosesc însă la Nombre de Dios convoaiele de catâri cu tot argintul de la Potosí, încărcate ca şi cum ar duce saci de cartofi sau de porumb. Când Drake se întoarce în Anglia poate să spună compatrioţilor săi: înrolaţi-vă, tineri: am plăcerea să vă comunic că am descoperit America. Ca oricare Columb: şi e adevărul.

Şi Drake a şi plecat să se năpustească asupra convoiului de catâri. Important e să ştie la ce dată soseşte flota regelui, în ce zi vor trece catârii prin pădurile de dincolo de Nombre de Dios. Aceasta trebuie verificat la faţa locului. Sunt aventuri de luni de zile, dar fapt e că atacă convoiul şi se înapoiază în Anglia cu corăbiile încărcate cu bare de argint şi cu desagi mari plini cu aur. Lucrurile care se povestesc din această călătorie vor urzi treptat legenda care face nemuritor numele lui Francis Drake. Aşa, bunăoară, se povesteşte cum s-a aliat cu negrii fugiţi în păduri, răzvrătiţi împotriva spaniolilor, şi în timp ce-i descosea

ca să obţină informaţii, îi asocia la loviturile lui, îi învăţa rugăciuni şi îi instruia în sfânta lui credinţă; între un jaf şi altul, părea, ca tatăl său, un onorabil pastor. Se spune că în timpul primului asalt care l-a dat în Nombre de Dios, s-a aflat chiar în casa unde se găseau 300 *arrobas*[31] de argint ale regelui şi a ieşit de acolo cu mâinile goale. Şi nu a făcut-o fiind că nu ar fi vrut. La prima ciocnire un glonte i-a trecut prin picior. N-a spus nimic pentru ca ceilalţi să nu o ia la fugă. Deodată însă oamenii văd cum se prăbuşeşte şi cade într-o băltoacă de sânge. El le strigă: „Continuaţi asaltul Dar ei care ştiau că Drake era căpitanul; pilotul, călăuza şi pastorul lor, că fără el nu puteau găsi drumul pe mare, nici nu puteau să se orienteze prin pădurile Darienului, au spus: „Mai întâi, căpitanul nostru!" Şi-au renunţat la asalt, l-au suit pe corabie şi s-au retras cu navele în mica insulă Bastimentos, unde au rămas până ce însuşi Drake, care era medicul tuturor, şi-a vindecat piciorul şi au pornit din nou la aventuri. Un ofiţer spaniol a sosit într-o bună zi în insula Bastimentos cu steag alb. Vroia să ştie dacă era adevărat că cel care dăduse asaltul era Drake. „Cum ai auzit – îi spune chiar el – eu sunt Drake, şi la dispoziţia Dumneavoastră."

Copleşindu-l cu complimente şi măguliri, ofiţerul nu

---

[31] *Arroba,* greutate echivalând cu circa 11 kilograme (n. t.).

mai putea să-şi revină din uimirea şi fericirea sa: îl văzuse pe Drake în persoană. Şi Drake, ca un adevărat cavaler: „Dumneta nu pleci de aici fără să-mi onorezi masa.” S-au aşezat la masă. Splendid. Drake a ciocnit numeroase cupe dintr-un vin excelent, furat în cursul asalturilor. Şi-au strâns mâinile, ca doi mari seniori. „Pe curând, când voi veni din nou la Nombre de Dios, să dau lovituri...” La Cartagena a furat o corabie frumoasă. Cum era mai mare, şi-a trecut oamenii pe ea. A chemat un dulgher, care îi era foarte credincios, şi i-a spus în secret: „Nimeni să nu ştie, dar în noaptea asta trebuie să perforezi coca navei «Swan».” „Swan” era corabia pe care el însuşi trăise trei ani, cei mai frumoşi din viaţa lui. Banditţii o mângâiau aşa cum se mângâie mânerul unui pumnal îndrăgit. Drake gândi: această bucată a sufletului meu nu-mi mai serveşte: să se ducă în fundul golfului. Şi când nava începu să se scufunde, el a fost primul care a făcut pe miratul şi pe speriatul: „Dumnezeule! se scufundă «Swan»!” Şi după aceea: „În sfârşit, ce putem face, facă-se voia Domnului”. Au trecut cu toţii pe corabia cea nouă. Şi apoi, povestea cu francezul. S-au salutat, trăgând cu tunul unul într-altul ca să se nimicească, dar văzând că amândoi sunt piraţi, s-au îmbrăţişat, s-au întovărăşit şi ultima noapte au întârziat până după miezul nopţii ca să-şi împartă aurul şi argintul. Îl

cântăreau pe o balanţă.

Cea mai năstruşnică întâmplare este cea a asaltării convoiului. Drake a trebuit să aştepte mai bine de cinci luni, ocupându-şi oamenii în asalturi mai mici, în pătrunderi pe Río Grande de la Magdalena în recunoaşterea coastei. Când s-a apropiat ziua, a trimis navele, iar el, cu cea mai mare parte dintre oamenii săi, s-a dus în pădure. I-au ajutat negrii fugiţi din păduri. Pe coama unui deal era un copac. Din vârful arborelui – i-au spus – se vede Pacificul. „Lăsaţi-mă să-l văd eu primul”. Ca o pisică cu păr roşu s-a căţărat agil pe ramuri şi a descoperit marea. S-a simţit un Balboa. Era primul englez care vedea acele ape. „Va fi marea mea – şi-a zis. Voi naviga pe apele ei. Voi lupta pentru ea cu spaniolii. Era un jurământ. Se spune că apoi a pătruns până în oraşul Panama; cum, copil fiind, fusese crescut de ducesa de Feria, vorbea limba Castiliei ca şi limba maternă, se spune că a declarat ca martor în faţa unui grefier, că a cerut licenţă ca să plece din oraş ca şi cum s-ar fi născut în Medina del Campo sau în Valladolid.

Noaptea asaltului a fost magnifică. Convoiul călătorea noaptea ca să profite de răcoare. Ascunşi în pădurice, banditii îşi ţineau răsuflarea şi-şi puneau urechea la pământ, aşteptând să audă sunetul clopoţeilor pe care catârii îi aveau la gât. Purtau cămaşa peste îmbrăcăminte ca să se recunoască în întuneric.

Urmau să dea – aşa cum se spune – o *camisada*[32]. Sosi convoiul. Erau mai mult de două sute de catâri. Nu a scăpat niciunul. Totul a fost jefuit. Argint din Potosí, perle, aur şi giuvaerele unui bogătaş spaniol: o poveste de felul lui Ali Baba. Datoria de la San Juan de Ulúa începea să fie plătită cu dobândă.

Drake soseşte la Plymouth într-o duminică. Oamenii sunt la biserică, dar ştirea zboară prin aer. „Sunt corăbiile lui Drake! Vine Francis cu cei patruzeci de hoţi ai săi!” Inimile tresăreau de bucurie. Când pastorul îşi ridică ochii, în biserică nu mai e nimeni care să-l asculte. Dintr-o dată, întreg oraşul e în port. Ochii, umezi de fericire. Nicicând nu a strălucit atât de frumos la Plymouth soarele de duminică. Este soarele lui El Dorado. Marea de smaralde se face de perle când îşi sparge valurile de carcasa neagră şi lucioasă a navelor. Barba piratului are străluciri de rubin şi în ochi îi scânteiază bucuria care ţâşneşte din cremenea victoriilor.

„A sosit la Londra – spune *fray* Pedro Simón, din Ordinul San Francisco – cu o pradă şi, după o călătorie extrem de prosperă, a fost primit şi aici cu aplauzele pline de bucurie pe care le deşteaptă bogăţia; până şi

---

[32] Datorită faptului că atacau în cămăşi, însemna lovitura celor in cămăşi (n. trad.).

regina a făcut demonstraţii de bucurie excesivă, cu amabilităţi mai mari decât permiteau rangul regal al persoanei sale, dar la urma urmelor era femeie şi ceva din toate acelea izvora din lăcomia şi dorinţa de a-şi băga mâinile până la cot într-un jaf atât de bogat ca acela pe care îl aduceau protestantul; cum s-a văzut de altfel, căci, îmboldită de un câştig atât de mare, a pus la cale să se facă altă călătorie, cu navele şi oamenii şi fastul pe care îl vom vedea, pe seama a ce se furase pe coastele noastre."

Cariera lui Drake continuă la fel de prodigios. Porneşte din nou pe mare. Ia cu el nave de ale reginei. Pe nava amiral, muzicanţi pentru desfătarea lui şi servicii de argint şi de aur. Trebuie să călătorească cu fast pentru că o face în numele Angliei. Încotro merge nu ştie nimeni. Piraţii urmează pe căpitanul lor şi atâta tot. El merge însă – să nu audă nimeni – să dea înconjor pământului. Să navigheze pe acel ocean pe care l-a văzut din vârful copacului din istmul Panamá. Şi într-adevăr, face înconjurul pământului. Prădează în Chile, în Peru, în Mexic. În California lasă bătută în cuie o placă de bronz. În apropiere de Quito pune mâna pe corabia „Nuestra Señora de la Concepción". Spaniolii, slobozi la gură, îl numesc „El Cacafuego". Ia pradă bogată. Valoarea acesteia nu s-a cunoscut niciodată;

cifrele exacte le-au ştiut numai Drake şi regina Elisabeta”. Un oarecare Daughty, cavaler misterios, care se bucură de mare trecere la curte, spune marinarilor, între o cană şi alta de bere, că în urma scrisorilor Reginei, împarte comanda expediţiei cu Drake. Încearcă să-i creeze conflictele căpitanului.

Urmează o judecată sumară, este condamnat, şi însuşi Drake face pe călăul ca să se înţeleagă că o singură persoană comandă: Francis Drake.

Acest înconjur al pământului e marea ispravă a Angliei în acel secol. După ce traversează toate mările, navele se întorc bogate în Anglia. Acel „Chevalier de Drac”, cum spune cineva, face cât Vasco da Gama, Columb, Vespucci şi Magellan la un loc: primul nu a făcut decât să înconjoare Capul Bunei Speranţe, al doilea să descopere Lucayas, Santo Domingo, Cuba şi Darién, cel de al treilea să ajungă până la coasta Brazilia, al patrulea să treacă strâmtoarea care-i poartă numele; Drake a făcut înconjurul lumii. Ducele de Florenţa pune portretul lui Drake între cele ale marilor principi ale acelor timpuri. Din lemnul corabiei lui Drake, „Golden Hind”, se face un scaun pe care Universitatea din Oxford îl păstrează ca pe o relicvă. Regina îi dăruieşte o spadă cu această inscripţie:

„*Whose striketh at thee, Drake, striketh also at us*”[33]. Drake dăruieşte reginei o broşă cu smaralde. Şi această broşă cu smaralde de Muzo, pe care Drake le-a jefuit în Pacific, e bijuteria pe care o poartă regina în ziua Anului Nou.

Ambasadorul Spaniei păleşte. Denunţă că tot ce a adus Drake e furat de pe corăbiile regelui Filip. Spune regina: „Ambasadorul are dreptate, o să cercetăm ce a adus Drake, pentru a restitui regelui ce este al lui; un magistrat să facă inventarul”. Şi desemnează pentru aceasta pe Edmund Tremayne de Sydenham, în care ea îşi pune toată încrederea. De felul în care a îndeplinit însărcinarea sa aflăm din scrisoarea pe care chiar el o adresează lui Sir Francis Walsingham: „Pentru ca Dumneavoastră să vă daţi seama de felul în care am procedat cu prada lui Drake, vă voi spune că în niciun moment nu am trecut mai mult decât ceea ce el a vrut să-mi arate; şi ea să vă spun adevărul, l-am convins să nu-mi arate mai mult decât e nevoie, căci am văzut că ascultă de ordinele reginei şi că nu le-ar fi destăinuit nimănui. Am notat ceea ce mi-a arătat şi acestea au fost cântărite, înregistrate, împachetate. Şi ca să îndeplinim porunca reginei în privinţa celor zece mii de lire, am convenit să le ia din ceea ce fusese debarcat în ascuns,

---

[33] Cine loveşte în tine, Drake, loveşte şi în noi (n. trad.).

mai înainte ca fiul meu şi cu mine să venim să cântărim şi să înregistrăm ceea ce rămăsese. Şi aşa s-a făcut...”

După câteva zile, Drake e învestit cavaler. De acum începe nobleţea familiei lui. Nu la mult timp după aceea se căsătoreşte cu fiica şi moştenitoarea lui Sir Georges Sydenham; în casa ei seniorială, cu fusta amplă de brocard, cu mâini ca nişte flori, cu podoabe de dantelă şi coliere, Élisabeth Sydenham pare o regină. Sir Francis devine membru al Parlamentului. Lady Élisabeth Douglas Fudler-Eliott-Drake, care va fi ultima ramură înflorită a arborelui nobilitar al lui Sir Francis, va publica o frumoasă carte, *The Family and Heirs of sir Francis Drake*, unde sunt amintite toate aceste relicve. Pot fi văzute aici, în planşe colorate, cupele de aur cizelat pe care regina le-a dăruit lui Drake. Şi însemnări curioase ca aceasta: „Cuferele cu monede şi cutiile cu bijuterii pe care Tremayne le-a înregistrat au fost depozitate mai întâi într-un turn în apropiere de Saltash şi apoi în cel din Londra; suma care s-a ordonat ca Drake s-o ia în secret a fost lăsată la Radford, în grija prietenului său Christopher Harris. S-a sugerat că în realitate aceste zece mii de lire au fost o compensaţie pentru pierderile pe care Drake, Hawkins şi tovarăşii lor le-au suferit cu ocazia expediţiei comerciale din 1568, când încărcătura vasului a fost asaltată, prin trădare, de către guvernatorul din San Juan de Ulúa.

Dacă aşa au stat lucrurile, şi întrucât regina fusese, în această ocazie, unul dintre aventurieri, este probabil că o bună parte din ceea ce a fost ascuns la Radford a ajuns repede şi pe tăcute în regalele sale mâini...”

Cu prestigiul astfel dobândit, Drake se poate gândi la o mare aventură în Caraibe. Nu există nimeni care să nu vrea să participe la ea. Negustorii din Londra subscriu şapte vase. Exemplul se întinde în alte porturi din Anglia. Regina dă două din vasele ei. Drake are sub comanda sa treizeci de vele: nicicând o acţiune de piraterie nu a avut asemenea proporţii: 2300 de soldaţi şi marinari, toţi bine înarmaţi. Lumea gândeşte şi istoricul notează: Călătoria e pe viaţă sau pe moarte pentru cauza Angliei. Poetul favorit al reginei, curteanul cel mai elegant, Sir Philip Sydney, fuge din Londra ca să se alăture lui Drake. Elisabeta, geloasă pe poetul ei, pe care-l păstrează la curte ca pe un talisman, se înfurie. Emisarii ei zboară la Plymouth ca să-l aducă înapoi pe tânăr. Drake îl restituie încântat; nu vrea ca altul să împartă cu el gloria aventurii. Gelozia reginei şi a piratului îşi dau mâna.

Corăbiile pleacă. Fără grabă. Planul lui Drake e să nu lase niciun oraş din Caraibe cu zidurile în picioare. La Vigo face o scurtă escală. Apoi, în insulele Capului Verde dă foc oraşului Santiago: numai spitalul rămâne

neatins. E o violenţă inutilă, a cărei iniţiativă poate n-o are Drake; nu se ştie dacă ceea ce a determinat trupa să incendieze oraşul nu a fost faptul de a nu fi găsit aur, sau acela de a fi găsit prea mult vin. Ordonă ca de acum înainte să se procedeze cu capul limpede şi ia jurământ fiecărui batalion în parte. Navele se îndreaptă spre Caraibe. „Mai rău e că Drake va reîncepe ostilităţile fără ca să se fi declarat război”, spune Corbett în admirabila sa istorie a acestor zile, şi adaugă: „Cu aceasta nu face decât să-l anticipeze pe duşman. De mult e un secret pe care nu-l mai ignoră nimeni că regele Filip se pregăteşte ca să atenteze la independenţa Angliei. Singura crimă a amiralului este aceea de a plăti spaniolilor cu aceeaşi moneda.”

Caraibele-l primesc rău pe Drake: cu febră galbenă. Câteva sute din oamenii săi se molipsesc şi mor. Prima intenţie de a pustii toate ţinuturile din Caraibe trebuie să se reducă la una mai puţin ambiţioasă. Cel dintâi obiectiv se îndeplineşte cu succes: atacarea celui mai vechi oraş din Caraibe, care păstrează amintirea lui Columb, prima lampă pe care Spania a aprins-o în Lumea Nouă: Santo Domingo. Nimeni, în realitate, nu a îndrăznit să facă ceva împotriva cetăţii; fortificaţiile ei par inexpugnabile. Când se află acolo că se apropie flota lui Drake, spaniolii scufundă două vase în intrarea portului, închizând, practic, gura lui. Şi artileria nu-şi

îndepărtează privirea de la acest punct. Drake ştie că nu e posibil să iei un oraş înconjurat de ziduri, făcând front cu navele. E ca şi cum te-ai apăra cu scut de scânduri împotriva ghiulelelor de tun. În cursul nopţii, îşi debarcă armata pe o plajă, departe de oraş. Atunci când vasele se prezintă în faţa bateriilor şi artileria îşi începe tirul asupra lor, Infanteriştii cad, prin surprindere, prin spate şi, cât ai clipi din ochi, Santo Domingo rămâne strâns în pumnul lui Drake. Călugăriţele zboară să se ascundă în păduri şi să trăiască ca nişte păsări speriate. Fug fetele şi nevestele, fără să aibă timp să se încalţe, în timp ce tobele şi trompetele lui Drake cântă victorie pe străzi, până ce ajung în piaţă. Înseşi tunurile pe care Drake le furase din Santiago îl ajută acum să semene groaza.

Lovitura morală este teribilă: puţine lucruri îl vor afecta pe regele Filip atât de mult ca acesta. Din punctul de vedere al jafului, Santo Domingo este însă o deziluzie. Cetatea nu mai este focarul de putere din timpurile conchistei. Marea piaţă comercială şi fortăreaţa se află acum pe pământul ferm, la Cartagena. Santo Domingo a devenit un centru intelectual. E un fel de Academie a Antilelor. Papa Paul al III-lea a ridicat la rang de universitate, din 1538, colegiul pe care dominicanii îl fundaseră în 1510, şi el se bucură acum de aceleaşi privilegii ca şi universităţile din Salamanca

şi Alcalá de Henares. Se acordă aceeaşi categorie, în 1540, şcolii pe care Hernando de Gorjón o fundase, cu ani în urmă. Acestea sunt primele două universităţi întemeiate în Lumea Nouă. Unul dintre primii episcopi sosiţi aici este Alessandro Geraldini, umanist italian care, împreună cu Pietro Martire şi Lucio Siculo, este purtătorul Renaşterii în lumea hispanică. Geraldini a cântat construirea catedralei în versuri safice adonice, poate primele versuri în latină care au fost scrise în Lumea Nouă. Când Drake intră în Santo Domingo, căpitanii armatelor spaniole sunt toţi oameni culţi: vorbesc într-o latină frumoasă şi nu ştiu să aprindă fitilul unei archebuze. Iată numele celor patru căpitani. Licenţiatul Fernández de Mercado, licenţiatul Villafañe, licenţiatul Aliago, licenţiatul Acero. Ca şi cum Drake ar putea fi oprit cu foi de hârtie. Soldaţii năpustesc prin case ca să jefuiască. Nu e nimic din ce caută. Îmbrăcăminte fină, mobile ca cele din marele case din Spania, dar nici măcar veselă de argint. Pentru căldura tropicelor, hidalgii preferă porţelanul şi cristalul. „Mare porcărie!” spun soldaţii.

Începe să se negocieze răscumpărarea. Ceea ce cere Drake e în afară de orice posibilitate. În fiecare zi oare trece, Drake incendiază un grup de case, ca şi cum ar vrea să dea mai multă căldură cuvintelor sale. Oamenii lui găsesc că treaba e obositoare. Casele sunt zidite din

piatră tare, rezistentă la foc: trebuie să se ajute cu împuşcături. La amiază căldura e de nesuferit. Totuşi, la fiecare douăzeci şi patru de ore, un nou pătrat de cenuşă apare pe tabla de şah a oraşului. În prima zi, Drake trimite mesajul său printr-un băieţandru negru. Un astfel de emisar e o insultă de neiertat pentru orgoliul unui alb spaniol, şi căpitanul cel mai insolent îl străpunge cu o lance. Negru mai are putere doar să ajungă la Drake şi să cadă în agonie, la picioarele lui. Drake ia pe doi dintre călugării dominicani pe care îi avea prizonieri şi cu mare pompă de trompete şi tobe îi spânzură sub ochii spaniolilor. În fiecare zi ce trece – îi avertizează – voi spânzură alţi doi prizonieri până ce îl veţi executa pe ofiţerul care l-a lovit cu lancea pe negru. Ce pot face spaniolii? îl spânzură pe propriul lor ofiţer.

Soldaţii continuă să jefuiască. Uneori găsesc sipete cu perle, monezi de aur care au fost aruncate în puţuri. În biserici, jaful e mai rodnic: nu rămâne în ele potir, vas de împărtăşanie, sfeştnic, cădelniţă, ramă de argint. Vasele sfinte sunt rezervate ca să împodobească apartamentele cavalerilor din Londra. „Am ars toate icoanele de lemn, am rupt şi am distrus tot ce am găsit mai de preţ în biserici şi am luat mult argint, bani şi perle, care fuseseră ascunse în puţuri şi în alte locuri”.

„Vrei să serveşti cu grijă şi cu *zel*

pe-aceea care-n Anglia-i regină,
dar scuipi, urăşti, blestemi ca un mişel
pe aceea care, înalt, suprem divină,
Regină e pe mări şi pe pământ,
şi-nchide-n ea cereasca majestate.
Ţi-ai pierdut mintea-n multele-ţi păcate,
om osândit, fără nimica sfânt?”

Abia izbuteşte Drake să obţină o răscumpărare de 25.000 de ducaţi. Trebuie recunoscut că insula nu poate da mai mult. Treizeci şi una de zile de străduinţe pentru a ajunge la această sumă. Treizeci şi unu de grupuri de case s-au prefăcut în cenuşă. Drake pleacă spre Cartagena de Indias.

Veştile de la Santo Domingo au aripi. Pe insule, pe Pământul Ferm s-a şi aflat cum i-au spânzurat pe călugării dominicani şi cum soldaţii scuipau icoanele Fecioarei, cum au incendiat, şi că nu a rămas clopot în turle şi nici tun în fortăreţe, nici coliere, nici smaralde în scrinurile de familie. În Nueva Granada se formează o frumoasă armată de tineri care îşi abandonează familiile pentru ca să plece în apărarea Cartagenei. Se primesc avertizări chiar de la regele Filip: să fie pregătiţi că vine englezul. În Cartagena nimeni nu o crede cu adevărat. Vine oare englezul? Nu vine

englezul? Preoţii scriu scrisori: Pentru numele lui Dumnezeu, să fie pregătiţi, că insul e neruşinat şi du siguranţă va ataca fortăreaţa din Nuevo Reino. Va fi însă cu putinţă să spargă fortificaţiile oraşului? Golful are două guri: Boca Chica e închisă de un lanţ; Boca Grande e apărată de tunuri puternice. Imediat ce se vor apropria navele, dacă îndrăznesc s-o facă, vor fi oprite de plumbul tunurilor. Fetele îşi amintesc de prima oară când l-au văzut pe pirat de pe terasele oraşului şi spun: Va veni! Va veni cu siguranţă! Şi-l aşteaptă cu curiozitate, cu spaimă, cu interes. De ale femeilor! Se fac rugăciuni publice, procesiuni. Se ascultă predici împotriva ereticului. De ale călugărilor. Se fac pariuri şi se profereează ameninţări: Pe bunul Dumnezeu! Pe dracu! De ale soldaţilor.

Dar iată că vin navele!

„... Şi poartă în culori de doliu
Stindarde, flamuri, fanioane.”

Indienii seamănă toate drumurile cu vârfuri de săgeţi înveninate. Pe catâri, în canoe, prin trecători, pe drumeagurile pentru cai nu se aude decât fugă precipitată de călugăriţe, copii, femei, bătrâni, oare încearcă să se salveze în păduri. Să dea Domnul să nu-i muşte năpârcile şi să ascundă ce au de preţ prin case.

Aşa sunt ereticii. Asaltul oraşului Santo Domingo a fost dat la 1 ianuarie. „Pentru gloria lui Dumnezeu şi înalta onoare a Reginei sale” spune Mr. Mason. De Bobotează ajung la Cartagena. Ca şi cum cu intenţie ar vrea să aducă ofensă lui Dumnezeu. Toţi care îl cunosc pe Drake ştiu că întotdeauna mănâncă bucuros carne vinerea. Şi când se aşază la masă – Dumnezeu să ne ocrotească – niciodată n-o face înainte de a spune rugăciuni în engleză şi de a citi *Biblia.* Desigur, *Biblia* lui Edward al VI-lea.

Bietul *don* Pedro Vique, în sarcina căruia este apărarea, face şi el ce poate: ridică tranşee de piatră înalte de un stânjen şi jumătate, montează pe pământ patru tunuri, pune ciocuri de proră la două galere, cu întărire de zece piese de artilerie. Aşază în punctele cele mai strategice trei sute de archebuzieri, o sută de suliţaşi, două sute de arcaşi indieni. Drake însă, care e diavolul în persoană, ştie mai multe decât *don* Pedro. Repetă ceea ce a făcut la Santo Domingo: când navele ajung la Boca Grande el debarcase de mult trupa în peninsulă. Debarcarea se face la zece noaptea, în noaptea cea mai întunecoasă care s-a văzut. La prima ciocnire nu se vedea decât lucirea archebuzelor. *Don* Pedro aleargă ca să apere intrările pe uscat. Forţa armatei lui e inexistentă în faţa frumoaselor batalioane ale lui Sir Francis Drake. Povesteşte, apoi, *don* Pedro:

„Am ieşit cu spada: auzind cum duşmanii scoteau strigăte de victorie; când am ieşit din tranşee, înconjurat de duşmani, am întors capul să văd dacă ai noştri mă urmau şi i-am văzut că, în loc să urmărească victoria, întorseseră spatele şi fugeau cât îi ţineau picioarele”. Printre soldaţii spanioli s-a auzit o voce care a spus: „Cavaleri, retrageţi-vă!” Toţi au ascultat. *Don* Pedro, încă plin de mânie, scrie regelui: „Este o ruşine, dar am avut soldaţii cei mai fricoşi!”

După ce a pus mâna pe Cartagena, adevărată bijuterie a colonizării spaniole, Drake devine stăpân pe cea mai puternică cetate de pe pământul Ferm. Comite însă o greşeală de neiertat, după spusele unui istoric englez: aceea de a nu fi rămas acolo şi de a nu fi înfipt, pentru totdeauna, steagul britanic pe forturile şi zidurile de pe Pământul Ferm. Dar nu, el trebuie să pună mâna pe aur şi să-l ducă reginei sale; o cunoaşte. Drake nu se coboară să discute cu nimeni, în afară de guvernator şi de episcop, în privinţa răscumpărării. Când aceştia sosesc, îi primeşte curtenitor şi cordial:

> *„şi-au* risipit, *când loc au luat la masă*,
> *curtenitoarei, fine complimente.”*

Drake pretinde un milion de ducaţi ca răscumpărare. Dacă nu i se dau, incendiază oraşul. Suma este

nesăbuită. Drake argumentează: „Ţineţi seama că de data aceasta nu am avut pradă, cum s-a întâmplat la Santo Domingo, şi că aceasta e capitala Pământului Ferm...” Şi e adevărat: spaniolii au avut timp pentru ca în oraş să nu rămână decât nişte ulcioare de vin, untdelemn, fier şi săpun, care n-au putut fi puse la loc sigur. Bogăţiile sunt îngropate în pădure. Discuţiile în privinţa răscumpărării se lungesc. Sunt zile în care Drake îşi pierde răbdarea. Verificând sertarele guvernatorului, a dat peste o scrisoare a regelui Spaniei în care e numit corsar. Asta n-o poate tolera. „Într-o zi – spune – am să mă întâlnesc cu regele vostru şi o să-l dezmint în faţă şi satisfacţia mi-o voi lua singur, cu mâinile mele”. Discuţia durează o lună. Drake a şi început să incendieze cvarteluri şi a ars trei arcuri ale Catedralei. Convin, în cele din urmă, la o sumă de 110.000 de ducaţi. Pentru tot dă chitanţe scrise în latină, pe care guvernatorul le păstrează în arhivele sale. Preotul din Tunja spune:

„făcut-au apoi socoteli de hoţi,
cu fraudă şi-nşelare; au mai luat,
cu tunurile, peste patru sute
de mii de buni ducaţi...”

Existau acum mii de motive pentru ca Spania şi

Anglia să ajungă la război. La toate acestea însă se adaugă unul care este categoric: Maria Stuart, care şi-a petrecut douăzeci de ani de viaţă în închisoare, îşi pierde capul, şi nu pentru că înnebuneşte printre atâţia protestanţi, ci pentru că în castelul Fotheringay călăul i-l desparte de trup. Decanul de Peterborough o îndeamnă să-şi schimbe credinţa înainte de a fi executată şi începe un discurs: „Mâna morţii este pe capul vostru şi securea e pe butuc... „Vă rog, îl întrerupe Maria – nu mă jigniţi, nu vreau să vă aud, sunt neclintită în credinţa mea catolică română”. Când securea cade brutal nu mai rămâne nimic care să lege corpul Angliei protestante de cel al Spaniei catolice. În şantierele navale ale Spaniei nu se mai ştie ce e odihna: navele Invincibilei sunt construite una după alta. Angliei i-ar conveni să se pregătească pentru apărare, dar regina se gândeşte o noapte întreagă înainte de a încuviinţa cheltuirea unui singur *penny.* Cel care găseşte o soluţie e Sir Francis Drake: să intre în portul Cádiz şi să dea foc navelor regelui Filip. Nu poate să fie mai greu să intri în Cádiz decât în Cartagena, şi marea Mediterană nu e atât de aprigă ca cea a Caraibelor. Şi intră în portul Cádiz, arde navele, fură din depozite şi cu un vânt prielnic iese din gura portului ca şi cum nu ar fi făcut nimic. Este cea mai mare surpriză care a fost făcută vreunei puteri în lume. Amiralul spaniol se

îmbolnăveşte şi moare de durere. Filip va trebui să aştepte un an ca să repare consecinţele loviturii şi să-şi refacă flota. Spune istoria că acolo, la Cádiz, Drake l-a tras de barbă pe regele Filip, aşa cum promisese la Cartagena, şi, în trecere, a rupt şi nasul amiralului Santa Cruz. Pe deasupra, capturează, la întoarcere, şi o navă portugheză: „San Felipe”. Nu se ştie ce e mai hotărâtor pentru destinul Angliei: cele întâmplate la Cádiz sau această corabie portugheză. „San Felipe” este încărcată cu mirodenii, mătăsuri, monede, negri, vine din Orient. Drake descoperă în hârtiile căpitanului întreaga cheie a comerţului Portugaliei cu orientul. De aici porneşte planul pentru organizarea companiei engleze a Indiilor Orientale, adică, Imperiul Britanic. „Trebuie să ne întrebăm dacă fără Drake ar fi putut vreodată coroana imperială a Indiei să ajungă pe capul reginei Victoria”.

Trece un an. Se apropie momentul în care să se decidă cine are stăpânirea mărilor. Invincibila Armada se mişcă spre Anglia. O comandă ducele de Medina-Sidonia. E un cavaler care ameţeşte când se suie pe un vas, care nu deosebeşte o şalupă de o caravelă. Zadarnic a încercat a eluda responsabilitatea. Filip i-a declarat: „Acestea nu sunt făptuiri ale oamenilor, ci ale lui Dumnezeu: cel ce va duce navele noastre la victorie asupra protestanţilor nu sunteţi

dumneavoastră, domnule duce, ci Dumnezeu”. Anglia, în schimb, foloseşte amiralii săi care şi-au dobândit gradele în Antile. În frunte se găseşte Lord Howard şi apoi, ca viceamiral, Sir Francis Drake şi, ca subamiral, John Hawkins. Triumful este însă pentru Anglia mai mult o chestiune de noroc. Regina n-a vrut să cheltuiască bani ca să-şi echipeze flota: amiralii se găsesc în încurcătură pentru a hrăni trupa. Cea mai mare parte a vaselor aparţin burghezilor din Plymouth şi a celor din Londra. Atunci când se apropie corăbiile Spaniei, Lord Howard şi Drake joacă popice. Deodată, soseşte o sentinelă cu o veste care-i amuţeşte pe toţi: s-au năpustit asupra noastră navele Spaniei. Drake ţine bila în mână şi spre el îndreaptă toate privirile. „Nu e nicio grabă, domnilor. Ca să învingem Spania avem timp berechet: să terminăm partida”. Şi aruncă cu bila. Are loc bătălia. Prizonierul cel mai de vază e Pedro Valdés. Rămâne în mâinile lui Drake, care îl adăposteşte în casa lui, cu multă curtenie. *Don* Pedro sfârşeşte prin a-i picta un frumos portret, care a rămas să împodobească pereţii locuinţei lui Sir Francis. În toate bisericile din Anglia se slăveşte victoria triumfală asupra Invincibilei Armadei. La Saint Paul atârnă de tavan, timp de ani de zile, steaguri şi trofee; cele mai de seamă sunt cele pe care le-au luat mâna ageră a lui Drake.

Dacă valurile care legănau bărcile la Plymouth au fost cântecele de leagăn care l-au făcut să viseze, în copilărie, pe Drake, cântecul tinereţii sale, cel care a făcut să-i rodească viaţa, e intonat de vânturile din Marea Caraibelor. Aici a învăţat geniul lui liber toate insolenţele, aici a aflat cum loviturile soartei pot fi, răzbunate cu îndrăzneală: bandit, navigator, războinic, pirat, om politic, toate le-a scos din această mare sălbatecă. Şi privind spre marea Caraibelor, se îmbarcă acum pentru călătoria din care nu te întorci. Expediţia este enormă: 27 de vele, 2500 de oameni. Regina le-a încredinţat comanda lui Francis Drake şi John Hawkins; cei doi veri n-au mai străbătut marea, împreună, de la San Juan de Ulúa. „Dumnezeu i-a creat, dracul i-a adunat”, spun spaniolii. Drake, ca întotdeauna, e pentru îndrăzneală; Hawkins, ca întotdeauna sau mai mult ca întotdeauna, e pentru prudenţă. La Guadalupe, Hawkins începe să încetinească mersul şi acolo pierd un vas pe care pun mâna spaniolii. Altul ajunge aproape sfărâmat. E un început rău. Spaniolii supun la tortură pe oamenii de pe nava vânată şi aceştia mărturisesc tot: navele merg sub comanda lui Drake şi vor asalta Puerto Rico. Şi în timp ce Hawkins continuă să zăbovească, în Puerto Rico se perfecţionează apărarea. Drake i-a învăţat pe

spanioli să stea de pază. Prima încercare a englezilor le este fatală. O ghiulea de tun nimereşte chiar. În cabina lui Drake, îl omoară pe unul dintre cei mai buni prieteni ai săi, îl răneşte pe altul. Mai rău e că Hawkins simte că moare şi, într-adevăr, moare. Nici nu se putea să moară decât în Caraibe. Ultimele lui cuvinte sunt pentru regină, şi sunt amare: anunţă catastrofa călătoriei şi lasă reginei 2000 de lire pentru ceea ce va pierde ea în această întreprindere. Bătrânul crede că în felul acesta îi va lăsa o bună amintire. Nu e cu putinţă să zăbovească cu funeraliile. Drake încearcă un al doilea asalt. Spaniolii încinseseră toate intrările. Comandantul cetăţii este ager şi ghiceşte iute gândurile lui Drake; oriunde înaintează acesta, spaniolii îi aţin calea cu violenţă. Pierde mulţi oameni. Nu poate face nimic. Nu mai sunt vremurile lui *don* Pedro Vique, şi Drake trebuie să părăsească cetatea fără să scoată vreun scud, lăsând mulţi morţi. La Rio Hacha nu găseşte nimic. Se ştie peste tot că soseşte Drake şi satele sunt pustii. Baskerville, ofiţer englez, străbate mile de jur-împrejur, incendiind cătune. Río Hacha nu mai e decât cenuşă. La Rancherías le merge mai puţin rău: se spune că perlele pe care le ia Drake acoperă cheltuielile flotei. Nu e însă nicio răscumpărare. Santa Maria, pustie. La Cartagena, nu îndrăznesc. Şi corăbiile regelui Spaniei, care de data aceasta sunt multe, îl înconjoară

de la distanţă, îl încercuiesc. Nu îndrăznesc, dar sunt acolo. Nombre de Dios nu mai e decât umbra a ceea ce a fost. Nu găsesc nimic: îi dau foc. Baskerville merge cu trupe, pe pământ, ca să asalteze Panama; se dezlănţuie o furtună, îi umezeşte praful de puşcă, apare armata spaniolă, şi găseşte că singurul mod de a se salva este de-a face cale întoarsă. Aceasta e melancolica desfăşurare a ultimei expediţii. Drake ştie că nu se poate întoarce în Anglia cu mâinile goale. Nici serviciile aduse când a luat Cádiz, nici cele aduse când insula a fost atacată de Invincibila Armada nu i-au fost recompensate cu adevărat. Regina se sperie de îndrăznelile lui, şi ca ea sunt mulţi care ar dori mai puţină violenţă. Din aceste motive, Drake, timp de luni de zile, nu s-a bucurat de prea mare favoare la curte. Singurul lucru care-l salvează e să se întoarcă triumfător, cu vasele pline de aur. Acum nu are nimic şi oamenii mor de dezinterie. El însuşi începe să simtă boala. Ascunde şi spune: „Să mergem la Trujillo, în Honduras, şi veţi vedea că vom lua de acolo ceea ce nici n-am visat”. Tinerii primesc ideea cu strigăte de bucurie. Drake intră în cabină şi vede că moartea îi dă târcoale. Şi-l ia cu ea, ca şi pe Hawkins. Tinerii, veteranii se privesc încremeniţi. Când cadavrul, pus în sicriu, e aruncat în marea lui Drake, loviturile de tun care îi însoţesc plecarea de pe această lume răsună în

capul fiecărui membru al echipajului ca într-o cavernă. Singura lumină e cea care se cufundă în mare. Toţi ceilalţi sunt doar umbre care se întorc înspăimântate în Anglia. Prin insulele din Caraibe, pe Pământul Ferm, se răspândeşte vestea ca sunetul înaripat al clopotelor. L-au otrăvit! A fost otrăvit! Lope de Vega îi dedică acest epitaf:

„Mormânt de bestie-având şi în afară
de zidurile sfântului oraş,
lipsit de glorie şi-arme de ostaş
vei rămânea în veci, infamă fiară.
Te-or plânge peştii muţi şi-n rânduri, rânduri,
ţi-or roade, în întunecatul hău,
sicriul greu, cu putrezite scânduri,
şi se vor desfăta cu stârvul tău."

Lope de Vega scrie un lung poem celebrând moartea lui Drake. E publicat cu un sonet laudatoriu de Miguel de Cervantes şi cu o scrisoare de introducere de *don* Francisco Borja. Poemul se intitulează *La Dragontea* şi Lope explică: „Ori de câte ori s-ar întâlni cuvântul *dragon* şi tot ce el cuprinde în sine, trebuie înţeles ca persoana lui Francis Drake". Trec două sute, trei sute, aproape patru sute ele ani, şi oamenii din Caraibe vor continua să vadă umbra piratului ca pe o fantomă

sângeroasă. În Venezuela, ca să-i facă să tacă pe copii, li se via spune: „Fiţi cuminţi, că vine Englezul, vine Drake şi vă mănâncă”. Copiii vor înceta să plângă, tremurând. „Îţi promit, mămico, că voi fi cuminte, numai să nu-l chemi pe Englez”. Copiii din Offenburg, în Germania, vor gândi altfel. Acolo se va ridica o statuie, cu această inscripţie: „Lui Sir Francis Drake, cel care a introdus cartoful în Europa. Anno Domini 1586”. Şi copiii de pe acele meleaguri îl vor considera pe Sir Francis ca pe un fel de Sfântul Niculae, şi în momentele de duioşie vor spune mamelor lor: „Mămico, eu voi fi tot aşa de bun ca bătrânelul Drake care s-a dus în America ca să ne aducă cartofii”. În şcolile din Caraibe, copiilor li se va spune că de mult, cam prin secolul al XVI-lea, exista un bandit – Drake – care se distra atârnând călugării în spânzurători şi scuipând pe icoanele Fecioarei Maria. Copiii, îngroziţi, îşi vor face semnul crucii. Şi dacă mergi în Anglia – aşa cum i s-a întâmplat autorului acestei cărţi – rămâi uimit, căci primul lucru ce ţi se va arăta la Londra este o masă „unde regina Elisabeta a avut cinstea să mănânce cu Drake”. Sunt interesante toate acestea pentru că ne arată că istoria e de două culori. Totul depinde din ce parte se priveşte.

Părintele Simón, scriind istoria lui Drake, găseşte o explicaţie pentru triumfurile acestuia. „Dacă privim

creştineşte aceste întâmplări, putem spune că s-au petrecut întocmai ca atunci când un tată pedepseşte cu un băţ zburdălniciile fiului său şi apoi azvârle în foc băţul, băţul acesta fiind Francis Drake, prin care Dumnezeu a voit, pe drept, să pedepsească neînfrânarea creştinilor, oare trăiau nesăbuit, şi a aruncat acest băţ în iad, rămânând creştinii îndreptaţi şi câştigaţi, deşi plângând mica pierdere a ceea ce duşmanul le furase cu diferite prilejuri, căci a fost aceasta o învăţătură a lui Dumnezeu, care a luat de la ei aurul şi argintul şi le-a aruncat în gunoiul englezesc pentru ca să se încreadă catolicii mai mult în El decât în bogăţii; toată această vorbire şi mângâiere creştinească pe care ea o poate aduce, le vom găsi mult mai bine spuse decât o putem face noi în capitolul VI, Cartea a II-a, a Macabeilor, care zice aşa...”

În ceea ce îl priveşte, Drake s-a considerat braţul înarmat al lui Dumnezeu pentru a pedepsi aşezările unde spaniolii duseseră „veninoasa infecţie a papei”. Îi aparţin chiar lui următoarele cuvinte luate din *The World Encompassed*[34]; „Nu există oraş ca Lima, Panama sau Mexic, nu există târg sau cătun, nu există casă în aceste ţinuturi care să nu fie coruptă cu toate păcatele Sodomei. Papa şi episcopii lui anticreştini, folosind cele

[34] *Lumea cuprinsă,* titlul unei cărţi, scrisă de Francis Drake (n. trad.).

mai imorale mijloace, lucrează înverşunat pentru a cufunda în întuneric lumina *Evangheliei.* În această cetate, Lima, cu mai puţin de două luni înainte de sosirea noastră, nişte persoane, în număr de douăsprezece, au fost arestate, interogate şi condamnate pentru că profesau *Evanghelia;* dintre ele şase au fost urcate pe rug şi arse; restul aşteaptă în închisoare să bea din acelaşi pahar".

Şi relatarea lui Drake continuă astfel:

„În sfârşit, am avut ştire despre o corabie foarte bogată, plină de aur şi argint, care mergea spre Panamá şi ne-am dus după ea..." (Drake se referă la aventura lui Cacafuego în care a pus mâna pe broşa cu smaralde pe care a dăruit-o reginei Elisabeta).

IX
El Dorado, început şi sfârşit al secolului de aur

„Élisabeth was two years and eight months old when her mother was executed. Neither shame nor resentment are like a canker at her pride... Nor did the scaffold matter seriously: it was an instrument of state to which the great famiddle of the century, remarked ahat, Mantuan, describing England in the middle of the century, remarked. That' many persons, members of whose families have been hanged and quarted, are accustomed to boast of it'. Lately, a foreigner, having asked

one English captain if anyone of his family have been hanged and quarted, was answeered, 'Not that he knew of of'. Another Englisman whispered to the foraigner 'Don't be surprised, for he is not a gentleman."[35]

J.E. Neale

La începutul secolului al XVI-lea când conchistadorii se răspândesc prin munţi şi păduri ca nişte suflete mânate de diavol, El Dorado e pintenul care-i îmboldeşte. În căutarea unui presupus şef indian care, zice-se, se ducea la baie cu trupul acoperit cu pulbere de aur, spaniolii şi germanii au cutreierat pământurile Ecuadorului, Columbiei şi Venezuelei, străbătând păduri şi deşerturi, văi arzătoare şi culmi îngheţate. S-au întâlnit cu toţii într-un presupus capăt al drumurilor parcurse de ei: savana Bogotei unde nu sunt mine de aur şi trăieşte un popor doar de ţărani care seamănă cartofi, fac oale de lut, ţes pături de

---

[35] „Elisabeta avea doi ani şi opt luni când mama sa a fost executată. Nici ruşinea, nici resentimentul nu sunt o gangrenă a mândriei sale... Nici eşafodul nu înseamnă prea mult: era un instrument de stat căruia marile familii ale vremii îi plăteau tribut pe rînd. Un mantuan, descriind Anglia de la mijlocul secolului, a remarcat că «multe persoane din familii ai căror membrii au fost spânzuraţi şi tăiaţi în bucăţi, obişnuiesc să se laude cu aceasta». Mai târziu, un străin, întrebând pe un căpitan englez dacă în familia lui au fost spânzuraţi şi tăiaţi în bucăţi, a primit răspunsul: «Pe cât ştie el, nu». Alt englez i-a şoptit străinului: «Să nu vă miraţi, căci el nu este un gentleman». (Engl.).

bumbac şi scot, din adâncurile pământului, sare. Aurul pe care-l aveau fusese dobândit prin schimb cu alte triburi unde îşi duceau coşurile cu sare şi pături de bumbac. El Dorado continuă să fie o fantomă fugară. Conchistadorii i-au întors spatele. Au căutat noi aventuri. Unul singur a continuat să se gândească la această himeră: *don* Gonzalo Jiménez de Quesada.

Jiménez de Quesada a fost primul care a ajuns în savana Bogotei. El a făcut conchiste, a fundat oraşul în numele împăratului Carol Quintul, a descoperit Nuevo Reino de Granada, pe pământurile care mai târziu se vor numi Columbia. Pe atunci – aceasta se întâmpla în 1538 – Quesada nu împlinise patruzeci de ani: avea cam vârsta secolului. Era elocvent, bine făcut, risipitor. Avea ideile lui. S-a întors în Spania, a cutreierat Italia, a scris cărţi de istorie, cronici ale călătoriilor sale. Mintea lui însă rătăcea în altă parte. Continua să se gândească la El Dorado. A fost numit comandant de expediţie, mareşal. S-a întors în America. A fost guvernator la Cartagena. Litoralul nu era însă pasiunea lui. Iubea întinderile înalte, pământurile din centrul ţării, acel interior fantastic unde a descoperit o mină de smaralde. Şi se gândea la himera lui.

S-a întors la Bogota. E văzut urcând, tăcut, străzile pieptişe, care se caţără de dealuri, ca trase cu sfoară. Barba care a fost neagră ca pana corbului e acum

cenuşie, înspicată cu zăpadă. Poartă pe umeri peste şaizeci de ani. Picioarele, greoaie. De altfel, i se întâmplă ceea ce se petrece cu acei călăreţi, atât de sprinteni călare şi care se mişcă greoi atunci când merg pe propriile lor picioare. Mareşalul e afabil, curtenitor. Cu voce răsunătoare şi cu siguranţă soluţionează diferendele dintre hidalgi şi magistraţii tribunalului regal. Nu mai spune fanfaronade şi nu mai azvârle banii în cârciumi, aşa cum făcea când purta pe umeri acei frumoşi patruzeci de ani, mai uşori şi mai graţioşi decât o mantie cordobeză. În scaunul călugăresc din casa sa, solidar, pentru că nu are familie pe aceste meleaguri, citeşte, scrie predici. Fantezia nu-i părăseşte fruntea.

Într-o zi, nu mai rezistă: cere permisiunea de a cuceri El Dorado. E moştenirea pe care vrea s-o lase fiului său. Acolo, dincolo de munţii care se colorează cu aur în zori, care se învăluie în aur la asfinţit, în câmpiile abia explorate, trebuie să existe pământuri, tot atât de bogate ca cele din Peru, din Mexic. Mai mult de jumătate din America se întinde la răsărit de Anzi, desfăşurată în câmpii ca o infinită flamură de smaralde. Ce-o fi în aceste păduri? Ce vor duce cu ele apele acestor mii de nuri care coboară din munţi ca să se predea Orinocului şi Amazoanelor, unde se află misterul, poate destinul, Lumii Noi? Acesta e pământul

El Dorado. Jiménez de Quesada vrea să moară ca un Quijote al lui El Dorado. Cavaler al lui El Dorado. Şi cum acum treizeci de ani a cucerit Nuevo Reino şi cum toţi îl respectă şi presupun că ştie ceva, i se acordă dreptul de cucerire. La şaptezeci de ani, e o nebunie. Adeseori însă pe chipul nebunilor străluceşte gravitatea. Au aceştia – şi o are şi mareşalul – o demnă rezervă oare pare cortina de discreţie după care ar trebui să se ascundă, pudică, înţelepciunea. Şi urmând pe acest nebun fără leac, îşi înrolează caii, măgarii, porcii, găinile, indienii, sclavii, toţi acei Sancho din Noul Regat al Granadei.

Este emoţionat de privit acea mulţime cuprinsă de speranţă, care se îmbulzeşte în urma acestui bătrân, gândind că mâinile lor se vor afunda, până la coate, în nisipuri de aur. Nu merg numai soldaţii ca în zilele primelor explorări, ci familii întregi, cu sugari, cu toate mizeriile şi iluziile căminului, cu căldări afumate, cu cântece transparente, se caţără pe munţi, către Orient. E un popor în mers: o emigraţie de visători. Femeile privesc în nopţile îngheţate luceferii luminoşi. Din zorii zilei, bărbaţii trâmbiţează cuvinte grosolane. Indienii îşi pregătesc poverile şi le încarcă pe spinări. Negrii tremură de frig. Prin toate trecătorile ţinutului se aude tropăitul confuz al cailor şi al oamenilor, grohăitul ciurdei de porci şi chiar şi tăcerea mareşalului. Când

trec de cele mai înalte piscuri, în faţa ochilor acelei mulţimi flămânde se desfăşoară întinderea nemărginită a orientului. Ca desenate pe sticlă, fire de râuri merg spre Orinoc. Într-o linişte plină de bucurie, ochii rămân uimiţi şi gândurile la fel. Sunt oameni romantici. Mareşalul surâde cu tot aerul său grav, aşa cum surâde bunicul în faţa leagănului noului-născut.

La sfârşit, dezastrul. Foamea, moartea, cuţite ucigătoare care ar vrea să se înfigă în spatele mareşalului. Şi tot aşa până ce ultimul cal e mâncat şi din mulţimea aceea imensă se înapoiază numai o mână de oameni, care sosesc la Santa Fe de Bogotá pentru a-şi încredinţa sufletele lui Dumnezeu. El Dorado a fost amăgirea pe care au născocit-o indienii ca să scape de spanioli: o anunţaseră deja cronicarii maliţioşi şi în Santa Fe au văzut-o toţi care mai aveau un dram de minte. Cât este de uşor să demonstrezi toate aceste axiome când totul a trecut şi rămâne numai bilanţul mizerabil al eşecului.

Jiménez de Quesada e mai mult decât bătrân. De abia se poate mişca din fotoliul lui. Pielea ulcerată îi cade în bucăţi. Şi-a pierdut averea... în sfârşit... continuă să se gândească la El Dorado. Nu e nimic de făcut cu el: cu cât e mai bătrân, cu atât e mai îndărătnic, mai visător. Se apropie de optzeci de ani şi se apucă din nou de războaie. Conduce armate, purtat pe targă de către

soldaţi şi astfel câştigă ultimele bătălii ale vieţii sale. Când soseşte momentul de a încheia socotelile şi de a trece în lumea cealaltă, spune: „Cred în învierea morților”. Şi lasă nepoatei sale, bunei Maria de Oruña, fiica Andreei Jiménez de Quesada, care trăieşte în Spania, o singură moştenire: visul, lui El Dorado. În ce priveşte cărțile, să fie duse la biblioteca unei mănăstiri.

Când Maria de Oruña primeşte vestea că acest unchi fantastic a murit în munții Americii, care au măruntaie de sare şi de smaralde, nu şovăie: „Antonio – îi spune soțului ei, căpitanul Antonio de Berrío –, trebuie să plecăm pentru moştenirea unchiului Gonzalo: să ceri guvernarea la El Dorado”. Şi se duc la curte căpitanul Antonio de Berrío şi Maria de Oruña; sunt din aceeaşi plămadă şi au acelaşi suflet ca Jiménez de Quesada; nebuni fără leac. Antonio a fost unul dintre călăreții care în războiul împotriva maurilor din Granada au făcut tot felul de fapte, printre care execuția unui principe maur; a luptat în Italia, în Flandra, în Lombardia; a fost căpitan de infanterie şi de cavalerie, comandant de fortăreţe, într-un cuvânt, soldat al regelui. Regele îl numeşte general în El Dorada, guvernator al Guayanei. Când trece de partea aceasta a mării, rămâne subjugat de frumuseţea Orinocului. Arată apele acelea fiului său: „Vor fi ale tale”. În insula

Trinidad fundează oraşul San José de Oruña. Apoi, pe malurile Orinocului, Santo Tomé. Trec doi, trei, patru ani în care guvernatorul modelează o mică republică după dorinţa sa. Şi între timp, urechea atentă începe să audă ceea ce are nevoie: unde se află El Dorado...

Se povesteşte că oraşul Manao, capitala ţinutului El Dorado, se află pe malurile unui lac, Parima. În fund, colina, strălucitoare de aur. Oraşul e cel mai mare din câte au construit indienii în America. Născocirea, treptat, se preschimbă în realitate. *Don* Antonio trimite amănunte la curtea Spaniei prin Domingo de Vera. În Toledo, în La Mancha, în Extremadura, se îmbulzesc din nou hidalgi care vor să ia şi ei parte la cucerirea lui El Dorado; la fel ca naivii din Santa Fe care urmaseră pe Jiménez de Quesada. Domingo de Vera le arată inele de nas şi de urechi din aur pe care le-a adus ca dovadă a ceea ce poate fi luat cu grămada în Guayana. Soldaţi bătrâni, moştenitori ai familiilor de vază, nobili, fiul unui preşedinte al Consiliului Regal al Indiilor cer un loc în rândurile expediţiei. Cei căsătoriţi îşi vând proprietăţile şi slujbele pentru a se îmbarca cu soţii şi copii. Mai mult de două mii de persoane se urcă pe corăbii şi ajung la insula Trinidad şi în Guayana.

Se repetă povestea. Vin în căutarea frumosului oraş Manao şi găsesc păduri şi mlaştini, foamete şi ciumă. Viermii şi căpuşele îi devorează pe oameni de vii:

noaptea, nişte greieri rozători smulg bucăţi de ureche, de nas, fără ca victimele să aibă timp să scoată un geamăt. Şi pe Berrío încearcă să-l omoare cu lovituri de pumnal. În întuneric, călugării opresc mâinile ucigaşe. În această minusculă colonie sunt zile în care sunt aruncaţi câte 14 morţi în groapă. Asupra celor bolnavi şi răniţi se năpustesc indienii cu ciomege şi măciuci. Aşa este El Dorado.

Căpitanul Berrío este spaniolul care ştie să se lupte când totul este potrivnic. Îl susţin îndărătnicia şi iluzia.

Se spune că Jiménez de Quesada nu i-a indicat alt scop în viaţă decât acela de a descoperi şi cuceri El Dorado. Berrío, căsătorindu-se cu Maria de Oruña, s-a căsătorit cu Himera. Curios este însă că în această Guayana din El Dorado – care nu este decât un infern verde – Berrío întâlneşte un englez, cuprins de aceeaşi nebunie. E un fiu al ţinutului Devon – patria lui Hawkins şi Drake – dar nu un aventurier, ci un cavaler, şi dintre cei mai strălucitori de la curte. A fost educat la Oxford, de o fină inteligenţă; poemele lui figurează în antologii, discursurile sale vor rămâne între cele mai strălucite care au fost rostite în lume, marea lui carte de istorie este unul din monumentele epocii elisabetiene. Mai e şi frumos, bine făcut, bun soldat. Cu ochii lui adânci, figura prelungă, fruntea înaltă, cu degetele

lungi şi subţiri ale mâinii de curtean, aşa cum va fi înfăţişat în portretul de la „Naţional Gallery”, El Greco ar fi putut să-l aleagă pentru unul dintre cavalerii nemuritoarei înmormântări[36]. Este Sir Walter Raleigh. Regina a luat inima lui Raleigh şi a cântărit-o în balanţa sentimentelor ei. Balanţa a şovăit între Raleigh şi Essex. O problemă de dragoste subtilă care închide în ea legenda romantică a reginei celibatare.

La şaptesprezece ani, Raleigh se înrolează într-o armată de voluntari. Pleacă să lupte în Franţa, alături de hughenoţi, împotriva catolicilor. În pătimaşul război religios, tânărul îşi joacă viaţa în fiecare bătălie, timp de patru ani de lupte. Se întoarce la Londra cu gloria unui soldat dârz, dar cum e un om fin, pleacă la Middle Temple. Aici, în secolele trecute, erau iniţiaţi cavalerii: acum, sub perucile albe ale judecătorilor, tineretul se apleacă asupra legilor, pentru a pătrunde în labirintul lor. Raleigh nu studiază însă legile: citeşte cărţi de istorie şi pe cele ale Spaniei în limba Castiliei. Cunoaşte Lumea Nouă datorită fantasticelor relatări ale cronicarilor. Drake a ştiut că Spania era duşmanul, căci i-a spus-o mirosul lui de marinar; Raleigh ajunge să ştie acelaşi lucru păşind pe drumul literelor. Îşi acordă

---

[36] *El entierro del Conde de Orgaz* (*Înmormântarea contelui Orgaz*), celebru tablou de El Greco (n. trad.).

numai cinci ore pentru somn şi odihnă; restul zilelor şi al veghilor îl petrece cufundat în cărţi. Până ce atracţia războiului îl cheamă din nou pe câmpul de bătălie.

Anglia se luptă pe faţă cu Spania: îi ajută însă pe rebelii din Ţările de Jos. Filip al II-lea nu luptă pe faţă cu Anglia: îi ajută pe rebelii din Irlanda. Stindardele sunt religioase, politice, economice: turnesol. Din orice parte ar fi privite, arată o nouă culoare care proclamă rivalitatea celor două regate. Raleigh pleacă să lupte împotriva Spaniei în Ţările de Jos, alături de trupele principelui de Orania. E o experienţă scurtă. Curând, o altă întreprindere îl atrage mai mult: cea a lui Sir Humphrey Gilbert. Sir Humphrey îi e frate vitreg şi e primul care se gândeşte la cucerirea Americii pentru Anglia. Nu visează nici contrabandă nici asalturi, nici jafuri, ci împlântarea liniştită a steagului reginei, ca el să fluture deasupra pământurilor Lumii Noi. Se gândeşte de asemenea – ca Pantagruel – să caute trecerea, spre Orient, nu prin Antile, ci pe la nord. Regina i-a dat un privilegiu pentru şase ani. Humphrey şi Raleigh armează flote de mai multe ori, însă vânturi neprielnice le opresc. Secolul al XVI-lea se găseşte în inima unei roze: roza vânturilor. Drumurile pe mare se fac cu velele. Singurul lucru pe care îl pot face oamenii e să îngenuche şi să ceară lui Dumnezeu un vânt prielnic. Sir Humphrey niciodată nu izbuteşte aceasta.

Raleigh o va încerca din nou. Deocamdată există o scenă unde se poate lupta mai urgent împotriva Spaniei şi a catolicilor: Irlanda. În Irlanda a luptat şi Sir Humprey Gilbert şi a lăsat câteva învăţăminte pentru Raleigh. Când acesta a fost guvernator în Munster şi a triumfat asupra rebelilor, nu a vrut să trateze cu cei învinşi decât făcându-i să vină până la cortul său între două rânduri de beţe de care atârnau capetele duşmanilor săi.

Filip a trimis trupe din Spania pentru a-i încuraja pe rebelii irlandezi. Raleigh pleacă la luptă cu armatele pe care le comandă contele de Ormond. Contele pune mâna pe primarul din Youghal, îl spânzură, atârnându-l de acoperişul propriei sale case. Rebelii luptă sub stindardele conţilor de Desmond: James Desmond cade în mâinile lui Raleigh, care-l judecă, îl condamnă şi-l ciopârţeşte. Pune capul şi picioarele acestuia ca ornament la intrarea din oraşul Cork. Câmpurile Irlandei rămân devastate, oraşele numai cenuşă. În aer, singura podoabă; spânzurătorile. În fortăreaţa Carring-a-Flyle, cincizeci de irlandezi şi nouăsprezece spanioli, comandaţi de un italian – şi papa şi-a dat obolul în luptele din Irlanda – trebuie să se predea: sunt spânzuraţi cu toţii.

Steaua lui Raleigh se înalţă. Este unul din eroii războiului din Irlanda; a luat castele şi a înjunghiat

catolici, fără ca regina să cheltuiască. E prieten acum cu poetul Edmund Spencer. Leicester îl introduce la curte. Un bun soldat protestant, care să poată să scrie un sonet frumos şi să fie tânăr şi chipeş, e tot ce se putea oferi mai bun la curtea renascentistă a reginei Elisabeta. Favoritul îşi începe cariera de curtean cu un gest galant. Într-o zi regina se plimbă prin grădină şi se opreşte în faţa unei băltoace. Raleigh îşi dă jos de pe umeri splendida lui mantie de curte şi o aşterne peste noroi: trece regina. Raleigh urcă. Pe capul lui încep să se acumuleze titluri, distincţii. Din pământurile de care sunt spoliaţi catolicii din Irlanda, 12.000 de acri sunt pentru el. Nobilii devin geloşi. Tot aşa şi Leicester care l-a dus la curte; introduce acum pe un tânăr, care imediat face ca balanţa să revină la echilibrul normal: este Robert Devereaux, conte de Essex. Când Essex are 20 de ani, Raleigh are 35, iar regina 53. Triumfă tinereţea. Raleigh, care e căpitanul gărzii, ajunge să audă, dincolo de uşă, veselia şi râsetele tânărului şi ale reginei, însoţite, spre sporirea plăcerii, de muzică şi dans. Essex nu se întoarce niciodată la el acasă înainte de a cânta în zori păsările.

Raleigh începe să privească mai departe de treburile curţii. Se gândeşte iarăşi la cucerirea Americii. Se înţelege cu Drake. Obţine de la regină un privilegiu pentru cucerirea acelor pământuri îndepărtate şi

sălbatice din Lumea Nouă, care nu aparţin nici unui principe creştin. Plănuieşte asaltarea oraşului Panama. Cheltuieşte 40.000 de lire din propria lui avere, iniţiind prima mare colonizare a Americii de Nord, pe care, pentru a cinsti pe regina fecioară, o numeşte Virginia. Continuă să fie acelaşi cavaler galant. Sir Raleigh aduce însă din Virginia un viciu afurisit, pe care Elisabeta îl găseşte detestabil: tutunul. Cum însă viaţa e ironică, tutunul se impune în viaţa oamenilor; şi dacă, după câteva secole, regina ar învia şi şi-ar vizita curtea, i-ar găsi pe oameni vorbind de „tutunul din Virginia" ca şi cum ar fi propriul ei tutun.

Sir Walter Raleigh, inventatorul Virginiei, comite însă într-o bună zi cel mai mare scandal care se poate comite la această curte. Un istoric spusese deja şi toţi o vor repeta: „La curtea Elisabetei, a iubi o altă persoană care să nu fie regina e o blasfemie şi un sacrilegiu". Toată lumea tremură în faţa ei. Nimeni nu îndrăzneşte să-i spună că e îndrăgostit de altă persoană. Idilele se petrec în cel mai adânc secret. Când Essex se căsătoreşte e furtună la palat şi ea durează două săptămâni. Raleigh însă păcătuieşte mai grav, se îndrăgosteşte de una din doamnele de onoare ale reginei. Când nu se mai poate altfel, se căsătoreşte în secret. Soseşte însă clipa în care inevitabilul se produce,

clipa în care totul se află şi regina nu şovăie: „La Turn cu Sir Walter şi cu doamna lui”. Din închisoare, Sir Walter îi scrie Elisabetei scrisorile cele mai pline de dragoste: nici că se poate mai romantice şi de o făţărnicie care, în afara curţii regale, ar fi de neconceput. Deodată găseşte o scăpare: invocă El Dorado.

Dacă regina o îngăduie, dacă îl lasă să iasă din Turn, se va duce la Guayana şi-i va aduce bogăţii mai mari decât cele pe care le-a luat Pizarro din Perú. Spaniolii lui Jiménez de Quesada sunt deja pe urmele lui; Antonio Berrío îl caută; pe o corabie spaniolă pe care pune mâna George Popham se găseşte o întreagă corespondenţă despre „Noul Dorado”. Literatura pe care Raleigh a citit-o la Middle Temple se preschimbă într-un castel strălucitor pe care-l ridică şi îl împodobeşte cu imaginaţia sa. Pentru el e evident că în Guayana s-au dus să se refugieze, cu toate comorile lor, descendenţii incaşilor. Există un oraş imens, cel mai mare din Lumea Nouă – Manao – unde mai guvernează încă descendenţii lui Atahualpa. Anglia abia şi-a putut da seama de cât aur a scos Castilia, pentru a se înălţa, din obscuritatea ei nenorocită, peste toate regatele din Europa. Englezii nu au citit istoriile conchistei. Raleigh le citează pe toate. Arată, ea exemplu, acel paragraf în care López de Gómara

vorbeşte de palatul lui Huaynacapac, predecesor direct al incaşului din Manao, care spune aşa: „Toate serviciile din casa sa, de masă şi bucătărie, erau de aur şi de argint, sau cel puţin de argint şi de aramă, aceasta fiind mai rezistentă. În dormitorul lui erau statui de aur, goale pe dinăuntru, care păreau giganţi şi figuri de mărime naturală ale tuturor animalelor, păsărilor, arborilor şi ierburilor pe care le produce pământul şi ale peştilor cane cresc în mare şi în râurile regatelor lui. Avea, de asemenea, frânghii, saci, coşuri şi hambare de aur şi de argint, mormane de beţe de aur, care păreau lemne tăiate pentru ars. În sfârşit, nu exista lucru în ţara sa pe care să nu-l aibă imitat în aur; şi se mai spune că aveau incaşii o livadă într-o insulă aproape de Pună unde se duceau să se odihnească dacă vroiau să meargă la mare şi unde legumele şi florile şi arborii erau de aur şi de argint, iar aurul ce urma să fie lucrat la Cuzco s-a pierdut la moartea lui Huascar, căci indienii l-au ascuns când au văzut că spaniolii îl luau şi-l trimeteau în Spania”.

Releigh este mai credul, mai visător sau – de ce să n-o spunem? mai nebun decât Jiménez de Quesada, decât Maria, nepoata acestuia, şi decât căpitanul Berrío, toţi la un loc. Nu numai că el crede fanteziile lui López de Gómara, dar şi spune: Nu, aurul nu a fost pierdut; se află în Guayana, la Manao. În căutarea lui au plecat

Orellana, Ordaz, tiranul Aguirre. Juan Martinez a ajuns chiar până în oraşul Manao; acolo a rămas şapte luni şi nu a izbutit să-l străbată tot. În ceasul morţii a spus toate acestea duhovnicului din Santo Domingo şi, ca să-şi salveze sufletul, i-a dat un dovleac plin de pepite de aur aduse de acolo...

Povestea e perfectă. Porţile închisorii se deschid. La Londra, oamenii sunt din acelaşi aluat ca cei din Sevilia: toţi vor să se îmbarce pe navele lui Raleigh. Şi astfel sosesc ciorchini de englezi în Insula Trinidad. Berrío, în Guayana, a fost înştiinţat şi se pregăteşte de apărare, dar Raleigh, care e mai priceput în ale războiului, în zorii zilei atacă pe neaşteptate, omoară gărzile, dă foc oraşului, şi Berrío, prizonier, melancolic şi învins, nu are de ales şi-i spune lui Raleigh tot ce ştie. Raleigh, curtean şi cavaler, îl pofteşte cu el la masă şi se pregăteşte să plece spre El Dorado. Berrío, simplu şi cinstit – au trecut doisprezece ani de când a pornit în această expediţie – îi spune lui Raleigh greutăţile pe care le va întâmpina dacă urcă în susul Orinocului. Raleigh nu poate însă să dea înapoi, nici să se prezinte cu mâinile goale în faţa reginei, căci şi-ar pierde capul. Din cele spuse de Berrío şi din ce vede el, compune cartea sa celebră: *Descoperirea imensului, bogatului şi frumosului imperiu al Guayanei, cu o descriere a marelui şi auritului oraş Manao (pe care spaniolii îl numesc El Dorado),*

scrisă de Cavalerul Walter Raleigh, căpitan al gărzii reginei...”

Părintele Joseph Gumilla povesteşte în *Orinoco Ilustrado* că s-a îndeletnicit cândva cu problema de a stabili prin câte braţe se varsă Orinoco în Marea Caraibelor. După ce a călătorit timp de ani de zile şi a luat mii de informaţii, neputând ajunge la nicio concluzie, a făcut apel la un pilot care trăia, de cincisprezece ani, într-una din insulele Deltei. „Am început să fac – spune el – ciorna, după cum îmi notasem, iar când am ajuns să notez treizeci de braţe, cu numele lor, pilotul a protestat că nu ştia mai mult; din acest motiv nici planul meu, nici cel al vreunui cartograf nu este şi nu poate fi precis în individualizarea braţelor: mulţi afirmă că sunt patruzeci, alţii spun cincizeci şi cinci, mulţi, şaizeci: totul e pe ghicite...” Aşa este Orinocul. Cu braţele şi insulele lui drept scuturi, îşi va păstra misterul secole de-a rândul. Mile şi mile, după vărsarea în mare, îşi păstrează cursul apelor. Corăbiile se simt pierdute în această enormă pânză de ape pe care le întâlnesc şi care fac, aici, din Caraibe o mare dulce şi amară. În timpul ploilor, râul e ca un galop de cai ce rup cu pieptul lui violent zidul de ape sărate. E ceea ce vede elegantul curtean de la Londra când ia un prim contact cu această

Americă minunată pe care a cunoscut-o numai din cărţi.

Raleigh, ca toţi cavalerii lui El Dorado, visează prea mult ca să fie un bun conchistador. Încearcă să păstreze povestirea sa strâns legată de observaţiile exacte, dar găseşte întotdeauna ceva care-i aparţine lui în pădure, în râu, în Lumea Nouă, ceva care-l face să iubească arborii, apa, lumina care tremură prin focul tropical. E cert că nu notează în hârtiile lui decât 16 guri ale râului, dar pe locuitorii ţinutului, care la prima vedere i se par părintelui Gumilla nişte diavoli, Raleigh îi găseşte la fel de atrăgători cum îi văzuse, la vremea sa, Amerigo Vespucci. Crede că femeile, ca frumuseţe, n-au de ce să le invidieze pe cele din Europa, de care se deosebesc numai prin culoarea lor ca de scorţişoară. Despre soţia unui şef de trib indian spune: „Rareori, în viaţa mea, am văzut o femeie mai bine făcută: era de statură potrivită, ochi negri, carnea frumoasă, ţinuta minunată şi părul lung cât propriul ei trup: am văzut o *lady* în Anglia care semăna cu ea într-atât, încât, dacă nu ar fi fost diferenţa de culoare, aş fi jurat că e chiar ea”.

Fiind atât de frumoşi locuitorii, nu e rău să te gândeşti la regina Elisabeta ca la marea *cacica* a Guayanei. Şi Raleigh scrie: „I-am făcut pe indieni să înţeleagă că eu sunt servitorul unei mari *cacica* a

nordului, o fecioară cu mai mulţi *caciques*[37] sub comanda ei decât frunzele pe care le au copacii într-o insulă a Orinocului...” Indienii încep atunci să vorbească de regina lui Raleigh, AZRABETA CASSIPUNA AQUREWANA. E limpede? În felul acesta, cavalerul din Devon pune pana indianului din America ca o nouă podoabă la coroana de aur a regilor englezi. Făcând aceasta, Raleigh nu observă că aurul e acolo şi că de aici el nu trimite decât pana. După ce îşi termină cartea, cere reginei să întreprindă conchista şi să-şi extindă stăpânirea din Guayana până în inima ţinutului Amazoanelor, „pentru ca aceste femei să audă numele unei fecioare, care nu numai că e capabilă să-şi apere propriul ei regat şi regatele învecinate, ci să invadeze şi să cucerească mari imperii”. Pe şefii indieni începe să-i măgulească, spunându-le cum englezii sunt duşmanii spaniolilor, acei spanioli care au vrut să-i reducă la robie pe indieni şi au comis atâtea acte de cruzime împotriva lor. „Noi, englezii – spune – suntem mai puternici”. Şi se împăunează, povestindu-le cum a fost învinsă Invincibila Armada în apropierea coastelor Angliei.

Ceea ce e bun în cartea lui Raleigh vine din faptul că nu ia niciodată lucrurile în tragic. Când intră în contact

[37] *Cacica, cacique* – şefă, şef de trib indian (n. trad.).

cu indienii începe să mănânce ouă de iguan şi să bea *chicha.* „Niciodată nu am văzut o ţară măi frumoasă, nici peisaje atât de pline de viaţă: coline care se înalţă ici şi colo deasupra văilor, râuri care se deschid în multe braţe, câmpii fără buruieni, îmbrăcate toate cu păşuni verzi, solul de nisip dur pentru a merge călare sau pe jos, cerbi care traversează potecile, păsări, care la căderea serii cântă de pe ramurile arborilor în o mie de tonuri diferite, berze şi bâtlani albi, roşii şi stacojii, care se leagănă la malul râurilor, în aerul răcoros, un vânt blând, şi în fiecare piatră pe care ne opream s-o ridicăm, urme de aur sau de argint în compoziţia ei."

Nu îi scapă nici lucrurile fabuloase care să poată deştepta un interes printre oamenii curioşi din Anglia: tatu, a cărui coadă o ia drept corn; imensele şopârle care se numesc caimani; casele construite în coroana copacilor; deliciosul ananas; indienele care sunt vândute pe trei sau patru securi bucata: spaniolii fac afaceri foarte bune, cumpărând pe trei securi mici, fete de 12 sau 13 ani, pe care apoi le vând la Margarita pe 50 sau 100 de *pesos.* La urmă – nu putea lipsi – vorbeşte de monştri: tribul Ewaipanoma, cei fără cap, cu ochii la umeri, cu gura în mijlocul pieptului şi cu păr pe spinare. Când Shakespeare citeşte aceste povestiri, încorporează noul tip uman într-un pasaj din *Othelo*:

„Rough quarries, orcks and hills whose heads touch heaven,
It was my hint to sperk – such was the process;
And of the Cannibals that each other eat,
The Antropophagi, and the men whose heads
De grow beneath their Shoulders...”[38]

Raleigh îşi dă seama că nu e cu putinţă, cu puţinii oameni pe care îi are, să întreprindă o cucerire atât de enormă care să poată transforma Anglia într-un imperiu rival cu cel spaniol. Pe Orinoc – gândeşte – se merge până la Quito, Popoyán, Lima, Noul Regat al Granadei: toată harta coloniilor spaniole în America de Sud. Numai lacul Parima, pe malurile căruia se înalţă oraşul Manao, e tot atât de întins ca marea Caspică. Indienii au înţeles, din profeţie, că vor veni englezii să alunge de pe aceste pământuri pe spanioli şi că marea *cacica* a Nordului îi va guverna cu dragoste. Trebuie să se împlinească această profeţie şi să se fundeze la Londra o Casă de Contractare, ca aceea pe care o au spaniolii la Sevilia. Acestea sunt ideile pe care le duce cu sine Raleigh pentru călătoria de întoarcere. Locuitorii de pe câmpiile Venezuelei cântă un cântec

---

[38] „Şi râpe, stânci şi munţi cu pisc în cer / s-au perindat în povestirea mea, / şi canibalii zişi antropofagi, / ce se mănâncă între ei, şi oameni / cu capul aşezat mai jos de umeri. (Traducere de Ion Vinea).

care spune:

„Cine se duce la Orinoc,
Înnebuneşte sau moare pe loc.”

Prima călătorie a lui Raleigh în Guayána e numai o experienţă: e anteproiectul viitorului imperiu englez pe care l-a visat. Pentru a completa informaţiile, unul din camarazii săi rămâne la Guayana. Raleigh se întoarce, incendiind în trecere Cumaná, pentru că nu i se dau provizii. Şi la Río Hacha şi Santa María dă foc la câteva case ca să-i oblige pe locuitori să fie mai darnici. Soseşte la Londra, împreună cu fiul unui şef indian, cu câteva pene, cu mostre de minerale şi câţiva cartofi. Istoricii englezi se vor împărţi în două mari şcoli: şcoala celor care afirmă că Drake a fost acela care a adus cartoful, şi cealaltă, a celor care cred că a fost Raleigh. Regina gândeşte probabil că omul căruia i-a deschis porţile Turnului, pentru că urma să descopere El Dorado, îi aduce acum doar un indian, câteva frunze de tutun, nişte pene şi câţiva cartofi. Cum Raleigh are însă aureola sa, deşi curtea îi e interzisă, trăieşte în mare splendoare în casa lui. Cartea i se traduce în latină, franceză, olandeză. Prestigiul lui creşte. El Dorado reînvie sub pana lui. Sunt pregătite noi expediţii.

Raleigh redobândeşte favoarea reginei. Spania

continuă să fie duşmanul şi el e omul care să conducă lupta. Trebuie mers la Cádiz, ca în vremea lui Drake. Navele engleze sunt armate şi cu ele pleacă doi curteni rivali: Raleigh şi Essex. Essex călătoreşte ca un principe. Raleigh în cabina lui împodobită cu tablouri şi opere de artă. Fortăreaţa spaniolă cunoaşte încă o dată violenţa englezilor. Raleigh este eroul luptei. La Londra, Essex care a fost răsfăţat de soartă, decade, dar orgoliul lui rănit îl face să fie nesupus şi ameninţător chiar cu regina, şi într-o zi – se cutremură de groază cei care o scriu – pune mâna pe mânerul spadei ca şi cum ar fi pe punctul s-o scoată din teacă împotriva ei. E începutul sfârşitului. Raleigh, care datorează totul voinţei lui de a reuşi şi este învăţat să meargă împotriva vântului şi a valurilor, câştigă ceea ce pierde Essex. Essex manifestă făţiş răzvrătirea sa şi-i revine chiar lui Raleigh sarcina de a pune în mişcare maşina care să-l ducă la închisoare şi la eşafod, ca trădător. În prag de moarte, Essex se declară, cu umilinţă, cel mai rău dintre păcătoşi. Sentinţa are întreaga savoare a epocii: „Să fie dus în Turnul Londrei şi de acolo să fie purtat pe străzile oraşului până la Tyburn, unde va fi spânzurat; i se vor scoate din trup măruntaiele încă vii şi vor fi aruncate în foc, i se va tăia atunci capul, şi trupul va fi împărţit în patru părţi: capul şi sferturile de trup vor fi puse în cinci locuri deosebite, pe care le va hotărî regina”.

Regina, cu propria-i mână, semnează acel „să se îndeplinească şi să se execute”. Face numai excepţia de a nu intra în amănuntele sfârtecării. „Îl condamnă pe amantul ei la aceeaşi moarte pe care a avut-o mama sa”. Când o vede semnând, contele Lincoln nu-şi crede ochilor: de zeci de ori i-a văzut sărutându-se pe Essex şi pe regină... Raleigh, din armurărie, priveşte cum călăul, cu trei lovituri de secure, îşi face treaba.

Sunt scene de asfinţit. Regina e bătrână. Raleigh ajunge pe culme, în timp ce ea, sprijinindu-se într-un baston, merge spre mormânt. Când îşi aminteşte de Essex îi scapă două-trei lacrimi. Curând îl va urma. Raleigh, care şchioapătă din cauza unei răni primite la Cádiz, cu părul puţin cărunt, s-ar fi bucurat mai mult de putere în anii lui tineri. Obişnuieşte să meargă la Path, unde sunt ape termale, şi să converseze cu Shakespeare. La Londra se întâlneşte cu poeţi, scriitori, artişti. Elisabeta vede cum i se apropie moartea. Regelui Iacob al Scoţiei, care îi va urma la tron, îi trimite un dar, cu aceste două rânduri: „Aminteşte-ţi de mine, senior, când vei fi în regatul tău”. Rugămintea pe care i-a făcut-o lui Isus, pe cruce, hoţul cel bun... Şi Elisabeta moare.

Apogeul lui Raleigh a fost scurt. Imediat ce soseşte noul rege, se vede cum curtenii i-au umplut urechile cu tot felul de poveşti. Raleigh îşi pierde privilegiile. E

numit alt căpitan al gărzii. Miniştrii întind o reţea, nu foarte abilă, dar sigură. Născocesc absurda participare a lui Raleigh la un plan pentru detronare lui Iacob în favoarea intereselor Spaniei. Raleigh e întemniţat. Va apare înaintea judecătorilor, ca Essex. Nu ca să fie judecat: ca să fie condamnat. Vede că va deveni ţinta canaliilor, ca ultim favorit al reginei care a murit. Încearcă să se sinucidă cu o lovitură de pumnal. Lovitura dă greş şi e dus la tribunal. Pe drum plouă asupra lui grosolăniile şi pipele cu tutun pe care i le aruncă gloata.

Raleigh a fost însă născut pentru luptă: la judecată, analizează amănunţit ceea ce spune acuzatorul, îl face ridicol. Vorbeşte cu curaj, eleganţă, logică, talent. E condamnat, bineînţeles, dar aceeaşi gloată care la ducere l-a injuriat, acum îl aclamă. Regele simte de unde bate vântul, îşi dă seama de popularitatea condamnatului. Raleigh, de la fereastra celulei sale, vede cum sunt executaţi camarazii săi. Temnicerul îi spune: „Fiţi gata, Mr. Raleigh”, Raleigh surâde. Ca şi regele, a simţit bătaia vântului. Se întoarce temnicerul. „Mr. Raleigh, regele v-a comutat sentinţa”.

Trăieşte ani lungi în temniţă. Soţia lui, credincioasă, îl întovărăşeşte. Numele său e învăluit acum într-o legendă eroică şi galantă. Se plimbă pe terasa Turnului: se vor scurge veacuri şi ea se va numi terasa lui

Raleigh. Fiul regelui va învăţa de la prizonier lucruri pe care nu le ştiu miniştrii tatălui său. Temniţa e un lăcaş de studiu. Raleigh primeşte şi devorează cărţi vechi, scrie o istorie monumentală a lumii, din care se publică imediat ediţii succesive şi care va ajunge să fie una din operele de seamă ale limbii engleze. Face experienţe chimice: compune formula unei unsori pe care însăşi regina o foloseşte pentru familia ei. Raleigh este un spirit faustic. Descoperă modul de a transforma apa mării în apă dulce, pentru marile navigări. Continuă să se gândească la Guayana şi pândeşte momentul favorabil. Miniştrii intră pe rând în umbră. Regatul e rău guvernat. Moare Cecil, acel puternic prieten de demult, care însă l-a aruncat în temniţă când vântul s-a schimbat. Atunci magul din Turn face să ajungă la urechile regelui cuvântul vrăjit: El Dorado. Raleigh scrie o epistolă istorică: „Frumos e destinul să mori pentru rege, nu prin rege”. Regele vede aur la orizont. Raleigh face să ajungă în mâinile, ce se lasă mituite, ale doamnei Villiers cele 1500 de lire pe care ea le cere pentru a implora libertatea acestuia. E mama lui George Villiers, favoritul rege lui, pentru că Iacob este un vicios care are întotdeauna alături de el un tânăr frumos asupra căruia să reverse mângâierile lui drăgăstoase. Cu şapte sute de lire în plus, Raleigh ar fi ieşit din Turn, fără angajamentul de a pleca în

Guayana, şi cu 1500 de lire în plus, ar fi obţinut iertarea totală pe viaţă. Nu poate însă nici să obţină atâţia bani şi nici nu vrea să se sustragă aventurii din Guayana, căci continuă să viseze la El Dorado.

Cu părul alb, având 64 de ani, şi după o lungă întemniţare, vede iarăşi străzile Londrei. Par cortinele decolorate ale unui teatru. Iar el este mai degrabă o legendă decât un om. E mai degrabă cavaler al ordinului El Dorado, decât locuitor din City. Bătrânul, în imaginaţia oamenilor, e ca o figură desprinsă dintr-o tapiserie.

La Londra, la Plymouth, se înrolează soldaţi marinari, cavaleri, căpitani bătrâni, prieteni de ai lui Raleigh, care pornesc seduşi de acest om ai cărui paşi au răsunat o jumătate de veac în viaţa Angliei. Nu mai este semeţul căpitan al gărzii care mergea alături de regină, purtând cea mai frumoasă armură de argint, cum alta nu va fi văzută ani de-a rândul pe străzile Londrei. Pe fruntea înaltă este pictată însă o istorie fantastică. Chimistul, învăţatul, poetul, favoritul şi cel ultragiat, ştie secretul celor trei cuvinte oare acum vrăjesc: Guayana, Orinocul, El Dorado. Ambasadorul Spaniei e nervos, Organul lui de informaţie – cine ar crede-o – este însuşi regele Iacob, care-şi trădează poporul, căutând să se pună bine cu Filip al II-lea.

Pornind din Plymouth, Raleigh dă ultimele ordine: se va cânta în fiecare seară un psalm, sunt interzise blasfemiile, nu se va face deosebire între soldaţi şi marinari, vor fi condamnate jocul, laşitatea, pofta nesăbuită: şi să aibă grijă de foc. E un mic cod de disciplină făcut după tiparul acelora cărora le este adresat. Pe măsură ce corăbiile se apropie de Caraibe, apar semne rău prevestitoare: uraganul, ciuma. Sunt aruncate cadavre peste bord: câţiva dintre cei mai buni prieteni ai lui Raleigh. Această cronică neagră umple jurnalul său. La Trinidad debarcă şi e trimisă o flotă de explorare cu cei mai buni soldaţi, şi sub comanda omului de încredere al lui Raleigh: Keymes. Vor urca în susul Orinocului, până la mine. Sunt cinci corăbii, cu 250 de oameni. Cu ei pleacă şi fiul lui Raleigh. Această flotă ajunge la Santo Tomé, dar spaniolii o aşteaptă cu tunurile bine încărcate. Informaţiile regelui Iacob au avut efect. Lupta este totuşi inegală. *Don* Diego Palomeque, guvernatorul, îi adună pe toţi locuitorii şi-i înarmează: sunt cincizeci şi şapte. Nu are decât două tunuri, pe care le aşază pe malurile râului, şi patru aruncătoare de pietre aşezate în oraş. Englezii, în două aripi puternice, îneacă în sânge vitejia spaniolilor. Guvernatorul piere înjunghiat; piere însă şi fiul lui Raleigh. Keymes nu lasă piatră pe piatră, plin de amărăciune din cauza rezistenţei neaşteptate oare l-a

costat destul sânge. Soldaţii jefuiesc biserica, fură giuvaerele de la Consiliul Comunal. Se dă foc oraşului. Nu scapă de flăcări nici măcar mănăstirea San Francisco. Preotul, bolnav, nu reuşeşte să părăsească patul; spaniolii îl vor găsi ars printre cenuşă. Duc pe nave până şi clopotele şi 50 de chintale de tutun. Sunt acte de violenţă inutilă. Keymes nu are destule forţe pentru a continua drumul până la mine şi ştie că dacă le descoperă ar fi spre folosul spaniolilor. Timp de douăzeci de zile merge pe dibuite de-a lungul malurilor marelui fluviu. Flăcările verzi ale arborilor oare tremură în soarele tropical, liniştea vastei nopţi care se mişcă pe roata de cristal a Orinocului, strigătele maimuţelor, bâtlanul roşu oare spintecă aerul ca o săgeată însângerată întipăresc în imaginaţia exploratorilor acele cuvinte teribile: Nu veţi trece.

Keymes se întoarce la Trinidad. Îi relatează lui Raleigh eşecul său. Şi îi spune că i-a murit fiul. Acum Raleigh îşi pleacă fruntea. Viaţa lui nu mai are sens. El Dorado a dispărut pentru el ca pulberea asfinţitului care se pierde în nopţile de abanos ale Orinocului. Îl vede încă tremurând în stelele altor lumi, în stelele lui Dumnezeu. Caraibele sunt acum marea care l-a înghiţit pe Drake, pe Hawkins. Guayana, o pădure. Expediţia, un abis: mormântul lui Raleigh cel tânăr... îngheţat, se întoarce spre Keymes, vechiul lui prieten: „Veţi da

socoteală regelui de eşecul vostru.” Keymes ascultă aceste cuvinte ea o lovitură de secure în ceafă. Raleigh nu mai scrie în jurnal. Scrie soţiei sale o scrisoare: tremurul penei e inima lui care se înfioară.

Keymes scrie explicaţiile sale pe care le prezintă lui Raleigh. Raleigh le găseşte fără sens: „Astea sunt chestiunile voastre: le veţi prezenta la curte... „Keymes se retrage înspăimântat, încarcă un pistol şi trage împotriva propriei lui inimi. Împuşcătura dă greş: glonţul alunecă pe o coastă. Keymes insistă: ia un cuţit. Camarazii lui îi găsesc cadavrul scăldat în sânge. Raleigh se întoarce în Anglia ca şi cum navele s-ar mişca printre crepuri de doliu. Ambasadorul Spaniei cere regelui audienţă. O audienţă scurtă: nu vrea să spună decât un singur cuvânt. Ajunge în faţa regelui şi scuipă cuvântul: „Piraţi”! Regele se umileşte. Va face pe placul spaniolilor. Îi va tăia capul lui Raleigh ca o compensaţie pentru moartea lui Palomeque şi incendierea oraşului Santo Tomé. Ce distanţă este între aceste zile şi vremurile curajoase ale reginei Elisabeta, care era un rege cu adevărat!

Raleigh are şaizeci şi cinci de ani. Prieteni, aproape niciunul. Când intră în Turn ştie că de data aceasta nu va afla iertare. Nici nu are nevoie de ea. Pe rege îl preocupă un singur lucru: să evite o nouă judecată, ca nu care cumva Sir Raleigh, cu discursurile sale, să

scape de decapitare. Când acesta este întrebat dacă are ceva de cerut, spune: „Da: să mi se tăie capul ca unui cavaler: să nu fiu spânzurat, nici tăiat în bucăţi”. „Lumea – spune – nu este decât o mare închisoare, unde în fiecare zi sunt aleşi câţiva pentru a fi executaţi. E împreună cu soţia sa. El, dându-i curaj. Ea, o femeie vitează, al cărui suflet se subţiază şi tremură între cele două ziduri ale morţii: fiul său, soţul său; viaţa ei a fost un pendul sensibil care a oscilat între două puncte: acum se va mişca în vid.

Raleigh scrie câteva versuri:

„Even such is time, that takes on trust
Our youth, our joys, our all we have,
And pays us but with age and dust...
But from this carth, this grave, this dust,
The Lord shall raise me up, I trust!”[39]

Ajuns la eşafod, Raleigh pronunţă ultimul discurs. E o piesă de antologie, care mai târziu va putea fi citită în orice bună colecţie de oratori englezi. Acolo explică aventura sa din Guayana, în mod simplu, neagă faptele mărunte de care au vrut să-l învinovăţească, vorbeşte

---

[39] „În firea vremii este să ne ia / podoabe, tinereţe, tot ce-avem, / plătindu-ne cu vârste, lut şi nea. / Dar din acest mormânt şi din ţărână, / din lutul greu, dumnezeiască mână / mi se va-ntinde spre-a mă ridica. " (Engl.).

cu faţa spre eternitate. Încheie, spunând: „Vreau să adaug numai câteva cuvinte, căci nu vreau să-l mai supăr prea mult timp pe comandantul gărzii”. Aceste câteva cuvinte sunt pentru a spune, mai întâi, că niciodată nu s-a bucurat de moartea lui Essex; apoi, pentru a invita pe cei care-l ascultă să înalţe o rugăciune lui Dumnezeu, lui Dumnezeu pe care el ştie că l-a ofensat grav, pentru că a fost un om plin de trufie şi pentru că a dus o viaţă păcătoasă. „Am fost – spune – soldat, căpitan, marinar, curtean, îndeletniciri oare sunt toate pline de corupţie şi de viciu. Îl rog pe Dumnezeu să mă ierte, şi aşa mă despart de voi, căutând pacea mea întru Domnul”.

Îşi scoate mantia şi pieptarul. Îl cheamă pe călău, care îi ascunsese securea, şi-i cere să i-o arate. „Crezi că mă înfricoşez?” O ia în mâinile sale, atinge tăişul şi se întoarce surâzător către comandantul gărzii. „Aceasta e o doctorie puternică şi amară oare vindecă toate bolile”. Îl iartă pe călău şi-l întreabă care e cea mai bună poziţie pentru a-şi aşeza capul. Apoi îi face semn să-şi facă datoria. Capul e pus într-o pungă de piele roşie, înfăşurată într-o bucată de catifea şi astfel e trimis, cu o trăsură, soţiei, *lady* Raleigh.

„Niciodată – spune poporul – nu s-a văzut un om mai senin şi mai curajos”. Poeţii scriu elegii care circulă din mână în mână şi sunt păstrate ca documente

curioase. Şi Sir Walter Raleigh se întoarce la goblenul din care ieşise pentru a porni la conchista lui El Dorado. Acolo el e văzut cu toate păcatele, violenţele, ambiţiile, nefericirile, grandoarea, cărţile şi armele lui şi, în fundal, insulele fluviului cu şaisprezece guri; îi lipsea numai sărutul securii pentru ca să intre definitiv în regatul legendei.

Cartea a doua
Secolul de Argint

În memoria lui Joaquín Tamayo

Prefaţa

Secolul al XVI-lea a fost aventuros. Conchista, care e violenţă, s-a făcut cu spada, cu archebuza şi cu câinele. Secolul al XVII-lea este altfel. Piratului şi conchistadorului le urmează personajele coloniei. Nu mai sunt armuri de oţel, ci viceregi cu dantele, catifea şi mănuşi albe. Marele personaj al coloniei este *el oidor*[40]: după cum arată şi numele lui, e numai urechi.

Problema acum nu mai e să fie omorâţi indieni, ci ca

[40] Magistrat care în tribunale din regatul Spaniei asculta părţile şi dădea sentinţe în diferende şi procese (n. trad.).

aceştia să fie încorporaţi. Prin subteranele dragostei s-au unit şi continuă să se unească cele două rase. Apare metisul, în sufletul căruia răsună glasurile îndepărtate ale Americii virgine şi glasurile promiţătoare ale bătrânei Europe. Sângele celor două rase curge tăcut printr-o singură vână, palpită în aceeaşi inimă. Luptă în visurile metisului cântecul de leagăn drăgăstos al mamei şi imnul cuceritor al tatălui.

Nu mai sunt vremurile în care problemele vieţii să se rezolve prin interjecţii. Sunt acelea ale tihnei şi meditaţiei, ale vorbirii în şoaptă. Deasupra aşezărilor noi cu acoperişuri de olane şi a colibelor acoperite cu paie, se înalţă o turlă albă. În zori, glasul clopotelor îi deşteaptă pe creştini, pe înserate, îi cheamă la rugăciune. Crepusculul îşi lungeşte degetele lui jucăuşe prin ferestruicile bisericii şi mângâie grote de aur, fecioare policrome, îngeraşi cu chipuri de copii. Pe drumul visării şi al rugăciunii s-au născut aceste tăblii de altar unde iluzia lui El Dorado nu mai e imbold de luptă, ci serie de imagini făurite de un suflet naiv şi complicat, în care înfloreşte miracolul, surâde candoarea indienilor şi aminteşte de „sălaşele[41]" şi gongorismele mistice ale Sfintei Tereza şi ale lui San

---

[41] *Las siete Moradas del Alma (Cele şapte sălaşe ale sufletului),* operă religioasă a Teresei de Avila (n. t.).

Juan de la Cruz. Sentimentul religios al Americii nu s-a format ferecând imaginaţia în chilia mănăstirii, ci pornind să se rostogolească sufletul pe drumuri deschise fluvii puternice, nopţi de argint, într-o lume silvestră unde alternează furtuna oare umflă pâraiele şi rupe arborii de copac, cu zori care tremură într-o picătură de rouă.

În secolul al XVI-lea au venit puţine femei din Spania. Cele care au sosit erau violente. Tot aşa de însetate de aventură ca şi restul trupei. Faţă de curteanul vicerege Diego de Columb, Maria de Toledo, soţia lui, e o femeie formidabilă. În Panama, au fost deopotrivă de vajnici Pedrarias Dávila şi guvernatoarea sa. Soţia lui Pánfilo de Narváez a apărat proprietăţile din Cuba cu o minte şi o energie superioare chiar aceleia a lui *don* Pánfilo. Când Hernando de Soto pleacă spre a cuceri Florida, lasă ca guvernatoare pe soţia sa şi ea se apără cu artă, viclenie şi bravură. Beatriz de la Cueva, cea nefericită, când i-a murit soţul, conchistadorul *don* Pedro de Alvarado, s-a dedat la un doliu nebunesc, asemeni *doñei* Juana la Loca, dar pentru a se face recunoscută ca guvernatoare a Guatemalei desfăşoară o îndrăzneală şi o forţă, îngrădite şi înăbuşite numai de cataclismul care reduce la dărâmături vechiul oraş Guatemala. Au învins-o cutremurul, inundaţia şi moartea. Cât timp a avut în

faţă numai oameni, i-a văzut plecându-se ca spicele la suflarea vrerii sale. Aşa erau guvernatoarele. Cât despre femeile care mergeau cu trupele, nici să nu mai vorbim: guvernatoarele erau palide faţă de ele.

Vine secolul al XVII-lea şi femeia pierde curajosul avânt aventurier. Există penumbră, încurcături domestice, spectatori maliţioşi, cronicari oare surâd în mijlocul acestei lumi picareşti. Cărţi de ştrengării, manuscrise care circulă din mână în mână, bine învelite în pergament. Femeile de înalt zbor spiritual recurg la imaginea poetică. O floare din Lima, Santa Rosa, risipeşte parfumul ei în pragul secolului. În Mexic, Sor Juana Inés, face să alterneze în versurile ei dragostea mistică şi dragostea profană. Poemele lui Amarilis, cu faţa ascunsă cochet de un văl, se încrucişează, peste vasta mare, cu cele pe care i le adresează Lope de Vega. Secolul al XVI-lea a fost un veac de dezechilibru şi de geniu. Al XVII-lea se mişcă pe curbe de nivel şi cu vorbe de talent. În colonie se citeşte. La un an după publicarea lui *Don Quijote,* circulă deja prin aceste părţi ale Americii 1500 de exemplare ale cărţii: Don Quijote şi Sancho ajung să fie personaje populare; la Lima şi în Mexic apar la mascarade pe care toată lumea le aplaudă şi le înţelege; şi asta la mai puţin de trei ani de când Cervantes dăruise lumii pe cavalerul şi pe scutierul său nemuritori.

Imperiul Spaniei în America se află în munţi, pe culmile Anzilor, acolo unde nu ajung ispitele mării şi nici nu e pericol de incursiuni din partea englezilor. Aşa a vrut conchistadorul care era castilian de pe podiş, dinlăuntrul ţării. Pe deasupra, trebuia urmată tradiţia indienilor. Carol Quintul nu putea să ştie despre America mai mult decât Moctezuma, Atahualpa sau Sacresaxigua şi aceştia au ştiut foarte bine de ce trebuia să te urci pe coroana munţilor ca să guvernezi. Nu a rămas decât un front de şoc: Caraibele. Dar nici pentru Anglia secolul al XVII-lea nu mai e secolul unui Hawkins sau unui Drake. Chiar şi piraţii vor să se odihnească, să aibă campamentele lor, coloniile lor, să se iubească cu indiene, să rămână în America. În loc să facă, precum Drake, o călătorie în jurul lumii, Morgan o face în jurul Caraibelor şi în loc să plece spre aventuri din Plymouth, pleacă de la Jamaica. Pentru a cunoaşte lumea, o insulă ajunge şi e chiar prea mult.

X
Arhipelagul cu şapte culori

„Gata, să plecăm,
Cheful s-a sfârşit,
Mergem să puşcăm,
Mergem să puşcăm...”

Pământul Ferm e al spaniolilor. Mexic, Peru, America Centrală, Noua Granada, Chile, La Plata; viceregate, guvernământe. Îi interesează insulele mari din Caraibe: Cuba şi Española. Rămân însă pirateriei, în dar şi folosinţă, multe insule mici, presărate pe toată întinderea mării; şi Antilele Mici, care trebuie să fie vârfurile vreunui lanţ de munţi, prăbuşit în epocile de care vorbeşte geologia şi care s-ar întinde din peninsula La Florida până în Guayanas: unele dintre aceste insuliţe sunt vulcanice, altele câmpii liniştite oare au putut fi podişuri ale lanţului de munţi scufundat. Văzute pe hartă, formează o linie de puncte de suspensie. Punctele de suspensie se folosesc în romane atunci când autorul vrea să lase ceva în penumbra misterului, a emoţiei, a ironiei: cititorul rămâne suspendat de aceste semne şi surâde; ajunge la o înţelegere cu autorul, amestec de complicitate şi năzdrăvănie, în care cel care a scris şi cel care citeşte îşi fac cu ochiul. S-au înţeles. Aceeaşi este şi semnificaţia Antilelor Mici. Sunt o margine rezervată aventurii, contrabandei, vieţii clandestine, în care se formează frăţii de bandiţi, mai strâns legate şi mai sincere decât cele ale bunilor cetăţeni. Hughenoţii urmăriţi de catolici, catolicii de puritani, puritanii de arminişti,

evreii de creştini, caraibii de spanioli, spaniolii de justiţie, toţi îşi fac acolo campamentele lor. Fiecare insuliţă e un refugiu frăţesc de oameni cu barbă şi cuţite însângerate; pe cel cu inima cea mai răsucită îl iau drept căpitan. Dacă ascultă liturghia, o ascultă cu pasiune; dacă urăsc pe papa, îl urăsc până în fundul sufletului. Dacă urmăresc, sunt neînduratori; dacă iubesc, duc dragostea până la marginile eroismului. Vântul cald şi sălbatic, marea deschisă, însăşi insula produc o bucurie de libertate oare îi face să surâdă, să-şi deschidă pieptul, să trăiască senzual viaţa. Prin unele insule aleargă tauri sălbatici, ciurde de porci, oare s-au înmulţit prodigios, aşa cum invită pământul. Pe plajă, broaştele ţestoase fac pe ceasornicele cu căpşoarele lor ca un pendul şi lasă ouăle în nisipul fierbinte. Copiii se înspăimântă şi se amuză văzând racii enormi şi neştiind dacă merg înainte sau înapoi: sunt ca primul model al unei maşinii, vopsite încă în roşu.

Insulele au nume de romane, de sfinţi, de iluzii, de întâmplări. Navigatorii le-au botezat cu un dram de superstiţie. Descoperitorul crede că, prin efect magic, un nume bine pus poate să facă insula prielnică. Într-un lanţ de insule botezate de Columb, a lăsat propria sa baladă, pentru ca s-o înţeleagă cel ce se pricepe la cabale. Şi toţi au făcut la fel. Să citeşti catalogul

insulelor din Caraibe înseamnă să citeşti un roman de mister: dincolo de fiecare cuvânt se ascunde o iluzie, o rugă, o nenorocire, un har: Barbuda, San Cristóbal, Monserrat, Sormbrerero, La Tortuga, Marigalante, La Deseada, Granada, Bonaire, La Margarita, La Mona, Los Frailes, El gran Caimán, El Caimancito, Cayo de Roncador, Cayo de Quitasueno... Până şi grupurile de insule au nume frumoase: insulele Barlovento, insulele Sotavento, oare par că se mişcă cu suflul brizei, insulele Virgine, cu toată legenda medievală.

Iată cum s-au populat insulele.

Să vorbim mai întâi de piraţii francezi, care încă şi încă o dată vin să jefuiască în Santa Maria şi Cartagena. La Cartagena, era în ajunul zilei în care trebuia să se celebreze căsătoria surorii guvernatorului şi fondatorului cetăţii, au năvălit atât de pe neaşteptate, când toţi sforăiau, dormind buştean, încât de abia au izbutit femeile să fugă în cămaşă de noapte. Guvernatorul a apărat cu spada intrarea în casa sa, în timp ce surorile şi nepoatele sale „îşi dădeau drumul de la etaj prin spatele casei”. Două sute de mii de *pesos* de aur curat au luat cu ei, şi jaful ar fi fost şi mai mare dacă spaniolii nu i-ar fi înşelat, topind candelabre de aramă şi dându-le barele, întovărăşite de comedia ochilor înlăcrimaţi. Toate acestea sunt însă poveşti de

demult. Acum vor să colonizeze. Regelui Henric al IV-lea i-a fost prezentată o amplă informare asupra Guayanei. Cartea lui Raleigh stimula mai mult fantezia francezilor decât lenta imaginaţie engleză. Niciodată nu se va mai citi o fabulaţie mai corupătoare. Pe deasupra, Samuel Champlain, al cărui nume va fi asociat mai târziu cu cucerirea Canadei, este un călător curios, oare a fost la Santo Domingo, Cartagena, Mexico, Havana şi-i prezintă regelui o relatare, ilustrată cu acuarele. Champlain nu se gândeşte la războaie ci la cucerirea pământurilor pe care Spania nu le-a ocupat încă, pentru a împărţi cu aceasta minunile Lumii Noi. Ideile acestea îşi croiesc drum. Se organizează o expediţie oare să ajungă la Amazoane, la Orinoc, la oraşul Manao. Daniel de la Touche de la Ravardiére face parte din ea, priveşte uluit peisajul şi se întoarce nebun de entuziasm. Henric al IV-lea îl numeşte Comandant al Guayanei, iar pe camaradul său, naturalistul Mocquet, „Conservator al Colecţiei regale de Curiozităţi”.

Cum e firesc, Henric al IV-lea moare asasinat. Maria de Medici, ca regentă, îi moşteneşte însă fanteziile şi favorizează o nouă expediţie a lui Ravardiére, care pleacă cu un unchi al Cardinalului Richelieu, Alphonse du Plessis, şi cu un înalt cavaler de Malta, Domnul de Razilly. Succesul este mare. La Ravardiére se întoarce

cu şase indieni cu pene care sunt expuşi la Louvre. Dansurile lor constituie prima manifestare tipică a Americii în Cetatea Luminii. Curtea se îmbulzeşte să-i vadă. Nici Francisc I, cu pânzele lui Leonardo, n-a stârnit atâta emoţie ca indienii noştri. Ludovic al XIII-lea, care e un copil, le pune la gât colierul Sfântului Ludovic. La Ravardiére îşi leagă însă numele şi de ceva foarte pozitiv: fundarea Cayenei. În urma lui vin oamenii de afaceri. La Rouen se formează o companie comercială şi un om de afaceri din Lyon primeşte sarcina de a coloniza Guayana. În sfârşit, vine Bretigny ca guvernator. E primul om cu scaun la cap cu care au de-a face băştinaşii, dar mâna lui este atât de grea încât e cunoscut mai mult sub numele „Neron al Guayanei”. Naivii băştinaşi, neputând decât să-l zgârie, trag o săgeată bine ţintită: i se înfige între sprâncene şi-l ia de pe lumea asta. În pofida acestui mic incident, Guayana îşi păstrează prestigiul şi atunci când Condé se simte obosit de politica europeană, nutreşte un proiect ideal pe care nu va izbuti să-l realizeze: să vină la Cayena şi să fundeze aici o republică ideală, utopia lui. Aşa e Cayena în secolul al VII-lea: un vis de libertate.

Richelieu vede mai limpede. Insulele sunt punctul strategic. Iar omul potrivit, Pierre Belain d’Esnambuc aparţine unei familii nobile, dar fără domenii. A venit în Caraibe, ca alţii, să-şi caute norocul ca pirat.

Împreună cu Urbano de Roissey străbate aceste mări. Asaltează nave încărcate cu piei, zahăr, tutun. Îşi stabilesc cartierul general la San Cristóbal, insulă ideală pentru piraterie.

Şi D'Esnambuc, ale cărui aripi au crescut, se întoarce în Franţa să caute sprijinul coroanei. Se prezintă în faţa lui Richelieu, povesteşte despre mări şi insule. Aşa ia naştere *L'Association des Seigneurs des Isles d'Amerique.* Richelieu este unul dintre asociaţii capitalişti: participă cu zece mii de lire. Împreună cu el mai sunt intendentul general al marinei, preşedintele Curţii de Conturi, trezorierul Casei de Economii; nimeni nu priveşte cu ochi răi aceste bune companii. D'Esnambuc pleacă în insule să colonizeze şi să lupte, să urmărească, să abordeze vase şi să le atace, sa jefuiască şi să captureze cu orice fel de arme şi de procedee de război pe piraţi şi pe cei ce încearcă să împiedice traficul şi libertatea comerţului pentru navele franceze sau pentru aliaţii ei. E limpede?

San Cristóbal se transformă în peştera fraţilor teribili. D'Esnambuc îşi împarte insula cu englezii care se ocupă cu acelaşi fel de negoţ. Spun spaniolii: Dumnezeu îi face, dracul îi adună. Cititorul trebuie să-şi însemne numele D'Esnambuc, căci, în linie directă, din familia lui se va naşte o împărătească a Franţei: creola Josefina, după care va fi nebun

Napoleon. Întâmplări din Anticele Mici...

Franţa se află în anticamera măreţiei. Peste câţiva ani Ludovic al XIV-lea va străluci ca un astru de primă mărime faţă de două monarhii care şchiopăta: cea a Spaniei începe să se cufunde în crepusculul înăbuşitor al Casei de Austria şi cea a Angliei, unde coroana trece din mâinile tremurătoare ale regelui Iacob în cele ale lui Carol I, pe al cărui cap pune stăpânire cel care i-l taie cu securea. Cardinalul Richelieu se mişcă în altă ambianţă şi, poate pentru aceasta, vrea să ducă ceva din grandoarea curteană chiar şi în grota San Cristóbal din Antile. Philippe de Lonviller de Poincy, majordom al Ordinului Cavalerilor din Malta, e trimis guvernator la San Cristóbal, Martinica, Guadalupe şi Maria Galante. Contrabandiştii îl văd descinzând cu numeroasă gardă şi curte pe nisipurile arzătoare din San Cristóbal, unde se răscoc până şi ouăle de broască ţestoasă. Cu îmbrăcămintea strălucitoare a membrilor acestui ordin, fluturându-i mantia, pe piept purtând crucea albă de Malta, cu boneta de catifea aplecată elegant pe ureche. Seniorul îşi întocmeşte o curte. Trei sute de sclavi şi o sută de servitori sunt ia dispoziţia lui ea să-l servească. Îşi construieşte un castel, înconjurat de grădini, în mijlocul unei mari incinte mărginite de ziduri. Într-o zi soseşte un revizor al companiei să-l controleze; ca adevărat cavaler, îi primeşte cu tunurile gata de tras şi-l

zvârle la închisoare. Râde de companie şi „lucrează pentru binele comun”. Cum e de rigoare la curte, are încurcături amoroase. Se imprimă satire poetice care fac publice lucrurile pe care toată lumea le ştie. Autorul intră la puşcărie. Piraţilor le place guvernatorul. I-l consideră căpitanul lor şi el îşi extinde guvernarea peste paisprezece insule. Aşa încep să înflorească aceste Antile franceze, pe care cavalerul le leagănă în mintea sa, la ora siestei, când se balansează în hamac sau când se aşază la masă cu aventurierii săi, mâncând carne de iguan şi de lamantin şi lăsând farfuriile curate, şterse cu turtă de manioc. Cavalerul e catolic şi ridică biserici. Colonia a fost inaugurată, sub semnul Cardinalului, cu o liturghie pe care banditii au ascultat-o în tăcere. Aşa sunt piraţii. Într-o zi, la Tortuga, căpitanul Daniel n-a putut să suporte pe un neruşinat care nu asculta cuviincios liturghia: l-a împuşcat pe loc şi slujba religioasă a putut să continue în bună ordine. Sunt, acum, în colonie mulţi hughenoţi şi cavalerul face o separare pentru a se evita conflictele. Îi dă împuternicire căpitanului Lavasseur să organizeze cu aceştia o colonie în insula Tortugas. Este sălaşul tradiţional al piraţilor. Şi toţi sunt hughenoţi, luterani, eretici. Lavasseur se face căpitan al bandiţilor şi, aplicând politica stăpânului său, cavalerul D’Esnambuc, imediat ce îşi consolidează puterea, se

desparte de el şi-i spune: „Acum, cel ce porunceşte aici sunt eu. Statul sunt eu”. Pe vârfuri de stânci construieşte o fortăreaţă inexpugnabilă, oare domină intrările în insulă. Ca să ajungi la ea trebuie să urci o scară de frânghie, care e lăsată în jos numai pentru prieteni.

Olandezii vin în alt fel. Nu-şi încep cariera ca piraţi, asemeni englezilor şi francezilor. În Olanda, după un război de patruzeci de ani, s-a format treptat conştiinţa unei republici burgheze şi liberale, care va disputa Spaniei stăpânirea mărilor, cu acelaşi calcul metodic şi liniştit şi cu aceeaşi voinţă cu care şi-a format solul ţării într-o bătălie inginerească împotriva Mării Nordului. Sfârşitul domniei lui Filip al II-lea n-a fost decât o luptă fără odihnă împotriva acestor oameni dârei oare nu se împăcau cu ideea de a continua să depindă de coroane străine. Dintre toate luptele ce se dau în acele vremuri, poate niciuna n-a fost atât de hotărâtă ca aceasta, purtată de un pumn de oameni, înfruntând cel mai mare imperiu al lumii şi sfârşind prin a-şi purta steagurile pe toate mările şi întemeind una din puterile maritime cele mai extraordinare ale istoriei. Apropiindu-se de mormânt, Filip al II-lea a văzut problema cu oarecare claritate şi a căutat o soluţie pacifică: îi era deschisă calea ca să scape de această

republică incomodă, slăbind uşor legăturile care o uneau de ea.

În realitate, pretenţiile fantastice ale Spaniei asupra Olandei nu duc decât la un război ruinător şi imposibil. Între Spania şi Olanda se interpun, pe pământ, Franţa mereu ostilă, şi pe mare, Anglia întotdeauna dificilă. Bietul rege Filip al III-lea este însă un mic rege, guvernat de contele de Larma care, fără prea multă minte şi neînţelegând toate acestea, nu-şi dă seama că timpurile glorioase ale lui Filip al II-lea au apus. Nu vede altceva decât că republica Olandei e un cuib de eretici. Într-o zi, prin surprindere, confiscă toate navele Olandei care se găsesc în porturile spaniole, iar pe membrii echipajelor îi dă pe mâna Inchiziţiei. E o mare pierdere pentru olandezi. Dar mai mare, mânia. Olanda trăieşte una din acele ore de renaştere în care popoarele găsesc, în lovituri adverse, imbolduri pentru luptă, pentru atac, pentru înaintare.

Necesitatea obliga să fie utilizate toate resursele de talent şi ingeniozitate. Olanda are o mistică. Bancherii ei înalţă case pe care patru secole nu vor izbuti să le dărâme. Spre surprinderea Spaniei şi Portugaliei, Van Hugo von Linschoten adună cea mai completă colecţie de hărţi şi cu ea se întoarce în patria sa pentru a le arăta comercianţilor drumurile lumii. Un geograf, Mercator, revoluţionează ştiinţa sa, indicând o nouă modalitate

de a proiecta hărţile. Chiar şi englezii, atunci când în insulă nu găsesc sprijinul pe care-l aşteaptă de la monarhii lor, se duc în Olanda, pentru a intra în serviciul noii naţiuni şi în felul acesta întreprinde Hudson călătoria sa în America de Nord şi descoperă râul care îi va purta numele. Navele Olandei ajung în Orientul îndepărtat. Amsterdam devine târgul unde piperul, moscul, cuişoarele, mirodeniile acestea care se vând în farmacii ca pulbere de aur, se distribuie pentru restul Europei. Arta militară găseşte în Mauriţiu de Orania un militar de elită al acestor timpuri, oare învinge regimentele spaniole pe nisipurile mobile, pe dunele mişcătoare pe care bravii castilieni merg la moarte, duşi de nebunia unor căpitani mai degrabă temerari decât înțelepți.

Jacob Meemskerk, navigator, a explorat rutele învecinate cu polul, arătând lumii drumuri care numai după patru secole vor deveni practicabile, este mândria piloţilor olandezi. Destinul lui e să se măsoare cu flota spaniolă. Cele douăzeci şi una de nave ale sale se aşază în ordine de bătălie în faţa a douăzeci şi şase de corăbii, comandate de Juan de Avila. Meemskerk moare în luptă, clar camarazii lui îl răzbună, distrugând flota lui Avila. Când cadavrul pilotului trece pe străzile din Amsterdam, întreaga naţiune se îmbulzeşte să aducă un omagiu fără precedent memoriei eroului popular.

Filip al III-lea e silit să recunoască victoria navală a olandezilor, începând negocieri de pace „cu aceşti oameni ca de unt – spune un istoric –, care-şi mulg vacile în vadul oceanului, care trăiesc în păduri pe care le-au plantat de la primul la ultimul copac şi au transformat o mlaştină într-o grădină înfloritoare”.

Pacea serveşte olandezilor doar spre a se mişca înăuntrul unor planuri mai ambiţioase. Cristalizează atunci ideea unei Companii a Indiilor Occidentale, la care oamenii se mai gândiseră cu treizeci de ani în urmă. Pentru a o sprijini, sunt gata protestanţii cei mai agresivi, comercianţii cei mai întreprinzători, militarii cei mai hotărâţi. E bătălia comerţului împotriva proprietăţii spaniole. Ideea este să se aducă din Indiile Occidentale tutun, zahăr, lemn pentru fabricarea de vopsele, piei, şi să vândă în Antile sclavi, pumnale, oglinzi, pânze, făină. Să se creeze în insule cartierul general pentru ce va fi mai rentabil: comerţ liber sau contrabandă. Nu sunt proiecte de regi, ci de burghezi. Aşa ia naştere, cu monopol pentru douăzeci şi patru de ani, Compania Olandeză a Indiilor Occidentale.

În cursul luptei se întâmplă tot felul de incidente. De la propaganda religioasă care face din Olanda primul centru editorial de unde *Biblia* se distribuie cu entuziasmul vesel al unui nou fanatism, până la consacrarea lui Piet Heyn, care din pirat ajunge amiral

al Republicii. Erasm taie cu un ferăstrău extrem de fin trunchiul arborelui medieval. Bernaveldt – omul de stat care a dezlegat nodurile politicii atât de încâlcite în Olanda – trebuie să-şi pună capul pe butucul călăului pentru că nu a fost pe atât de antispaniol şi de protestant pe cât o cer vremurile acestea. Piet Heyn atacă flota spaniolă în dreptul oraşului Matanza, în Cuba: argintul, perlele, întreaga pradă reprezintă douăsprezece milioane de florini (cinci milioane de dolari); băieţii olandezi nu vor înceta niciodată să cânte un cântec – *Zijn naam is klein*[42] – care face din Piet Heyn un personaj de legendă naţională. Ce lucru frumos e să ajungi dintr-un mus vioi, aşa cum a fost Piet, pirat cu barbă spăimoasă şi apoi amiral care fură argintul Mexicului pe marea aventurilor.

Aceştia sunt olandezii oare în curând încep să apară prin Marea Caraibelor. Peste tot. Atât pe coastele de la Panama cât şi în Barbados sau în Tortugas, Guayana, Martinica, Providencia, Saba, San Eustacio. Coroana Franţei interzice francezilor să cumpere ceva de la olandezi, dar dacă francezii nu o fac, mor de foame. Trei părţi din vasele care traversează mările, făcând comerţ, sunt olandeze. În insulele franceze din Caraibe sosesc în fiecare an mai mult de o sută. Cum în Franţa

---

[42] Numele lui e mic (germ.) (n. trad.).

sunt taxe foarte mari pentru a introduce tutun sau produse din Antile, locuitorii insulelor găsesc că e mai uşor şi mai avantajos să le vândă olandezilor pentru ba ei să le distribuie în lumea veche. Navele olandeze, pe de altă parte, sunt mai curate: mor de ciumă mai puţini pasageri în timpul traversării.

În Antile, lucrurile se aranjează frăţeşte între olandezi, francezi şi englezi. Dincolo de diferenţele naţionale, toţi suntem fraţi. Odată e guvernator în Guayana un olandez, Guerín Spranger; soseşte flota franceză să pună mâna pe localitatea aceea; olandezul îşi măsoară forţele, vede că este inutil să reziste şi propune francezului să-i dea 21.850 florini pentru plantaţiile sale. Se dau florinii şi provincia e predată fără să se tragă vreun foc. Trece totul ca pe fila albă a unui registru de contabilitate. Când vreun vas olandez soseşte într-un port unde sunt francezi, toată lumea, până la guvernator, îi primeşte cu braţele deschise: să faci contrabandă înseamnă să trăieşti.

Şi în felul acesta olandezii se instalează în Curaçao, Aruba, Bonaire, Saba, San Eustacio. E numai prosperitate. Nu e nimic mai atrăgător în Amsterdam decât casele Companiei, cu faţadele lor de cărămidă şi lemn, ultimele etaje înghesuite sub acoperişurile lungi, în unghi ascuţit, pe unde se rostogoleşte zăpada în decembrie. Suit pe un butoi, la intrare, administratorul

companiei ar putea să pună această ghicitoare mulţimii de negustori: Din Curaçao a sosit un vas, încărcat cu ce? Cu aur, ar striga cineva. Cu rom! un altul. Cu zahăr! Cu scânduri! Cu argint! Cu perle! Cu piei!... În Guineea, clădirea companiei este o fortăreaţă, având curţi încăpătoare, împrejmuite cu ziduri unde negrii sunt ţinuţi ca nişte animale până soseşte nava care să-i ducă în Caraibe. La Curaçao, printre canale şi poduri mobile, încep să se înalţe case ca cele din Amsterdam, din Bruges sau din Liga Hanseatică. Faţadele cu piatră şi bârne, cu acoperişuri înalte în unghi ascuţit, pe unde se scurge apa în timpul ploilor sau se rostogoleşte, în decembrie, soarele ca nişte portocale. La Curaçao, faţadele vor fi zugrăvite cu albastru de Prusia, cu roşu, cu galben, dându-le un colorit viu de papagal, căci nu e tot una să trăieşti în ceţurile Mării Nordului sau sub un cer de peruzea. Agentul de comerţ, suit pe un butoi, la intrarea companiei, ar putea să-i întrebe pe coloni, în formă de ghicitoare: Din Amsterdam a sosit un vas încărcat cu... Cuţite! Oglinjoare! Pumnale! Parfumuri! Pânze fine! Tablouri! Vin! Untdelemn! Făină! Albi! Negri! Calvinişti! Hughenoţi! Evrei! Oameni liberi! Sclavi! Bunăoară, la Guayana au sosit vase încărcate cu evrei. La Martinica, cu negri. Cu bălai şi tuciurii, la Curaçao. Şi insulele se preschimbă în insule de ghicitori. Nu se ştie dacă sunt dulci din cauza trestiei de

zahăr. Nu se ştie dacă sunt înţepătoare şi închise la culoare din pricina tutunului. Va veni o zi în care se va spune: „Curaçao!” Şi unii se vor gândi la o insulă mică având case de piatră şi de bârne, canale şi punţi care urcă şi coboară. Alţii se vor gândi la un păhărel de lichior pe care trebuie să-l sorbi, picătură cu picătură, ca să savurezi crema parfumată a Antilelor. Havana e o insulă, un cântec sau fumul albăstrui al unei ţigări de foi. Martinica e un rom şi, cine ştie, poate o insulă. Francezii spun: Jamaica e o insulă. Răspunde orgoliul britanic: Rom de Jamaica (ca şi cum ar vrea să întunece romul de Martinica). Şi astfel, Marea Caraibelor e o mare de contrabandă, o mare de fum şi de alcool.

Cât despre englezi, firul trebuie reluat de unde l-a lăsat Raleigh. Tăierea capului nu a fost decât un accident natural în cariera lui şi care în loc de a-i coborî prestigiul, i l-a înălţat. Oamenii au continuat să vorbească de Amazoane şi de El Dorado. Acum floarea puritanilor pune ochii pe cealaltă parte a Atlanticului: Guayana, Antile Bermudas, Massachusetts. Ca şi calviniştii din Olanda, nu se ştie dacă ei se înflăcărează mai mult pentru religie sau pentru afaceri. Sunt englezi care fac în Antile ceea ce făcuse Drake. Înalţii lorzi au mici flote care aduc roade bogate, asaltând vasele spaniolilor „catolici”. Atunci când Anglia semnează

pacea cu Spania, casele de comerţ se mută în Olanda şi aventurierii încheie alianţe cu fraţii olandezi. Ambasadorul Spaniei la Londra îşi pierde timpul spionându-l pe contele de Warwick şi pe prietenii acestuia, care sunt acuzaţi de piraterie: navele contrabandiştilor pleacă acum din Irlanda, din Darmouth, din porturile care sunt departe de Londra. În Venezuela, guvernul spaniol interzice pe timp de zece ani să se semene tutun; nădăjduiesc – ceea ce nu se întâmplă – să oprească comerţul ilicit pe care englezii şi olandezii continuă să-l facă din Trinidad.

E un moment în care se răcesc din nou relaţiile cu Spania. Regele Iacob îngăduie atunci formarea unei „Companii a cavalerilor din oraşul Londra pentru explorarea Amazoanelor”. Un frate al Lordului North, căpitanul Roger North, pleacă cu flota, însoţit de Thomas Warner. La puţin timp după plecare, regele se căleşte şi North se întoarce din Amazoane direct în Turn. Warner e mai norocos, pentru că revine după ce a trecut furtuna; formează altă companie şi pleacă în insula San Cristóbal, în nordul Antilelor Mici. Face ca francezii: abandonează amăgitorul Pământ Ferm pentru a se fortifica într-o insulă. De acord cu D’Esnambuc, francezul, îşi împart insula San Cristóbal, şi Warner sfârşeşte prin a dobândi titlul de Locotenent al regelui: este prima numire a unei autorităţi coloniale

pe care coroana engleză o face în Antile. Într-o bună zi, pe când Warner e la Londra, sosesc în insulă spaniolii cu vasele lor de război. Englezii şi francezii fug ca şobolanii în alte puncte ale arhipelagului, dar imediat ce amiralul spaniol pleacă, se întorc în linişte şi cu voie bună. Negoţul merge bine, anual se exportă în Anglia tutun în valoare de 12.000 de lire sterline. În acelaşi timp, la Barbados lucrează Courteen Brothers, firmă olandeză specializată în contrabandă cu Spania şi cu Portugalia. Trebuie să adăugăm că Sir Thomas Warner este tipul ideal pentru asemeni întreprinderi, întrucât e mai apropiat de indieni decât ceilalţi: îndrăgostit de o frumoasă indiană, lasă în trecere o consecinţă: metisul Edward Warner, prima combinaţie importantă a meritelor blonde ale Angliei cu pletele de abanos ale indigenelor.

Se întâmplă însă ceva mai important. În Anglia, faţă de ezitările regelui Iacob şi apoi ale dictaturii lui Carol I, puritanii, urmăriţi, se grupează într-o strânsă frăţie. Unii din cei care se refugiaseră în Olanda se şi grăbiseră să colonizeze America de Nord. Liderii Parlamentului, suspendat de către rege, se reunesc pentru a trasa planuri dictate de resentiment şi de pasiune. Dacă va fi nevoie, vor veni cu toţii în America. Iată-i pe conţii de Holland şi Warwick, pe Sir Thomas Barrington, Lord Brooke, John Pym, care e recunoscut ca precursor al lui

Cromwell. Însuşi Cromwell, care deocamdată nu s-a afirmat încă, e foarte apropiat de acest grup, e cu siguranţă influenţat de el şi, în orice caz, va continua mai târziu opera acestor vehemenţi şi ireductibili cavaleri oare alcătuiesc deocamdată partidul cel mai energic din Anglia. Cel mai activ e Lord Robert Rich, conte de Warwick; cel mai curtean, Lord Henry Rich, conte de Holland. În ceea ce priveşte conduita, familia aceasta nu este desigur, foarte puritană. Lady Rich a provocat unul din marile scandaluri ale societăţii engleze prin legăturile ei de dragoste nepermisă cu contele de Devonshire. Contele de Warwick, care deţine o flotă proprie de vase pirate, face şi comerţ cu negri şi e proprietarul primei încărcături de sclavi care se trimite în Virginia. Contele de Holland se mişcă în cercul mai liniştit al omului care primeşte comision pentru influenţa pe care o are asupra regelui şi reginei. Aceste caracteristici ale familiei Rich sunt comune multor mari familii din acele vremuri.

Interesul grupului este concentrat acum asupra insulelor San Andrés şi Providencia, care se găsesc în faţa coastei Panama, chiar în drumul pe unde trece flota ce duce în Spania bogăţiile de pe Pământul Ferm. În anii precedenţi, puritanii s-au îndreptat către Massachusetts, către insulele Bermude: ceea ce întreprind acuma e mai îndrăzneţ, pentru că o fac chiar

în inima posesiunilor spaniole. Cum le-a venit în minte aşa ceva? Datorită unei scrisori a domnului Bell, care conduce afaceri pentru ei în insulele Bermude. La Massachusetts lucrurile nu merg bine, Bermudele n-au niciun viitor, pentru că se află în afara drumurilor pe care se face negoţ. În schimb, Mr. Bell zugrăveşte în culori minunate nişte insule pe care spaniolii nu le ocupă, fără caraibi, fertile, bine situate: San Andrés, Providencia şi Fonseca. Unde se găseşte Fonseca? în Marea Caraibelor, la egală distanţă de Providencia şi insula Cubei. Acolo o situează multe hărţi şi aproape două veacuri se va vorbi de ea până când, obosiţi s-o caute, navigatorii vor ajunge la concluzia că n-a fost decât o închipuire a unor visători. Fapt este însă că, în mână cu scrisoarea lui Mr. Bell, contele de Warwick propune formarea unei companii. Un contrabandist şi traficant de negri, Elfrith, e trimis să facă prima explorare: găseşte insulele cum fuseseră ele zugrăvite şi nu dă acolo decât peste nişte olandezi. Pune fundaţiile unei aşezări – New Westminster – şi ale unui fort – Fort Warwick. La Londra, într-o casă situată în Holborn, Warwick îşi adună prietenii. Cad de acord să rămână ca preşedinte al companiei contele de Holland şi să obţină licenţele de la rege. Pentru acest serviciu i se dau două sute de lire sterline, valoarea acţiunilor lui. În realitate, Pym e şeful activ şi cel care conduce.

Totul începe foarte bine. Primii călători, cei care sunt la Massachusetts, au plecat în realitate din Olanda, unde erau refugiaţi, şi de acolo au trecut la Southampton pentru a se îmbarca pe Mayflower. Grupul acesta pleacă acum – nouă ani mai târziu – pe însăşi gurile Tamisei, pe Seaflower. Contele de Warwick, unul din cei care au patronat aventura din Amazoane, care a fost, într-un fel, în fruntea întreprinderii din Massachusetts, nu şi-a făcut niciodată atâtea iluzii ca acum. Călătorii de pe Seaflower sunt în număr de nouăzeci, doar bărbaţi şi băieţi. Femeile îi vor urma mai târziu. Acţionarii sunt oameni bogaţi din estul Angliei; cei care se îmbarcă, aproape toţi din Devon, patria lui Drake. Sunt împărţiţi în trei grupuri: plugari, meşteşugari şi servitori. Pastorul, atât timp cât nu se căsătoreşte, va trăi în casa guvernatorului, pentru a fi un exemplu. Toţi jură cu o formulă plină de ură la adresa Spaniei. Pym, însă, care priveşte spre viitor, gândeşte: astăzi, duşmanul e Spania, mâine va fi Olanda. Şi-i sfătuieşte să fie prieteni cu olandezii, dar prieteni neîncrezători. Se ordonă să nu se semene tutun decât pe jumătate din pământul ce se seamănă cu porumb. Când soseşte epoca recoltei, Elfrith, piratul, va pleca în insulele vecine să cumpere alimente, portocale. Cum e de aşteptat, când se vede liber, găseşte că sunt mai savuroase asalturile profesiei

lui decât portocalele.

E mai uşor să fii puritan la Massachusetts decât în Caraibe. Însuşi Pym îşi dă seama că englezii nu pot să lucreze la fel în Providencia şi îşi lărgeşte părerile, acceptând să fie aduşi negri. Prima prietenie pe care o leagă coloniştii din Providencia e cu piraţii din Tortuga, insulă care se obişnuieşte să fie numită acum Insula Porcilor, pentru că pentru fiecare om vor fi acolo o sută de porci. La Londra însă, în registrele companiei, se va numi Insula Asociaţiei. Bineînţeles că nu se referă la asociaţia oamenilor cu porcii, ci la aceea a puritanilor cu piraţii. Într-acolo pleacă Hilton pentru a tăia arbori cu seva colorată şi a-i trimite în Anglia; el îi vinde însă olandezilor şi francezilor: contrabanda se cuvine să înceapă în propria casă. Dispoziţia creştină a pastorului se alterează în Providencia: trebuie să fie trimis înapoi la Londra. Coloniştii cer companiei cărţi de joc, zaruri, mese de joc; li se răspunde trimiţându-le *Biblia.* O navă rătăceşte mereu, căutând insula Fonseca. Ştim că nu o va găsi, dar din fericire chiria pentru vase nu e prea mare: azi se închiriază o naivă pe cât se va închiria mâine un cal; compania plăteşte pentru această navă patru lire sterline pe lună. Salariul meşteşugarilor din Providencia e de cinci lire pe an... Puritanii de aici au mână dură: dacă un plugar face o greşeală, e legat de un copac şi biciuit până la sânge şi apoi i se pune sare

pe răni. Nimic mai bun pentru a cicatriza decât sarea.

Şi astfel se scurge timpul cu oarecare profit. Se fac acum planuri pentru a cuceri America Centrală, începând cu coastele din Nicaragua şi Darién. La Londra se modifică statutele şi se împart instrucţiuni. Englezii să se mişte, fără ca spaniolii să prindă de veste; să fluture indienilor numele lui Drake; să propage *Evanghelia.* Începe explorarea. Eşuează însă: olandezii o luaseră înainte şi au stricat negustoria; ca să smulgă cu forţa colierele şi inelele de aur, agăţate de nări, şi au atras asupra lor duşmănia indienilor. Şi cu indienii împotrivă, puritanii nu se aventurează.

Au trecut aproape şase ani de când au venit coloniştii şi situaţia începe să se schimbe în defavoarea englezilor. Spania reacţionează imediat ce reuşeşte să se elibereze de luptele în Europa. Asupra insulei Tortuga, unde compania a adus artilerie în forturi, cad, prin surprindere, spaniolii, trimişi de guvernatorul din Santo Domingo, şi nu rămâne niciun englez în viaţă. Norocul a fost că mulţi au reuşit să fugă, urmând prudentul exemplu al guvernatorului, care, imediat ce a văzut că vin navele, a fugit fără altă formulă decât aceea: „să scape cine poate”. Alarma se propagă de la Providencia şi San Andrés până la Londra. Coloniştii se pun pe picior de război. Nu e prea uşor să intri în Providencia, pentru că gura golfului e atât de îngustă

încât nu poate să încapă decât o navă şi se poate chiar închide trecerea. Au fost puse sentinele care se schimbă zi şi noapte. Totul este pregătit: ziduri, tunuri, archebuze, rugăciuni: „Lăudat fie Domnul care a pus cârlig şi zăbală în gurile duşmanilor lui şi ai noştri, facă Cerul să nu poată atenta împotriva noastră şi să se poată spune despre ei că au avut soarta lui Sennacherib şi să nu izbutească să tragă o săgeată împotriva noastră. Amin.” La Londra nu se mai gândesc însă la religie, ci la război. În ziua în care se întoarce în Parlament, Pym se grăbeşte să spună: „De ce oare Anglia nu creează un imperiu în America Centrală ca acela pe care olandezii îl organizează în Brazilia? De ce să nu putem noi să smulgem din mâinile Spaniei această a doua Brazilie”? Şi când guvernatorul Cartaginei îndreaptă vasele sale împotriva insulei Providencia, englezii îl primesc cu bubuituri de tun. Timp de şapte zile se îndârjeşte zadarnic să găsească vreun drum pentru a debarca printre stâncile oare formează apărarea naturală a insulei şi nu izbuteşte. Trimite un parlamentar ca să notifice englezilor că dacă nu părăsesc insula se va întoarce cu forţe mai mari şi-i va alunga. Răspunsul e o provocare. Guvernatorul profită de întunericul nopţii pentru a se întoarce la Cartagena. Bucuria englezilor ajunge să răsune la Londra.

Colonia care a fost până acum, cel puţin în teorie,

cămin al puritanilor, se situează pe plan de război şi piraterie. Regele autoriză represalii împotriva spaniolilor. Pym îşi adună acţionarii şi propune mărirea capitalului. Se gândeşte la recucerirea insulei Tortuga şi în acest scop încredinţează flota unui contrabandist profesionist care a venit cu recomandaţii susceptibile de a-l acredita drept cavaler şi a-l califica drept soldat. În Providencia se introduce serviciul militar obligatoriu. La San Andrés, care până acum a jucat un rol secundar, se improvizează un şantier naval unde sunt construite mici ambarcaţii pentru comerţ şi atac. Cum vasele olandeze aduc vin şi cum în Providencia se înmulţesc beţivii, se închide portul pentru acest trafic. Spaniolii numesc insulele peşteri de bandiţi şi de piraţi, englezii răspund plănuind jefuirea insulei Santa Marta. Şi cum o plănuiesc o şi fac: expediţia pleacă sub comanda lui Mr. Rous; navele intră încrezătoare prin gura celui mai extraordinar golf din lume, şi văd în fund, în potcoava de nisipuri aurite care închid această mare albastră, căsuţele albe ca miezul nucii de cocos. Mr. Rous debarcă şi atacă de parcă ar fi însuşi Drake. Spaniolii sunt însă acum mai puternici: iau prizonieri pe Mr. Rous şi pe soldaţii acestuia, şi Mr. Rous e trimis la închisoare în Spania, de unde izbuteşte să fugă, mituindu-i pe temniceri cu bani trimişi de Pym. Apoi este ales membru al

Parlamentului. Biografia lui Mr. Rous: de pe vasul-pirat, în închisoarea din Santa Marta, din închisoarea din Santa Marta, la cea din Cartagena; de la cea din Cartagena de Indias, la cea din San Lúcar, din San Lúcar, în Parlamentul din Londra.

Providencia continuă să fie paradisul la care visează nu numai englezii ci chiar şi puritanii din Massachusetts. Anglia este acum câmp de luptă între două partide care se urăsc de moarte. Cei care reprezintă opoziţia faţă de rege şi sunt în compania din Providencia se gândesc să plece în Caraibe şi cer licenţă ca s-o facă. Insula e pe punctul de a se transforma în refugiul lorzilor şi cavalerilor din opoziţie. Aceştia se gândesc să facă guvernator pe un frate al lordului Forbes. Pym propune să fie ridicat capitalul la o sută de lire. De necrezut: cuibul piraţilor şi al beţivilor, unde pentru fiecare alb există un negru, e văzut de la Londra ca paradisul terestru. Nu e pentru prima oară...

La rândul lor, în America de Nord, cei din New England, plictisiţi deoarece colonia s-a transformat într-o teocraţie de nesuferit, stabilesc legături strânse cu cei din Caraibe. Navele vin din Providencia la Boston cu încărcătura de indieni, de negri şi de alte produse ale pământului. Unii dintre negri sunt nişte canibali brutali. E firesc ca negrii să nu aibă inimă albă. Din partea cealaltă, un grup tot mai numeros de puritani

încep să se pregătească pentru a părăsi New England şi a pleca în Providencia; în scopul acesta îşi vând proprietăţile şi trimit un reprezentant la Londra ca să pregătească terenul. Pym ascultă proiectul cu entuziasm. După el Massachusetts nu a fost, în realitate, decât un loc indicat de Dumnezeu ca un refugiu temporal. Astfel pleacă din Boston primul grup: treizeci de bărbaţi, cinci femei, opt co pii. Vom vedea oare cum se năruie New England, căutând paradisul în Providencia?

Şi istoria se însufleţeşte. Newman şi Jackson reînnoiesc tradiţia marilor piraţi. Se ajunge chiar la ideea unei republici de piraţi, independentă, cu steag propriu, în America Centrală. O democraţie de bandiţi, care pare poveste pentru copii. Butler, noul guvernator din Providencia, atacă oraşul Trujillo în Honduras, cu succes. Spaniolii din Cartagena pornesc din nou împotriva insulei Providencia şi din nou trebuie să se întoarcă cu coada între picioare şi cu mâinile goale. Butler sărbătoreşte acest eşec omorând prizonierii, şi faptul se petrece simultan cu sărbătorile religioase ordonate pentru celebrarea victoriei. Când aceste veşti ajung la Cartagena, amiralul Pimienta izbucneşte curajos în cuvinte de ocară şi jurăminte de răzbunare: va spăla ofensa în sânge şi va merge în persoană să-i măture pe englezi din insulele Providencia şi San

Andrés. Se vorbeşte de călugării pe care Butler îi ţine în temniţă şi lucrul acesta pune sufletele pe jăratic. Navele se pregătesc. Pimienta e un om curajos dar şi cu judecată: plănuieşte atacul cu precizia unui strateg european. Navele lui merg în punctul în care trebuie să se dea atacul. Englezii îl aşteaptă în insulă, având totul bine prevăzut: fiecare la locul lui şi tunurile încărcate. Insula are paisprezece forturi şi în ele 56 de tunuri mari şi 148 mai mici. Pimienta îi păcăleşte însă şi oamenii lui pun piciorul pe insulă. Şi urmează curaj, cuţite, gloanţe, insulte, blasfemii şi tăcere: spaniolii îşi mătură duşmanii. Călugării ies din temniţă să cânte *Te Deum.* Englezii intră în temniţă în locul lor. Englezoaicele sunt îmbarcate pe un vas cu destinaţia Londra. Pimienta adună o jumătate de milion de ducaţi pentru tezaurul regal. Coloniştii care veneau de la Boston au aflat vestea pe drum şi, frumuşel, au făcut cale întoarsă.

Când au intrat în Boston li s-a spus: semn dumnezeiesc...

La Londra, Pym vede cum visul lui se afundă într-o baltă de sânge. Jackson, piratul, asaltează Trujillo în Honduras; atacă de asemenea Jamaica şi coastele Cartaginei, Guatemalei şi Darienului. Sunt mici ruguri care nu schimbă nimic. Paradisul puritanilor a rămas în mâinile catolicilor din Spania. Providencia, cea a călătorilor de pe Seaflower, e pierdută. Şi printr-unul

din acele hazarduri ale istoriei îi va reveni poetului englez al secolului, lui Milton, să povestească întâmplarea. Ca secretar al lui Cromwell, Milton scrie, într-adevăr, manifestul de război împotriva Spaniei: *Scriptum domini protectoris contra hispanos.* Manifestul este o apărare a companiei din Providencia; în el se povesteşte ocuparea insulelor Tortuga şi Providencia de către spanioli şi asaltul dat navelor companiei.

Şi în felul acesta poetul scrie istoria prozaică a altui paradis pierdut, pe care Cromwell va încerca să-l compenseze prin cucerirea Jamaicei.

Nu trebuie să credem că în aceste insule cu şapte culori există numai englezi, olandezi, francezi, spanioli, indieni, negri, hughenoţi, catolici şi puritani. Dimpotrivă, cei care dau culoare locală în secolul al XVII-lea sunt piraţii din mările Americii – *bucaneros* şi *filibusteros.* Istoria e istoria lor pentru că ei sunt aceia care inventează un sistem original de luptă. Ceilalţi piraţi, de factură europeană, procedează, în Marea Caraibelor, la fel ca în Canalul Mânecii: şcoala lor continuă să fie cea franceză sau cea engleză, cu aplicaţii la mediul american. Nu, piratul american – *el bucanero* – nu are socoteli de lămurit cu niciun rege european. Rege e căpitanul lui, iar căpitan e cel mai bun cuţit al bandei. Totul, ca între fraţi. Când se află pe insulă, în

patrule de „cercetaşi”, merg în păduri să vâneze porci. Usucă la soare carnea, afumând-o în cuptoare – *a la bucana,* cum se spune, – e o carne care îşi păstrează tot gustul ca şi cârnaţi *chorizos* spanioli sau cei din Turingia şi care poate fi conservată luni de zile. Se spune că locuitorii din Caraibe o preparau din duşmanii lor, tăiaţi în sferturi: pare exagerare, dar totul e posibil.

Piraţii *bucaneros* vorbesc ca în engleză, ca în franceză, ca în olandeză, ca în spaniolă. Anticipare a amestecului denumit astăzi papiamento[43]*.* Să mergem – spun ei – să pregătim *bucanas.* Şi ca nişte adevăraţi *bucaneros* îşi petrec zilele, săptămânile dormind în pădure, întinzându-se pe plajă într-o veselă sălbăticie. E de rigoare să nu-şi schimbe îmbrăcămintea – dacă o au – nici să şteargă urmele de sânge, câteodată de porci, câteodată de oameni.

Alteori pleacă în largul mării. Se invită unii pe alţii în căutarea aventurii. Să ia fiecare puţină carne de porc sau de broască ţestoasă, pistolul şi cuţitul. Dacă are nevoie de carne, coboară pe oricare dintre insule; mai bine dacă aparţine spaniolilor, care sunt duşmanul comun. Pe primul pe care-l întâlnesc, îl întreabă: Unde sunt porcii? Şi dacă acesta nu-i duce în ogradă şi nu le

---

[43] Dialect vorbit în Curaçao şi în care se amestecă franceza, olandeza, engleza şi spaniola (n. trad.).

dă drumul, la dracul cu el; îl trimit în infern cu o lovitură de cuţit şi continuă să întrebe. Până ce dau de porci; îi pregătesc o *la bucana* şi duc carnea cu canoele pe nave. Urmează apoi asalturile. Toată problema e să nu lase cuţitele să aţipească. Nimeni nu se atinge de pradă pentru el; ea merge la fondul comun, pe care căpitanul îl împarte cinstit când se termină raita. Fiecare îşi ia partea şi se duce să se îmbete. După ce a băut totul, o porneşte iar pe mare. Cei care trăiesc mai mult pe mare decât în păduri se numesc *filibusteros.* În engleză, corsarii sunt numiţi *freebootes.* Cuvântul acesta amestecat cu puţin rom din Antile, ajunge, cu timpul, să se schimbe în *filibusteros.*

Bucaneros şi *filibusteros* sunt piraţi din lumea veche, care se simt mai bine în insulele din Caraibe şi hotărăsc să le adopte ca pe o nouă patrie. Sau sunt servitori dintre cei aduşi de colonişti din Franţa, Anglia sau Olanda. Aceşti servitori sunt băieţi de la ţară care, cu înşelăciuni şi promisiuni, sunt recrutaţi ca să servească gratuit timp de trei ani; după ce termină serviciul, li se plăteşte cinci sau zece lire şi sunt lăsaţi liberi. Alteori au fost tinerei pe care piraţii i-au furat în satele şi în oraşele din Europa, aşa cum se spune că fac ţiganii. Servitorii sunt trataţi mai cu asprime decât sunt trataţi sclavii, pentru că în trei ani trebuie să scoţi tot untul din ei. Pentru a-şi salva viaţa, unii dintre ei propun

stăpânilor, în al doilea an, să mai servească încă trei ani şi atunci, în baza aceloraşi legi economice, mâna stăpânului se face mai blândă. Imediat însă ce izbuteşte să scape, fugarul se duce în pădure sau pe mare, până ce soarta îl aduce în câmpul piraţilor şi cere să fie primit în frăţia lor. Să fii *bucanero* înseamnă să urci pe scara condiţiei sociale. Înseamnă să te apropii de o stare ideală, la modul lui Rousseau. Raveneau de Lussen e un om cinstit şi scrupulos, care se face *bucanero* cu scopul de a plăti nişte datorii. Spiritele răutăcioase ar putea diminua înălţimea ţelurilor sale, gândind că în Europa cine nu-şi plăteşte o datorie se expune să i se taie urechile şi nasul. În orice caz, însă, ceea ce a făcut Raveneau e frumos.

Piratul are întotdeauna în bandă un prieten mai intim: un asociat. Asociatul e complicele, camaradul, moştenitorul universal. Toţi, de altfel, sunt fraţi. În timpul navigărilor nu mănâncă decât de două ori pe zi; atunci se ghemuiesc în jurul grămezii de carne şi fiecare mănâncă după poftă, fără să i se dea aceluia mai mult pentru că e căpitan, acestuia mai puţin pentru că e salahor sau mus. Când se împarte prada, în primul rând se face partea celor care au suferit o vătămare a corpului în timpul asaltului; e asigurarea socială; celui căruia i s-a retezat mâna dreaptă i se dau şase sclavi sau 600 de *pesos*; celui care şi-a pierdut piciorul drept, 500;

piciorul stâng e evaluat la 400; pentru un ochi nu se acordă decât 100 de *pesos*, iar un ochi valorează cât un deget. Faptul că un om rămâne ştirbit nu e un lucru prea grav. Unul din marii eroi este „Picior-de-lemn”, şi chiorâi par a purta talismanul norocului în ochiul pierdut.

Când piraţii se întorc la campament, cârciumarii îi aşteaptă. Se întâmplă acelaşi lucru ca şi la Amsterdam – spune Esquemeling – cu marinarii care vin din Orient. Atunci bandiţii sunt veseli, darnici şi beţi. Beţi morţi. Sunt unii care cumpără butoaie de vin sau de rom şi se aşază la poarta casei lor: oricine trece pe acolo trebuie să bea un pahar cu el. În luptă sunt feroci. Pe duşmani obişnuiesc să-i lege goi de copaci; le înfig în trup bulgări făcuţi din spini de palmier unşi cu untdelemn, cărora li se dă foc; dacă prizonierul moare ţipând e semn că-l ia diavolul, dacă moare fără să scoată un vaiet, se ştie că a fost curajos. Altă născocire e să-i biciuiască şi să le pună miere în răni; apoi n-au decât să vină ţânţarii...

Cea mai bună carte despre aceşti *bucaneros* a scris-o Hendrik Barentzoon Smeeks, un medic olandez care a călătorit pe navele celor două companii ale Indiilor Orientale şi Occidentale. Relatările lui sunt atât de atrăgătoare încât se traduc imediat în toate limbile. Cartea despre *bucaneros* este semnată de John

Esquemeling; autorul declară că nu va spune nimic fără să fi văzut sau auzit. Spune că în Indii a fost dus ca servitor şi a fost revândut unui stăpân blând, care după ce l-a folosit doi ani, i-a spus: Dacă vrei, poţi să pleci liber, angajându-te să-mi plăteşti când vei avea bani ceea ce am plătit pentru tine. Esquemeling a făcut atunci ceea ce a făcut Reveneau: s-a dus la piraţi şi a cerut să fie primit în rândul lor pentru a începe să câştige bani. Stăpânul lui îl eliberase în condiţiile lui Adam. Şi autorul explică: adică fără să aibă nici măcar o cârpă ca să-şi acopere trupul.

XI
Insula lui Cromwell, protectorul, şi a lui Morgan, piratul

„Vith their mixture of courage and quile, of emotion and hard-headedness-a bit of Odisseus and a bit of Achilles, seemed to be combined in every Greek – they were born to be seamen, that is, initially, pirates. Thucydides mentions this profesion by name, and expressly adds: «that no stigma attaches to the business»”[44]

---

[44] „Cu amestecul lor de curaj şi de viclenie, de emoţie şi îndărătnicie, – ceva din Odiseu şi ceva din Ahile părea să se îmbine în fiecare grec – ei erau înnăscuţi să fie oameni ai mării, adică, la început, piraţi. Tucidide menţionează această

În timp ce puritanii îşi desfăşoară luptele lor de guerilă în Caraibe, Spania îşi lărgeşte, în stăpânirile ei unde soarele nu apune niciodată, cercul întreprinderilor ei catolice. Mii de franciscani, dominicani, iezuiţi pătrund, cu misiunile lor, în păduri, munţi, văi şi podişuri, fără să lase vreun colţ din Lumea Nouă unde să nu se vadă clopotniţa albă a unei biserici, să nu se asculte predica de duminică şi să nu se propovăduiască indienilor credinţa creştină. În oraşul Mexico se construieşte una din catedralele cele mai mari şi mai bogate din lume; la Quito şi Chuquisaca, oraşe pierdute pe crestele Anzilor, interiorul bisericilor e de aur fin, aşa cum nu se va mai vedea în niciun loc de pe pământ. Pe albia adâncă a fluviului Paraná, care curge prin păduri virgine, coboară, la ora crepusculului şi a rugăciunii, bărcile mari ale iezuiţilor, cu indieni care cântă în cor versuri în latină, acompaniaţi de harpă. Pretutindeni, de la vastele pământuri ale Mexicului până în Argentina şi în Chile, se lucrează altare, se pictează icoane, se spun rugăciuni, numărând

---

profesie, numind-o în mod expres şi adaugă «nici un stigmat nu se leagă de această îndeletnicire»". (Engl.).

mătăniile, se înalţă biserici pentru cinstirea Fecioarei. Străfulgerările de combativitate puritane care se aprind şi se stâng în Providencia şi în San Andrés, sunt focuri de salon în comparaţie cu rugul mistic spaniol care iluminează jumătate din lume. Acum, când cucerirea militară s-a încheiat şi spaniolii trec de la acţiune la contemplare, America e un continent de suflete, propice pentru muncă evanghelică.

Din Cádiz pleacă flote de douăzeci, de treizeci de nave, care apoi se împart: atâtea vase pentru Española, atâtea pentru Santo Domingo, atâtea pentru Cartagena, sau Veracruz, sau Portobello. Sosesc cu ulcioare de untdelemn şi de vin, pânză pentru comerţ şi mercur pentru mine; se întorc încărcate eu argint. Au întotdeauna înălţat pavilionul lui Cristos. Sau, mai bine, cel al Fecioarei Maria. Când marea este liniştită, pe înserat, de la o navă la alta se pot auzi cântecele călugărilor. Dacă e ziua Sfântului Ignaţiu şi soseşte un grup de iezuiţi, încă din ajun, catargele şi cordajele sunt luminate cu lampioane de hârtie, se trag salve de tun şi rachete. În zori, liturghie pe punte şi feţe de mese albe la bord. Apoi, procesiuni şi imnuri de înflăcărat entuziasm, deoarece compania pe care a fundat-o sfântul Ignacio de Loyola e militantă şi are o mistică războinică: „Întemeietor eşti, Ignaţiu, şi general al companiei regale, pe care Isus a distins-o cu numele lui.

Legiunea lui Loyola, cu inimă credincioasă, înalţă stindardul...” După sărbătoarea sfântului Ignacio urmează aceea a lui Iacob, apostol al Spaniei, talisman al tuturor victoriilor. Celebrând-o, dominicanii, care vin pe alt vas, găsesc un bun pretext ca să se întreacă în festivităţi cu iezuiţii în felul acesta traversarea e un şirag de serbări, un fel de săptămână a Patimilor din Sevilia, pe mare, o procesiune oare alunecă pe ape şi se leagănă între mâinile albe ale vântului.

Dintre călugări, unii sunt dintre cei mai răi din Spania; alţii buni, cu spirit mărginit, care se vor pierde în penumbra parohiilor sau se vor îngrăşa în umbra mănăstirilor; unii, sfinţi şi umili, alţii cu credinţa simplă a cărbunarului, iar alţii, nu puţini, ambiţioşi, care au învăţat de la vânătorii de sinecuri din Spania şi aspiră să-şi înfigă ghearele în pădurea primitivă a noului continent. Nu lipsesc nici eruditii şi artiştii de geniu: episcopul din Puerto Rico, Bernardo Balbuena, va trece în istoria literară ca unul dintre cei mai mari poeţi casteliani ai tuturor timpurilor. În mănăstirea ordinului de *la Merced,* în Santo Domingo, există un călugăr învăţat care se numeşte Gabriel Téllez şi care, în mijlocul somnolenţei ce cuprinde ochii la ora siestei, scrie această cugetare delicată: Aici „clima influenţează talente foarte capabile, deşi leneşe”; acest călugăr, în lumea literelor, nu e altul decât Tirso de Molina. Şi,

alături de călugări fini şi subtili, găsim oratori cu voce adâncă şi curajoasă, care se urcă în amvon ca să determine o hotărâre, să sfideze pe guvernatori, să înspăimânte pe indieni şi să ameninţe pe albi, mânuind predica în chip de stindard de război, iar binecuvântarea ca pe o archebuză. Alţii se lasă ispitiţi de tentaţiile demonului, – lumea şi carnea – şi sunt autorii unor scandaluri ce fac să roşească paginile cronicelor, pentru că scandalul de călugări e de două ori mai scandalos. Alţii sunt sfinţi de mare puritate, ca San Pedro Claver, oare, la Cartagena, e balsam de milă pentru negri. De toate sunt în grădina Domnului.

Printre dominicanii care sosesc în America, în trecere, cu intenţia de a-şi continua drumul pentru a propovădui *Evanghelia* în Filipine, se află călugărul Thomas Gage. Aparţine unei vechi familii catolice engleze şi a fost educat în casa ordinului dominican, în Spania. Fratele lui a fost numit guvernator şi predă literele la Oxford. Călugărul Gage, însă, cu cât intră în contacte mai strânse cu spaniolii, cu atât sângele lui britanic se aprinde şi devine mai trufaş. Ajuns în Mexic, îşi schimbă destinaţia, renunţă la călătoria în Filipine. Pleacă în Guatemala, Nicaragua, Panama, Portobello, Cartagena, Havana. În sfârşit, întors în Anglia, părăseşte cinul călugăresc şi se consideră fericit pentru că acum, într-adevăr, va vedea evangheliile în lumina

libertăţii şi, cu vehemenţa proprie celor care propovăduiesc o nouă religie, ridică glasul împotriva iezuiţilor şi dominicanilor, îi atacă pe episcopi, pe papă, un adevărat Antichrist care vinde indulgenţe şi autorizează idolatriile vechilor săi camarazi, dominicanii.

Fostul călugăr aminteşte acum numai de lucrurile cele mai detestabile. De alt călugăr cu care s-a îmbătat la Cádiz şi de conversaţiile avute cu el, de scandalul provocat de părintele Navarro în Guatemala, care, pentru că se iubea cu o doamnă din societate, a primit de la soţul acesteia o lovitură de cuţit care i-a însemnat obrazul pe toată viaţa, etc. Toate acestea apar în cartea sa – *A new survey of the West Indies*[45] – Care e o înflăcărată chemare adresată Angliei pentru a smulge din mâinile spaniolilor cuceririle de pe Pământul Ferm. Cartea are un succes rapid şi este tradusă în diferite limbi ca primul document în care se face o relatare demnă de încredere a ceea ce se petrece în aceste colonii spaniole unde nu pot pătrunde străinii. Însuşi Colbert îi ordonă domnului de Beaulieu s-a traducă în limba franceză. Mai târziu, traducătorul se mândreşte că el l-a introdus personal pe călugăr la ministrul lui Ludovic al XIV-lea, „după ce l-a învăţat să vorbească în

---

[45] O *nouă privire asupra Indiilor Occidentale* (engl.) (n. trad.).

franceză şi l-a îmbrăcat în felul nostru, făcându-l să renunţe la tot ce era mai izbitor”.

Cât despre Cromwell, el nu are nevoie de imbolduri mai puternice pentru a ataca Spania. Era moştenitorul intelectual al grupului care a constituit compania din Providencia şi al castei turbulente din Devon care, sub mantia reginei Elisabeta, purtase războiul de piraterie. Thomas Modyford, un colonist care s-a stabilit la Barbados şi acum este stăpânul unei averi importante, îl îndeamnă să trimită o expediţie în Antile. Fostul călugăr Gage vorbeşte în Parlament de călătoriile sale şi le spune englezilor: „A sosit momentul să se dea atacul în America împotriva papei, împotriva Spaniei, pentru Anglia”. Cromwell plănuieşte expediţia, cu ordinul de a fi atacate Santo Domingo sau Puerto Rico şi de acolo să pornească asupra Cartaginei sau a Havanei. Amiral este William Penn, tatăl celui care mai târziu va face colonizarea Pennsylvaniei în America de Nord. General e Robert Venables. În cele 38 de nave se îmbarcă 2500 de soldaţi dintre cei mai dubioşi: drojdia armatei lui Cromwell, pleava mahalalelor Londrei. Ga pastor protestant al flotei pleacă fostul dominican Thomas Gage.

Cromwell afirmă în Parlament: „Marele nostru vrăjmaş în afară este Spania: vrăjmaş natural pentru că este potrivnic faţă de toate rânduielile lui Dumnezeu...

Adevărul este că nu se poate încheia pace niciodată cu un stat papistaş: semnaţi cu el orice doriţi, dar să fiţi siguri că-şi va respecta promisiunile numai până în clipa în care papa va spune amin”. Iar amiralul Penn prezintă un manifest în care spune: „Regele Spaniei a săvârşit în America cruzimi şi acte inumane nu numai împotriva indienilor şi băştinaşilor, ci chiar împotriva supuşilor altor naţiuni care trăiesc pe acele pământuri, smulse de el prin forţă de la posesorii lor legitimi în contra dreptului comun şi a legii naţiunilor. A asasinat mulţi oameni şi pe alţii i-a luat prizonieri şi a interzis până în ziua de astăzi orice comerţ cu noi şi cu celelalte naţiuni, ajungând să săvârşească acte de ostilitate împotriva noastră – ceea ce contravine tratatelor dintre ambele naţiuni – sub pretext că aceste părţi ale lumii îi aparţin pentru că i-au fost donate de papa...”

Sosind la Barbados, prima insulă la care ajunge expediţia şi unde are plantaţiile sale Thomas Modyford, mulţi sunt acei care vor să se alăture acestei aventuri. Să porţi război împotriva spaniolilor e întotdeauna un lucru pe placul celor din Antile. Intenţia guvernului britanic de a schimba steagurile în Lumea Nouă îi convine perfect lui Modyford. Venables oferă libertatea şerbilor de pe plantaţii dacă merg cu el. În felul acesta armata lui creşte ca prin miracol. Cu fiecare insulă rândurile se îngroaşă. Din Anglia au

plecat 2500 de oameni, iar la Santo Domingo debarcă 6873. Guvernatorul spaniol, contele de Peñalva, nu are decât câteva sute de soldaţi, pentru a rezista. Ca să-i nimicească pe spanioli, conducătorii expediţiei au nevoie numai de un dram de bun simţ, dar acesta este singurul lucru de care duc lipsă Penn şi Venables. Amiralul şi generalul nu se înţeleg. Penn surâde ori de câte ori Venables face vreo nerozie şi Venables face o nerozie de fiecare dată când dă vreun ordin sau trasează un plan de campanie. Armata a fost debarcată pe o coastă pustie. Pentru a ajunge la fortăreţele spaniole, soldaţii trebuie să înainteze zile în şir pe pământuri fără apă, fără umbră. Venables nu le-a dat voie să ia cu ei rachiu, care e doctoria, stimulentul, cârja călătorului în aceste marşuri şi, pe deasupra, mai e şi steagul piratului. Într-o zi le declară că atunci când vor intra în oraş soldaţii n-au voie să se dedea la jaf: ordinul stârneşte o astfel de indignare încât sute de soldaţi aruncă armele şi declară că nu vor merge la luptă. În aceste condiţii mulţimea în capul căreia se află generalul englez, el însuşi fără cap, e distrusă de spaniolii, puţini la număr, pe care îi comandă contele de Pe nai va. Şi dacă contele ar fi dispus de o mie de soldaţi, ar fi putut să-i urmărească pe cei învinşi până nu mai rămânea niciunul în viaţă.

Ce e de făcut? Să se întoarcă la Londra şi să facă

cunoscută înfrângerea şi să-şi piardă capul? Nu; mai există o portiţă care se deschide, primitoare, pentru aventurieri: cucerirea Jamaicei. La Jamaica spaniolii nu au niciun fel de forţe. Alte insule au fost cucerite de englezi, de francezi, de olandezi, numai cu o mână de piraţi. Aici nu e nevoie decât să treci un braţ al mării şi să înfigi steagul. Se face întocmai. Un mic grup de spanioli se ascund în păduri, dau atacuri de guerilă, dar în realitate izbutesc doar să îndeplinească o misiune: să asigure retragerea femeilor care se duc în alte insule cu copii şi cufere. Jamaica rămâne, se poate spune că pentru totdeauna, în stăpânirea englezilor. Totuşi e strălucitoare înfrângerea pe care au suferit-o Penn şi Venables. Atunci când amiralul şi generalul se prezintă în faţa lui Cromwell, pentru a ascunde, sub cucerirea Jamaicei, cele întâmplate la Santo Domingo, Protectorul le-a şi pregătit găzduirea în Turn, unde petrec câteva săptămâni pentru a-şi ispăşi nenorocirile.

Noul guvernator al Jamaicei îşi cunoaşte bine meseria. Decretul din 14 august 1656: să fie distribuite soldaţilor 1701 *Biblii.* Decretul din 26 august 1659: din fondurile trezoreriei să se plătească douăzeci de lire sterline lui John. La valoarea de azi, preţul a 15 câini dresaţi pentru vânătoarea de negri. Jamaica devine cartierul general al piraţilor din apele Americii,

bucaneros şi *filibusteros.* Pot fi văzuţi cu chipurile feroce, cu cămăşile însângerate, cu ochi albaştri, mâncând cu tacâmuri de aur şi de argint. Există cai oare aleargă potcoviţi cu potcoave de aur.

În timpurile lui Columb, pentru a aduce în Lumea Nouă luminile *Evangheliei,* spaniolii au scos din închisori pe cei condamnaţi, şi cu ei a început să se predice catehismul. Acum, Cromwell, înflăcărat de fervoare religioasă, vrând să transforme Jamaica în farul protestant al Lumii Noi, face la fel. Dă ordin ca în insulele britanice să se organizeze o vânătoare de condamnaţi vagabonzi şi femei dezmăţate, care nici nu-i lasă pe oameni să trăiască în pace, nici nu sunt buni pentru război, şi să fie trimişi la Barbados şi în Jamaica, unde proprietarii plantaţiilor pot să-i cumpere ca servitori şi să-i folosească cinci ani. Preoţii catolici, tinerii şi tinerele care profesează această religie abominabilă sunt consideraţi vagabonzi şi femei dezmăţate. Trebuie, spune, să curăţim insulele de neghină. Irlanda e locul ideal pentru desfăşurarea acestor planuri, căci cu ocazia aceasta sunt răzbunaţi protestanţii care au fost sacrificaţi în ultima răzvrătire a catolicilor. În Irlanda, general al trupelor engleze este Henry Cromwell, fiul lui Oliver. Tatăl îi explică felul în care trebuie să vâneze băieţi şi fete şi să-i bage în închisorile din Bristol, de unde vor fi trimişi în Antile.

Scrisorile fiului sunt pline de duioasă înţelegere filială. „În privinţa fetelor nu am altceva de spus decât că toate dorinţele voastre vor fi îndeplinite mulţumitor. Cred că e mai convenabil pentru afacerile voastre şi pentru ale noastre să se trimită 1500 sau 2000 de fete între 12 şi 14 ani în locul indicat, şi poate că în felul acesta se va izbuti să se facă din ele în adevăr englezoaice, vreau să spun: creştine”.

Adevărul este că guvernul englez din Irlanda se arată deosebit de interesat să transforme în englezi pe aceşti îndărătnici rebeli. Există o lege care porunceşte să poarte barbă şi să se îmbrace ca cei din Londra, iar în locul unor nume absurde ca O’Hara sau McCormik să adopte altele care să sune bine auzului englez. Legea sugerează, în acest sens, să se ia nume de oraşe, ca Sutton, Chester, Trim sau Kinsale, de culori, ca White, Black, Brown, sau de profesii, ca Smith ori Carpenter; sau de meserii; Cook sau Butler. Refuzul de a îndeplini dispoziţiile acestei legi se pedepseşte cu confiscarea bunurilor.

În patru ani se trimit în Antile 6400 de sclavi albi, vânaţi în Irlanda şi Scoţia. Populaţia Jamaicei, după şapte ani de la cucerire, ajunge la 15.000 de locuitori. În Barbados, stăpânii de plantaţii aşteaptă cu nerăbdare sosirea corabiei din Bristol şi plătesc 1500 de livre de zahăr pe cap. Fetele sunt cerute în mod special, mai ales

dacă sunt drăguţe şi plăcute. „Măsura este foarte folositoare pentru Irlanda – spune un istoric englez – deoarece o uşurează de o populaţie care veşnic creează tulburări pe moşii; este binefăcătoare pentru oamenii care sunt exportaţi, căci în felul acesta pot să devină englezi şi creştini; este folositoare pentru stăpânii de plantaţii de zahăr din Antile, care au nevoie de bărbaţi şi de băieţi pentru servitorimea lor, şi de femei şi fete irlandeze într-o ţară în care pentru plăcerea lor nu au decât mulatre şi negrese”.

Faptele acestea perfect adevărate nu sunt suficiente. Barbados şi Jamaica sunt nesăţioase. Plantaţiile de trestie de zahăr cresc şi sporeşte cererea de muncitori. Irlanda şi Scoţia nu îndestulează cererea. Încep să dispară copii în întreaga Anglia. Când navele coboară pe apele tăcute ale Tamisei, se aud ţipete de mame disperate care-i blestemă de pe mal pe marinarii hoţi şi le cer înapoi copiii. Vasele îşi continuă drumul lor spre Antile. Denunţurile sfârşesc prin a provoca un scandal în Consiliul Londrei. Practica de a fura copii, spune raportul, este „un lucru atât de barbar şi inuman, încât însăşi natura şi cu atât mai mult creştinii nu pot decât să se îngrozească...” Cu cei mai mari se foloseşte alt sistem: ei sunt îmbătaţi. Se trezesc în largul mării, eu destinaţia Barbados. În viaţa cotidiană a Angliei, Barbados apare ca o fantomă înfricoşătoare. Se

formează un nou verb: „a barbadea”. Dacă o fată dispare de acasă este pentru că traficanţii „au barbadeat-o”. Sunt „barbadeaţi” şi oamenii politici: se pune mâna pe 60 de bărbaţi, pentru că fac opoziţie guvernului; soldaţii îi duc la Plymouth; aici sunt îmbarcaţi la bordul vasului „John of London”, şi „John of London” îi duce pe piaţa de la Barbados. Sistemul funcţionează ani de zile. Se spune că regina primeşte procente la această afacere. La urma urmei, un prizonier politic e ca oricare criminal, şi la Londra o servitoare care fură din geanta stăpânei sale patru lire e condamnată să fie vândută ca sclavă, pe timp de patru ani, în Antile.

Experienţa de pe plantaţii, totuşi, tinde să dovedească că e mai bun un sclav negru decât unul alb. Pentru ca să taie trestia, s-o macine în teascurile pentru trestia de zahăr, să reziste la soarele tropical, e mai bine să lucrezi cu negrii din Africa decât eu domnişori din Londra. Partea proastă e că pe negri îi vând olandezii, spre paguba comerţului britanic. Mai sunt şi interese ale unor ţări mai puţin importante: o companie genoveză a obţinut un privilegiu din partea Spaniei pentru vânzarea a 24.500 de negri. Anglia nu poate privi impasibilă această situaţie. Se constituie *„The*

Company of Royal Adventures Trading of Africa”[46]. Regina, ducele de York, principele Rupert, ca toţi marii nobili din Londra, subscriu acţiuni. Nu e nimic mai elocvent decât să vezi paginile lungi din registrele de contabilitate, tu coloanele lor de intrări şi de ieşiri. 6 mai 1673: intră 204 negri; sunt vânduţi pe atâtea livre de zahăr; media pe cap, 17 lire sterline, 11 şilingi; 5 februarie 1675: intră 322; sunt vânduţi cu 18 lire, 19 şilingi (117 sunt femei); 26 iulie: intră 115; vânduţi la 14 lire (au sosit pe moarte; afacere proastă). Şi tot aşa, din 1645 până în 1667, în timp ce sute de albi emigrează de la Barbados în Jamaica, numărul negrilor sporeşte de la 5680 la 82.023. Fireşte, albii sunt trataţi cu mai puţine menajamente decât negrii; dacă muncesc mai puţin, sunt biciuiţi: dacă fac bine munca înseamnă că rezistă la mai mult şi li se sporesc orele. Într-o bună zi, paharul se revarsă: e o încercare de răzvrătire a sclavilor albi; cel puţin se pare că s-a răspândit ştirea că vor să-i omoare pe stăpâni; ca pedeapsă sau ca precauţie, pe optsprezece dintre ei îi atârnă în spânzurători.

Şi în felul acesta, urmând impulsurile naturale ale epocii, Barbados şi Jamaica progresează. Au ajuns centre ale unui important schimb comercial. Într-un memoriu pe care îl iscălesc cultivatorii de trestie şi

---

[46] „Compania Comerţului Regal cu Africa" (engl.) (n. trad.).

fabricanţii de rom, ei afirmă că folosesc 20.000 de negri la tăierea trestiei, că recoltele valorează 200.000 de lire anual, că trimit 226 de vase pe an şi că exporturile lor întrec pe toate acelea ale Americii spaniole. Din Massachusetts sosesc animale de tracţiune pentru instalaţiile de zahăr, lemn pentru butoaie, mărfuri; se întorc cu zahăr, rom, negri din Africa, vin adus de navele olandeze, sare din insulele vecine. Comerţul pe care-l fac din Jamaica seamănă mai mult a piraterie. Amiralul Christopher Mings pune mâna pe o pradă care se calculează la 300.000 de lire.

Spaniolii şi-au pus speranţele în venirea lui Carol al II-lea la tronul Angliei. Noul suveran, într-adevăr, îşi începe domnia cu vorbe foarte chibzuite, dar în ce priveşte faptul că Jamaica şi celelalte insule sunt engleze, declaraţiile lui sunt la fel de categorice ca şi cum Cromwell ar vorbi prin gura sa: un nepot al lui Cromwell, Sir Thomas Whetstone, se pune în fruntea corsarilor din Jamaica, iar noul guvernator al insulei, lordul Windsor, declară că va trăi în pace cu spaniolii din Caraibe atât timp cât spaniolii îi lasă libertatea de a face comerţ: este modul cel mai politic şi mai discret de a prezenta războiul. Imediat, amiralul Mings începe un prim atac împotriva insulei Cuba. Cade asupra oraşului Santiago şi se pare că reînvie zilele lui Drake. Biserica şi spitalul, întregul oraş se prefac în cenuşă. În

Jamaica vor bate clopotele bisericii. Tunurile din fortăreaţă, oare a dispărut, sunt duse chiar în Turnul Londrei pentru a fi expuse, în mijlocul satisfacţiei vădite a vizitatorilor. Se calculează că valoarea prăzii se ridică la o jumătate de milion de lire. După asaltul dat la Santiago, urmează cel de la Campeche, în Mexic, care se termină cu luarea fortăreţei şi a paisprezece nave care cad în puterea amiralului Mings. În aceste două asalturi se găseşte un tânăr important: Henry Morgan.

Şi în felul acesta, în timp ce la Londra uneori i se dă satisfacţie ambasadorului spaniol şi alteori nu, în timp ce se succed perioade de război şi altele de pace, dincolo de linie, cum a spus Drake, nu există linişte. Marea Caraibelor înseamnă violenţă, îndrăzneală, împuşcături.

De când a sosit în Caraibe, pe vremea lui Cromwell, cel mai important personaj este Henry Morgan, deşi cronicile abia îl menţionează şi nu se ştie cu precizie când a pătruns în Marea Caraibelor. Nimeni, după Drake, nu va lăsa o urmă atât de adâncă pe meleagurile acestei mări. Pentru spanioli este piratul prin excelenţă. În istoria piraţilor *bucaneros* a lui Esquemeling, el e figura centrală, şi vor rămâne ca un acvaforte al epocii povestirile despre felul în care îi spânzura de degetul gros de la mână pe prizonieri, cum le aprindea chibrite între degete sau cum le ardea faţa cu frunze unse cu

untdelemn. Morgan a lucrat însă în complicitate cu autorităţile din Jamaica, e făcut cavaler la Curte şi va ajunge guvernator al Jamaicei, unde va muri acoperit de onoruri. Cu un secol mai înainte ar fi împărţit cu Drake toate riscurile şi toate onorurile. Când Esquemeling îşi publică cartea, Morgan se indignează, îşi ia avocaţi care să facă proces editorilor pentru defăimare, şi în ediţiile engleze ulterioare ale cărţii apar nişte prefeţe care mai mult decât repararea unei ofense sunt un cântec de laudă făţişă a cavalerului Morgan.

Când amiralul Mings se întoarce la Jamaica, după jefuirea oraşului Campeche, trei bravi căpitani, Morgan, Jackman şi Morris, hotărăsc să asalteze, cu banda lor, alte oraşe de pe Pământul Ferm. Şi atacă, într-adevăr, în Tabasco, Villa Hermosa, cu vreo sută de oameni. Să continue spre nord, spre Veracruz, ar fi prea aventuros. Sudul e mai puţin apărat, mai puţin explorat. Este lumea fostului călugăr Gage. Traversează deci golful Honduras, jefuiesc Trujillo şi trec în Nicaragua, pătrunzând pe ţărmul Mosquitos, unde indienii se înţeleg cu englezii. Ideea lor este să asalteze oraşul Granada, care se află la lacul Nicaragua, mai aproape de Pacific decât de Atlantic. E un drum lung prin interiorul ţării, însă aventurierii îl fac şi înving. Era greu de închipuit ca cei din Granada să se aştepte la asemenea vizită atât timp cât Spania nu e în

război cu Anglia. Indienii cred că a sosit ziua în care blonzii soldaţi ai lui Morgan vor urma spaniolilor, pentru totdeauna, la guvernarea acestor pământuri. Granada e splendidă. Guvernatorul din Jamaica spune că e tot atât de mare ca şi Portsmouth. Are şapte biserici, o catedrală frumoasă, multe colegii şi mănăstiri, toate din piatră. Numai la catedrală, Morgan ia trei sute de prizonieri, aproape numai preoţi şi călugăriţe. Granada nu avea decât bronzul clopotelor ca să se apere. Morgan se întoarce la Jamaica în chip de erou. A pus mâna sa de fier chiar asupra ţării unde Cromwell pironise privirea ambiţiei sale, în teritoriul dintre regatele Mexic şi Peru. Nu a împlinit încă treizeci de ani, autorităţile îl stimează, piraţii îl iubesc, îl iubeşte şi vara lui – şi cu ea se căsătoreşte –, obişnuieşte să se îmbete, are bani şi se retrage liniştit să aştepte; nu-i vor lipsi ocupaţiile în această mare, care începe să fie un fel de proprietate a sa.

După această aventură a lui Morgan, porneşte la luptă alt căpitan din Jamaica, nu mai puţin îndrăzneţ: Mansfield. Se gândeşte să înainteze şi mai mult către sud, să ajungă până în Coasta Rica şi să termine de acoperit harta Americii Centrale. În trupa lui de şase sute de oameni se aud toate accentele: sunt englezi, flamanzi, francezi, genovezi, greci, levantini, portughezi, indieni şi negri: este legiunea

internaţională a Caraibelor. Uneori doboară păduri, alteori atacă proprietăţile. Indienii fug la fel de înspăimântaţi ca şi albii. Atacatorii ajung până la Turrialba, dar intenţia lor e să meargă până în capitală, să jefuiască Catargo. Mansfield l-a înştiinţat pe guvernator că va veni să-şi bea ciocolata la masa acestuia ca să vadă dacă e adevărat, cum se spune, că pe acolo sunt fete drăguţe. Guvernator e *don* Juan López de la Flor. Piraţii *bucaneros* sunt gata să moară de râs de aceste nume şi prenume atât de romantice. Pentru mai mult haz, preotul din Teotique se numeşte *don* Juan de la Luna, şi *don* Juan de la Luna este cel care-i trimite ştire lui *don* Juan de la Flor despre înaintarea bandiţilor. Hazul merge însă mai departe; la Cartago oamenii cred cu tot dinadinsul că Nuestra Señora de la Concepción îi va apăra; o scot în procesiuni pe străzi, pe pietrele rotunde ale caldarâmului, unde plouă cu flori şi nu se aud paşii credincioşilor desculţi; în aer tremură luminile lumânărilor şi glasurile rugăciunilor. Piraţii râd. Ultimii care rid însă sunt, de data aceasta, spaniolii, căci Mansfield, care nu e Morgan, nu îndrăzneşte să pornească pe drumurile aspre care duc la Cartago, şi pentru că guvernatorul nu e o floare de grădină, cum s-ar putea crede: muşcă mereu călcâiele legiunii străine. Fecioara, spune poporul, a săvârşit minunea. Mansfield

o porneşte în largul mării. El ia prin surprindere insula Providencia, care acum 25 de ani era refugiul englezilor. Imediat ce spaniolii află de aceasta, trimit câteva nave şi din nou îi gonesc pe englezi.

Din toate aceste aventuri se trage o concluzie limpede şi anume că Marea Caraibelor e marea piraţilor. La Jamaica, piraţii, fără ocupaţie, scornesc povestea că spaniolii se pregătesc să-i atace. Dacă guvernatorul nu-l împuterniceşte pe Morgan să ia ofensiva, în orice zi englezii îşi pot vedea incendiate propriile case. Tradiţia naţională engleză este să încredinţezi lupilor de mare, în asemenea cazuri, apărarea şi atacul. Morgan se îmbată şi aşteaptă. Veştile alarmante se înmulţesc. În insulă toată lumea spune că guvernatorul din Cuba pregăteşte o flotă împotriva Jamaicei. Ei bine, să plece Morgan.

Şi Morgan se pregăteşte. Toţi vor să se îmbarce cu el. Cu cinci sute de oameni, în zece nave, ajunge la insulele Pinos, în drum spre Havana. Aici li se mai alătură încă două sute, cu alte două vase. Nişte englezi oare au fugit din închisoare îl informează despre întăriturile de apărare ale Cubei. Sunt mai serioase decât se crede. E un an de când episcopul îi îndeamnă să termine zidurile şi forturile din Havana. Acest episcop a fost soldat în tinereţe şi ştie cum se câştigă o bătălie. Morgan îşi dă seama că să atace Havana ar fi ca şi cum

şi-ar da cu o piatră în dinţi, se întoarce, îşi ascunde navele în Jardines de la Reina – o grădină de roci solitare şi bancuri de nisip – şi, pe o coastă neapărată, intră spre interior pentru a asalta Santa Maria de Puerto Principe. Oamenii se deşteaptă cu aventurierii pe străzi. Le rezistă în tranşee improvizate, de pe terasele caselor. Mai bine de o sută de locuitori şi primarul mor în încăierarare; Morgan pleacă cu desagii plini şi cu o mie de vite grase care sunt tăiate şi pregătite după obiceiul celor din Caraibe: depozitele navelor se umplu de carne *a la bucana.*

Asaltul următor este dat la Portobello, care a înlocuit aşezarea, astăzi abandonată, Nombre de Dios, pe coastele Panama. Unul dintre cei mai mari ingineri militari din secolul lui, Gianbattista Antonelli, l-a sfătuit pe Filip al II-lea cum să construiască fundaţiile şi apărările noului oraş. Se spune, în modul hiperbolic al imaginaţiei spaniole, că în golf pot fi adăpostite până la 300 de galere şi o mie de ambarcaţii mici. Fără îndoială, pe străzile din Portobello se văd iguani, iar năpârcile şi scorpionii au neruşinarea de a pătrunde până în interiorul caselor. În timpul nopţii se aud concerte formidabile, pentru că nu există broaşte mai mari şi mai zgomotoase decât acele de pe aceste pământuri. Când trece pe aici, Champlain declară că e locul cel mai rău şi mai vrednic de dispreţ din lume. Garnizoana

trebuie să se mute la fiecare trei luni din cauza frigurilor şi se spune că vacile nu fată şi găinile nu ouă. Din partea cealaltă însă ce frumos apare Portobello când soseşte flota şi-şi descarcă bagajele viceregii care se duc în Perú şi se vede roiul de negustori care sosesc nerăbdători să vadă lucruri din Castilia, în timp ce şirurile de catâri din Panama se uşurează rând pe rând, pe diguri, de barele de argint care se îngrămădesc ca bucăţile de lemn! Catedrala, piaţa, spitalul, vama, casa guvernatorului sunt, toate, clădiri de piatră. Fostul San Felipe de Todo Fierro, de o parte, iar de cealaltă, castelul Gloria şi fortăreaţa San Jerónimo; zidurile apară portul ca două braţe de război. Portobello, văzut dinspre mare, e o frumuseţe. Dar văzut din spate, nu e apărat decât de broaşte şi năpârci. Străzile se pierd şi se amestecă cu pădurea, cu mlaştinile, cu canalele. Pe aici e drumul de cai. Morgan ştie toate acestea şi le vede foarte clar. Dacă intră cu catargele navelor sale prin gura portului, va muri strangulat într-o îmbrăţişare de piatră şi de plumb. Dacă merge însă pe drumul broaştelor şi al năpârcilor, va putea ajunge nestingherit, ca şi ele, până în piaţa târgului. Planul e foarte îndrăzneţ, şi francezii care-l întovărăşesc se lasă păgubaşi. Înaintează fără ei, îşi lasă navele într-un loc oarecare de pe coasta care se numeşte Bogota şi, după o zi de drum, pe care în cea mai mare parte o foloseşte

alunecând cu canoele pe canale, ajunge sub streşinile oraşului. Îl conduce un englez, fost prizonier la spanioli. Dintre cele trei forturi pe care trebuie să le ia, primul cade prin surprindere, aproape fără luptă. Aşa se deşteaptă oraşul. Clopotele bat „la arme”, şi în timp ce aventurierii intră să jefuiască biserica şi prăvăliile şi casele, guvernatorul se întăreşte în unul din forturi, de unde începe să omoare englezi. Pentru a-l face să tacă, Morgan nu are decât pistoale şi cuţite. La detunăturile pulberii se amestecă strigătele de „Câini de englezi! Piraţi bandiţi! Porci de protestanţi!, şi alte câteva expresii ce nu pot fi scrise. Papistaşi scârboşi! Spanioli fanfaroni! Călugări laşi!, răspund englezii împreună cu alte expresii care nu pot fi scrise. Sunt războaie în care împuşcăturile se pot încă învălmăşi cu larma glumelor şi blasfemiilor ce acoperă bătălia cu o mantie lucitoare şi sunt înlocuitorul natural al fanfarelor. Pentru a lua cu asalt fortăreaţa, trebuie escaladate zidurile. De câte ori încearcă, englezii sunt respinşi de către spanioli, care aruncă de pe creneluri stânci grele. Morgan găseşte o soluţie care-i asigură victoria: cu ţevile pistoalelor, soldaţii englezi obligă pe călugări şi pe călugăriţe a escalada în locul lor. Guvernatorul moare sub lovituri de cuţit şi împreună cu el îndărătnicii apărători ai fortului. Preşedintele tribunalului din Panama plăteşte o răscumpărare pentru a scăpa din mâinile lui Morgan,

dar pentru că isprava lui a fost mare îi scrie un bilet amabil, rugându-l să-i arate armele cu care a învins. Morgan îi trimite pistolul său, spunându-i: „Să-l păstreze domnia-voastră timp de un an, că mă voi întoarce atunci să-l iau”. Şi guvernatorul: „Vi-l restitui, căci e bine să ştiţi că nu veţi ocupa Panama cum aţi ocupat Portobello, şi puteţi să vă mulţumiţi cu acest inel cu smarald, pe care puteţi să-l păstraţi ca amintire a recunoştinţei din partea mea a îndrăznelii voastre...”

Piraţii sunt entuziasmaţi. Se plănuiesc noi expediţii. Cartagena scapă ca prin minune de a cădea în mâinile lui Morgan. Când are navele gata pregătite pentru a porni s-o jefuiască, sare în aer nava amiral, şi dintre cei care erau în acel moment cu Morgan la masă, jumătate trec direct pe lumea cealaltă: „În infern”, se spune în Cartagena, căci Virgen de la Popa a săvârşit miracolul şi nu e om în cetate care să nu meargă să aprindă o lumânare în sanctuarul Fecioarei. Morgan se îndreaptă spre Maracaibo, care e o fortăreaţă mai puţin întărită. După victoria pe care a avut-o, asaltând fortul, pătrunde fără întârziere pe străzile oraşului. Locuitorii fug în păduri. Morgan îi supune la nenumărate torturi pe prizonieri şi numai astfel izbuteşte să dezgroape tezaurele oraşului. Rămâne o lună la Maracaibo. Pare că nu va pleca niciodată. Apoi înaintează spre Gibraltar. Curăţă oraşul. Corăbiile lui sunt pline cu

carne, cu aur şi argint şi când desfăşoară pânzele pentru a se întoarce la Jamaica, spaniolii îi închid ieşirea din golf cu navele lor de război. Este prins în capcană. Şi atunci Morgan face ceea ce mai făcuseră englezii în contra Invincibilei Armada, pregăteşte un vas încărcat cu materii inflamabile. Mica navă plină cu explozive înaintează spre flota spaniolă, ca pentru un abordaj. Numeroase trunchiuri îmbrăcate cu berete şi cămăşi dau impresia unui grup compact de soldaţi care se pregătesc de asalt. În momentul în care vasul atinge flancurile navei amiral spaniole, încărcătura explodează şi se transformă într-un rug care arde în mijlocul vaselor inamice şi le incendiază. Morgan soseşte la Jamaica cu un jaf de 250.000 de *pesos,* tot aurul şi argintul din biserici, cu negri şi cu vin. Se pune pe băut şi pe odihnă. Guvernatorul îi adjudecă o mare bucată de pământ. Se transformă într-un proprietar de pământ, cinstit şi respectat. Vor trece secole şi i se vor arăta întotdeauna călătorului Muntele lui Morgan, valea lui Morgan, râul lui Morgan, locul unde avea moşia.

Un spaniol curajos ajunge într-o zi până pe plajele din Jamaica şi înfige într-un copac o provocare adresată lui Morgan. Morgan nu are decât să iasă în piaţă, să intre

În cârciumi, să se arate. Port Royal e oraşul beţivilor

şi al aventurierilor şi toţi pornesc după el. Chiar şi francezii. Consiliul îi adresează scrisori oare încep cu formulele de rigoare: „Salutăm pe Cavalerul şi Amiralul Henry Morgan! 38 de nave, 180 de tunuri, 1320 de oameni. Jamaica pare a se legăna pe ape. Panama va fi cucerită. Din fortul San Lorenzo, la intrarea râului Cragres, se văd venind navele. Război curat, fără surprize. Guvernatorul se află în fort cu 314 spanioli. Pare inexpugnabil cu palisadele şi zidurile sale. Cu strigătul „Câini de englezi!” spaniolii salută şi sfidează pe oamenii lui Morgan. Morgan însă, de la Maracaibo, pare să fi făcut pact cu focul. Focul va fi arma şi ruina lui. De repetate ori trupele sale se văd respinse de aceşti spanioli care nu par dispuşi să se predea. Morgan reuşeşte însă să azvârle mingile sale de foc în palisade şi să distrugă fortăreaţa. Chiar în mijlocul cenuşii, spaniolii se apără cu furie. Numai zece rămân nevătămaţi. Aproape toţi, în frunte cu guvernatorul, mor în luptă. Unii se azvârle de pe ziduri în mare, preferând să se zdrobească de stânci decât să fie făcuţi prizonieri de Morgan. Intrarea a fost violentă, dar drumul spre Panamá e deschis. Morgan înaintează prin cenuşă. Spaniolii dau foc tuturor satelor de pe drum şi indienii şi albii se retrag spre Pacific, repetând provocarea: „Vă aşteptăm în savane, câini de englezi! Morgan urmează drumul de catâri. Sunt zile de foame,

dar şi de speranţă. De pe dealul Piraţilor le arată oamenilor săi savanele din occident, care se pierd în nisipurile în care Pacificul îşi întinde dantelele. În savană spaniolii prezintă front de luptă, dar casele albe ale oraşului, care se văd în fund, dau aventurierilor o forţă nimicitoare. Locuitorii din Panama îşi sapă tranşee pe străzi. Oamenii lui Morgan sar ca nişte ogari veseli.

Panamá e dintre oraşele mari ale Lumii Noi. Călătorii acei povestitori cu imaginaţie dezlănţuită – o compară cu Veneţia ca bogăţie şi frumuseţe. În vremea târgurilor, cincizeci de mii de locuitori se încrucişează pe străzi, se aud strigătele negrilor în depozitele enorme ale Companiei Genoveze şi în casele negustorilor, unde tavanele sunt de lemn cioplit cu măiestrie şi strălucesc serviciile de masă de argint bătut cu ciocanul. Toată această măreţie nu mai e decât o pătură de cenuşă în ziua următoare asaltului. Morgan a intrat printre ziduri de flăcări. Cine a dat foc victoriei sale? Nimeni nu ştie. Timp de o lună întreagă cei lacomi pot fi văzuţi scormonind printre dărâmături. Faţă de tot ceea ce a fost oraşul Panamá, e puţin lucru să te întorci cu 175 de catâri bine încărcaţi şi cu 600 de captivi. Francezii, mai ales, se simt frustraţi şi-l privesc cu ochi răi pe Morgan care, la ceasul de împărţire a prăzii, îi obligă să-şi scoată până şi pantofii spre a se

convinge că nu au ascuns nimic. Acesta este asfinţitul vieţii lui Morgan piratul.

Începe, apoi, viaţa lui Morgan cavalerul. Merge la Londra. Atacul oraşului Panamá a fost dat atunci când între Spania şi Anglia se semnase o pace numită pacea Americii, care trebuia să se întindă până la marea Antilelor, şi se decretează, în aparenţă, închisoare pentru Morgan şi pentru guvernator, care a fost complicele lui. Guvernatorul petrece un timp în Turn, lucru foarte onorabil, şi apoi iese ca să primească favoruri. Intră la curte, scrie memoriale regelui, e făcut cavaler. Regele îi dăruieşte o cutiuţă pentru tutun cu portretul său înconjurat de briliante şi-l trimite în Jamaica împreună cu lordul Vaugham să guverneze împreună. Jamaica se bucură acum de o delicată consideraţie din partea guvernului englez. Cel care redactează instrucţiunile pentru o bună guvernare a acesteia nu e nimeni altul decât marele filosof englez al acelor timpuri, omul din ale cărui tratate despre suveranitatea poporului şi despre libertăţile civile şi religioase se vor hrăni părinţii revoluţiei franceze şi din ale cărui maxime va scoate Jefferson esenţa constituţiei nordamericane: John Locke. Deocamdată, piratul Henry Morgan este cel care va pune în practică sfaturile pe care i le dă Locke. Reconstituirea dialogului pe care aceste două personaje au putut să-l aibă ar fi un

material care ar servi pentru un încântător eseu despre dragoste şi înţelepciune şi despre carnea pregătită *a la bucana.*

Ca un bogat şi respectabil cetăţean, cavalerul Morgan vede scurgându-se ultimii ani petrecuţi în proprietatea sa din Jamaica. Când îşi exercită guvernarea, îi urmăreşte cu mânie pe piraţi, obligat la aceasta de prietenia regelui şi de filosofia lui Locke. Un singur lucru aminteşte de trecutul său: sticla de rom, de care nu se lipseşte niciodată. Moare ca toţi bogătaşii: unii spun că din cauza bolilor, alţii că din prostia medicilor. Dar moare. Şi fiecare navă aflată în port trage douăzeci şi una de lovituri de tun. Între aceste vase se află şi unul care poartă un nume foarte nimerit în această împrejurare: este „Drake”. În biserica înţesată de autorităţi şi aventurieri, pastorul ţine o predică admirabilă. Câţiva ani mai târziu vine un cutremur şi distruge biserica. Valurile care ajung până la cimitir iau cu ele mormântul lui Morgan. Rămân însă ca monumente, păstrătoare a memoriei lui, pereţii groşi ai mănăstirii San José şi turnul catedralei, în partea veche a oraşului, prin ale căror crăpături ies ramuri proaspete de copaci imenşi. Spaniolii, după incendiu, au mutat oraşul în altă parte.

germán arciniegas

Vol. I – II, lei 10

editura minerva

«Eseist, romancier, istoric al culturii, Germán Arciniegas reunește și îmbină, în cărți prețuite în lumea întreagă, virtuți de obicei separate, dacă nu chiar opuse: luciditatea ideii și vibrația emoției, exuberanța culorii și delicatețea nuanței... Cartea de față este o extraordinară Sagă a „Mediteranei Americii" — Marea Caraibelor — privită de Arciniegas ca o zonă de interferență și iradiere a principalelor procese sociale, politice, culturale care leagă Lumea Nouă și Lumea Veche de-a lungul a patru secole, de la călătoriile lui Columb, la tăierea Istmului de Panama și la independența Cubei.»

Paul Alexandru Georgescu